

Regeringens proposition

1998/99:35

Ny lag om skiljeförfarande

Prop.
1998/99:35

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 12 november 1998

Göran Persson

Laila Freivalds
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en ny lag om skiljeförfarande som ersätter lagen (1929:145) om skiljemän och lagen (1929:147) om utländska skiljeavtal och skiljedomar. Lagen är tillämplig på skiljeförfaranden som äger rum i Sverige, även om förfarandet har internationell anknytning.

Den föreslagna lagen vilar på samma grundprinciper som gällande rätt och betonar grundsatsen om parternas rätt till självbestämmande. Lagens bestämmelser, som på många punkter är dispositiva, är utformade så att handläggningen av skiljetvister skall kunna ske ändamålsenligt, säkert och snabbt och för att i möjligaste mån förhindra obstruktion under skiljeförfarandet.

Lagen om skiljeförfarande föreslås bli tillämplig på tvister som parterna kan träffa förlikning om. Förbudet mot skiljeavtal i konsumenttvister utvidgas. I lagen föreslås också en uttrycklig regel om att skiljemännen skall få pröva konkurrensrättens civilrättsliga verkningar mellan parterna.

Några formella krav på vilka personer som kan utses till skiljemän, utöver att de skall råda över sig själva och sin egendom, ställs inte upp. De egentliga jävsreglerna föreslås få en utformning som gör bestämmelserna självständiga i förhållande till rättegångsbalkens jävsregler. Själva begreppet jäv utmönstras ur lagen. Förslaget innehåller vidare särskilda regler för prövning av jäv under skiljeförfarandet. Tingsrätten föreslås få en allmän skyldighet att utse skiljeman om parterna har träffat ett avtal om det.

I propositionen föreslås regler för hur en begäran om skiljedom skall gå till och vad den skall innehålla. Parterna föreslås få vidsträckta möjligheter att ändra och komplettera sin talan inom ramen för skiljeavtalet. Möjligheterna till vad som vid domstol betecknas som genkärsmål regleras. Enligt förslaget skall en part ha rätt till en muntlig förhandling, om han begär det. Parterna skall vidare bestämma platsen för förfarandet och svara för bevisningen. I anslutning till reglerna om bevisupptagning inför tingsrätt föreslås ett förstärkt sekretesskydd för uppgifter som framkommer i sådana sammanhang.

Den legala tidsfristen om sex månader, inom vilken en skiljedom skall meddelas, slopas. Skiljemännen ges möjlighet att rätta, tolka och komplettera en skiljedom.

Den nuvarande uppdelningen mellan fel som, utan att särskild talan behöver föras, innebär att en skiljedom är helt eller delvis ogiltig och sådana fel som innebär att skiljedomens kan upphävas på talan av part, behålls i den nya lagen. En skiljedom skall vara ogiltig om den omfattar en fråga som enligt svensk lag inte får avgöras av skiljemän, om den inte uppfyller kraven på skriftlighet och undertecknande eller om den är uppenbart oförenlig med grunderna för rättsordningen i Sverige. De föreslagna klandergrunderna motsvarar i stort klandergrunderna i skiljemannalagen. Det föreslås dock att brister i skiljeavtalets giltighet skall hänföras till klandergrunderna.

Domstol ges möjlighet att vilandeförklara ett mål vid rätten för att ge skiljemännen tillfälle att återuppta förfarandet eller vidta någon annan åtgärd som enligt deras mening undanröjer grunden för ogiltighet eller upphävande. Vidare föreslås en möjlighet för parterna att utesluta eller begränsa tillämpligheten av den svenska lagens grunder för upphävande av en skiljedom, s.k. undantagsavtal. En förutsättning härför är att båda parterna saknar anknytning till Sverige.

I propositionen föreslås nya forum- och instansordningsregler. En talan om ogiltighet eller klander av en skiljedom skall enligt förslaget tas upp av hovrätten inom vars domkrets skiljeförfarandet har ägt rum. Hovrättens avgörande skall inte kunna överklagas. Hovrätten skall dock i fall av prejudikatintresse kunna tillåta att avgörandet överklagas, s.k. ventil.

Reglerna om verkställighet av en svensk skiljedom renodlas. Kronofogdemyndigheten skall inte längre pröva om en skiljedom kan hävas efter klander. Om kronofogdemyndigheten finner anledning att anta att en skiljedom är ogiltig skall myndigheten förelägga sökanden att väcka talan vid domstol om skiljedomens giltighet. Kronofogdemyndigheten skall i dessa fall verkställa skiljedomens enligt de regler som gäller för underrättsdomar som inte vunnit laga kraft.

Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 april 1999.

1	Förslag till riksdagsbeslut	7
2	Lagtext.....	8
2.1	Förslag till lag om skiljeförfarande	8
2.2	Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken	20
2.3	Förslag till lag om ändring i utsökningsbalken	21
2.4	Förslag till lag om ändring i jordabalken	25
2.5	Förslag till lag om ändring i aktiebolagslagen (1975:1385).....	27
2.6	Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100) ...	28
2.7	Förslag till lag om ändring i konkurslagen (1987:672).....	29
2.8	Förslag till lag om ändring i lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning	30
3	Ärendet och dess beredning.....	31
4	Bakgrund och utgångspunkter.....	32
4.1	Översikt över svensk skiljedomsrätt.....	32
4.1.1	Kort historik över lagstiftningen	32
4.1.2	Skiljemannalagens struktur och bakomliggande principer.....	33
4.1.3	Skiljedomsinstitut	34
4.1.4	Skiljeförfarandets omfattning	35
4.1.5	Annan lagstiftning i huvuddrag.....	36
4.2	Skiljedomsrätten i ett internationellt perspektiv	36
4.3	Utgångspunkter för ny lagstiftning.....	39
4.3.1	Skiljeförfarandets funktion	39
4.3.2	Behovet av en rättslig reglering av skiljeförfarandet	40
4.3.3	Reformbehov och allmän inriktning	42
4.3.4	Lagstiftning för nationella och internationella tvister	43
5	Skiljeavtalet	47
5.1	Inledning	47
5.2	Skiljedomsrättshet.....	48
5.2.1	Dispositiva tvistemål.....	48
5.2.2	Skydd för ekonomiskt svaga parter.....	49
5.2.3	Särskilt om konkurrensrätten	54
5.3	Faktiska förhållanden och komplettering	59
5.4	Testamenten och bolagsordningar m.m.	62
5.5	Partssuccession.....	63
5.6	Skiljeavtalets form.....	66
5.7	Rättegångshinder m.m.	67
5.8	Kvarstad och andra säkerhetsåtgärder.....	71
5.9	Särskiljbarhet och behörighetskompetens	73
6	Skiljemännen – jävsfrågor	77
6.1	Gällande rätt.....	77

	6.1.1	Jävsgrunderna	77
	6.1.2	Prövningen av jäv	79
6.2		Överväganden	79
	6.2.1	Allmänna behörighetsgrunder.....	79
	6.2.2	Krav på opartiskhet.....	81
	6.2.3	Prövning av jävsinvändning under förfarande	84
7		Skiljemännen, övriga frågor	89
	7.1	Utgångspunkter – partsautonomin	89
	7.2	Antalet skiljemän	90
	7.3	Utseende av skiljemän.....	90
	7.4	Skiljemans avgång	92
	7.5	Förfarandet i tingsrätten	95
	7.6	Skiljeförfarande med fler än två parter.....	96
	7.7	Skiljemannauppdragets upphörande	98
8		Förfarandet	99
	8.1	Begäran om skiljeförfarande	99
	8.2	Rättegång som hinder för skiljeförfarande.....	103
	8.3	Genkärsmål, kvittning och ändring av talan	104
	8.4	Procedurregler.....	108
		8.4.1 Gällande rätt.....	108
		8.4.2 Skiljemännens handläggning m.m.....	109
	8.5	Platsen för förfarandet.....	112
	8.6	Bevisning	113
	8.7	Materiell processledning	119
9		Avgörandet	121
	9.1	Rättsliga premisser för tvistens avgörande.....	121
	9.2	Begreppen skiljedom och beslut	122
	9.3	Frist för meddelande av skiljedom	123
	9.4	Omröstningsregler.....	125
	9.5	Rätten till dom vid återkallelse.....	128
	9.6	Deldom och mellandom	129
	9.7	Stadfästning av förlikning	131
	9.8	Skiljedomens utformning och innehåll	131
	9.9	Rättelse, tolkning och komplettering	134
10		Skiljedoms ogiltighet och upphävande av skiljedom.....	137
	10.1	Uppdelningen mellan ogiltighet och klander	137
	10.2	Skiljedoms ogiltighet.....	139
	10.3	Klander av skiljedom	141
		10.3.1 Gällande rätt.....	141
		10.3.2 Överväganden	143
	10.4	Resningsgrunder för upphävande av skiljedom	148
	10.5	Skiljemännens möjligheter att åtgärda påstådda brister ..	150
	10.6	Prövning av skiljedomar om avvisning eller avskrivning	153
	10.7	Undantagsavtal.....	154
11		Skiljedomskostnader.....	158
	11.1	Ersättningen till skiljemännen	158

11.1.1	Gällande rätt.....	158
11.1.2	Överväganden	159
11.2	Fördelning av kostnader m.m.....	164
11.3	Domstolsprövning av kostnaderna.....	165
12	Domstolsfrågor och talefrister	167
12.1	Forum- och handläggningsfrågor, instansordningen.....	167
12.1.1	Gällande rätt.....	167
12.1.2	Överväganden	169
12.2	Preklusionfrister	174
13	Verkställighet av svensk skiljedom.....	175
13.1	Svensk eller utländsk skiljedom.....	175
13.2	Förfarandet.....	176
13.2.1	Gällande rätt.....	176
13.2.2	Överväganden	178
13.3	Säkerhetsåtgärder	183
14	Internationella förhållanden.....	184
14.1	Inledning	184
14.2	Svensk domsrätt	185
14.3	När får skiljeförfarande äga rum i Sverige?	186
14.4	På skiljeavtalet tillämplig lag m.m.	188
14.5	Internationella skiljeavtal som rättegångshinder	193
14.6	Bevisupptagning vid skiljeförfaranden utom riket m.m..	195
15	Verkställighet av utländsk skiljedom.....	196
15.1	Utländsk skiljedom	196
15.2	Ansökan om verkställighet.....	197
15.3	Prövning av ansökan om verkställighet.....	197
15.3.1	Skiljedomen skall vara bindande för parterna	197
15.3.2	Utan verkan-rekvisitet.....	198
15.3.3	Uppdragsöverskridande	199
15.3.4	Uppskov.....	199
15.4	Förfarandet.....	201
15.5	Säkerhetsåtgärder	202
15.6	Deldomar.....	203
16	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser.....	204
16.1	Lagen om skiljeförfarande	204
16.2	Utsökningsbalken.....	206
17	Följdändringar m.m.	207
17.1	Allmänt.....	207
17.2	Jordabalken	207
17.3	Konkurslagen	208
18	Ekonomiska konsekvenser	209
19	Författningskommentar.....	209
19.1	Förslaget till lag om skiljeförfarande	210
19.2	Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken	246
19.3	Förslaget till lag om ändring i utsökningsbalken	246

19.4	Förslaget till lag om ändring i jordabalken	249	Prop. 1998/99:35
19.5	Förslaget till lag om ändring i aktiebolagslagen (1975:1385).....	249	
19.6	Förslaget till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)	250	
19.7	Förslaget till lag om ändring i konkurslagen (1987:672)	250	
19.8	Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning	251	
Bilaga 1	Betänkandets lagförslag.....	252	
Bilaga 2	Förteckning över remissinstanser som har yttrat sig över Skiljedomsutredningens delbetänkande Ny lag om skiljeförfarande (SOU 1994:81)	274	
Bilaga 3	Förteckning över utländska experter som har yttrat sig över Skiljedomsutredningens förslag till ny lag om skiljeförfarande (The Draft New Swedish Arbitration Act)	275	
Bilaga 4	Slutbetänkandets lagförslag	276	
Bilaga 5	Förteckning över remissinstanser som har yttrat sig över Skiljedomsutredningens slutbetänkande Näringslivets tvistlösning (SOU 1995:65).....	282	
Bilaga 6	Lagrådsremissens lagförslag	283	
Bilaga 7	Lagrådets yttrande.....	309	
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 12 november 1998		314	

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringen föreslår att riksdagen

antar regeringens förslag till

1. lag om skiljeförfarande,
2. lag om ändring i rättegångsbalken,
3. lag om ändring i utsökningsbalken,
4. lag om ändring i jordabalken,
5. lag om ändring i aktiebolagslagen (1975:1385),
6. lag om ändring i sekretesslagen (1980:100),
7. lag om ändring i konkurslagen (1987:672),
8. lag om ändring i lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning.

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om skiljeförfarande

Härigenom föreskrivs följande.

Skiljeavtalet

1 § Tvister i frågor som parterna kan träffa förlikning om får genom avtal lämnas till avgörande av en eller flera skiljemän. Ett sådant avtal kan avse framtida tvister om ett rättsförhållande som är angivet i avtalet. Tvisten får avse förekomsten av en viss omständighet.

Parterna får låta skiljemännen komplettera avtal utöver vad som följer av tolkning av avtal.

Skiljemän får pröva konkurrensrättens civilrättsliga verkningar mellan parterna.

2 § Skiljemännen får pröva sin egen behörighet att avgöra tvisten. Detta hindrar inte en domstol från att på begäran av en part pröva frågan. Skiljemännen får fortsätta skiljeförfarandet i avvaktan på domstolens avgörande.

Även om skiljemännen i ett beslut under förfarandet funnit att de är behöriga att avgöra tvisten är deras beslut inte bindande. I fråga om talan mot en skiljedom som innefattar ett avgörande om behörigheten gäller bestämmelserna i 34 och 36 §§.

3 § När giltigheten av ett skiljeavtal som utgör en del av ett annat avtal skall bedömas vid prövningen av skiljemännens behörighet, skall skiljeavtalet anses som ett särskilt avtal.

4 § En domstol får inte mot en parts bestridande pröva en fråga som enligt ett skiljeavtal skall prövas av skiljemän.

En invändning om skiljeavtal skall framställas första gången en part skall föra talan i saken vid rätten. Invändningar som framställs senare är utan verkan om inte parten har haft laga förfall och framställt invändningen så snart förfallet upphörde. En invändning om skiljeavtal skall beaktas även om den part som gör invändningen låtit en fråga som omfattas av skiljeavtalet prövas av kronofogdemyndighet i ett mål om betalningsföreläggande eller handräckning.

Under tiden tvisten behandlas av skiljemän eller innan dess får en domstol oberoende av skiljeavtalet meddela sådana beslut om säkerhetsåtgärder som domstolen enligt lag är behörig att meddela.

5 § En part förlorar sin rätt att åberopa skiljeavtalet som hinder för rättegång, om parten

1. har bestritt en begäran om skiljedom,
2. låter bli att i rätt tid utse skiljeman, eller
3. inte i rätt tid ställer sin andel av begärd säkerhet för ersättningen till skiljemännen.

6 § Rör en tvist mellan en näringsidkare och en konsument en vara, en tjänst eller någon annan nyttighet som tillhandahållits för huvudsakligen enskilt bruk, får ett skiljeavtal inte göras gällande, om det träffats innan tvisten uppstod. Dock gäller sådana avtal i hyres- eller arrende-förhållanden, om genom dem en hyres- eller arrendenämnd utsetts till skiljenämnd och något annat inte följer av bestämmelserna i 8 kap. 28 § eller 12 kap. 66 § jordabalken.

Första stycket gäller inte om tvisten rör avtal mellan försäkringsgivare och försäkringstagare om försäkring som grundas på kollektivavtal eller som grundas på gruppavtal och handhas av företrädare för gruppen. Första stycket gäller inte heller om annat följer av Sveriges internationella förpliktelser.

Skiljemännen

7 § Var och en som råder över sig själv och sin egendom kan vara skiljeman.

8 § En skiljeman skall vara opartisk.

En skiljeman skall på yrkande av en part skiljas från sitt uppdrag, om det finns någon omständighet som kan rubba förtroendet för skiljemannens opartiskhet. En sådan omständighet skall alltid anses föreligga

1. om skiljemannen själv eller någon närstående till skiljemannen är part eller annars kan vänta beaktansvärd nytta eller skada av tvistens utgång,

2. om skiljemannen eller någon närstående till skiljemannen är ledamot av styrelsen för ett bolag eller någon annan sammanslutning som är part eller annars är ställföreträdare för en part eller för någon annan som kan vänta beaktansvärd nytta eller skada av tvistens utgång,

3. om skiljemannen som sakkunnig eller annars har tagit ställning i tvisten eller hjälpt en part att förbereda eller utföra sin talan i tvisten, eller

4. om skiljemannen har mottagit eller förbehållit sig ersättning i strid med 39 § andra stycket.

9 § Den som ombeds att åta sig ett uppdrag som skiljeman skall genast uppge alla omständigheter som enligt 7 eller 8 § kan tänkas hindra den vidtalade från att vara skiljeman. En skiljeman skall upplysa parterna och övriga skiljemän om sådana omständigheter så snart alla skiljemän har utsetts och därefter under skiljeförfarandet så snart skiljemannen har fått kännedom om någon ny omständighet.

10 § Ett yrkande om att en skiljeman skall skiljas från sitt uppdrag på grund av en omständighet som anges i 8 § skall framställas inom femton dagar från det att parten fick kännedom såväl om att skiljemannen har

utsetts som om omständigheten. Yrkandet prövas av skiljemännen, om parterna inte har bestämt att det skall prövas av någon annan.

Bifalls yrkandet får beslutet inte angripas.

En part som är missnöjd med ett beslut genom vilket ett yrkande ogillats eller avvisats som för sent framställt, får hos tingsrätten ansöka om att skiljemannen skall skiljas från uppdraget. Ansökan skall göras inom trettio dagar från den dag då parten fick del av beslutet. Skiljemännen får fortsätta skiljeförfarandet i avvaktan på tingsrättens avgörande.

11 § Parterna får bestämma att ett yrkande som anges i 10 § första stycket skall prövas slutligt av ett skiljedomsinstitut.

12 § Parterna får bestämma hur många skiljemännen skall vara och hur de skall utses.

Om parterna inte har bestämt något annat gäller 13–16 §§.

Tingsrätten skall utse skiljemän även i andra fall än som anges i 14–17 §§, om parterna har bestämt det och någon av parterna ansöker om det.

13 § Skiljemännen skall vara tre. Vardera parten väljer en skiljeman och de valda utser den tredje.

14 § Skall parterna var för sig välja skiljeman och har den ena parten i en begäran om skiljedom enligt 19 § underrättat motparten om sitt val av skiljeman, är motparten skyldig att inom trettio dagar från mottagandet av underrättelsen skriftligen underrätta den första parten om sitt val av skiljeman.

En part som på detta sätt har underrättat motparten om sitt val av skiljeman får inte utan motpartens samtycke återkalla valet.

Låter motparten bli att utse skiljeman inom den angivna tiden, skall tingsrätten på ansökan av den första parten utse skiljeman.

15 § Skall en skiljeman utses av andra skiljemän men låter de bli att göra det inom trettio dagar från det att den sista av dem blev vald, skall tingsrätten på ansökan av en part utse skiljemannen.

Skall en skiljeman utses av någon annan än en part eller skiljemän, men görs inte det inom trettio dagar från det att en part som önskar att skiljeman utses uppmanat den som skall utse skiljeman att göra det, skall tingsrätten på ansökan av en part utse skiljemannen. Detsamma gäller, om en skiljeman skall utses av parterna gemensamt men de inte har enats inom trettio dagar från det att frågan väckts genom att den ena parten mottagit en underrättelse från motparten.

16 § Om en skiljeman avgår eller skiljs från uppdraget, skall tingsrätten på ansökan av en part utse en ny skiljeman. Om skiljemannen inte kan fullgöra uppdraget på grund av omständigheter som uppkommit efter valet, skall i stället den som ursprungligen haft att göra valet utse en ny skiljeman. Vid detta val tillämpas 14 och 15 §§. Tiden för att utse en ny skiljeman är även för den part som begärt skiljedomen trettio dagar och

räknas för alla från det att den som skall utse skiljemanden har fått kännedom om det.

17 § Har en skiljemand försenat förfarandet skall tingsrätten på ansökan av en part skilja skiljemanden från uppdraget och utse en annan skiljemand. Parterna får bestämma att en sådan begäran i stället skall prövas slutligt av ett skiljedomsinstitut.

18 § När en part har ansökt om att tingsrätten skall utse en skiljemand enligt 12 § tredje stycket eller 14–17 §§ får domstolen endast om det är uppenbart avslå ansökan på den grunden att lagliga förutsättningar för skiljeförfarande saknas.

Förfarandet

19 § Har parterna inte bestämt något annat inleds skiljeförfarandet när en part tar emot en begäran om skiljedom enligt andra stycket.

En begäran om skiljedom skall vara skriftlig och innehålla

1. en uttrycklig och villkorlös begäran om skiljedom,
2. uppgift om den fråga som omfattas av skiljeavtalet och som skiljemännen skall pröva, och
3. uppgift om partens val när parten skall utse skiljemanden.

20 § Är skiljemännen flera skall en av dem utses till ordförande. Har parterna eller skiljemännen inte bestämt annat, skall den skiljemand vara ordförande som de andra skiljemännen eller, i deras ställe, tingsrätten har utsett.

21 § Skiljemännen skall handlägga tvisten opartiskt, ändamålsenligt och snabbt. De skall därvid följa vad parterna har bestämt, om det inte finns något hinder mot det.

22 § Parterna bestämmer platsen för förfarandet. Annars bestämmer skiljemännen platsen för förfarandet.

Skiljemännen får hålla sammanträde på annan plats i Sverige eller utomlands om inte parterna har bestämt något annat.

23 § Den part som begär skiljedom skall inom den tid som skiljemännen bestämmer ange sina yrkanden i den fråga som har uppgetts i begäran om skiljedom och de omständigheter som parten åberopar till stöd för dem. Motparten skall därefter inom den tid som skiljemännen bestämmer ange sin inställning till yrkandena och de omständigheter som motparten åberopar till stöd för den.

Den part som begär skiljedom får framställa nya yrkanden och motparten egna yrkanden, om yrkandena omfattas av skiljeavtalet och skiljemännen inte med hänsyn till den tidpunkt då de framställs eller andra omständigheter anser det olämpligt att de prövas. Under samma förutsättningar får var och en av parterna under skiljeförfarandet ändra

eller komplettera tidigare framställda yrkanden och åberopa nya omständigheter till stöd för sin talan.

Första och andra styckena gäller inte om parterna har bestämt något annat.

24 § Skiljemännen skall ge parterna tillfälle att i all behövlig omfattning utföra sin talan skriftligt eller muntligt. Inför avgörandet av en till skiljemännen överlämnad fråga skall muntlig förhandling hållas, om en part begär det och parterna inte har bestämt något annat.

En part skall ges möjlighet att ta del av alla handlingar och allt annat material som rör tvisten och som tillförs skiljemännen från motparten eller någon annan.

Om en part utan giltigt skäl uteblir från en förhandling eller låter bli att i något annat hänseende iakttä ett föreläggande av skiljemännen, är detta inte hinder mot att handläggningen fortsätter och att tvisten avgörs på det material som finns.

25 § Parterna skall svara för bevisningen. Skiljemännen får dock utse sakkunniga, om inte båda parterna motsätter sig detta.

Skiljemännen får avvisa erbjuden bevisning, om den uppenbart saknar betydelse i tvisten eller om det är motiverat med hänsyn till den tidpunkt då bevisningen åberopas.

Skiljemännen får inte ta upp ed eller sanningsförsäkran. De får inte heller förelägga vite eller annars använda tvångsmedel för att skaffa in begärd bevisning.

Om inte parterna har överenskommit något annat får skiljemännen på begäran av en part bestämma att motparten under förfarandets gång skall vidta en viss åtgärd för att säkerställa det anspråk som skall prövas av skiljemännen. Skiljemännen får föreskriva att den part som begär åtgärden skall ställa skälig säkerhet för den skada som kan tillfogas motparten genom åtgärden.

26 § Om en part vill att ett vittne eller en sakkunnig skall höras under ed eller en part höras under sanningsförsäkran, får parten efter tillstånd av skiljemännen göra ansökan om det hos tingsrätten. Detsamma gäller om en part vill att det skall föreläggas en part eller någon annan att som bevis tillhandahålla en skriftlig handling eller ett föremål. Anser skiljemännen att åtgärden är befogad med hänsyn till utredningen, skall de lämna tillstånd till ansökan. Finns det lagliga förutsättningar för åtgärden, skall tingsrätten bifalla ansökan.

Reglerna i rättegångsbalken tillämpas i fråga om en åtgärd som avses i första stycket. Skiljemännen skall kallas till ett förhör med ett vittne, en sakkunnig eller en part och ges tillfälle att ställa frågor. Om en skiljeman uteblir från förhöret utgör detta inte hinder för att förhöret genomförs.

27 § De frågor som har lämnats till skiljemännen avgörs genom skiljedom. Avslutar skiljemännen skiljeförfarandet utan att avgöra dessa frågor sker det också genom skiljedom.

Om parterna förlikas får skiljemännen på deras begäran stadfästa förlikningen i en skiljedom.

Andra avgöranden, som inte tas in i en skiljedom, betecknas beslut.

Skiljemännens uppdrag anses slutfört när de har meddelat slutlig skiljedom, om inte annat följer av 32 eller 35 §.

28 § Återkallar ena parten ett yrkande skall skiljemännen avskryva tvisten i denna del om inte motparten begär att skiljemännen skall pröva yrkandet.

29 § En del av tvisten eller en viss fråga av betydelse för tvistens bedömning får avgöras genom särskild skiljedom, om inte båda parterna motsätter sig det. En fordran som åberopas till kvittning skall dock prövas i samma skiljedom som huvudfordringen.

Har en part helt eller delvis medgett ett yrkande får särskild skiljedom meddelas över det som har medgetts.

30 § Om en skiljeman utan giltigt skäl låter bli att delta i skiljenämndens prövning av en fråga, är detta inte något hinder mot att övriga skiljemän avgör frågan.

Har parterna inte bestämt något annat, skall som skiljenämndens mening gälla den mening som flertalet av de skiljemän som deltar i avgörandet enas om. Uppnås inte majoritet för någon mening, skall den mening gälla som ordföranden företräder.

31 § En skiljedom skall vara skriftlig och undertecknas av skiljemännen. Det är tillräckligt att domen är undertecknad av flertalet skiljemän om orsaken till att inte samtliga skiljemän undertecknat skiljedomen är angiven i denna. Parterna får bestämma att skiljenämndens ordförande ensam undertecknar skiljedomen.

I skiljedomen skall dagen för dess meddelande och platsen för skiljeförfarandet anges.

Skiljedomen skall genast tillställas parterna.

32 § Om skiljemännen finner att en skiljedom innehåller någon uppenbar oriktighet till följd av skiljemännens eller någon annans skrivfel, räknefel eller liknande förbiseende eller om skiljemännen av förbiseende inte har avgjort en fråga som skulle ha behandlats i skiljedomen, får de inom trettio dagar från dagen för skiljedomens meddelande besluta om rättelse eller komplettera domen. De får också rätta eller komplettera en skiljedom eller tolka domslutet i en skiljedom om någon av parterna begär det inom trettio dagar från det att parten har fått del av domen.

Om skiljemännen på någon av parternas begäran beslutar om rättelse eller om tolkning av domslutet i en skiljedom, skall det ske inom trettio dagar från det att skiljemännen tog emot en parts begäran om det. Om

skiljemännen beslutar att komplettera domen, skall det ske inom sextio dagar. Prop. 1998/99:35

Innan skiljemännen fattar ett beslut enligt denna paragraf, bör parterna ges tillfälle att yttra sig över åtgärden.

Skiljedoms ogiltighet och upphävande av skiljedom

33 § En skiljedom är ogiltig

1. om den innefattar prövning av en fråga som enligt svensk lag inte får avgöras av skiljemän,

2. om skiljedomen eller det sätt på vilket skiljedomen tillkommit är uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen i Sverige, eller

3. om skiljedomen inte uppfyller föreskrifterna om skriftlighet och undertecknande i 31 § första stycket.

Ogiltigheten kan gälla en viss del av skiljedomen.

34 § En skiljedom som inte kan angripas enligt 36 § skall efter klander helt eller delvis upphävas på talan av en part

1. om den inte omfattas av ett giltigt skiljeavtal mellan parterna,

2. om skiljemännen har meddelat dom efter utgången av den tid som parterna bestämt eller om de annars har överskridit sitt uppdrag,

3. om skiljeförfarande enligt 47 § inte borde ha ägt rum i Sverige,

4. om en skiljeman har utsetts i strid med parternas överenskommelse eller denna lag,

5. om en skiljeman på grund av någon omständighet som anges i 7 eller 8 § har varit obehörig, eller

6. om det annars, utan partens vållande, i handläggningen har förekommit något fel som sannolikt har inverkat på utgången.

En part har inte rätt att åberopa en omständighet som han genom att delta i förfarandet utan invändning eller på annat sätt får anses ha avstått från att göra gällande. Enbart genom att parten har utsett skiljeman skall han inte anses ha godtagit skiljemännens behörighet att avgöra den hänskjutna frågan. Att en part kan ha förlorat rätten enligt första stycket 5 att åberopa en omständighet som anges i 8 § följer av 10 och 11 §§.

Talan skall väckas inom tre månader från den dag då parten fick del av skiljedomen eller, om rättelse, komplettering eller tolkning enligt 32 § har ägt rum, inom tre månader från den dag då parten fick del av skiljedomen i dess slutliga lydelse. En part får efter fristens utgång inte åberopa en ny klandergrund till stöd för sin talan.

35 § En domstol får under viss tid skjuta upp ett mål om en skiljedoms ogiltighet eller om upphävande av en skiljedom för att ge skiljemännen tillfälle att återuppta skiljeförfarandet eller vidta någon annan åtgärd som enligt skiljemännens mening undanröjer grunden för ogiltigheten eller upphävandet,

1. om domstolen har funnit att talan i målet skall bifallas och ena parten har begärt uppskov, eller

2. om båda parter har begärt uppskov.

Meddelar skiljemännen en ny skiljedom, får en part inom den tid som domstolen bestämmer utan stämningsansökan klandra skiljedomen i den mån det föränleds av det återupptagna förfarandet eller av en ändring av den första skiljedomen.

Fortsatt huvudförhandling får oberoende av 43 kap. 11 § andra stycket rättegångsbalken hållas även om uppskovstiden uppgår till mer än femton dagar.

36 § En skiljedom som innebär att skiljemännen avslutat förfarandet utan att pröva de frågor som lämnats till avgörande av dem får helt eller delvis ändras på talan av en part. Talan skall väckas inom tre månader från den dag då parten fick del av domen eller, om rättelse, komplettering eller tolkning enligt 32 § har ägt rum, inom tre månader från den dag då parten fick del av skiljedomen i dess slutliga lydelse. Skiljedomen skall innehålla en tydlig hänvisning om vad en part som vill angripa domen skall göra.

En talan enligt första stycket som enbart rör en fråga som avses i 42 § är tillåten om skiljedomen innebär att skiljemännen har ansett sig vara obehöriga att pröva tvisten. Om skiljedomen innebär något annat, får en part som vill angripa beslutet klandra skiljedomen enligt bestämmelserna i 34 §.

Skiljedomskostnaderna

37 § Parterna skall solidariskt betala skälig ersättning till skiljemännen för arbete och utlägg. Har skiljemännen i skiljedomen förklarat att de är obehöriga att pröva tvisten, är dock den part som inte begärde skiljedom betalningsansvarig endast i den mån det föränleds av särskilda omständigheter.

Skiljemännen får i en slutlig skiljedom förplikta parterna att betala ersättningen till dem samt ränta från den dag som infaller en månad efter den dag då skiljedomen meddelades. Ersättningen skall anges särskilt för varje skiljeman.

38 § Skiljemännen får begära säkerhet för ersättningen. De får fastställa särskilda säkerheter för skilda yrkanden. Har en part inte inom den tid som skiljemännen bestämt ställt sin andel av begärd säkerhet, får motparten ställa hela säkerheten. Ställs inte begärd säkerhet, får skiljemännen helt eller delvis avsluta förfarandet.

Skiljemännen får under förfarandet besluta att ta säkerheten i anspråk för att täcka utlägg. Sedan skiljemännens ersättning har bestämts i en slutlig skiljedom och domen i den delen har blivit verkställbar, får skiljemännen tillgodogöra sig betalning ur säkerheten, om parterna inte fullgör sin betalningsskyldighet enligt domen. Säkerhetsrätten omfattar även egendomens avkastning.

39 § Bestämmelserna i 37 och 38 §§ gäller inte om något annat har bestämts av parterna gemensamt på ett sätt som är bindande för skiljemännen.

Avtal om ersättningen till skiljemännen som inte träffas med parterna gemensamt är ogiltiga. Har ena parten ställt hela säkerheten, får parten dock ensam medge att skiljemännen tar säkerheten i anspråk för att täcka ersättning för utfört arbete.

40 § Skiljemännen får inte hålla inne skiljedomen i avvaktan på att ersättningen till dem betalas.

41 § En part eller en skiljeman får hos tingsrätten föra talan mot skiljedomen om ersättning till skiljemännen. Talan skall väckas av en part inom tre månader från den dag då parten fick del av domen och av en skiljeman inom samma tid från skiljedomens meddelande. Har rättelse, komplettering eller tolkning enligt 32 § ägt rum, skall talan väckas av en part inom tre månader från den dag då parten fick del av skiljedomen i dess slutliga lydelse och av en skiljeman inom samma tid från den dag då skiljedomen fick sin slutliga lydelse. Skiljedomen skall innehålla en tydlig hänvisning om vad en part som vill föra talan mot domen i denna del skall göra.

Dom, varigenom ersättningen till en skiljeman sätts ned, gäller även för den part som inte fört talan.

42 § Om inte parterna har överenskommit något annat, får skiljemännen på begäran av en part förplikta motparten att betala ersättning för partens kostnader och bestämma hur ersättningen till skiljemännen slutligt skall fördelas mellan parterna. Skiljemännens förordnande får även omfatta ränta, om parten har yrkat det.

Forumfrågor och talefrister

43 § Talan mot en skiljedom enligt 33, 34 och 36 §§ tas upp av hovrätten inom vars domkrets skiljeförfarandet har ägt rum. Är platsen för skiljeförfarandet inte angiven i skiljedomen får talan väckas hos Svea hovrätt.

Hovrättens avgörande får inte överklagas. Hovrätten får dock tillåta att avgörandet överklagas, om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen.

Talan beträffande ersättningen till en skiljeman tas upp av tingsrätten på platsen för skiljeförfarandet. Är platsen för skiljeförfarandet inte angiven i skiljedomen får talan väckas hos Stockholms tingsrätt.

44 § Ansökningsärenden om att utse en skiljeman eller att skilja en skiljeman från uppdraget tas upp av tingsrätten i den ort där någon av parterna har sitt hemvist eller av tingsrätten på platsen för skiljeförfarandet. Ansökan får även tas upp av Stockholms tingsrätt. Motparten skall om möjligt ges tillfälle att yttra sig innan ansökan bifalls. Avser ansökan en skiljemans skiljande från uppdraget bör även skiljemannen höras.

Ansökan om bevisupptagning enligt 26 § tas upp av den tingsrätt som skiljemännen har bestämt. Saknas ett sådant beslut tas ansökan upp av Stockholms tingsrätt.

Har tingsrätten bifallit en ansökan om att utse en skiljeman eller att skilja en skiljeman från uppdraget, får beslutet inte överklagas. Inte heller annars får tingsrättens avgörande enligt 10 § tredje stycket överklagas.

45 § Skall enligt lag eller avtal en parts talan väckas inom viss tid men omfattas talan av ett skiljeavtal, skall parten inom den angivna tiden begära skiljedom enligt 19 §.

Har skiljedom begärts i rätt tid men avslutas skiljeförfarandet utan att den fråga som lämnats till skiljemännen rättskraftigt avgörs och beror detta inte på partens vållande, skall talan anses väckt i rätt tid, om parten begär skiljedom eller väcker talan vid domstol inom trettio dagar från den dag då parten fick del av skiljedomen eller, om skiljedomen blivit upphävd eller förklarad ogiltig eller talan mot skiljedomen enligt 36 § lämnats utan bifall, från det att domen härom vunnit laga kraft.

Internationella förhållanden

46 § Denna lag tillämpas på skiljeförfaranden som äger rum i Sverige även om tvisten har internationell anknytning.

47 § Ett skiljeförfarande enligt denna lag får inledas i Sverige, om skiljeavtalet innebär att förfarandet skall äga rum i Sverige eller skiljemännen eller ett skiljedomsinstitut i enlighet med avtalet har bestämt att förfarandet skall äga rum i Sverige eller motparten annars samtycker till det.

Ett skiljeförfarande enligt denna lag får också inledas i Sverige mot en part som har hemvist här eller annars skulle kunna sökas i tvisten vid svensk domstol, om inte skiljeavtalet innebär att förfarandet skall äga rum utomlands.

I andra fall får skiljeförfaranden enligt denna lag inte äga rum i Sverige.

48 § Har ett skiljeavtal internationell anknytning, skall den lag som parterna kommit överens om tillämpas på avtalet. Har parterna inte träffat någon sådan överenskommelse tillämpas lagen i det land där förfarandet med stöd av parternas avtal har ägt rum eller skall äga rum.

Första stycket tillämpas inte på frågan, huruvida en part var behörig att ingå skiljeavtalet eller var behörigen företrädd.

49 § Skall utländsk rätt tillämpas på skiljeavtalet gäller 4 § beträffande en fråga som omfattas av avtalet, utom när

1. avtalet enligt tillämplig lag är ogiltigt, utan verkan eller ogenomförbart, eller

2. tvisten enligt svensk lag inte får avgöras av skiljemän.

Att en domstol utan hinder av skiljeavtalet kan meddela sådana beslut om säkerhetsåtgärder som domstolen enligt lag är behörig att meddela framgår av 4 § tredje stycket.

50 § Vad som sägs i 26 och 44 §§ om bevisupptagning under skiljeförfarande i Sverige gäller även beträffande skiljeförfaranden som äger

rum utomlands, om förfarandet grundar sig på ett skiljeavtal och den fråga som lämnats till skiljemännen enligt svensk lag får avgöras av skiljemän.

51 § Har inte någon av parterna hemvist eller driftställe i Sverige, får de i ett kommersiellt förhållande genom en uttrycklig skriftlig överenskommelse utesluta eller begränsa tillämpligheten av de grunder för upphävande av en skiljedom som anges i 34 §.

En skiljedom som omfattas av en sådan överenskommelse erkänns och verkställs i Sverige enligt de regler som gäller för en utländsk skiljedom.

Erkännande och verkställighet av utländsk skiljedom m.m.

52 § En skiljedom som meddelas utomlands anses som utländsk.

Vid tillämpning av denna lag anses en skiljedom vara meddelad i det land där platsen för förfarandet är belägen.

53 § En utländsk skiljedom som grundar sig på ett skiljeavtal erkänns och verkställs i Sverige, om inte annat följer av 54–60 §§.

54 § En utländsk skiljedom erkänns och verkställs inte i Sverige, om den part mot vilken skiljedomen åberopas visar

1. att parterna enligt tillämplig lag saknade behörighet att ingå skiljeavtalet eller inte var behörigen företrädare eller att skiljeavtalet är ogiltigt enligt den lag som enligt parternas överenskommelse skall tillämpas eller, i avsaknad av varje anvisning i sådant hänseende, enligt lagen i det land där skiljedomen har meddelats,

2. att den part, mot vilken skiljedomen åberopas, inte i vederbörlig ordning har underrättats om tillsättandet av skiljeman eller om skiljeförfarandet eller av annan orsak inte varit i stånd att utföra sin talan,

3. att skiljedomen behandlar en tvist som inte avsetts med eller omfattas av parternas begäran om skiljedom, eller att skiljedomen innehåller beslut i en fråga som faller utanför skiljeavtalet, dock skall, om beslut i en fråga som omfattas av uppdraget kan skiljas från beslut som faller utanför uppdraget, den del av skiljedomen som omfattas av uppdraget erkännas och verkställas,

4. att skiljenämndens tillsättande eller dess sammansättning eller skiljeförfarandet strider mot vad parterna avtalat eller, om avtal om detta saknas, mot lagen i det land där förfarandet har ägt rum, eller

5. att skiljedomen ännu inte blivit bindande för parterna eller att den undanröjts eller dess verkställighet skjutits upp av behörig myndighet i det land där den meddelats eller enligt vars lag den meddelats.

55 § En utländsk skiljedom erkänns och verkställs inte heller, om domstolen finner

1. att skiljedomen innefattar prövning av en fråga, som enligt svensk lag inte får avgöras av skiljemän, eller

2. att det skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen i Sverige att erkänna eller verkställa skiljedomen.

56 § Ansökan om verkställighet av en utländsk skiljedom görs hos Svea hovrätt. Prop. 1998/99:35

Till ansökan skall skiljedomen fogas i original eller styrkt kopia. Om hovrätten inte bestämmer annat skall även en styrkt översättning av hela domen till svenska språket ges in.

57 § Ansökan om verkställighet får inte bifallas utan att motparten har getts tillfälle att yttra sig.

58 § Invänder motparten att skiljeavtal inte träffats, skall sökanden ge in skiljeavtalet i original eller styrkt kopia samt, om hovrätten inte bestämmer annat, styrkt översättning till svenska språket, eller på annat sätt visa att skiljeavtal ingåtts.

Invänder motparten att framställning gjorts om undanröjande av skiljedomen eller om uppskov med dess verkställighet hos myndighet som avses i 54 § 5, får hovrätten skjuta upp avgörandet samt, om sökanden begär det, ålägga motparten att ställa skälig säkerhet vid påföljd att beslut om verkställighet annars kan komma att meddelas.

59 § Bifaller hovrätten ansökan, verkställs skiljedomen som en svensk domstols lagakraftgående dom, om inte Högsta domstolen efter överklagande av hovrättens beslut bestämmer något annat.

60 § Har en säkerhetsåtgärd enligt 15 kap. rättegångsbalken beviljats, skall vid tillämpning av 7 § samma kapitel med talans väckande jämföras en begäran om skiljedom utomlands som kan leda till en skiljedom som erkänns och kan verkställas här.

Sedan ansökan om verkställighet av en utländsk skiljedom gjorts ankommer det på hovrätten att pröva en begäran om säkerhetsåtgärd eller om upphävande av ett sådant beslut.

1. Denna lag träder i kraft den 1 april 1999, då lagen (1929:145) om skiljemän och lagen (1929:147) om utländska skiljeavtal och skiljedomar upphör att gälla.

2. Den äldre lagen tillämpas om skiljeförfarandet har inletts före ikraftträdandet eller, såvitt angår verkställighet av en utländsk skiljedom, om ansökan om verkställighet har gjorts före ikraftträdandet.

3. Har ett skiljeavtal slutits före ikraftträdandet, gäller 18 § andra stycket, 21 § första stycket 1 och 26 § andra och tredje styckena lagen (1929:145) om skiljemän fortfarande, såvitt avser tid för meddelande av skiljedom, i förfaranden som har inletts inom två år från den nya lagens ikraftträdande.

4. Parterna kan i fall som anges i 2 och 3 bestämma att endast den nya lagen skall gälla.

5. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till lagen (1929:145) om skiljemän, tillämpas i stället den nya lagen.

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken
dels att 10 kap. 18 § skall ha följande lydelse,
dels att det i balken skall införas en ny paragraf, 10 kap. 17 a §, av
följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***10 kap.***17 a §*

*I lagen (1999:000) om
skiljeförfarande finns särskilda
bestämmelser om hinder mot rättegång.
Dessa skall beaktas endast
efter invändning av en part.*

18 §

Är rätten av annan grund än i 17 § sägs obehörig att upptaga tvist, som där väckes, skall tvisten dock anses väckt vid rätt domstol, om ej svaranden i rätt tid gjort invändning om domstolens behörighet eller uteblivit från första inställelsen eller, då förberedelsen är skriftlig, underlåtit att inkomma med svaromål. Har svaranden uteblivit eller underlåtit att inkomma med svaromål, skall kärandens uppgift om de omständigheter, som betinga domstolens behörighet, tagas för god, om svaranden erhållit del därav och anledning ej förekommer, att den är oriktig.

Är rätten av annan grund än i 17 eller 17 a § sägs obehörig att upptaga tvist, som där väckes, skall tvisten dock anses väckt vid rätt domstol, om ej svaranden i rätt tid gjort invändning om domstolens behörighet eller uteblivit från första inställelsen eller, då förberedelsen är skriftlig, underlåtit att inkomma med svaromål. Har svaranden uteblivit eller underlåtit att inkomma med svaromål, skall kärandens uppgift om de omständigheter, som betinga domstolens behörighet, tagas för god, om svaranden erhållit del därav och anledning ej förekommer, att den är oriktig.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1999.

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 24 §, 3 kap. 15–18 §§ och 18 kap. 5 § utsökningsbalken skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***2 kap.**24 §¹

Har enligt 4 kap. 20, 21 eller 22 § eller 13 kap. 7 § andra stycket föreläggande meddelats att väcka talan vid domstol, skall tvisten prövas av en tingsrätt i den region där kronofogdemyndigheten finns, om ej annat följer av andra stycket.

Om föreläggande har meddelats enligt 4 kap. 20, 21, 22 eller 26 § i fall då tvisten rör egendom som avses i 10 kap. 10 eller 12 § rättegångsbalken, gäller om domstols behörighet vad som sägs där.

Har föreläggande meddelats enligt 4 kap. 23 § första stycket eller 9 kap. 11 § tredje stycket, gäller om domstols behörighet vad som i allmänhet är föreskrivet därom. I fall som avses i 4 kap. 23 § andra stycket skall tvisten prövas, när fråga är om pantbrev i fastighet, av den tingsrätt som anges i 10 kap. 10 § rättegångsbalken och annars av en tingsrätt i det län där kronofogdemyndigheten finns.

Har ett föreläggande meddelats enligt 3 kap. 16 § gäller om domstols behörighet vad som sägs i 43 § första stycket lagen (1999:000) om skiljeförfarande.

I föreläggande skall anges vid vilken domstol talan i första hand bör väckas.

3 kap.

15 §

Skiljedom som grundas på skiljeavtal får verkställas, om

1. skiljeavtalet *ej* innehåller förbehåll om rätt för part att *klandra domen*,

2. *omständighet ej föreligger som gör domen ogiltig, även om talan ej förs mot domen, och*

3. *det ej heller görs sannolikt att domen kan hävas enligt 21 § lagen (1929:145) om skiljemän*

1. skiljeavtalet *inte* innehåller *något* förbehåll om rätt för part att *föra talan mot domen eller, när ett sådant förbehåll finns, tiden för parts talan har gått ut utan att talan har förts, och*

2. *domen uppfyller föreskrifterna om skriftlighet och undertecknande i 31 § första stycket lagen (1999:000) om skiljeförfarande.*

¹ Senaste lydelse 1996:1438.

I fråga om ersättning till skiljeman får skiljedomen verkställas, om *tiden för parts talan mot domen i denna del har gått till ända utan att sådan talan har väckts och det ej föreligger omständighet som avses i första stycket 2.*

I fråga om ersättning till skiljeman får skiljedomen verkställas, om

1. tiden för parts talan mot domen i denna del har gått ut utan att talan har väckts och

2. domen uppfyller föreskrifterna om skriftlighet och undertecknande i 31 § första stycket lagen (1999:000) om skiljeförfarande.

Svaranden skall alltid ges tillfälle att yttra sig innan verkställighet sker.

Om verkställighet av en skiljedom som omfattas av en sådan överenskommelse om inskränkning i parternas rätt att föra talan mot skiljedomen som anges i 51 § lagen (1999:000) om skiljeförfarande gäller vad som föreskrivs där.

16 §

Finns det anledning att anta att en skiljedom som enligt 15 § får verkställas är ogiltig och pågår inte redan rättegång om detta, skall kronofogdemyndigheten förelägga sökanden att inom en månad från det att föreläggandet delgavs sökanden väcka talan i saken mot svaranden.

16 §

Bestämmelserna i 15 § första stycket 2 och 3 samt andra stycket tillämpas också på skiljedom som, utan att skiljeavtal föreligger, med stöd av bestämmelse i lag har meddelats enligt lagen (1929:145) om skiljemän.

17 §

Bestämmelserna i 15 och 16 §§ gäller i tillämpliga delar en skiljedom som, utan att skiljeavtal föreligger, med stöd av bestämmelse i lag har meddelats med tillämpning av lagen (1999:000) om skiljeförfarande.

17 §

Möter ej på grund av bestämmelserna i 15 eller 16 § hinder mot verkställighet av skiljedom, skall kronofogdemyndigheten meddela särskilt beslut härom. Innan sådant beslut meddelas, skall svaranden beredas tillfälle att yttra sig.

18 §

Sedan beslut som avses i 17 § har meddelats, verkställs skiljedomen såsom lagakraftägande dom, om ej annat förordnas av domstol där talan mot skiljedomen är anhängig.

Finns inte på grund av bestämmelserna i 15 eller 17 § hinder mot verkställighet av skiljedomen, verkställs den som lagakraftägande dom, om inte annat förordnas av den domstol där talan mot skiljedomen förs.

Har sökanden förelagts att väcka talan enligt 16 § får skiljedomen dock verkställas endast i fall och under villkor som gäller för icke lagakraftägande underrettsdomar. Sedan talan om skiljedomens giltighet väckts av sökanden eller svaranden får domstolen bestämma om verkställigheten. Väcks inte talan inom den angivna tiden eller avslutas målet utan prövning i sak skall vid tillämpning av 22 § anses som om skiljedomen hade upphävts.

18 kap.5 §²

Följande beslut får inte överklagas:

1. ett beslut genom vilket begäran om rättelse av utmätning enligt 4 kap. 33 eller 34 § eller av kvarstad för fordran enligt 16 kap. 13 § har lämnats utan bifall,
2. ett beslut genom vilket en rättighet inte har förbehållits enligt 12 kap. 33 § andra stycket,
3. ett beslut genom vilket en förrättningsman har förklarats jävig,
4. ett beslut i en fråga som avses i 17 kap. 4 § första stycket,
5. ett beslut i en sådan fråga om verkställighet av en skiljedom som avses i 3 kap. 16 §.

² Senaste lydelse 1994:1983.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 april 1999.
 2. Äldre bestämmelser tillämpas beträffande en ansökan om verkställighet som gjorts före ikraftträdandet.
 3. Äldre bestämmelser gäller fortfarande vid tillämpningen av 12 § lagen (1981:775) om införande av utsökningsbalken.

Härigenom föreskrivs att 8 kap. 28 § och 12 kap. 66 § jordabalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 kap.

28 §³

Vid jordbruksarrende och bostadsarrende får avtal mellan jordägare och arrendator, att framtida tvist med anledning av arrendeförhållandet skall hänskjutas till avgörande av skiljemän utan förbehåll om rätt för parterna att klandra skiljedomen, *ej* göras gällande i fråga om arrendatorns rätt eller skyldighet att tillträda eller kvarsitta på arrendestället, fastställande av arrendevillkor i fall som avses i 9 kap. 12 eller 13 § eller 10 kap. 6 a § eller bestämmande av ersättning enligt 9 kap. 14 §. I övrigt gäller skiljeavtalet *ej* såvitt därigenom skiljemän utsetts eller bestämmelse meddelats om skiljemännens antal, sättet för deras utseende eller förfarandet vid skiljenämnden. I berörda hänseenden skall lagen (1929:145) om *skiljemän* tillämpas. Vad som sagts nu utgör dock *ej* hinder för att i skiljeavtalet utse arrendenämnden till skiljenämnd eller bestämma *kortare tid för skiljemannaåtgärdens avslutande än den tid om sex månader som anges i nämnda lag.*

Vid jordbruksarrende och bostadsarrende får avtal mellan jordägare och arrendator, att framtida tvist med anledning av arrendeförhållandet skall hänskjutas till avgörande av skiljemän utan förbehåll om rätt för parterna att klandra skiljedomen, *inte* göras gällande i fråga om arrendatorns rätt eller skyldighet att tillträda eller kvarsitta på arrendestället, fastställande av arrendevillkor i fall som avses i 9 kap. 12 eller 13 § eller 10 kap. 6 a § eller bestämmande av ersättning enligt 9 kap. 14 §. I övrigt gäller skiljeavtalet *inte* såvitt därigenom skiljemän utsetts eller bestämmelse meddelats om skiljemännens antal, sättet för deras utseende eller förfarandet vid skiljenämnden. I berörda hänseenden skall lagen (1999:000) om *skiljeförfarande* tillämpas. Vad som sagts nu utgör dock *inte* hinder för att i skiljeavtalet utse arrendenämnden till skiljenämnd eller bestämma *viss tid för meddelande av skiljedom.*

³ Senaste lydelse 1979:371.

12 kap.
66 §⁴

Avtal mellan hyresvärd och hyresgäst, att framtida tvist med anledning av hyresförhållandet skall hänskjutas till avgörande av skiljemän utan förbehåll om rätt för parterna att klandra skiljedomen, får *ej* göras gällande i fråga om hyresgästens rätt eller skyldighet att tillträda eller behålla lägenheten, fastställande av hyresvillkor i fall som avses i 51, 52 eller 55 §, återbetalning av hyra och fastställande av hyra enligt 55 d § eller bestämmande av ersättning enligt 58 b §. I övrigt gäller skiljeavtalet *ej* såvitt därigenom skiljemän utsetts eller bestämmelse meddelats om skiljemännens antal, sättet för deras utseende eller förfarandet vid skiljenämnden. I berörda hänseenden skall lagen (1929:145) om *skiljemän* tillämpas. Vad som sagts nu utgör dock *ej* hinder för att i skiljeavtalet utse hyresnämnden till skiljenämnd eller bestämma *kortare tid för skiljemannaåtgärdens avslutande än den tid om sex månader som anges i nämnda lag.*

Avtal mellan hyresvärd och hyresgäst, att framtida tvist med anledning av hyresförhållandet skall hänskjutas till avgörande av skiljemän utan förbehåll om rätt för parterna att klandra skiljedomen, får *inte* göras gällande i fråga om hyresgästens rätt eller skyldighet att tillträda eller behålla lägenheten, fastställande av hyresvillkor i fall som avses i 51, 52 eller 55 §, återbetalning av hyra och fastställande av hyra enligt 55 d § eller bestämmande av ersättning enligt 58 b §. I övrigt gäller skiljeavtalet *inte* såvitt därigenom skiljemän utsetts eller bestämmelse meddelats om skiljemännens antal, sättet för deras utseende eller förfarandet vid skiljenämnden. I berörda hänseenden skall lagen (1999:000) om *skiljeförfarande* tillämpas. Vad som sagts nu utgör dock *inte* hinder för att i skiljeavtalet utse hyresnämnden till skiljenämnd eller bestämma *viss tid för meddelande av skiljedomen.*

Denna lag träder i kraft den 1 april 1999.

⁴ Senaste lydelse 1994:817.

2.5 Förslag till lag om ändring i aktiebolagslagen
(1975:1385)

Prop. 1998/99:35

Härigenom föreskrivs att 9 kap. 43 § aktiebolagslagen (1975:1385) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 kap.
43 §⁵

Ett förbehåll i bolagsordningen att tvister mellan bolaget och styrelsen, en styrelseledamot, den verkställande direktören, en likvidator eller en aktieägare skall hänskjutas till skiljemän har samma verkan som ett skiljeavtal.

Om styrelsen begär skiljeförfarande mot bolaget, tillämpas 42 §. Är det fråga om klandertalan av styrelsen mot bolagsstämans beslut, är rätten till talan inte förlorad enligt 40 § första stycket, om styrelsen inom där angiven tid har kallat till stämma enligt 42 §.

Om bolaget är ett publikt aktiebolag, gäller inte 23 § första stycket och andra stycket första meningen lagen (1929:145) om skiljemän. I stället skall bolaget svara för ersättningen till skiljemännen. Skiljemännen får dock på yrkande av bolaget förplikta bolagets motpart att helt eller delvis ersätta bolaget för dessa kostnader, om det finns särskilda skäl för det.

Om bolaget är ett publikt aktiebolag, skall bolaget svara för ersättningen till skiljemännen. Skiljemännen får dock på yrkande av bolaget förplikta bolagets motpart att helt eller delvis ersätta bolaget för dessa kostnader, om det finns särskilda skäl för det.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1999.

⁵ Senaste lydelse 1998:760.

Härigenom föreskrivs att 8 kap. 17 § sekretesslagen (1980:100) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 kap.
17 §⁶

Sekretess gäller hos domstol i mål eller ärende i domstolens rättsskipande eller rättsvårdande verksamhet för uppgift om myndighets eller enskilda affärs- eller driftförhållanden, om det kan antas att den som uppgiften rör lider avsevärd skada om uppgiften röjs. I mål eller ärenden enligt 13 § tredje stycket, 23 § andra stycket, 60 och 63 §§ konkurrenslagen (1993:20) gäller dock sekretess för uppgift om sådana förhållanden redan om det kan antas att den som uppgiften rör lider skada om uppgiften röjs.

Första stycket tillämpas inte, om annan sekretessbestämmelse till skydd för samma intresse är tillämplig på uppgiften och innebär att sekretess inte skall gälla.

För uppgifter som avses i första stycket och som lämnas vid ett förhör enligt 26 § eller 50 § lagen (1999:000) om skiljeförfarande gäller sekretess hos domstol, om en part begär det och det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den som uppgiften rör lider skada.

I fråga om uppgift i allmän handling gäller sekretessen i högst tjugo år.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1999.

⁶ Senaste lydelse 1998:650.

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 6 § konkurslagen (1987:672) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.
6 §⁷

Har en borgenärs fordran fastställts av domstol eller av kronofogdemyndighet med stöd av lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning, skall detta godtas som stöd för behörighet att begära gäldenären i konkurs, även om avgörandet inte har vunnit laga kraft. Detta gäller dock inte, om en domstol har förordnat att avgörandet inte får verkställas.

En fordran som har fastställts genom skiljedom skall också godtas, om skiljedomen får verkställas enligt 3 kap. 15 eller 16 § utsökningsbalken och en domstol inte har meddelat ett sådant förordnande som avses i 18 § i samma kapitel.

I andra fall än de som avses i första och andra styckena skall borgenären styrka sin behörighet att begära gäldenären i konkurs.

En fordran som har fastställts genom *en giltig* skiljedom skall också godtas, om skiljedomen får verkställas enligt 3 kap. 15 eller 17 § utsökningsbalken och en domstol inte *efter talan mot skiljedomen har bestämt annat*.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1999.

⁷ Senaste lydelse 1991:857.

2.8 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:746) om
betalningsföreläggande och handräckning

Prop. 1998/99:35

Härigenom föreskrivs att 33 och 38 §§ lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

33 §

Om svaranden i ett mål om *betalningsföreläggande* eller *vanlig handräckning* bestrider ansökningen i rätt tid, skall sökanden genast underrättas om det. Om sökanden vill vidhålla sitt yrkande, kan han begära att målet eller, om bestridandet avser endast en del av yrkandet, målet i den bestridda delen skall överlämnas till tingsrätt.

Underrättelse enligt första stycket skall innehålla upplysning om vad som sägs där samt i 34, 35 och 37 §§.

En invändning om skiljeavtal skall behandlas som ett bestridande.

38 §

Om det behövs, skall sökanden få tillfälle att yttra sig över vad svaranden har anfört i bestridandet. Begär sökanden ersättning för kostnader som uppkommit efter ansökningen, skall han ange detta i ett sådant yttrande.

Kronofogdemyndigheten får inte förordna om ytterligare skriftväxling i målet.

En invändning om skiljeavtal hindrar inte att ansökningen prövas.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1999.

Den 27 februari 1992 beslutade regeringen att tillsätta en särskild utredare för att se över skiljemannalagstiftningen, främst lagen (1929:145) om skiljemän. Enligt direktiven (dir. 1992:22) skulle utredaren även undersöka om förekomsten av skiljeklausuler i vissa avtal på grund av de kostnader som är förenade med skiljeförfarandet medför att vissa anspråk inte görs gällande eller att enskilda parter inte har ekonomiska möjligheter att göra sina anspråk gällande. Utredaren skulle även överväga om förfaranderegler i allmän domstol kunde ändras i syfte att göra rättegång i domstol till ett mera slagkraftigt alternativ till skiljeförfarande när det gäller slitande av förmögenhetsrättsliga tvister på näringslivets område.

Utredaren överlämnade i juni 1994 delbetänkandet Ny lag om skiljeförfarande (SOU 1994:81), innefattande en översyn av skiljemannalagstiftningen. Betänkandet har remissbehandlats. En sammanställning av remissvaren finns tillgänglig i Justitiedepartementet (dnr 94/2395). De lagförslag som lades fram i betänkandet finns i *bilaga 1*. En förteckning av remissinstanserna finns i *bilaga 2*.

Betänkandets lagförslag jämte en kortfattad presentation har publicerats på engelska under titeln *The Draft New Swedish Arbitration Act*. Denna version har genom Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitutets försorg sänts ut till ett antal utländska skiljedomsexperter. En sammanställning av deras yttranden finns tillgängliga i ärendet (dnr 94/2395). En förteckning över experterna finns i *bilaga 3*.

Utredarens slutbetänkande Näringslivets tvistlösning (SOU 1995:65) överlämnades i augusti 1995. Även detta betänkande har remissbehandlats. Remissvaren finns tillgängliga i Justitiedepartementet (dnr 95/3110). Betänkandets lagförslag, i nu aktuella delar, finns i *bilaga 4*. Remissinstanserna redovisas i *bilaga 5*.

I denna proposition tar regeringen upp dels utredningens förslag om en ny lag om skiljeförfarande och övriga förslag i delbetänkandet, dels vissa därmed sammanhängande frågor som behandlats i slutbetänkandet.

Lagrådet

Regeringen beslutade den 1 oktober 1998 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilaga 6*. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 7*.

Lagrådet har föreslagit vissa ändringar. Främst är det fråga om rena förtydliganden. Regeringen har i huvudsak följt Lagrådets förslag. De fall där regeringen har en annan uppfattning än Lagrådet behandlas i avsnitt 5.8, 5.9, 6.2.3 och 13.3. I övrigt kommenteras Lagrådets synpunkter i de delar av övervägandena och författningskommentaren där de hör hemma. Vissa redaktionella ändringar har gjorts i lagtexten jämfört med lagrådsremissen.

4 Bakgrund och utgångspunkter

4.1 Översikt över svensk skiljedomsrätt

4.1.1 Kort historik över lagstiftningen

Skiljeförfarandet i Sverige har gamla anor. Ett stadgande som handlar om avtal där parterna enas om att låta en mellan dem uppkommen tvist avgöras av betrodda män förekommer redan i Visby stadslag från 1300-talet. I 1734 års lag finns i 4:15 utsökningsbalken en bestämmelse av innebörd att för det fall parterna av sagt sig rätten att klandra gode människens avgörande kunde verkställighet ske. Några andra bestämmelser angående skiljeförfarande gavs inte.

Ett förslag till lagstiftning om skiljeförfarande framlades 1826. Lagkommitténs förslag till allmän civillag innehöll nämligen ett kapitel om ”skiljesmän”. I motiven talas om att tvistande parter för att slita tvister utsåg personer som de hade förtroende för. Detta förfarande borde enligt kommitténs mening inskränkas till dispositiva tvister. Vidare innehöll förslaget en bestämmelse av innebörd att om parterna inte förbehållit sig rätt att klandra avgörandet skulle det anses att de hade utfäst sig att godta skiljemännens avgörande. En nästan likalydande bestämmelse återfinns i 2 § första stycket skiljemannalagen. Lagkommitténs förslag upptogs i stort oförändrat i lagberedningens förslag till rättegångsbalk av år 1849. I motiven talas om att det fanns åtskilliga stadganden om att tvister som rörde allmänna inrättningar, verk eller bolag skulle avgöras av skiljemän. De framlagda förslagen ledde dock inte till lagstiftning.

Frågan om en legal reglering av skiljeförfarandet upptogs i det s.k. principbetänkandet angående rättegångsväsendets ombildning som nya lagberedningen presenterade 1884. Lagberedningen ansåg att rättegångslagen borde innehålla regler om skiljemannaförfarande som grundades på frivilliga överenskommelser. Den 28 oktober 1887 utfärdades lagen om skiljemän (se NJA II 1887 nr 4).

Lagen innehöll bestämmelser om skiljeavtalets föremål och dess verkan som rättegångshinder. Bland annat upptogs det grundläggande stadgandet att parterna skulle anses ha utfäst sig att nöja sig med skiljedomen om skiljeavtalet inte innehöll förbehåll om rätt för parterna att överklaga skiljedomen. Överexekutor gavs befogenhet att i vissa fall utse skiljeman. Slutligen gavs föreskrifter om förfarandet och om skiljedomens form. Stadgandena om verkställighet av skiljedom i 46 § utsökningslagen anpassades till den nya lagens bestämmelser.

Redan vid riksdagsbehandlingen av 1887 års skiljemannalag uttalades farhågor för att lagens bestämmelser skulle lämna möjlighet till obstruktion från en part som ville hindra eller försvåra tvistens prövning av skiljemän. En motion om revision eller ändring i skiljemannalagen väcktes 1918. Lagutskottet uttalade sig över motionen och anförde bl.a. att erfarenheten hade visat att de förväntningar, som vid lagens tillkomst ställdes på skiljemännen, inte gått i uppfyllelse och att de möjligheter lagen erbjöd en part att i samråd med en av honom till skiljeman utsedd person hindra eller fördröja förfarandet hade utnyttjats i stor utsträckning.

Bristerna i förfarandet kunde enligt utskottets mening avhjälpas endast genom en allmän omarbetning av lagen.

Med anledning av en framställning från riksdagen om en fullständig revision av 1887 års skiljemannalag framlades 1919 ett förslag till ändring i skiljemannalagen. Det ansågs nämligen föreligga ett trängande behov att undanröja de möjligheter till obstruktion som lagen erbjöd och man ville tillgodose detta behov genom vissa detaljändringar i lagen. Lagutskottet tillstyrkte förslaget men framhöll att denna partiella reform inte fick undanskjuta den revision av lagen i dess helhet som riksdagen hade begärt. Förslaget godtogs av riksdagen och skiljemannalagen ändrades 1919.

Riksdagen framhöll 1926 på nytt att det förelåg behov av en fullständig omarbetning av skiljemannalagen. En utredning i syfte att åstadkomma en revision av lagen inleddes 1927 inom Justitiedepartementet. Utredningsarbetet utmynnade i lagen (1929:145) om skiljemän och medförde ändrad lydelse av 46 § utsökningslagen. Lagen har härefter inte ändrats på något mera genomgripande sätt. Så föranledde införandet av nya rättegångsbalken 1948 endast några smärre justeringar i 15 §.

Under 1920-talet antog Nationernas Förbund två överenskommelser angående det internationella skiljedomsväsendet. År 1923 tillkom sålunda det s.k. Genèveprotokollet angående skiljedomsklausuler och år 1927 en konvention om verkställighet av utländska skiljedomar (Genèvekonventionen). Överenskommelserna går ut på att utländska skiljeavtal och skiljedomar under vissa förutsättningar skall erkännas i de fördragsslutande staterna. I samband med Sveriges anslutning tillkom lagen (1929:147) om utländska skiljeavtal och skiljedomar (LUSK).

I början av 1950-talet inleddes ett arbete inom Förenta Nationerna i syfte att åstadkomma en ny internationell reglering på området. Arbetet ledde till 1958 års New Yorkkonvention om erkännande och verkställighet av skiljedomar. Konventionen har ett vidare tillämpningsområde än Genèvekonventionen. En utländsk skiljedom skall enligt New Yorkkonventionen i princip kunna verkställas vare sig den meddelats i en konventionsstat eller ej och oavsett vilken stats jurisdiktion parterna är underkastade. Det finns dock möjlighet att göra förbehåll i två hänseenden. En stat kan enligt artikel I(3) begränsa tillämpningsområdet till skiljedomar som meddelats i en annan fördragsslutande stat eller till rättsliga förhållanden som anses som kommersiella enligt det fördragsslutande landets lag. Konventionen innehåller skärpta bestämmelser för att motverka obstruktion från en part som motsätter sig verkställighet av skiljedomen. Konventionen har tillträtts av omkring etthundratio stater över hela världen. Sverige ratificerade New Yorkkonventionen den 28 januari 1972. Något förbehåll som begränsade konventionens tillämpningsområde gjordes inte. I samband med tillträdet företogs vissa ändringar i LUSK.

4.1.2 Skiljemannalagens struktur och bakomliggande principer

Staten har inte något självständigt intresse av att alla tvister skall prövas av allmän domstol. Staten har därför inte ansetts ha anledning att motsätta

sig att parter ingår skiljeavtal beträffande frågor som de kan träffa förlikning om. Principen om att avtal skall hållas gäller sålunda även beträffande skiljeavtal. En annan sak är att bristen på prejudikat på det förmögenhetsrättsliga området gör det önskvärt att fler tvister skall avgöras av domstol i stället för av skiljenämnd. Denna fråga, som blivit föremål för utredningens överväganden i slutbetänkandet Näringslivets tvistlösning (SOU 1995:65), behandlas dock inte i detta lagstiftningsärende.

Lagstiftningen ger enligt förarbetena (NJA II 1929 s. 5) framför allt i tre hänseenden rättsverkan åt skiljeavtal. Avtalet har verkan som processhinder. Om part gör en befogad invändning vid domstol om att parterna har träffat ett skiljeavtal beträffande tvisten skall domstolen inte befatta sig med denna. Part ges vidare möjlighet att framtvunga fullgörelse av ett skiljeavtal och lagstiftningen försöker dessutom så långt möjligt motverka obstruktion under förfarandet. Slutligen tillerkänner lagstiftningen rättsverkan åt en skiljedom. Denna kan verkställas genom en exekutiv myndighets försorg, och allmän domstol får inte mot en parts bestridande göra en ny prövning av tvisten.

Av detta synsätt – framhålls det i förarbetena – följer emellertid att staten inte har något direkt ansvar för skiljedomars riktighet eller för det kloka i att ingå ett skiljeavtal. Ansvar för skiljemännens sakkunskap och oväld vilar i första hand på parterna själva. Det har dock ansetts vara ett statsintresse att försöka tillgodose objektiviteten i skiljeförfarandet utan att för den skull låta staten få det direkta ansvaret för förfarandet och utan att därigenom beröva den enskilde den frihet som han med fog kan göra anspråk på. Vidare har det ansetts rimligt och riktigt att staten uppställer vissa formella krav och, så långt det kan ske utan ett otillbörligt begränsande av parternas avtalsfrihet, försöker bereda möjligheter för materiellt riktiga avgöranden.

Skiljemannalagens bestämmelser är uppdelade i olika grupper under rubrikerna skiljeavtalet, skiljemännen och huru de utses, förfarandet, skiljedoms ogiltighet och klander av skiljedom, skiljedomskostnaderna samt särskilda bestämmelser. I motiven anges att lagen är tvingande för parter och skiljemän om inte annat anges.

Skiljemannalagen reglerar i första hand skiljeförfarande som grundar sig på avtal mellan parterna, s.k. konventionellt skiljeförfarande. Det förekommer i vissa fall att det i lag föreskrivs att en tvist skall avgöras av skiljemän. Man brukar då tala om legalt skiljeförfarande. I de flesta fall hänvisar bestämmelsen till skiljemannalagens regler, se t.ex. 14 kap. 31 § andra stycket aktiebolagslagen (1975:1385). Det finns emellertid i äldre författningar några fall då ett legalt skiljeförfarande inte skall ske enligt skiljemannalagen, se t.ex. 9–12 §§ lagen (1919:426) om flottning i allmän flottled.

4.1.3 Skiljedomsinstitut

Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut, som är ett branschövergripande institut, etablerades 1917 och under 1920- och 1930-talen inrättades skiljedomsinstitutioner vid samtliga svenska handelskamrar.

Under de senaste decennierna har dock verksamheten koncentrerats till Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut. Det finns även skiljedomsinstitut av branschknuten karaktär, t.ex. Sveriges Skiljenämnd för Spannmåls- och Foderämnesshandeln och Sveriges Tekniskt-Industriella Skiljedomsinstitut (STIS). Dessa spelar dock inte längre en lika framträdande roll som tidigare.

Skiljedomsinstitutioner skiljer sig både i organisatorisk uppbyggnad och erbjuden service. Det finns dock gemensamma drag. Flertalet institutioner har en styrelse och ett sekretariat samt stadgar eller motsvarande som reglerar både organisationen och förfarandet i skiljemål som handläggs vid institutionen ifråga. En huvuduppgift är ofta att medverka vid utseende av skiljemän och handlägga frågor i anslutning därtill, exempelvis jävsfrågor. Flera institutioner biträder också vid administration av skiljemål.

4.1.4 Skiljeförfarandets omfattning

Skiljeförfarandet försiggår i allmänhet utan offentlig insyn. Någon registrering av meddelade skiljedomar sker inte. Det är därför svårt att mer precist ange i vilken omfattning som skiljeförfarande förekommer.

Utredningen har i sitt slutbetänkande Näringslivets tvistlösning (SOU 1995:65) undersökt frekvensen av skiljeförfarande. Undersökningen ger vid handen att antalet skiljeförfaranden som administrerades av Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut under år 1993 uppgick till 111. Av dessa hade 89 ärenden internationell anknytning, dvs. minst en av parterna var inte svensk. Motsvarande siffror för år 1994 var 99 (89), år 1995 97 (77), år 1996 100 (86) och år 1997 110 (88). Bland ärendena ingår även sådana som avslutats utan ytterligare åtgärd än att en part påkallat skiljeförfarande. Undersökningen visar vidare att det totalt årligen förekommer som mest 300–400 konventionella skiljeförfaranden i Sverige. I denna siffra är inte arvodesprövningar enligt advokatsamfundets stadgar inräknade. Omfattningen av de legala skiljeförfarandena framgår inte av undersökningen.

Resultatet av undersökningen ger fog för påståendet att en inte obetydlig del av näringslivets tvister löses genom skiljeförfarande. Det kan dock konstateras att den utbredda användningen av skiljeklausuler inte återspeglar den faktiska omfattningen av skiljeförfaranden. Många standardavtal innehåller skiljeklausul. Skiljeklausuler är mycket frekventa t.ex. i avtal om entreprenader och om anläggnings- och maskinleveranser. Även i avtal som upprättas särskilt intas ofta en skiljeklausul. Så sker exempelvis i avtal om företags- och aktieöverlåtelser. Legalt skiljeförfarande med anledning av aktieinlösen är vanligt förekommande och gäller ekonomiskt betydande värden.

Samhällsutvecklingen har gått i riktning mot allt snabbare kommunikationer mellan människor. Detta har lett till att kravet på att uppkommande tvister skall biläggas så snabbt som möjligt har accentuerats. Denna samhällsutveckling torde ha ökat skiljeförfarandets användning.

Skiljeförfarande har särskilt stor betydelse i internationella relationer. Skiljedomar erkänns och kan verkställas i mycket större utsträckning

utanför det land där domen meddelats än vad som är fallet med domstolsdomar, låt vara att Brysselkonventionen och Luganokonventionen medfört att domstolsdomar numera i stor utsträckning kan verkställas inom Europa.

4.1.5 Annan lagstiftning i huvuddrag

Föreskrifter rörande skiljeförfarande finns i skiljemannalagen, lagen (1929:147) om utländska skiljeavtal och skiljedomar samt i rättegångsbalken och utsökningsbalken. Därutöver finns emellertid föreskrifter angående skiljeförfarande i många olika sammanhang. Det kan gälla allt från att skiljeförfarande påbjuds som tvistlösningsmetod till att skiljeavtal inte får ingås förrän tvist uppkommit eller att skiljeförfarande helt förbjuds. Som exempel på lagstiftning som innehåller regler om legalt skiljeförfarande kan nämnas kyrkolagen (1992:300), lagen (1975:417) om sambruksföreningar och aktiebolagslagen (1975:1385). Exempel på lagar som innehåller begränsningar i rätten att träffa skiljeavtal är luftfartslagen (1957:297), lagen (1974:371) om rättegång i arbetstvister, jordabalken och järnvägstrafiklagen (1985:192).

4.2 Skiljedomsrätten i ett internationellt perspektiv

I ett internationellt perspektiv föreligger i modern tid på skiljedomsrättens område två parallella och delvis motsägelsefulla utvecklingstendenser: å ena sidan en starkt tilltagande internationalisering och å andra sidan en klart markerad nationell profilering. Det kan i detta lagstiftningsärende finnas anledning att något belysa dessa tendenser.

Lagen om skiljemän tillkom år 1929, samma år som Genèveprotokollet av år 1923 och Genèvekonventionen av år 1927 ratificerades av Sverige. Dessa konventioner utgjorde ett genombrott för idén att skiljeavtal och skiljedomar i internationella affärsangelägenheter skulle få internationell giltighet i en långt större utsträckning än som då gällde och för närvarande gäller nationella domstolsavgöranden. Dessa överenskommelser kom att återspeglas i den ursprungliga lydelsen av lagen (1929:147) om utländska skiljeavtal och skiljedomar.

Genèvekonventionen och Genèveprotokollet ersattes år 1958 av New Yorkkonventionen om erkännande och verkställighet av utländska skiljedomar (New Yorkkonventionen.) Konventionen innehåller de två principerna att, med starkt avgränsade undantag (se Artikel II och V), skiljeavtal och skiljedomar skall erkännas och verkställas i alla medlemsstater, och konventionen har vunnit en i det närmaste universell anslutning. Sverige ratificerade New Yorkkonventionen år 1972 och ändrade i samband därmed lagen (1929:147) om utländska skiljeavtal och skiljedomar i syfte att bringa denna lag i överensstämmelse med konventionen. Sverige har, som tidigare nämnts, inte gjort någon av de två möjliga reservationerna avseende begränsning till skiljedomar rörande kommersiella förhållanden respektive tillämpning enbart i förhållande till andra medlemsstater.

Sverige tillträdde år 1966 Washingtonkonventionen om erkännande och verkställighet av skiljedomar i vissa internationella investeringstvister mellan en stat och en medborgare i en annan stat (även kallad ICSID-konventionen). Denna anslutning skedde i form av lag (1966:735) om erkännande och verkställighet av skiljedomar i vissa internationella investeringstvister, genom vilken en skiljedom som meddelats enligt konventionen är giltig i Sverige. Om det är fråga om en förpliktelse att utge pengar verkställs skiljedomen direkt som svensk domstols lagakraftäggande dom, om inte uppskov med verkställigheten beslutas enligt konventionens föreskrifter.

Under 1970-talet upptogs skiljedomsfrågor till behandling av Förenta Nationernas handelsrättskommission, UNCITRAL. Efter omfattande förberedelser resulterade dess arbete i ett skiljedomsreglemente, UNCITRAL Arbitration Rules (nedan kallade UNCITRAL-reglerna), vilket av Förenta Nationernas Generalförsamling i december 1976 rekommenderades som ett utfyllande normsystem i privata skiljeavtal. UNCITRAL-reglerna har vunnit vidsträckt acceptans i internationella affärsrelationer och blivit ett naturligt referensmaterial vid utarbetandet av liknande regelsystem.

Under 1980-talet initierade UNCITRAL det mer ambitiösa projektet att, med utgångspunkt i UNCITRAL-reglerna, skapa en förebild till lag om internationella skiljeförfaranden. Efter synnerligen omfattande förberedelser, innefattande bl.a. ett flertal konferenser med stor internationell anslutning, blev resultatet år 1985 den s.k. UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration (nedan kallad modellagen). Förarbetena till modellagen är vidlyftiga och utförligt dokumenterade. Även om ambitionen hos upphovsmännen till modellagen inledningsvis var att denna skulle få karaktären av uniform nationell lagstiftning blev det slutliga resultatet tillkomsten av ett lagstiftningsinstrument ägnat att antas dels av industriellt och ekonomiskt väl utvecklade stater där skiljeförfarande historiskt sett har spelat en undanskymd roll som metod för privaträttslig konfliktlösning och dels av i nämnda hänseenden mindre utvecklade stater vilka i avsaknad av ett tillfredsställande regelverk inte tidigare kunnat göra gällande i sig berättigade anspråk på att komma ifråga som fora för skiljeförfaranden i sina affärsrelationer med omvärlden.

Modellagens tillkomst har medfört ett betydelsefullt genombrott för en nationell användning av skiljeförfaranden som konfliktlösningsmetod i länder där sådana tidigare har varit sällsynta. Modellagen har, med smärre modifieringar, införts i ett flertal stater i det brittiska samväldet, såsom, Australien, Kanada, Nigeria, Skottland samt Bermuda. Lagstiftning grundad på modellagen har därjämte införts i Bulgarien, på Cypern, i Tunisien, Ryssland och Mexiko. Tyskland har sedan den 1 januari 1996 en ny lag om skiljeförfarande som anknyter mycket nära till modellagen.

Skiljedomsrätten tillhör inte de rättsområden som berörs av integrationen inom Europeiska unionen. Sålunda undantas uttryckligen skiljedomar från bestämmelserna i konventionen om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område (Brysselkonventionen), se Artikel 1 punkt 4. I ett viktigt avgörande av EG-

domstolen, det s.k. Atlantic Emperor-fallet år 1991 (mål C-190/89, Marc Rich and Co. AG mot Società Italiana Impianti PA, ECR 25 juli 1991 s. I-3855), fastslogs att inte heller judiciella förfaranden i anslutning till skiljeförfaranden omfattas av konventionens bestämmelser. Motsvarande undantag återfinns i den i huvudsak likalydande Luganokonventionen, som gäller mellan EU:s medlemsstater samt Island, Norge och Schweiz. Sverige har tillträtt Luganokonventionen genom lagen (1992:794) med anledning av Sveriges tillträde till Luganokonventionen. Sverige har numera beslutat att också tillträda Brysselkonventionen (prop. 1997/98:102, bet. 1997/98:LU24, rskr. 1997/98:231, SFS 1998:358-364). Konventionen träder för Sveriges del i kraft den 1 januari 1999.

Parallellt med den internationalisering av skiljedomsrätten som blivit en direkt följd av den världsomfattande anslutningen till New Yorkkonventionen, den vitt utbredda acceptansen av UNCITRAL-reglerna som normgivande mönster för skiljeavtal respektive de landvinningar som gjorts av modellagen kan en annan utvecklingstendens skönjas. I de oss närliggande kulturländer där, liksom i Sverige, skiljeförfaranden sedan lång tid har utgjort en vedertagen och allmänt tillämpad metod för tvistlösning på det kommersiella området har nationella särdrag kommit att prägla den legislativa utvecklingen. Det är värt att notera att de europeiska länder som infört ny lagstiftning om skiljedom under 1980-talet valt att inte anpassa denna till modellagen utan i stället stiftat lagar för internationella förfaranden utformade på grundval av inhemska tradition och historiskt präglat nationellt synsätt. Så har varit fallet i Frankrike (1981), Nederländerna (1986) och Schweiz (1987) och detsamma gäller i Belgien (1985) och Spanien (1988). Finland har infört en ny lag om skiljemän som väsentligen utgör en inhemska produkt, även om många av lagens bestämmelser har inspirerats av stadgandena i modellagen. Detsamma kan sägas om England (inkl. Wales och Nordirland), där det under 1996 antogs en ny lag om skiljeförfarande. Den tyska lagen anknyter som ovan nämnts mycket nära till modellagen.

Utvecklingen i fråga om användning av skiljedomsinstitut har i huvudsak varit densamma i flertalet länder i övriga Europa som i Sverige.

Även utanför Europa har etablerats åtskilliga skiljedomsinstitutioner, framför allt under den senaste tioårsperioden.

Medan skiljedomsinstitutionernas verksamhet under 1900-talets första hälft och tidigare huvudsakligen var begränsad till en region eller ett land, har den internationella handelns expansion under de senaste decennierna inneburit att flera institutioner också medverkar vid internationella skiljeförfaranden. Vissa institutioner handlägger enbart sådana skiljeförfaranden.

International Court of Arbitration of the International Chamber of Commerce och London Court of International Arbitration är exempel på mer betydande institutioner som endast handlägger internationella skiljeförfaranden, medan exempelvis American Arbitration Association och Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut är exempel på institutioner som både har en omfattande internationell verksamhet och medverkar vid nationella skiljeförfaranden.

Sverige har tagit aktiv del i det arbete som föregick och resulterade i New Yorkkonventionen, UNCITRAL-reglerna och modellagen. Allt sedan senare hälften av 1970-talet har Sverige i tilltagande utsträckning valts som forum för skiljeförfaranden i avtal mellan utländska parter vilka saknar varje anknytning till vårt land. Ursprungligen var detta fallet i internationella kontrakt ingångna av sovjetiska handelsorganisationer och andra organ med utländska bolag och andra rättssubjekt. Sedermera har en motsvarande praxis vunnit utbredning i Folkrepubliken Kina. Såvitt är känt har ett mycket stort antal avtal träffats av f.d. sovjetiska, resp. av kinesiska, parter, innehållande föreskrifter om skiljeförfaranden i Stockholm, oftast enligt reglerna för Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut eller med angivande av Institutet eller Handelskammaren som s.k. "appointing authority". I sammanhanget kan också nämnas trepartsavtalet US-Russian Optional Clause Agreement av år 1992 som innebär att Stockholms Handelskammare är "appointing authority" enligt särskilda skiljeklausuler som används av parter i USA och Ryssland. Stockholm föreskrivs vidare inte sällan som plats för skiljeförfaranden i klausuler som hänvisar till exempelvis reglerna för Internationella Handelskammarens Internationella Skiljedomstol.

4.3 Utgångspunkter för ny lagstiftning

4.3.1 Skiljeförfarandets funktion

Det på avtal grundade skiljeförfarandet, sådant det uppfattas i vårt land och jämförbara stater, är en form av privat rättskipning på förmögenhetsrättens område. Det kan, summariskt uttryckt, sägas syfta till ett snabbt och slutligt avgörande av tvister utan insyn utifrån. Även om det i samhället förekommer andra mekanismer för tvistlösning, t.ex. genom medverkan av olika nämnder, är det skiljeförfarandet som framstår som det egentliga alternativet till tvistlösning genom domstolsdom när det gäller tvister om stora värden. Det är endast avgöranden av domstolar och skiljemän som kan verkställas genom exekutiva myndigheters försorg.

Att staten sålunda gör ett undantag från sitt monopol på rättskipning kan, åtminstone med ett nutida synsätt, föras tillbaka på den i västerländska rättssamhällen rådande principen om avtalsfrihet mellan enskilda. Om rättsordningen godtar parternas överenskommelser om hur deras mellanhavanden skall regleras, är det konsekvent att också acceptera deras avtal att låta någon utomstående slita en tvist dem emellan. Avtalsfriheten är av grundläggande betydelse för en marknadsekonomi. Det är betecknande att skiljeförfarande har sin absoluta tyngdpunkt på handelstvister och andra kommersiella tvister, dvs. tvister mellan näringsidkare. På detta område spelar denna tvistlösningsform en mycket betydande roll.

I mångt och mycket kan fördelarna med skiljeförfarande föras tillbaka på att det ger underlag för större förtroende – för dem som dömer, för förfarandet och mellan parterna.

I skiljeförfarande kan sålunda parterna välja skiljedomare som de hyser förtroende för. De kan beakta olika kandidaters allmänna juridiska

kompetens, deras förtrogenhet med vissa rättsområden och deras specialkunskaper på ett fackområde. Utses rätt personer till skiljenämnden kan förfarandet påskyndas, kostnaderna bli lägre och resultatet mer tillfredsställande.

Som en särskild fördel med skiljeförfarandet brukar framhållas att tvisten löses snabbt. Detta sammanhänger inte minst med att skiljeförfarandet är ett eninstansförfarande. Speciellt inom näringslivet är det ofta angeläget att skyndsamt få en tvist ur världen för att eventuellt kunna fortsätta affärsförbindelsen mellan parterna och i övrigt undvika störningar i verksamheten. Snabbheten kan i vissa lägen också ge kostnadsvinster i processen trots att parterna själva bekostar skiljemännen.

Skiljemän är inte bundna av processprinciperna om koncentration, omedelbarhet och muntlighet. Skiljeförfarande ger bl.a. därigenom möjlighet till en särskilt smidig handläggning, avpassad efter sakens beskaffenhet och parternas önskemål. Så kan tvisten t.ex. behandlas i former som gör det lättare för parterna att för framtiden behålla den inbördes affärsrelationen.

Till att mildra motsättningarna mellan parterna bidrar också att skiljeförfarandet och skiljedomen inte är offentliga. Att en part driver saken till en offentlig process uppfattas lätt som en ovänlig handling av motparten, som kan leda till en bestående brytning mellan parterna. Frånvaron av offentlighet hindrar för övrigt en ofta ovälkommen insyn från konkurrenter och andra utomstående i parternas ekonomiska förhållanden och en besvärande uppmärksamhet från massmediernas sida.

Skiljeförfarande fyller en särskild funktion i internationella tvister. Inte sällan är vardera parten i ett avtalsförhållande skeptisk till en domstolsprövning i motpartens hemland. Skiljeavtal ger möjlighet att, t.ex. genom förmedling av ett skiljedomsinstitut, hänskjuta uppkommande tvister till en skiljenämnd som uppfattas som neutral och som båda parter kan hysa förtroende för. Suveränitets- och immunitetssynpunkter, som kan hindra en stat och andra offentliga organ att vara part vid en domstol i en främmande stat, utgör inte något hinder för att skiljeförfarande skall kunna anlitas. Till fördelarna hör också att parterna förfogar över språket i förfarandet och att tvisten kan handläggas enligt en i förväg för båda parter känd procedur. Vidare kan skiljedomar erkännas och verkställas i främmande länder i stor omfattning; skiljedomars försteg i Sverige i denna del framför domstolsdomar har emellertid minskat inom Europa sedan Sverige år 1992 tillträdde Luganokonventionen om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område.

4.3.2 Behovet av en rättslig reglering av skiljeförfarandet

Med utgångspunkten att skiljeförfarandet har sin grund i parternas rätt att bestämma över sina inbördes relationer kan det finnas anledning att fråga sig i vad mån staten genom lagstiftning skall befatta sig med förfarandet och domstolarna utöva kontroll över detta. Det står emellertid klart att rättsordningen måste innehålla – skrivna eller oskrivna – regler som innebär att skiljeavtal och skiljedomar respekteras. En domstol skall på begäran avvisa en tvist som omfattas av ett skiljeavtal. Finns det en

skiljedom bör den i det väsentliga ha samma juridiska relevans som en domstolsdom. Ett viktigt inslag i regleringen är föreskrifter som medger verkställighet av skiljedomar. Allt detta förutsätter att avgränsningar görs i lagstiftning och i rättstillämpning. Av elementär betydelse är att domstol kan pröva om en viss tvist verkligen faller in under ett avtal mellan parterna om skiljedom.

Att rättsordningen respekterar skiljeavtal innebär inte att det görs reservationslöst. Särskilda skäl – allmänna samhällsintressen eller hänsynen till svagare parter – kan leda till undantag från eller modifieringar i de allmänna reglerna om bundenhet av skiljeavtal.

Regeringen vill i detta sammanhang framhålla att det finns risk för negativa konsekvenser i och med valet av skiljeförfarande framför en process i allmän domstol. Den frihet för parter och skiljemän att arrangera skiljeförfarandet som uppfattas som ett särskilt positivt drag kan medföra en försvagning av rättssäkerheten. För att rättsordningen skall kunna ge sitt erkännande åt skiljeavtal och skiljedomar måste därför i vart fall skiljeproceduren omgärdas med vissa regler. Den måste uppfylla grundläggande krav av den art som allmänt upprätthålls i rättsstatliga processordningar. Lagstiftningen bör t.ex. sörja för att skiljemännen är opartiska och att parterna får lägga fram sin sak inför skiljenämnden. Man kan inte heller undvara en domstolskontroll av att skiljedomar i dessa och vissa andra hänseenden är godtagbara. En sådan reglering och en sådan kontroll som nu har nämnts kan i och för sig tänkas försvaga skiljeförfarandets attraktionskraft. Å andra sidan bör man inte förbise att regleringen och kontrollen har en förebyggande effekt och kan medverka till en god kvalitativ standard inom denna tvistlösningsform.

Lagregler om skiljeförfarande – i vidsträckt mening – fyller också en annan uppgift än att förebygga avarter o.d. i proceduren. Parter och skiljemän erbjuds genom dem en handläggningsordning som underlättar förfarandet och ger det en stadga. Parternas rörelsefrihet kan tillgodoses genom att reglerna i betydande omfattning görs dispositiva.

Den ovan nämnda domstolskontrollen av skiljedomar har på sitt sätt en negativ inriktning visavi skiljeförfarandet. Domstolarna behöver emellertid också tas i anspråk för att mera direkt främja ett skiljeförfarande. Deras medverkan kan t.ex. krävas för att en skiljenämnd skall komma till stånd och fungera. Lagstiftningen tillhandahåller på så sätt medel att hindra en part som är bunden av ett skiljeavtal att direkt eller indirekt sabotera förfarandet och därigenom frigöra sig från skiljeavtalet.

Regeringens bedömning: En ny lag om skiljeförfarande bör vila på samma grundprinciper som gällande rätt. Grundsatsen om parternas rätt till självbestämmande bör stå i fokus. Lagstiftningen skall vara modern och uppfylla kraven på snabbhet, säkerhet och smidighet i förfarandet, samtidigt som grundläggande krav på rättssäkerhet skall beaktas. Lagstiftningsarbetet bör inriktas på att finna lösningar på problem som erfarenhetsmässigt kan uppstå i samband med skiljeförfaranden. Den internationella utvecklingen bör i inte ringa utsträckning präglade den nya lagen.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser instämmer i bedömningen.

Skälen för regeringens bedömning: Skiljemannalagen från 1929 får anses ha fungerat väl. Det är emellertid inte att förvåna att en så gammal lag i vissa hänseenden inte fullt ut svarar mot moderna krav på en lag om skiljeförfarande. Värt att notera är att den genomgripande reform av svensk processrätt som införandet av den nya rättegångsbalken år 1948 innebar inte nämnvärt påverkade innehållet i skiljemannalagen. Åtskilliga problem har också under senare år gjort sig gällande som kräver en lösning. Till detta kommer behovet av att beakta utvecklingen inom skiljedomsrätten på det internationella planet.

Mot bakgrund av de slutsatser och förslag som redovisas i betänkandet anser regeringen att den övergripande målsättningen för en reformering av lagstiftningen på skiljedomsområdet bör vara att skapa en modern lagstiftning som tillgodoser kravet på snabbhet, säkerhet och smidighet i förfarandet. Lagstiftningen bör alltså bland annat innehålla de komponenter som traditionellt brukar åberopas till stöd för att skiljeförfarandet är ett så attraktivt instrument för tvistlösning. Regeringen anser, i likhet med utredningen, att ett pragmatiskt synsätt bör anläggas i syfte att finna användbara lösningar på de problem som erfarenhetsmässigt har gjort sig gällande i den praktiska tillämpningen av skiljedomsinstitutet. Det också angeläget att slå vakt om och om möjligt ytterligare befrämja Sveriges starka ställning som internationellt forum i handelstvister.

Regeringen anser att den nya lagstiftningen bör vila på samma grundprinciper som gällande rätt. Sålunda bör grundsatsen om partsautonomin behållas och det kan övervägas om denna centrala ingrediens i lagstiftningen bör förstärkas. Vidare bör en ny lagstiftning utformas på ett sådant sätt att obstruktion i förfarandet motverkas och att ingångna skiljeavtal kan fullföljas. Det är också angeläget att lagstiftningen i möjligaste mån befrämjar en skiljedoms slutlighet.

Tillämpliga grundprinciper innebär att en lagstiftning på området måste tillgodose grundläggande krav på rättssäkerhet. Detta innebär ingen nyhet. Sålunda bör lagstiftningen omfatta vissa grundläggande bestämmelser som hänför sig till domstolarnas och de verkställande myndigheternas roll. Vidare bör en ny lagstiftning på skiljedomsrättens område uppmärksamma rättsskyddsaspekten för ekonomiskt svaga parter. I detta

sammanhang bör enligt regeringens mening konsumenters rättsskydd särskilt framhållas.

Det är internationellt erkänt att lagstiftning om skiljeförfarande inte skall inriktas på någon fullständig reglering av skiljeförfarandet. Denna utgångspunkt bör gälla också för svensk rätts del. Åtskilliga frågor bör alltså överlämnas till parternas eller skiljemännens bedömning eller lösas i rättstillämpningen. Ett riktmärke bör vara att lagen inte skall uppta handlingsregler som kan sättas åt sidan utan några konsekvenser. Vidare bör beaktas å ena sidan det praktiska behovet av att lagen kan ge besked i en tillämpningsfråga, å andra sidan svårigheten att åstadkomma en klaggörande reglering av inte alltför omständligt slag.

I förarbetena till skiljemannalagen uttalades att alla dess bestämmelser är tvingande för parter och skiljemän när inte annat anges (NJA II 1929 s. 8). I enlighet med vad utredningen anfört bör den nya lagen inte konstrueras på det sättet. Den omständigheten att det i lagen på åtskilliga ställen görs förbehåll för avvikelser som parterna kan ha kommit överens om skall alltså inte motsatsvis tolkas så att övriga bestämmelser är tvingande i den meningen att parterna saknar möjlighet att disponera över förfarandet. Hur långt deras dispositionsrätt sträcker sig får bli beroende av flera omständigheter, såsom bestämmelsens art, avvikelsernas innebörd och den tidpunkt vid vilken avvikelserna har kommit till.

4.3.4 Lagstiftning för nationella och internationella tvister

Regeringens förslag: En ny svensk lag om skiljeförfarande ersätter lagen (1929:145) om skiljemän och lagen (1929:147) om utländska skiljeavtal och skiljedomar. Lagen skall omfatta såväl nationella som internationella skiljeförfaranden. Den av FN:s handelsrättskommission, UNCITRAL, utarbetade modellagen skall inte tjäna som förebild för den nya lagen. Däremot skall i varje delfråga modellagens bestämmelser beaktas.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. Några remissinstanser framför dock att en ny svensk lag om skiljeförfarande bör, med så få tillägg och ändringar som möjligt, ansluta till modellagen. Flera remissinstanser anser att parter i internationella tvister skall kunna komma överens om att modellagen skall tillämpas.

Flera av de utländska skiljedomsexperterna har i olika utsträckning förordat en närmare anslutning till modellagen.

Skälen för regeringens förslag: Med tanke på den fortgående integreringen av den ekonomiska marknaden i Västeuropa och den även i övrigt expanderande ekonomiska samfärdseln över gränserna kan man på goda grunder räkna med att antalet kommersiella tvister med internationella inslag efter hand kommer att öka. De problem som uppstår kring skiljeförfarande är i stor utsträckning gemensamma för olika länder, och den juridiska forskningen på området har en klar internationell inriktning. Ett drag värt att uppmärksamma är att skiljemännen i

internationella skiljetvister inte sällan hämtas från skilda länder, något som ger skiljenämnden en i viss mån mellanstatlig karaktär. Det är inte ägnat att förvåna att olika regelsystem för internationella skiljetvister har arbetats fram med anspråk på internationell tillämpning. Särskilt intresse tilldrar sig den av FN:s handelsrättskommission (UNCITRAL) utarbetade modellagen (se avsnitt 4.2).

Utredningen har funnit det självklart att nu nämnda förhållanden måste tillmätas stor vikt vid utarbetandet av en ny svensk lagstiftning på skiljedomsrättens område. Enligt utredningen måste särskild hänsyn tas till den omständigheten att det finns ett stort antal löpande skiljeavtal mellan utländska parter där Sverige utpekats som forum, inte minst därför att de underliggande kommersiella transaktionerna stundom har en varaktighet som sträcker sig över decennier. Regeringen har inte någon annan uppfattning. Det måste anses angeläget att sörja för att de avtalslutande parternas förväntningar på den svenska skiljemannarättsliga lagstiftningens innehåll och effektivitet infrias.

Utredningen har i detta sammanhang identifierat två frågor där ett vägval måste göras på ett inledande stadium. Den första gäller om vi i Sverige bör ha olika lagar om skiljeförfarande, en för inhemska förfaranden och en annan för internationella förhållanden. Den andra gäller huruvida modellagen bör läggas till grund för en reviderad svensk lagstiftning.

Av 4 § skiljemannalagen och 4 § LUSK framgår när skiljeförfarande får äga rum i vårt land i tvister med internationell anknytning. Regleringen innebär att sådana tvister i betydande omfattning kan falla under svensk lagstiftning om skiljeförfarande. I så fall skall även för de internationella tvisterna tillämpas reglerna i skiljemannalagen (se dock 18 § andra stycket). Förfaranderegleringen är med andra ord enhetlig; LUSK innehåller inte föreskrifter om själva skiljeförfarandet i internationella tvister. Detta talar för en sammanhållen lagstiftning.

I vissa länder har man valt att införa särskild lagstiftning för internationella förhållanden, såsom Frankrike och Schweiz samt de nationer som stiftat lagar grundade på modellagen. I dessa länder synes emellertid skälet för detta ha varit förekomsten av lokala rättsregler som är klart olämpliga för internationellt bruk och som av hänsyn till traditionen eller till landets konstitution inte har ansetts kunna eller böra ändras. Något sådant skäl föreligger inte för Sveriges del. Som utredningen har framhållit är det också förenat med uppenbara nackdelar att hantera två sidoordnade regelsystem inom samma rättsordning. Bland annat uppkommer i åtskilliga situationer besvärliga gränsdragningsproblem.

Som sagts förut kan det antas att tvister med internationella inslag blir allt fler på det kommersiella området. Till bilden hör att företagen både i Sverige och i länder med vilka vi har täta ekonomiska förbindelser i högre grad internationaliseras. Det skulle strida mot denna utveckling att införa skilda regler eller regelkomplex för interna svenska och internationella skiljetvister. Regeringen noterar särskilt att utredningen vid sin genomgång av de olika ämnesavsnitten i en tilltänkt lag inte heller mer än på någon enstaka punkt funnit anledning att föreslå en särskild regel för tvister med internationella inslag och att dessa särregler utan olägenhet

kan föras in i ett särskilt avsnitt i en i princip enhetlig lag om skiljeförfarande.

Utredningen har mot bakgrund av de nu redovisade omständigheterna ställt sig avvisande till en ordning med separata lagar för nationella och internationella skiljeförfaranden. Utredningens ståndpunkt har vunnit gehör hos remissinstanserna. Regeringen ansluter sig till utredningens bedömning. Regeringen föreslår således att en ny lagstiftning på skiljedomsrättens område tas in i en gemensam ny lag. Lagen kan lämpligen rubriceras lag om skiljeförfarande.

Vad därefter gäller den andra frågan, den om modellagens betydelse för den svenska lagrevisionen, konstaterar regeringen att det givetvis är också ett svenskt intresse att regleringen av skiljeförfarande i olika länder följer enhetliga riktlinjer. Modellagen fyller här en viktig funktion. Den har redan vunnit beaktansvärda framgångar i nationella lagstiftningsprojekt och torde även för framtiden få stor betydelse när en stat överväger ny skiljemannalagstiftning.

Regeringen är emellertid, som ovan angetts, av den uppfattningen att en svensk lagstiftning på skiljedomsrättens område bör vara enhetlig och sålunda tillämplig på såväl inhemska som internationella skiljeförfaranden. Modellagen är utformad uteslutande för internationella förhållanden. Redan av denna anledning är det uteslutet att utan vidare införliva modellagen med svensk rätt. Frågan blir i stället hur och i vilken omfattning en svensk lag om skiljeförfarande bör närma sig modellagen.

Med utgångspunkten att olika lagar för inhemska och internationella skiljeförfaranden inte lämpar sig för en svensk lagstiftning på området finns det egentligen tre alternativa förhållningssätt visavi modellagen. Det ena är att låta modellagen, innehållsmässigt och redaktionellt, bilda mönster för en ny svensk lag. Det andra är ett friare förhållningssätt som innebär att man i varje delfråga beaktar modellagens bestämmelser. Ett tredje alternativ är att låta parterna avtalsvägen bestämma att modellagen i stället för den svenska lagen helt eller delvis skall gälla vid en tvist.

Det sistnämnda alternativet kan vid en första betraktelse framstå som ett enkelt och smidigt sätt att, med bibehållande av en enhetlig svensk lag om skiljeförfarande, tillgodose önskemålet om en uniform internationell reglering. En möjlighet med en ”opt in-klausul” i den svenska lagstiftningen skulle kanske också inverka positivt på möjligheterna att attrahera internationella skiljeförfaranden till Sverige. Konsekvenserna av en sådan ordning är emellertid ganska långtgående. Regeringen är heller inte helt övertygad om att det föreligger något större behov av att låta parterna i ett internationellt förfarande komma överens om att tillämpa modellagen. Om en svensk lag om skiljeförfarande i tillräcklig utsträckning beaktar modellagens regler och undviker att i allt för hög grad präglas av ”national peculiarities” torde behovet av denna möjlighet starkt reduceras. I vart fall ter det sig nästan omöjligt att i dag bestämt uttala sig i frågan. Däremot bör man framgent, med erfarenheterna av den nya lagstiftningen i ryggen, på nytt kunna överväga detta alternativ om utvecklingen ger anledning till det. Tills vidare anser regeringen emellertid att någon möjlighet att avtalsvägen bestämma att modellagen skall vara tillämplig i

internationella skiljeförfaranden inte bör införas i den svenska lagstiftningen.

Nästa fråga blir då om och i så fall i vilken utsträckning den svenska lagstiftningen skall ansluta sig redaktionellt och innehållsmässigt till modellagen.

Som utredningen framhållit avviker modellagen i fråga om disposition av innehållet och utförlighet i regleringen en hel del från strukturen i den nuvarande skiljemannalagen. Vidare avviker modellagen också i den sakliga regleringen av vissa rättsfrågor från de lösningar som man av olika skäl kan tycka vara de lämpligaste med beaktande av svensk tradition och rättsuppfattning. Modellagen saknar vidare regler om vissa rättsfrågor som av svensk hävd eller andra skäl bör innefattas i en modern svensk skiljeförfarandelag. Som exempel kan nämnas regler om skiljedomskostnaderna. Dessa dilemman kan man naturligtvis försöka komma till rätta med antingen genom att avstå från den ”bästa” lösningen till förmån för modellagen eller genom att göra åtskilliga ändringar i och tillägg till modellagen. Utredningen har ställt sig negativ till en sådan lösning.

Mot det sagda skall vägas det nämnda intresset av att genom nära anslutning till modellagen få till stånd en uniformitet mellan olika rättssystem på skiljedomsrättens område. Förverkligande av en i realistisk mening uniform rätt är emellertid dessvärre svårt att åstadkomma eftersom flera europeiska länder med utvecklad tradition inom skiljedomsområdet har valt att bygga vidare på inhemska grund och avvisat modellagen som mönster. En svensk variant av modellagen skulle sannolikt också innebära så många avvikelser från själva modellen att värdet med tanke på strävan efter enhetlighet skulle bli begränsat.

Utredningen har kommit till slutsatsen att modellagen inte bör läggas direkt till grund för den nya svenska lagstiftningen vare sig dispositions- eller innehållsmässigt. Regeringen ansluter sig till denna bedömning. Detta är emellertid, som utredningen framhållit, inte liktydigt med att modellagen skulle fränkännas betydelse vid revideringen. Tvärtom anser regeringen det angeläget att i varje delfråga beakta modellagens bestämmelser. Att en viss lösning har stöd i modellagen bör tillmätas stor betydelse och ha ett betydande egenvärde. Sålunda bör man i anslutning till varje enskild bestämmelse i den nya lagen om skiljeförfarande överväga i vilken omfattning bestämmelsen kan ansluta sig till modellagen.

Den intagna ståndpunkten innebär alltså att utländska parter, ombud och skiljemän även fortsättningsvis har anledning att sätta sig in i den svenska lagstiftningen om skiljeförfarande. Det finns därför anledning att göra lagen i några hänseenden mera informativ än om den endast skulle ha en inhemska läsekrets. En med detta sammanhängande strävan bör vara att avstå från att direkt eller indirekt hänvisa till den svenska rättegångsbalkens regler; en ny lag bör kunna tillämpas fristående. Att rättegångsbalken i olika hänseenden får spela en roll vid utformningen av innehållet i skiljemannalagen är en annan sak, men i åtskilliga frågor finns skäl att frigöra sig från balkens lösningar.

LUSK, alltså 1929 års lag om utländska skiljeavtal och skiljedomar, innehåller väsentligen bestämmelser om utländska skiljeavtal och om erkännande och verkställighet av utländska skiljedomar. Utredningen har ansett att det ligger nära till hands att föra samman denna materia med skiljedomslagstiftningen i övrigt. Enligt utredningen borde det inte minst för en utländsk publik vara en fördel att i en enda rättsakt kunna ta del av huvudparten av den svenska regleringen på skiljedomsrättens område. Regeringen är av samma uppfattning. Regeringen föreslår därför att bestämmelserna i nuvarande LUSK får ingå i en särskild avdelning beträffande internationella förhållanden i en ny svensk lag om skiljeförfarande.

Bestämmelserna i LUSK omarbetades år 1971 som följd av att Sverige ratificerade 1958 års New Yorkkonvention om erkännande och verkställighet av utländska skiljedomar. Utrymmet för ändringar är därför begränsat. Enligt regeringens mening finns det dock anledning att överväga behovet av vissa förenklingar, klargöranden och preciseringar i förhållande till gällande reglering.

5 Skiljeavtalet

5.1 Inledning

Till grund för ett skiljeförfarande ligger i allmänhet ett skiljeavtal. Ur detta härleder skiljemännen sin behörighet att avgöra tvisten. Som antytt kan skiljemännen visserligen grunda sin behörighet på annat än ett skiljeavtal. Ett exempel på en sådan reglering är 14 kap. 31 § andra stycket aktiebolagslagen (1975:1385) som föreskriver att vissa tvister i samband med inlösen av minoritetsaktier skall avgöras av skiljemän. De frågeställningar som nu skall behandlas tar emellertid enbart sikte på skiljeförfaranden som grundas på ett skiljeavtal eller en därmed jämställd rättshandling, t.ex. testamente eller gåvobrev.

Skiljeavtalet kan beskrivas som ett blandat avtal med både processrättsliga och civilrättsliga inslag. För att avtalet skall få avsedd verkan krävs att parterna är rättskapabla. Vidare måste avtalet röra en fråga som kan överlämnas till skiljemän. Skiljeavtalets giltighet prövas i princip med utgångspunkt i allmänna avtalsrättsliga regler, däribland den allmänna jämningsregeln i 36 § avtalslagen (1915:218).

Skiljeavtalet anger gränserna för vilka frågor som kan överlämnas till avgörande av skiljemän. Eftersom skiljeavtalet sålunda utgör den yttersta grunden för skiljemännens behörighet att avgöra tvisten är det viktigt att ett skiljeavtal utformas med sådan eftertanke att det klart framgår vilka frågor som skiljemännen är behöriga att pröva

5.2.1 Dispositiva tvistemål

Regeringens förslag: Grundregeln att parterna kan ingå skiljeavtal beträffande sådana frågor som de kan träffa förlikning om behålls.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker förslagen eller lämnar dem utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Utgångspunkten i dag är att skiljeavtal kan ingås beträffande frågor som parterna kan träffa förlikning om. Härmed avses s.k. dispositiva frågor till skillnad från indispositiva. Det kan gälla frågor som kan avgöras i en rättegång, men även andra frågor (se avsnitt 5.3) kan hänskjutas till avgörande av skiljemän.

Frågan är om det skiljedomsrättsliga området nu bör bestämmas annorlunda mot vad som gäller i dag. Jämför man med andra rättsordningar kan man konstatera att i t.ex. Frankrike anses alla tvister som inte gäller ordre public vara skiljedomsrättsliga. I Tyskland är alla tvister som rör "vermögensrechtlicher anspruch" skiljedomsrättsliga. I den tyska lagstiftningen anges dock uttryckligen att även andra tvister är skiljedomsrättsliga under förutsättning att tvistefrågan är dispositiv. Mot denna bakgrund kan man fråga sig om det finns skäl att i en ny svensk lag om skiljeförfarande utvidga det skiljedomsrättsliga området. Vår nuvarande bestämmelse innebär nämligen att man från det skiljedomsrättsliga området ofta utestänger tvister där ett allmänt intresse gör sig mera märkbart gällande.

Grunden för skiljeförfarandet är skiljeavtalet. Detta avtal bygger på parternas förfoganderätt över tvisteföremålet. Enligt regeringens mening framstår det därför som mest fördriktigt att hålla sig inom gränserna för den fria avtalsrätten. Gör man det kan parterna ges ganska stor frihet att själva bestämma över förfarandet. Partsautonomins princip kan således få gälla i de flesta frågor. Om skiljemän även skulle pröva tvister där parterna inte fritt disponerade över processföremålet skulle det kunna bli svårt att undvika ett större mått av kontroll i efterhand av domstol. Enligt utredningen har det också visat sig svårt att hitta en annan någorlunda klar avgränsningsregel, särskilt som vårt ordre public-begrepp inte har något närmare preciserat innehåll.

Med hänvisning till det sagda och då något reformbehov inte har aktualiserats under utredningsarbetet finner regeringen inte skäl att ändra den nuvarande grundregeln. Regeringen föreslår därför att huvudregeln alltså skall vara att skiljeavtal skall kunna ingås beträffande sådana frågor som parterna kan träffa förlikning om.

Att det på ett visst område finns vad som vanligtvis betecknas som tvingande bestämmelser medför inte automatiskt att tvister på området inte är skiljedomsrättsliga. Avtalslagens regler om rättshandlingars ogiltighet anses tvingande på så sätt att en part inte på förhand med bindande verkan kan avstå från att åberopa dem. Detsamma gäller de tvingande bestämmelserna inom konsumenträtten. När tvist uppkommer

står det emellertid en part fritt att bestämma sin talan så att dessa s.k. tvingande bestämmelser inte blir tillämpliga. Tvister som involverar tillämpningen av denna typ av tvingande bestämmelser får anses vara i princip skiljedomsrättsliga enligt huvudregeln.

Av särskild betydelse för internationella tvister är räckvidden av den lagstiftning vars tvingande inslag skulle kunna göra tvisten indispositiv. Det får från fall till fall avgöras, om motsvarande främmande tillämpliga lag är av sådant slag att förlikning inför svensk domstol inte skulle godtas. När det gäller statusfrågor, t.ex. vårdnad om barn, torde det svenska synsättet gälla även om tvisten saknar anknytning till Sverige. Gäller det däremot en ekonomisk-politisk reglering i främmande stat saknas ofta anledning att låta de tvingande reglerna påverka förlikningsmöjligheten i Sverige – och därmed skiljedomsrättsligheten enligt svensk rätt. Detta synsätt överensstämmer med en tendens på det internationella planet att godta att en internationell tvist löses genom skiljeförfarande även om en likadan nationell tvist skulle falla utanför det skiljedomsrättsliga området.

Av huvudregeln följer alltså att indispositiva tvister inte är skiljedomsrättsliga. Vilka frågor som är, respektive inte är, förlikningsbara bestäms med ledning av de materiella bestämmelserna i andra lagar än lagen om skiljeförfarande. Det finns emellertid också vissa i sig dispositiva tvister som uttryckligen är undantagna från det skiljedomsrättsliga området. Detta gäller enligt 1 kap. 3 § lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister vissa tvister rörande kollektivavtals giltighet eller befrielse från sådant avtal (31 § första och tredje styckena lagen [1976:580] om medbestämmande i arbetslivet). Härifrån bör man skilja de områden där skiljeavtal avseende framtida tvister inte godtas. Så är fallet enligt 3 a § skiljemannalagen i konsumentförhållanden, om tvisten kan prövas som s.k. småmål enligt 1 kap. 3 d § rättegångsbalken (se avsnitt 5.2.2). Vidare får framtida hyrestvister enligt 12 kap. 66 § jordabalken i allmänhet inte göras till föremål för skiljeavtal. På samma sätt förhåller det sig med skiljeavtal angående arrendatorns rätt eller skyldighet att tillträda eller kvarsitta på arrendestället enligt 8 kap. 28 § jordabalken. I de nämnda fallen föreligger dock inte hinder mot att träffa skiljeavtal angående en uppkommen tvist.

I detta lagstiftningsärende reserveras termen skiljedomsrättslig för tvister som kan lämnas till avgörande av skiljemän antingen på förhand eller sedan de uppkommit. En tvist som betecknas som icke skiljedomsrättslig kan alltså inte alls lämnas till avgörande av skiljemän.

5.2.2 Skydd för ekonomiskt svaga parter

Regeringens förslag: Den nuvarande inskränkningen i rätten att träffa skiljeavtal angående framtida tvister mellan näringsidkare och konsument utvidgas till att avse i princip samtliga framtida tvister mellan sådana parter oavsett tvisteföremålets värde.

Regeringens bedömning: Någon särskild kostnadsregel som begränsar en ekonomiskt underlägsen parts ansvar för ersättningen till skiljemännen bör inte införas.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens, såvitt avser förbudet mot skiljeavtal i konsumentrelationer. Utredningen har därutöver föreslagit en särskild kostnadsregel som begränsar en ekonomiskt underlägsen parts ansvar för ersättningen till skiljemännen till ett basbelopp. I denna del har två särskilda yttranden avgetts i utredningen.

Remissinstanserna: Nästan samtliga remissinstanser tillstyrker förslaget om förbud mot skiljeavtal avseende framtida tvister mellan näringsidkare och konsument. En mycket stor majoritet avstyrker utredningens förslag om en särskild kostnadsregel.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Utredningen har i sitt slutbetänkande Näringslivets tvistlösning (SOU 1995:65) behandlat frågan om ett förstärkt rättsskydd för en ekonomiskt underlägsen part. Frågan har sin bakgrund i påståendet att det förekommer att parter i ett skiljeavtal av kostnadsskäl avstår från att hävda sin rätt i större utsträckning än när saken skall prövas av allmän domstol. Utredningen har bekräftat att så är fallet. Utredningen har i detta sammanhang bl.a. belyst tillämpningen av 36 § avtalslagen på skiljeavtal och kommit fram till att vid en sådan prövning står sig i regel skiljeklausuler i avtal mellan näringsidkare medan motsatsen gäller i avtal mellan näringsidkare och konsument. Vad avser skiljeklausuler som varit intagna i anställningsavtal har, enligt utredningen, Arbetsdomstolen i flertalet fall inte bedömt dessa vara oskäliga. I de flesta fallen har Arbetsdomstolen ansett att skälig ersättning till skiljemännen i aktuell tvist inte skulle uppgå till så betydande belopp att enbart den risk som arbetstagaren löper att helt eller delvis behöva svara för denna kostnad innebar att tillämpning av skiljeklausulen var att bedöma som oskäligt mot arbetstagaren.

När det gäller frågan om en generell begränsning av skiljeförfarande med hänsyn till rättsskyddsintresset har utredningen behandlat om en ekonomiskt underlägsen parts behov av rättsskydd tillgodoses genom en utökning av det område inom vilket skiljeavtal inte alls godtas eller genom generella regler om förbud mot skiljeavtal avseende framtida tvister. Utredningen har vidare diskuterat om det nuvarande förbudet mot skiljeavtal i konsumentrelationer innan tvist uppkommit bör utvidgas till att avse i princip samtliga tvister mellan sådana parter. Regeringen tar nu upp dessa frågor till behandling.

Skiljemannalagen innehåller i 3 a § ett allmänt förbud mot att i vissa fall träffa skiljeavtal innan tvist uppkommit. Förbudet gäller tvister mellan näringsidkare och konsument som kan prövas enligt 1 kap. 3 d § rättegångsbalken, s.k. småmål. I dessa mål finns bl.a. särskilda regler om en parts rätt till ersättning för rättegångskostnader. En part har t.ex. inte rätt till ersättning för ombudsarvode. Sålunda garanteras en konsument genom 3 a § i skiljemannalagen tillgång till ett billigt rättegångsförfarande vid allmän domstol utan hinder av en skiljeklausul. En konsument behöver alltså i dessa fall inte av kostnadsskäl avstå från att få sin sak prövad. När tvist väl har uppkommit finns det emellertid inget hinder för konsumenten att ingå skiljeavtal.

Inskränkningar i rätten att träffa skiljeavtal angående framtida tvister syftar till att skydda en underlägsen part. Förutom den ovan angivna

regeln i skiljemannalagen återfinns sådana inskränkande regler i t.ex. sjölagen (1994:1009), järnvägstrafiklagen (1985:192), lagen om befordran med luftfartyg (1937:73) och jordabalken. Dessa utgör ett effektivt skydd var och en inom sitt område.

Frågan är då om det finns något behov av att införa motsvarande inskränkningar för andra typer av avtal utöver dem som finns i dag. Varken resultatet av en enkätundersökning som utredningen genomfört eller annat underlag som funnits tillgängligt för utredningen pekar på att det beträffande vissa andra avtalstyper finns sådana starka skyddsbehov som motiverar ett förbud mot skiljeavtal avseende framtida tvister. Mot bakgrund härav och då sådana inskränkningar måste övervägas med beaktande av de materiella reglerna inom respektive tillämpningsområde anser regeringen att det saknas skäl att vidare överväga denna typ av begränsningar. Denna bedömning överensstämmer med utredningens.

Ett skiljeavtal mellan ojämbördiga parter kan innehålla en föreskrift som innebär att den starkare parten står för hela eller större delen av kostnaderna för förfarandet oavsett utgången i målet. I den mån kostnadsfördelningen medför att även den svagare parten anser sig ha möjlighet att göra sin rätt gällande i ett skiljeförfarande finns det inte skäl att förbjuda ett sådant skiljeavtal även om det avser framtida tvister (se vidare avsnitt 11.1.2). Att föreskriva ett generellt förbud mot skiljeavtal avseende framtida tvister mellan ojämbördiga parter låter sig därför inte göras. Utredningen har kommit till samma slutsats.

Regeringen delar även utredningens uppfattning att ett allmänt förbud mot skiljeavtal avseende framtida tvister inte är en framkomlig metod för att mera generellt skydda en part i ett förmögenhetsrättsligt avtal, vilket som helst. Det finns, som utredningen framhåller, egentligen endast en typ av allmänna förmögenhetsrättsliga avtal där det kan föreligga tillräckliga skäl för ett generellt förbud mot skiljeavtal avseende framtida tvister och det är i relationen mellan näringsidkare och konsument. I dessa fall är utgångspunkten redan i dag vid tillämpningen av 36 § avtalslagen att skiljeklausuler inte står sig.

Tillämpningen kan dock sägas vara oklar på vissa områden. Det gäller t.ex. skiljeklausuler i konsumentförsäkringar. Även genomförandet av EG:s direktiv om oskäliga avtalsvillkor i konsumentförhållanden genom lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden kan noteras i sammanhanget. Det är i någon mån oklart i vad mån skiljeavtal i konsumentförhållanden i dag anses oskäliga (se prop. 1994:95:17 s. 98). Det finns således ett behov av en klar och generell reglering.

Det finns enligt regeringens mening inget som tyder på att det i dag skulle föreligga ett behov av att kunna träffa skiljeavtal med en konsument redan innan tvist har uppkommit. Försäkringsförbundets påpekande under remissomgången om ett eventuellt framtida behov av skiljeklausuler i konsumentförsäkringsavtal kan i detta sammanhang inte tillmätas någon avgörande betydelse. Den risk för rättsförluster som följer av att en konsument kan känna sig tvingad att avstå från att hävda sin rätt när han är bunden av ett skiljeavtal bör därför undanröjas med en generell reglering. Regeringen föreslår således att det i lagen om skiljeförfarande tas in en bestämmelse om förbud mot skiljeavtal avseende framtida tvister

mellan näringsidkare och konsument oavsett tvisteföremålets värde. Från förbudet bör, liksom i dag, undantas vissa kollektiva försäkringar och de fall där annat följer av Sveriges internationella förpliktelser.

Som ovan anförts har utredningen även föreslagit en särskild kostnadsregel som begränsar en underlägsen parts ansvar för ersättningen till skiljemännen till ett basbelopp. Förslaget skall ses i belysning av att utredningen inte funnit det lämpligt att införa särskilda regler för att minska kostnaderna för skiljeförfarandet. Utgångspunkten för utredningens förslag är att skiljeavtalet får anses vara tillkommet i den starkare partens intresse och att det därför är rimligt att en del av kostnaderna övervältras på denne oavsett utgången i tvisten.

Utredningens förslag tar sikte på fall där ena parten intar en underlägsen ställning och det med fog kan antas att han inte kan ta den kostnadsrisk som skiljeförfarandet medför. Regeln, som utformats med 36 § andra stycket avtalslagen som förebild, är tänkt att kunna tillämpas på såväl förhållandet mellan näringsidkare och konsument (skiljeavtal som träffats sedan tvist uppkommit) som i de fallen båda parterna är näringsidkare. Även en arbetstagare som har en skiljeklausul i sitt anställningsavtal kan ingå i den kategori av typiskt sett svagare parter som utredningens förslag tar sikte på. Endast ersättningen till skiljemännen omfattas av bestämmelsen. Enligt utredningen skall det ankomma på skiljemännen att, på basis av en helhetsbedömning av samtliga omständigheter, varvid vissa omständigheter särskilt skall beaktas, besluta om den särskilda kostnadsregeln skall tillämpas i det enskilda fallet.

Utredningens förslag har fått ett mycket negativt bemötande av remissinstanserna. Endast ett fåtal tillstyrker förslaget i denna del. Även en majoritet av utredningens experter har ställt sig avvisande till förslaget. Kritiken som riktas mot utredningens förslag består bl.a. av ett ifrågasättande av den analys som ligger till grund för det av utredningen fastslagna behovet av lagstiftningsåtgärder. Därvid har särskilt framhållits att utredningens jämförelse av kostnaderna för att genomföra ett skiljeförfarande och en domstolsprocess är bristfällig och missvisande och att den inte i tillräcklig utsträckning beaktar den i sammanhanget mycket väsentliga tidsfaktorn. Den nackdel som från kostnadssynpunkt och ur andra aspekter vidlåder domstolsförfarande på grund av tidsfaktorn har uppetts vara av avgörande betydelse i sammanhanget. Därutöver har framställts invändningar av principiell natur med hänvisning till att bestämmelsen inkräktar på parternas avtalsfrihet och skiljeförfarandets självständighet i förhållande till domstolarna. Det har även gjorts gällande att den föreslagna bestämmelsen innebär tillämpnings- och gränsdragningsproblem och att förutsebarheten i vissa fall blir mycket låg. Även andra invändningar har framförts.

Enligt regeringens mening kan den remisskritik som framförts och det som sägs i de särskilda yttrandena inte negligeras. Kritiken visar att frågan hur man bäst tillgodoser kravet på att en ekonomiskt underlägsen part i ett skiljeavtal skall kunna hävda sin rätt behöver övervägas ytterligare. Regeringen anser således att utredningens förslag i denna del inte bör genomföras.

Det kan sägas att en del av den framförda kritiken ansluter till utredningens egna resonemang. Sålunda har utredningen framhållit att dessa invändningar kan resas mot förslaget. Utredningen har dock funnit alternativen med en utvidgning av 36 § avtalslagen eller en särskild jämningsregel för skiljeavtal vara mindre tilltalande. Regeringen delar utredningens bedömning att inget av dessa alternativ framstår som någon lyckad lösning på problemet. Frågan är då vilka andra möjligheter som står till buds. Av intresse är här den utveckling som skett de senaste åren när det gäller alternativa former för skiljeförfarande. Regeringen avser här de olika förenklade skiljeförfaranden som vuxit fram. Så har t.ex. Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut numera helt nya regler för förenklade förfaranden där kostnaderna blir förhållandevis låga och kan beräknas i förhand. Även den s.k. Göteborgsmodellen för medling och skiljeförfarande bör nämnas i sammanhanget. Dessa förfaranden innebär väsentligt lägre kostnader än annars, inte minst därför att tvisten avgörs av en ensam skiljeman.

Det kan enligt regeringens mening numera finnas anledning att överväga om det är endast genom lagstiftning som det aktuella problemet kan lösas. Den ovan beskrivna utvecklingen, som alltjämt pågår, är ett exempel på en form av självreglering som nu får anses inledd. Ett annat utslag av denna utveckling är den kontraktspraxis som växer fram och som innebär att tvisteföremålets värde avgör huruvida tvisten skall slitas i allmän domstol eller av skiljemän. Även fördelningen av kostnaderna för ersättningen till skiljemännen, innebärande t.ex. att den ekonomiskt underlägsna partens kostnadsansvar begränsas oavsett utgången i målet, bör kunna uppmärksammas i sådana sammanhang.

Det vore önskvärt att den nu beskrivna utvecklingen leder till en förbättring av en underlägsen parts ställning utan att frågan behöver bli föremål för lagstiftning. Förutsättningarna härför borde enligt regeringens mening finnas, särskilt med beaktande av att alternativet är en tvingande reglering som kan framstå som mindre attraktiv för många aktörer inom näringslivet. Regeringen anser att näringslivets intresse av effektiva, flexibla och säkra metoder för att lösa tvister borde tala för att den ovan nämnda självregleringen utvecklas i olika branscher i sådan utsträckning att ekonomiskt svaga parter inte av kostnadshänsyn skall behöva avstå från att få sin sak rättsligt prövad.

Mot bakgrund av det ovan anförda anser regeringen att det inte finns anledning att införa tvingande regler i ämnet. En viss förändring av rättsläget kommer ändå att följa av förslaget om förbud mot skiljeavtal avseende framtida tvister i konsumentrelationer. I övriga fall kommer 36 § avtalslagen alltjämt att utgöra det yttersta remediet för oskäligen skiljeklausuler. Regeringen avser att noga följa utvecklingen när det gäller skiljeavtal mellan ojämbördiga parter. Detta gäller inte minst skiljeklausulers utformning och tillämpning i anställningsavtal. För det fall regeringens förväntningar om en självreglering på detta och andra områden inte infrias avser regeringen att återkomma i ämnet.

Regeringens förslag: Skiljemännen skall kunna pröva konkurrensrättens civilrättsliga verkningar mellan parterna.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En stor majoritet av remissinstanserna tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. Stockholms tingsrätt anser att man inte bör lagstifta om skiljemännens befogenhet att pröva de civilrättsliga frågorna så länge rättsläget för den allmänna civilprocessen, bl.a. vad gäller om en domstol självant skall beakta ogiltighetsregler i konkurrenslagstiftningen, är osäkert. Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet anser att frågan om prövning av konkurrensrättens verkningar bör övervägas ytterligare.

De flesta utländska skiljedomsexperterna lämnar förslaget i denna del utan erinran. Några framhåller vikten av att befogenheten att pröva konkurrensrättens verkningar inte får leda till motsatsslut beträffande andra offentligrättsliga regler som kan aktualiseras i ett skiljeförfarande.

Skälen för regeringens förslag: På konkurrensrättens område gäller numera dels konkurrenslagen (1993:20) för konkurrensbegränsningar som berör den svenska marknaden, dels EG:s regler för konkurrensbegränsningar som kan påverka handeln mellan EG-länderna. Därutöver gäller genom EES-avtalet EG:s regler för konkurrensbegränsningar i handeln mellan Norge, Island respektive Lichtenstein och EG.

Den nya konkurrenslagen trädde i kraft den 1 juli 1993. Den skiljer sig på avgörande punkter från äldre rätt. Medan tidigare konkurrenslagstiftning i huvudsak byggde på den s.k. missbruksprincipen som grund för ingripande mot konkurrensbegränsningar bygger den nya lagen på den s.k. förbudsprincipen. Det finns ett förbud mot samarbete mellan företag som har till syfte att begränsa konkurrensen på den svenska marknaden eller som ger detta resultat (6 § jfr med 3 §). Från förbudet kan undantag medges av Konkurrensverket (8 §). Avtal eller avtalsvillkor som är förbjudna enligt 6 § är ogiltiga (7 §). Det är vidare förbjudet för ett företag att missbruka en dominerande ställning på den svenska marknaden (19 §). En överträdelse av förbuden kan medföra skadeståndsskyldighet (33 §). Det finns slutligen bestämmelser om vitesåläggande, konkurrens-skadeavgift och om kontroll av företagsförvärv.

Utredningen har studerat i vilken mån ett skiljeavtal bör ge skiljemän rätt eller rent av skyldighet att tillämpa de nämnda bestämmelserna i konkurrenslagen och därmed avskära allmän domstols behörighet. Utredningen har också övervägt om det finns anledning att behandla EG:s konkurrensrättsliga regler på annat sätt.

Den behörighet som konkurrenslagen ger Konkurrensverket och Stockholms tingsrätt att vidta vissa åtgärder kan inte inskränkas genom skiljeavtal mellan enskilda parter. Skiljemän kan t.ex. inte besluta om undantag enligt 8 §, pröva en talan om konkurrensskadeavgift eller en talan om förbud mot företagsförvärv.

Konkurrensverket får ålägga ett företag att upphöra med överträdelser av förbuden i 6 § och 19 §. Om Konkurrensverket i ett visst fall beslutar

att inte meddela ett sådant åläggande, kan ett enskilt företag väcka talan vid Marknadsdomstolen och begära att domstolen utfärdar ett åläggande. Företagets talan handläggs enligt reglerna för indispositiva tvistemål (64 § första stycket 1). Marknadsdomstolen är exklusivt behörig att som första och enda instans pröva en sådan talan (23 § andra stycket). Tvisten kan sålunda inte göras till föremål för ett skiljeavtal vare sig enligt nu gällande rätt eller enligt den huvudregel om skiljedomsrätt som regeringen nu föreslår.

Enligt de allmänna forumreglerna i 10 kap. rättegångsbalken ankommer det på allmän domstol att pröva konkurrenslagens verkningar i civilrättsligt hänseende. Varken i konkurrenslagen eller dess förarbeten ges något uttryckligt besked, om dessa tvister skall följa reglerna för dispositiva eller indispositiva tvistemål. Avsaknaden av sådant besked kan tydas som att tvisterna skall följa de dispositiva reglerna. Detta skulle då gälla frågor om ogiltighet enligt 7 § av ett avtal eller avtalsvillkor och frågor om skadestånd enligt 33 §. Ser man enbart till det sagda borde tvister som rör konkurrenslagens verkningar i civilrättsligt hänseende kunna prövas av skiljemän.

Konkurrenslagens regler överensstämmer i princip med EG:s regler på området, dvs. Romfördragets artiklar 85 och 86. EG-rätten skyddar den mellanstatliga konkurrensen inom EG medan den nationella rätten skyddar den inomstatliga. Syftet med att ge konkurrenslagen samma innehåll som EG-rätten är bl.a. att åstadkomma en harmonisering med EG-rätten. Detta talar med styrka för att reglerna i den nationella konkurrenslagen skall tillämpas på samma sätt som konkurrensreglerna inom EG.

Frågan blir då, om en domstol även utan yrkande av en part skall tillämpa t.ex. de ogiltighetsregler som finns i artikel 85 i Romfördraget och därmed också – i enlighet med vad som nyss sagts – de motsvarande regler som är upptagna i 7 § konkurrenslagen. I så fall skulle skiljedomsrätt inte föreligga beträffande tvister som rör konkurrensrättens civilrättsliga verkningar mellan parterna eftersom den huvudregel som regeringen tidigare föreslagit i detta ärende innebär att tvisten, för att vara skiljedomsrättslig, skall vara förlikningsbar.

Ett uttalande av innebörd att en domstol självant torde ha att beakta ogiltighetsregeln i EES-avtalet gjordes i förarbetena till EES-lagen (se prop. 1991/92:170 s. 168).

EG-kommissionen har i ett tillkännagivande den 13 februari 1993 behandlat frågor om hur nationella domstolar kan samarbeta med kommissionen vid tillämpning av artiklarna 85 och 86 i Romfördraget. De formuleringar som används i tillkännagivandet ger närmast vid handen att den nationella domstolen får på yrkande av en part eller på eget initiativ tillämpa Romfördragets konkurrensregler. Kommissionens tillkännagivande ger således inte ett otvetydigt stöd för uppfattningen att domstolar – och för den delen skiljemän – självant måste beakta den konkurrensrättsliga ogiltighetsregeln i Romfördraget.

Generellt sett gäller att Romfördragets konkurrensbestämmelser visserligen har direkt effekt i medlemsländerna, men att de skall tillämpas inom ramen för de processuella regler som gäller i varje land. Det framstår därför som tveksamt om man ens indirekt av Romfördraget kan härleda

en skyldighet för svenska domstolar att självmant beakta den ogiltighetsregel som där finns och som har sin interna motsvarighet i 7 § konkurrenslagen.

Frågan har också blivit föremål för EG-domstolens prövning med anledning av en begäran om förhandsbesked från en holländsk domstol (målen C-430/93 och C-431/93, van Schijndel och van Veen mot Stichting Pensioenfonds voor Fysiotherapeuten, ECR 14 december 1995 s. I-4728). Domstolen uttalade bl.a. att i de fall de nationella domstolarna enligt nationell rätt ex officio skall tillämpa en tvingande intern bestämmelse, finns en sådan skyldighet även beträffande tvingande gemenskapsbestämmelser (punkt 13). Detsamma gäller enligt domstolen då nationell rätt ger den nationella domstolen möjlighet att ex officio tillämpa den tvingande rättsregeln (punkt 14). Domstolens utslag kan därför närmast ses som en hänvisning till de processuella regler som gäller nationellt. Det är därför svårt att dra några säkra slutsatser vad gäller frågan om konkurrensrättsmål skall behandlas som dispositiva eller indispositiva tvister.

Till förmån för att domstol inte skall agera ex officio i ett tvistemål talar att det allmänna intresset av att slå vakt om konkurrensfriheten på ett effektivt sätt kan bevakas genom Konkurrensverkets försorg i avseende på nationella förhållanden och dessutom genom EG-kommissionen inom EG.

En sammanfattning av det nu anförda ger vid handen att det i och för sig kan anföras skäl såväl för att domstolarna skall beakta ogiltighetsbestämmelserna oberoende av invändning som för att tvistemålet helt skall följa de dispositiva reglerna. Det mesta talar dock enligt regeringens mening för den sistnämnda uppfattningen. Det ligger inte inom ramen för detta lagstiftningsarbete att reglera frågan i sitt allmänna sammanhang. Frågan om ogiltighetsreglerna skall beaktas självmant av domstolarna får därför lösas i praxis.

Den ovan redovisade osäkerheten beträffande handläggningen av konkurrensrätten inom den allmänna civilprocessen innebär att den föreslagna huvudregeln för vad som är skiljedomsmissigt inte ger ett säkert besked om tvister som rör de civilrättsliga verkningarna av konkurrensregleringen skulle vara skiljedomsmissiga. Även om mycket talar för att så skulle vara fallet finns det alltså en osäkerhet på denna punkt. Det finns emellertid otvivelaktigt ett stort praktiskt behov av att låta skiljemän fullt ut pröva konkurrensrättens civilrättsliga verkningar. Anta att skiljemän inte fick pröva om ett avtal eller avtalsvillkor var ogiltigt enligt de konkurrensrättsliga reglerna. En part skulle då med lätthet kunna obstruera förfarandet genom att – med större eller mindre fog – påstå att avtalet var ogiltigt enligt dessa regler. Skiljeförfarandet skulle därigenom tappa en stor del av sin effektivitet och därmed också sin attraktionskraft som tvistlösningsmekanism för näringslivets tvister. En reglering som innebär att skiljemännen kan pröva konkurrensrättsliga frågor skulle också ligga i linje med utvecklingen i andra europeiska länder.

Oberoende av de allmänna intressen som gör sig gällande inom konkurrensrätten och till vilka regeringen strax återkommer bör, som utredningen föreslagit, de civilrättsliga verkningarna kunna prövas i ett skilje-

förfarande. Detta bör gälla oavsett om konkurrensfrågan är huvudfrågan i tvisten eller bara utgör en delfråga. Det finns inte heller skäl att begränsa möjligheten till tvistlösning genom skiljeförfarande till enbart internationella tvister, utan samma möjlighet bör finnas även i rent nationella tvister. Då det är osäkert om skiljemännens rätt att pröva konkurrensrättens verkningar mellan parterna är förenlig med den föreslagna avgränsningen av det skiljedomsrättsliga området måste klarhet skapas genom att en särskild regel i ämnet införs i lagen om skiljeförfarande.

Regeringen föreslår sålunda att skiljemännen skall få pröva konkurrensrättens civilrättsliga verkningar mellan parterna.

Nästa fråga blir då om skiljemännen ex officio skall pröva konkurrensrättens civilrättsliga verkningar mellan parterna eller om en sådan prövning skall ske först sedan någon av parterna fört in frågan i skiljeförfarandet. Som nämnts gör sig ett allmänt intresse att upprätthålla konkurrensen gällande, särskilt i förhållande till andra medlemsländer i EG. Det har utomlands gjorts gällande att skiljemän självmant skall beakta EG:s konkurrensregler. Utgångspunkten i ett svenskt skiljeförfarande är emellertid att skiljemän är bundna av parternas yrkanden och åberopanden. De kan således inte gå utanför den ram som bestämts av parterna och t.ex. lägga andra omständigheter till grund för avgörandet än sådana som åberopats av parterna. Det skulle leda till svåröverskådliga konsekvenser om man övergav denna princip i fråga om konkurrensrättsliga tvister. Principen bör därför behållas i den nya lagen. Även om konkurrensrättsliga tvister i domstol skulle komma att anses i någon utsträckning indispositiva bör det därför inte komma i fråga att skiljemännen utanför parternas åberopanden ingår i saklig prövning av konkurrensrättsliga spörsmål. Här bör man också beakta att det finns särskilda myndigheter som skall tillvarata det allmänna intresset av en fungerande konkurrens. Dessa har till sitt förfogande regler som gör det möjligt att effektivt bevaka att konkurrensrättens regler inte kränks.

Regeringen vill i detta sammanhang peka på att den nu behandlade och hithörande frågor för närvarande är föremål för EG-domstolens prövning (mål C-126/97, *Eco Swiss China Time Ltd mot Benetton International N.V.*). Frågorna, som har aktualiserats efter en begäran om förhandsavgörande från en holländsk domstol, gäller bl.a. skiljemäns skyldighet att ex officio tillämpa gemenskapsrättsliga konkurrensregler. Målet rör även de gemenskapsrättsliga konkurrensreglernas inverkan på nationella regler för ogiltighet eller klander av en skiljedom. EG-domstolen har hållit muntlig förhandling och en dom kan förväntas under våren 1999. Det är inte uteslutet att domen kan få betydelse för det förslag som regeringen nu lägger fram. Om så skulle visa sig vara fallet kommer regeringen att återkomma i frågan.

Den omständigheten att skiljemännen inte skall pröva konkurrensfrågor ex officio kan tänkas leda till en skiljedom som står i strid med konkurrensrätten. Detsamma kan bli följden av felbedömningar av skiljemännen inom ramen för vad som får prövas. Utomlands kan en sådan skiljedom anses vara ogiltig, antingen såsom stridande mot "intern" ordre public om den kränker den nationella konkurrensrätten eller, när det gäller en kränkning av EG-rätten, såsom stridande mot vad som ibland

kallas "europeisk" ordre public. I det följande (se avsnitt 10.2) föreslås en ordre public-regel bli införd bland reglerna om skiljedoms ogiltighet. Denna regel kan någon gång tänkas bli tillämplig på de nämnda skiljedomarna. En faktor som kan tala för att en skiljedom strider mot ordre public är att Konkurrensverket eller en domstol har slagit fast att ett visst förfarande, som en tillämpning av skiljedomen skulle innebära, inte är tillåtet. Finns det inte något sådant avgörande torde det endast i uppenbara fall kunna konstateras att en skiljedom på grund av en kränkning av konkurrensrätten strider mot ordre public och följaktligen är ogiltig.

Att det finns en, låt vara ganska avlägsen, risk för ogiltighet av en skiljedom som strider mot konkurrensrätten leder över till frågan hur skiljemännen bör agera om de finner att en blivande skiljedom, som meddelas på grundval av parternas talan, riskerar att betraktas som ogiltig. Skiljemännen får i och för sig anses bundna av parternas yrkanden och åberopanden även i detta fall. Däremot bör skiljemännen i ett sådant läge vara berättigade att avsluta förfarandet, hellre än att meddela en ogiltig skiljedom. I de flesta fall torde det vara mycket vanskligt att bedöma t.ex. om de konkurrensrättsliga ogiltighetsreglerna är tillämpliga. Det bör dock vara möjligt för skiljemännen att inom ramen för sin allmänna processledning aktualisera frågan.

Konkurrenslagens blandning av civilrättsliga och offentlighetsrättsliga regler som prövas i var sin ordning medför som antytts att det finns risk för motstridiga avgöranden. Det finns i lagen inte någon bestämmelse som anger vad som gäller i sådana fall. Man kan konstatera att Konkurrensverket inte blir bundet av en domstolsdom i ett civilmål eller en skiljedom som innefattar prövning av en konkurrensrättslig fråga. Å andra sidan är inte heller verkets beslut i allmänhet direkt bindande för skiljemännen. Ett beslut om undantag enligt 8 § är dock bindande för såväl skiljemän som en allmän domstol. Och skulle Konkurrensverket eller en domstol i ett lagakraftvunnet avgörande enligt 23 § konkurrenslagen ha ålagt en part att upphöra med viss verksamhet finns det i praktiken knappast utrymme för skiljemän att, utan att någon ny omständighet tillkommit, meddela en giltig skiljedom som innebär att en part skulle överträda åläggandet.

Som tidigare nämnts kan ett lagakraftvunnet avgörande av Konkurrensverket som inte går att förena med en – dessförinnan eller efteråt – meddelad skiljedom medföra att skiljedomen anses strida mot ordre public. Det bör dock framhållas att det inte finns någon automatisk koppling mellan konkurrensrättens offentlighetsrättsliga och dess civilrättsliga verkningar som medför att civilrättsliga domars verkan är direkt beroende av det offentlighetsrättsliga avgörandet. Det bör också uppmärksammas att skiljedomar som kränker konkurrensrätten utanför EG inte omfattas av den svenska lagstiftningens ordre public-begrepp.

Det är givetvis önskvärt att så långt möjligt undvika att det meddelas motstridiga beslut av skiljemän och t.ex. Konkurrensverket. Skiljemän har visserligen inte som en domstol möjlighet att med stöd av bestämmelser i rättegångsbalken begära yttrande från Konkurrensverket. Detta innebär dock inte att det skulle saknas instrument för att undvika motstridiga

beslut. Parterna kan vända sig till Konkurrensverket och begära förklaring att ett avtal eller förfarande inte omfattas av något av förbuden i 6 eller 19 § konkurrenslagen (20 § konkurrenslagen). Det finns också möjlighet för parterna att enligt 8 § konkurrenslagen begära undantag från förbudet i 6 § (9 § konkurrenslagen). Dessutom skall verket svara på frågor inom ramen för den allmänna serviceskyldighet som åvilar statliga myndigheter. Genom upplysningar från Konkurrensverket som begärs av parterna direkt eller genom skiljemännens förmedling kan parter och skiljemän få värdefull information om verkets ståndpunkt även om de inte är formellt bundna av den. Man bör sålunda med enkla och informella medel kunna förebygga att det meddelas motstridiga avgöranden på det konkurrensrättsliga området.

Sammanfattningsvis konstaterar regeringen att konkurrenslagens uppbyggnad med såväl civilrättsliga som offentligrättsliga regler medför en viss risk för motstridiga avgöranden. Denna risk finns oberoende av om den civilrättsliga tvisten prövas av en allmän domstol eller av skiljemän och kan inte åberopas för att föreskriva att skiljemän inte får pröva konkurrenslagens civilrättsliga verkningar. Som utredningen framhållit ligger nog risken för motstridiga avgöranden mera på det teoretiska än det praktiska planet.

5.3 Faktiska förhållanden och komplettering

Regeringens förslag: Skiljemännen skall kunna avgöra förekomsten av en viss omständighet. Skiljemännen får också komplettera avtal utöver vad som följer av tolkning av avtal, om parterna har gett skiljemännen en sådan behörighet.

Utredningens förslag överensstämmer i sak med regeringens. Utredningen har använt lokutionen ”utfylla” i stället för ”komplettera”.

Remisstanserna: Samtliga remissinstanser, med ett undantag, tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet menar att förslaget om en uttrycklig rätt för skiljemännen att avgöra existensen av en viss omständighet inte bör genomföras innan de processuella konsekvenserna närmare utretts. Fakultetsnämnden ifrågasätter också behovet av den av utredningen föreslagna regeln om utfyllnad av avtal.

Skälen för regeringens förslag: Det är en allmän uppfattning att skiljemännens kompetens att pröva olika frågor av tvistemåls beskaffenhet sträcker sig längre än domstolarnas. En sådan uppfattning vinner också stöd av praxis och doktrin.

Det anses att skiljemän kan pröva existensen och beskaffenheten av ett visst faktiskt förhållande. En förutsättning härför är, enligt vad som anges i doktrinen, att prövningen sker med hänsyn till det prövade faktumets betydelse för bedömning av en fråga, som i det enskilda fallet skulle kunna göras till processföremål i ett civilmål. Skiljemännen anses däremot inte kunna uttala sig om existensen och beskaffenheten av ett helt

fristående faktum. Som motivering härför anförs att ett sådant uttalande skulle få karaktären av en vittnesutsaga eller ett sakkunnigutlåtande.

I ytterligare ett avseende anses skiljemännens kompetens vara vidare än domstolarnas, nämligen vad avser frågan om skiljemän får fylla ut ett avtal. I doktrinen anges att det inte bör föreligga något hinder mot att avtala att en köpeskillning eller annan ersättning skall utgå efter vad som är skäligt och att det bör kunna uppdras åt skiljemän att i händelse av tvist bestämma vad som är skäligt. Uppfattningen bygger på synsättet att det inte föreligger någon reell skillnad mellan detta fall och fall då skiljemännen lämnas ett blankt uppdrag att bestämma en köpeskillning.

Principen om partsautonomi innebär att parterna har rätt att hänskjuta olika typer av tvistefrågor till skiljemän så långt som avtalsfriheten sträcker sig. Lagstiftaren bör inte i onödan begränsa denna rätt. Detta talar för att parterna bör ha möjlighet att få frågor om fakta prövade av skiljemän om inte särskilda skäl talar däremot. Detsamma gäller, uttryckt i enlighet med den av *Lagrådet* förordade terminologin, frågor om komplettering av avtal, dvs. frågor om utfyllnad av avtal utöver vad som följer av möjligheten att fylla ut avtal inom ramen för traditionell avtalstolkning i vid bemärkelse. De komplikationer som då måste beaktas är något olika i de båda fallen.

Om en part begär skiljedom över existensen av ett faktum eller förekomsten av en händelse är det av vikt för båda parter att veta vad tvisten rör, vilka värden som står på spel och vilka konsekvenser domen kan få. Slår skiljemännen fast att ett faktum existerar måste domen ges positiv rättskraft. Det innebär att den skall läggas till grund för senare avgöranden där faktafrågan är av prejudiciell betydelse. Parterna kan kanske inte alltid förutse för vilka olika tänkbara framtida rättstvister en skiljedom kan få betydelse. Av detta skäl skulle man kunna kräva att den påkallande parten visar att bedömningen av tvistefrågan kan få betydelse för en viss sak som kan bli föremål för en separat civilprocess mellan samma parter.

Även om den part som begär skiljedom kan ange en sådan rättsfråga måste en skiljedom rörande ett faktum få rättskraft för andra tänkbara rättstvister där domen är av prejudiciell betydelse. Av bl.a. systematiska skäl kan domen inte ges rättskraft enbart i vissa sammanhang, men inte i andra. Man kan därför fråga sig om man kan avvara kravet på att bedömningen av en faktafråga skall ha betydelse för en rättsfråga varom talan kan föras särskilt, t.ex. genom fastställsetalan. Detta tilläggsrekvisit kan också ha ett annat syfte och uppställas för att utesluta skiljemännens kompetens rörande frågor som saknar rättslig betydelse, dvs. utesluta behörigheten där bedömningen av en skiljetvist inte fyller någon rimlig funktion.

Man kan emellertid fråga sig om det inte är tillräckligt att frågan om en påstådd faktisk omständighets existens faller under det avtal vari skiljeklausulen intagits. Om en sådan omständighets förekomst förnekas av motparten har parten nog i allmänhet ett rättsligt intresse av att få den fastställd. Anser motparten att påkallelsen uppdrar alldeles för snäva gränser för prövningen och att påkallelsen medför möjlighet till en alltför

långtgående uppsplittring av tvistefrågorna kan han framställa egna yrkanden i förfarandet (se vidare härom avsnitt 8.3).

En svårighet som kan uppstå om man tillåter en talan rörande fristående faktiska omständigheter är vidare att det kan vara svårt att avgöra vilken part som bär bevisbördan om man inte vet vilka olika regler eller avtalsklausuler som kan bli tillämpliga på de fakta skiljemännen skall uttala sig om. Svårigheten att göra en sådan förutsägelse ökar om de med yrkandet avsedda faktiska omständigheterna i förening med andra okända fakta kan leda till vitt skilda rättsföljder enligt olika regler. Det anses emellertid att det ankommer på skiljemännen att avgöra olika materiella frågor, varvid man inkluderar bevisbördefrågor och beviskravsfrågor. Ofta måste bevisbördan läggas på den som påstår att en viss händelse inträffat och inte på den part som påstår att händelsen inte inträffat. Ibland kan det dock krävas att svaranden återoppar och bevisar det alternativa händelseförlopp som inträffat enligt svarandens mening.

Utredningen har funnit att skiljemännen bör kunna anförtros bedömningen av dessa frågor om bevisning. Regeringen är av samma uppfattning och menar att även andra processuella frågor som kan tänkas uppkomma i detta sammanhang kan överlämnas till skiljemännens bedömning. Anser svaranden att bedömningarna kan bli alltför vanskliga med hänsyn till att käranden inte angivit vilka rättsföljder som kan inträda, bör svaranden utvidga ramen för tvistens prövning. Detta innebär att en prövning begränsad till ett fristående faktum endast kan komma till stånd med båda parter medgivande. Med denna utgångspunkt anser regeringen att det föreligger tillräckliga skäl för att en talan av angiven art skall kunna föras.

Regeringen föreslår således att skiljemän skall få uttala sig om förekomsten av sådana fakta som faller under det materiella avtalet. Det kan dock vara svårt att avgöra om en faktafråga är av sådan beskaffenhet. Det synes rimligt att även denna fråga får överlåtas till skiljemännens bedömande.

Regeringen föreslår vidare att skiljemännen skall ha behörighet att avgöra frågor om hur omständigheter skall kvalificeras rättsligen. Skiljemännen kan sålunda uttala att vissa bevisade omständigheter utgör force majeure eller reklamation (jfr rättsfallet NJA 1966 s. 94).

Det är uppenbart att skiljemän har kompetens att pröva avtals-tolkningstvister. Till denna kategori får hänföras alla tvister som enligt tillämplig lag aktualiserar frågor som anses som avtalstolkning. Dit hör enligt svensk rätt även viss utfyllnad av avtalsinnehållet. Skiljemännens kompetens bör emellertid lämpligen sträcka sig längre och innefatta rätt att komplettera avtal i sådana avseenden där det saknas underlag för hur bedömningarna skall göras och detta oberoende av om uppdraget kan betecknas som rättskipning. Principen om avtalsfrihet bör genomföras så långt det är möjligt. Parterna bör därför kunna ge skiljemän rätt att komplettera avtal utöver vad som följer av avtalstolkning i vid bemärkelse, t.ex. bestämma priset eller andra avtalsvillkor i ett långtidskontrakt. Skiljemännens befogenheter i detta avseende bör enligt regeringens mening klart framgå av lag.

Under remissbehandlingen har en remissinstans framhållit att även en domstol kan bestämma ett pris när inget pris har avtalats. Denna remiss-synpunkt aktualiserar bl.a. frågan om gränserna för avtalstolkning i vid mening inom ramen för den allmänna civilprocessen. Frågeställningen är komplex och kan inte behandlas i detta lagstiftningsärende. Regeringen konstaterar dock att syftet med den nu föreslagna regleringen är att ge skiljemännen en vidare kompetens än vad som tillkommer en allmän domstol.

Skiljemännens behörighet att komplettera avtal i nu redovisat hän-seende kan följa direkt av skiljeavtalet. Parterna kan även ge skiljemännen denna behörighet sedan tvisten uppstått. Har parterna inte gjort det och avtalet inte lämnar åtminstone indirekt stöd för att skiljemännen har rätt att komplettera avtal, bör de inte ha denna behörighet. Annars skulle man införa en möjlighet för skiljemän att avgöra tvister mera fritt efter billighet. Man måste hålla fast vid att tvisterna i princip skall avgöras med ledning av tillämplig rätt. Skulle skiljemännen utan något stöd i avtal ta sig före att komplettera ett avtal på ena partens begäran kan det föreligga ett sådant kompetensöverskridande som medför att domen på talan av den andra parten kan upphävas av en domstol.

Regeringen föreslår således att skiljemännen skall få komplettera avtal utöver vad som följer av sedvanlig avtalstolkning, om parterna har gett skiljemännen behörighet att göra det.

5.4 Testamenten och bolagsordningar m.m.

Regeringens bedömning: Någon uttrycklig reglering om att vissa bestämmelser i t.ex. testamenten och bolagsordningar jämföras med skiljeavtal behövs inte i den nya lagen om skiljeförfarande.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har invänt mot utredningens bedömning.

Skälen för regeringens bedömning: Med skiljeavtal bör liksom tidigare jämföras bestämmelser om skiljeförfarande som ingår i testamente eller gåvobrev (se NJA II 1929 s. 9). I den finska lagen finns ett särskilt stadgande (4 §) om att sådana föreskrifter skall jämföras med skiljeavtal. Det har tidigare inte ansetts erforderligt med ett motsvarande stadgande för svensk del. Enligt utredningen har det heller inte under den tid nuvarande lag varit i kraft framkommit något behov av lagstiftning på området. Lika med utredningen anser regeringen att möjligheten att i ensidiga handlingar som gåvobrev och testamenten ta in bestämmelser som kan få verkan som skiljeavtal inte har sådan betydelse att det enbart ur upplysningssynpunkt bör intas ett stadgande om denna möjlighet i lagen om skiljeförfarande. Någon särskild bestämmelse härom föreslås följaktligen inte inflyta i den nya lagen.

Det finns i aktiebolagslagen (1975:1385) och lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar bestämmelser som gäller skiljeförfarande. Ett förbehåll i en bolagsordning att tvister mellan bolaget och styrelsen, styrelse-

ledamot m.fl. skall hänskjutas till skiljemän har samma verkan som ett skiljeavtal, se 9 kap. 18 § andra stycket aktiebolagslagen (1975:1385) och motsvarande bestämmelse i 7 kap. 18 § andra stycket lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar. En dom, varigenom bolagsstämman beslut upphävs eller ändras, gäller även för de aktieägare som inte har väckt talan. Detta gäller oavsett om klanderfrågan har avgjorts av allmän domstol eller genom skiljedom (se 9 kap. 17 § femte stycket aktiebolagslagen samt prop. 1997/98:99 s. 129 f.) Dessa specialbestämmelser gäller framför de mera allmänna stadgandena i lagen om skiljeförfarande och kräver inte något särskilt omnämnande i denna (jfr NJA II 1929 s. 13).

Utanför ovan nämnda reglering faller de ideella föreningarna. Det är inte ovanligt att det i stadgarna för sådana finns en bestämmelse om att tvister mellan föreningen och en medlem eller mellan medlemmar rörande föreningens angelägenheter skall avgöras genom skiljedom. En bestämmelse som säger att tvister skall avgöras av något av föreningens organ kan vara utan processrättslig verkan på den grund att avgörandet närmast får karaktären av en självdom och inte som ett avgörande av oberoende skiljemän. En sådan bestämmelse utgör således inte hinder för rättegång. Om stadgandet inte har sistnämnda karaktär kan det vara att betrakta som ett skiljeavtal. Detta förutsätter dock bl.a. att skiljeklausulen utformats på ett sådant sätt att den inte är oskäligen enligt 36 § avtalslagen. De nu nämnda klausulernas giltighet och tillämplighet bedöms med hjälp av allmänna avtalsrättsliga regler på i huvudsak samma sätt som vanliga skiljeavtal. Någon särskild erinran om ideella föreningars möjlighet att ta in en skiljeklausul i sina stadgar har tidigare inte ansetts erforderlig. Mot bakgrund av den bedömning som har gjorts beträffande gåvobrev och testamenten finner regeringen inte skäl att nu ta in en sådan erinran i lagen om skiljeförfarande.

5.5 Partssuccession

Regeringens bedömning: Någon regel om ett skiljeavtals fortsatta giltighet vid singularsuccession eller vid borgens- eller garantiåtaganden bör inte införas i den nya lagen.

Utredningens förslag: Utredningen föreslår att ett skiljeavtal skall gälla efter singularsuccession endast om den nya och den kvarstående parten kan anses ha kommit överens om det. Vid borgens- och garantiförhållanden föreslås att en motsvarande överenskommelse skall krävas för att ett skiljeavtal skall gälla mellan borgenär och borgensman och mellan borgensman och huvudgäldenär.

Remissinstanserna: En stor majoritet av remissinstanserna avstyrker förslaget. Somliga förordar en lagreglering av motsatt innehåll. Några remissinstanser tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran.

En majoritet av de utländska skiljedomsexperterna avstyrker förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Enligt utredningen är det osäkert vad som skall anses gälla vid olika fall av singularsuccession med avseende på

bundenheten till en skiljeklausul. Utredningen anser att man därför bör skapa klarhet i rättsläget genom lagstiftning. En sådan bestämmelse bör enligt utredningen ge besked om vad som skall gälla i de fall då parterna inte genom sitt handlande eller annars får anses ha bestämt något annat. Det framhålls dock att en sådan regel med nödvändighet blir något stel och inte alltid anvisar den i varje läge bästa lösningen.

Utredningen har diskuterat tre lösningar på hur en regel av ifrågasatt slag skulle kunna utformas. Den första går ut på att skiljeavtalet skall anses bindande fullt ut i den nya avtalsrelationen, dvs. såväl förvärvaren som den kvarstående parten blir bundna av skiljeavtalet. En andra lösning innebär att den kvarvarande parten får välja mellan skiljeförfarande eller rättegång medan den nya parten är bunden av skiljeavtalet, s.k. haltande bundenhet. Det tredje alternativet som utredningen diskuterar består i att skiljeavtalet alls inte gäller i den nya avtalsrelationen.

I sin analys avvisar utredningen de två första alternativa lösningarna. Utredningens anser i stället att en bestämmelse bör bygga på att skiljeavtalet mellan de ursprungliga parterna inte gäller mellan de nya utan en överenskommelse dessa emellan.

Utredningens förslag har kritiserats av de flesta remissinstanserna. Dessa har bl.a. framhållit att förslaget rimmar illa med den i det praktiska rättslivet vanligast förekommande uppfattningen. Om frågan över huvud taget skall regleras bör den enligt remissinstanserna lösas på motsatt sätt, dvs. skiljeavtalet skall gälla mellan förvärvaren och den kvarstående parten om de inte kommit överens om något annat. Härvid har särskilt framhållits att förslaget framstår som synnerligen kontroversiellt i ett internationellt perspektiv och att det, mot bakgrund av den utomlands förhärskande uppfattningen, skulle kunna leda till överraskande resultat för utländska parter med besvärande konsekvenser om förslaget genomförs.

Utredningens förslag i denna del har även fått kritik på en rad andra punkter. Så har det t.ex. anförts att det skulle kunna innebära en betydande nackdel för den kvarvarande parten om skiljeavtalet upphörde vid en överlåtelse, även om det finns möjlighet för part att gardera sig mot detta i det ursprungliga avtalet. Den kvarvarande parten får ju antas ha ett intresse av att få en tvist prövad av skiljemän även efter en överlåtelse. Det har också ifrågasatts om det är rimligt att ena parten genom att helt sonika överlåta sina rättigheter skall kunna frigöra sig från skiljeavtalet. Detta skulle kunna leda till, har det sagts, att en part i praktiken fick möjlighet att välja mellan rättegång och skiljeförfarande.

Regeringen delar utredningens bedömning att det vore en fördel om rättsläget på denna punkt kunde klarläggas genom lagstiftning. Utredningens förslag till reglering har emellertid mött sådant motstånd att det med fog kan ifrågasättas om en sådan bestämmelse svarar mot de behov som finns i det praktiska rättslivet – något som regeringen tidigare anført bör utgöra en av grundvalarna för den nya lagen om skiljeförfarande. Tvärtom framgår det av remissomgången att för det fall en bestämmelse i ämnet skall tas in i lagen bör den snarare ges motsatt innehåll. Det är dock ingen utbredd uppfattning att frågan bör bli föremål för lagstiftning.

Regeringen kan i stora delar ansluta sig till remissinstansernas synpunkter, även om det också finns argument som talar för utredningens förslag. Det finns således enligt regeringens mening mycket som talar för att ett skiljeavtal bör ges fortsatt giltighet efter en överlåtelse i vidare utsträckning än vad utredningen har föreslagit. Detta synsätt vinner stöd av ett relativt nytt avgörande av Högsta domstolen (NJA 1997 s. 866). Det kan emellertid starkt ifrågasättas om frågan lämpar sig för lagstiftning. Situationerna kan nämligen till den grad variera att det svårligen låter sig göras att finna en gemensam regel för alla tänkbara fall. Detta illustreras också av det ovan nämnda avgörandet från Högsta domstolen, där det anges att det kan föreligga särskilda omständigheter som talar för att den kvarvarande parten inte skall vara bunden av en skiljeklausul. Någon motsvarande bestämmelse finns inte heller i modellagen.

Mot bakgrund av det nu anförda anser regeringen att någon bestämmelse om skiljeavtalets giltighet vid singularsuccession inte bör tas in i den nya lagen om skiljeförfarande. Frågan bör även framgent överlämnas åt rättstillämpningen.

Vad sedan avser frågan om skiljeavtalets giltighet vid en borgensförbindelse eller ett annat garantiåtagande anser utredningen att ett skiljeavtal mellan en borgenär och en borgensman inte bör kunna komma till stånd utan en överenskommelse mellan dessa parter. Utredningen anser vidare att detsamma bör gälla i relationen mellan borgensmannen och huvudgäldenären. En regresstalan bör alltså inte omfattas av skiljeavtal bara därför att huvudförbindelsen gör det. För att bryta med gällande praxis har utredningen föreslagit att en särskild bestämmelse med nu angivet innehåll tas in i den nya lagen och att bestämmelsen även skall omfatta den som på annat sätt än genom borgen garanterar fullgörelse av ett avtal.

Även i denna del har förslaget mött omfattande kritik. Därvid har framförts delvis samma synpunkter som beträffande förslaget om skiljeavtals giltighet vid singularsuccession. Så har t.ex. flera remissinstanser anfört att huvudregeln bör vara den motsatta, dvs. någon överenskommelse skall inte krävas för att skiljeavtalet skall fortsätta att gälla. Vidare har pekats på att förslaget inte överensstämmer med vad som anses gälla utomlands. En remissinstans har framhållit att förslaget öppnar en möjlighet för borgenären att spekulera i tvisteform samt att det knappast låter sig göras att finna en regel som passar de vitt skilda situationer som kan uppstå vid borgens- och garantiåtaganden.

Även regeringen finner det tveksamt om en reglering i enlighet med förslaget är den bästa lösningen. Regeringen anser, i likhet med flera remissinstanser, att det kan ifrågasättas om inte en bestämmelse, om lagstiftning alls skall ske, bör ha ett annat innehåll än det utredningen föreslår. Vidare måste det anses olämpligt med en reglering som får till följd att borgenären ges möjlighet att välja mellan skiljeförfarande mot huvudgäldenären och rättegång mot borgensmannen. Det är också viktigt även i detta fall att svensk lagstiftning på området inte i alltför hög grad avviker från vad som gäller internationellt.

Det nu anförda talar alltså emot att utredningens förslag genomförs. Frågan blir då om det är möjligt att med beaktande av de framförda

synpunkterna ge bestämmelsen en annorlunda utformning. Regeringen har dock svårt att se hur en sådan regel lämpligen bör konstrueras. Som anförts under remissomgången kan både borgens- och garantiåtaganden utformas på vitt skilda sätt. Det ter sig närmast ogörligt att en gång för alla lagreglera sådana åtagandens skiljedomsrättsliga verkningar på ett sätt som kan anses fullt tillfredställande. Mot bakgrund härav anser regeringen att ingen regel alls bör införas i lagen om skiljeförfarande. Frågan får i stället överlämnas till rättstillämpningen.

5.6 Skiljeavtalets form

Regeringens bedömning: Något krav på att skiljeavtalet skall ha viss form bör inte finnas.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser instämmer i bedömningen eller lämnar den utan erinran.

Några utländska experter har påtalat att det i modellagen och vissa nationella lagstiftningar krävs att skiljeavtal ingås skriftligen samt pekat på att det i detta sammanhang kan uppstå problem med verkställighet enligt New Yorkkonventionen.

Skälen för regeringens bedömning: I skiljemannalagen finns inget krav på att skiljeavtalet skall ha en viss form. Lagen innehåller endast ett stadgande om hur ett skiljeavtal kan träffas. I 11 § andra stycket sägs att parterna genom överenskommelse inför skiljemännen kan hänskjuta viss fråga till avgörande av dem.

I modellagen och den finska lagen om skiljeförfarande föreskrivs att skiljeavtalet skall ha skriftlig form. Detta krav är dock inte strängare än att det anses uppfyllt t.ex. genom utväxlande av telegram eller teleprintermeddelanden.

Enligt New Yorkkonventionen om erkännande och verkställighet av utländska skiljedomar skall en konventionsstat erkänna skriftliga skiljeavtal (artikel II). Med skriftliga avtal avses i konventionen en skiljedoms klausul i ett kontrakt eller ett skiljeavtal, som undertecknats av parterna eller finns i brev- eller telegramväxling. Bestämmelsen har i samband med Sveriges tillträde till konventionen tolkats så att en konventionsstat inte får ställa upp strängare formkrav än som anges i konventionen (se NJA II 1971 s. 570 f).

Utredningen har framhållit att de skiljeavtal som förekommer nästan undantagslöst dokumenteras i skrift. Detta sker t.ex. genom att parterna använder en blankett som innehåller en förtryckt skiljeklausul eller genom att de i det skriftliga avtalet hänvisar till allmänna avtalsvillkor som innehåller en skiljeklausul.

Enligt regeringens mening kan behovet av ett formkrav ifrågasättas. Visserligen framstår det från bevissynpunkt som välbetänkt att dokumentera ett skiljeavtal, vilket också framhållits av remissinstanserna, men ur lagstiftarens synvinkel finns det inte anledning att kräva skriftlig form som en förutsättning för ett giltigt skiljeavtal. Mot bakgrund härav och

med beaktande av den ovan redovisade tolkningen av New York-konventionen föreslår regeringen att den nuvarande ordningen som inte tillmäter formen någon betydelse behålls för svensk del.

Prop. 1998/99:35

5.7 Rättegångshinder m.m.

Regeringens förslag: Skiljeavtalets verkan som rättegångshinder lagfästs. En invändning om skiljeavtal skall framställas första gången en part skall föra talan i saken vid rätten. En sådan invändning skall beaktas även om den part som gör invändningen låtit en fråga som omfattas av skiljeavtalet prövas av kronofogdemyndigheten i mål om betalningsföreläggande eller handräckning. En part förlorar sin rätt att åberopa skiljeavtalet som rättegångshinder om parten bestritt en begäran om skiljedom eller om parten underlåter att i rätt tid utse skiljeman.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. Vissa lagtekniska synpunkter har framförts.

Skälen för regeringens förslag: Det finns inga regler, vare sig i skiljemannalagen eller rättegångsbalken, som direkt talar om ett skiljeavtals verkan som rättegångshinder. Den praxis som utvecklats bygger på rättegångsbalkens regler om domstols behörighet.

En domstol prövar inte självmant om en fråga som är föremål för dess bedömning omfattas av ett giltigt skiljeavtal. Däremot skall en domstol, enligt 10 kap. 17 § rättegångsbalken, utan yrkande från en part pröva om dess behörighet har inskränkts genom att tvisten enligt lag eller författning omedelbart skall prövas av skiljemän. Det är således först efter invändning från en part som domstolen prövar om dess behörighet har inskränkts genom ett skiljeavtal. Skiljeavtalet utgör alltså ett dispositivt rättegångshinder. För att en sådan invändning skall beaktas måste den framställas inom den i 34 kap. 2 § rättegångsbalken föreskrivna tiden, dvs. första gången då parten skall föra talan i målet. I annat fall har parten förlorat sin rätt att framställa en invändning om rättegångshinder på grund av skiljeavtalet. Denna regel har dock i äldre praxis inte ansetts tillämplig då svaranden kvittningsvis gjort gällande en fordran som omfattas av ett skiljeavtal (se rättsfallet NJA 1945 s. 425). Käranden ansågs i detta fall bibehållen sin rätt att framställa en invändning om rättegångshinder beträffande svarandens kvittningsyrkande trots att käranden gjorde detta först vid tredje rättegångstillfället efter det att kvittningsyrkandet först framställts. Det får numera anses tveksamt om nämnda rättsfall alltjämt skall betraktas som vägledande.

Utredningen har funnit den praxis som utvecklats när det gäller skiljeavtalets verkan som rättegångshinder välgrundad men att det saknas skäl att låta kärandeparten vara bibehållen sin rätt att åberopa skiljeavtalet som rättegångshinder vid kvittningsyrkanden i större utsträckning än vad som gäller för huvudkärdomålet. Enligt utredningen bör en part i samtliga fall vara skyldig att åberopa skiljeavtalet som rättegångshinder första gången

han skall yttra sig i saken, vid påföljd att hans rätt att göra det annars går förlorad.

Regeringen ansluter sig till vad utredningen anför. Skiljeavtalets verkan som rättegångshinder bör nu lagfästas. Som framförts av någon remissinstans, och även av utredningen, kan det finnas visst fog för att en sådan regel tas in i rättegångsbalken. Det skulle emellertid innebära att lagen om skiljeförfarande förlorar i överskådlighet och tydlighet. På sätt som anförts i avsnitt 4.3.4 är det inte minst för internationella förfaranden väsentligt att det tillämpliga regelverket, så långt det är möjligt, finns samlat i en rättsakt. Regeringen delar därför utredningens bedömning att ifrågavarande regel bör inflyta i lagen om skiljeförfarande. Härutöver bör, för fullständighetens skull, en hänvisning till bestämmelsen tas in i rättegångsbalken.

Regeringen föreslår således att det i lagen om skiljeförfarande tas in dels en bestämmelse om skiljeavtalets verkan som hinder för rättegång, dels en bestämmelse om en parts skyldighet att framställa en invändning om skiljeavtal första gången parten skall föra talan i saken vid rätten.

En särskild fråga som enligt utredningen måste uppmärksammas är skiljeavtalets betydelse i den summariska processen. Hur påverkar en parts deltagande i en summarisk process möjligheten att senare i en rättegång åberopa skiljeavtalet som rättegångshinder? Det är främst tre frågeställningar som måste övervägas. Den första gäller huruvida svaranden bör kunna hindra en summarisk process genom att åberopa ett skiljeavtal. Den andra gäller den omständigheten att en part underlåter att i den summariska processen åberopa skiljeavtalet. Bör han då vara bibehållen den rätten i en efterföljande rättegång, t.ex. efter återvinning av ett utslag? Slutligen bör man överväga om sökanden skall förlora sin rätt att åberopa ett skiljeavtal redan genom att ansöka om ett summariskt förfarande.

I fall då målet vid domstolen inletts genom en ansökan om betalningsföreläggande eller lagsökning enligt den tidigare gällande lagsökningslagen har svaranden ansetts vara bibehållen sin rätt att göra invändning om rättegångshinder ända tills han första gången vid rätten skall föra talan i det återvunna eller hänskjutna målet (se rättsfallen NJA 1972 s. 331 och 1982 s. 711). Däremot har sökanden ansetts förlora sin rätt att åberopa skiljeavtalet som rättegångshinder redan genom att han ansökt om lagsökning (se rättsfallen NJA 1964 s. 2 och 1972 s. 458). Den omständigheten att en ansökan om betalningsföreläggande sedan år 1992 ges in till och behandlas av kronofogdemyndigheten torde inte, i vart fall för svaranden, innebära någon förändring av gällande praxis. Svaranden torde sålunda alltså kunna göra en invändning om rättegångshinder först i tvistemålet.

Utgångspunkten för de nu behandlade frågorna bör vara att underlätta för parterna att använda sig av den summariska processen, särskilt när det gäller ostridiga anspråk. I ett sådant fall kanske sökanden bara vill försäkra sig om en exekutionstitel på ett för båda parterna så enkelt och billigt sätt som möjligt. Parterna kan visserligen enas om att ostridiga betalningsanspråk skall undantas från skiljeklausulens tillämpningsområde men i de allra flesta fall har någon sådan överenskommelse inte träffats. I dessa situationer bör parterna inte tvingas att välja mellan skilje-

förfarande och summarisk process utan den summariska processen, med de vinster som den innebär, bör i möjligaste mån stå till parternas förfogande.

Enligt regeringens mening framstår det som rimligt att en invändning om skiljeavtal uppfattas som ett bestridande av en ansökan om betalningsföreläggande (jfr prop. 1989/90:85 s. 114 f). Sökanden kan då antingen låta sig nöja med detta – varvid målet avskrivs vid kronofogdemyndigheten – eller begära att målet överlämnas till tingsrätt. Svaranden bör alltså på detta sätt kunna hindra en summarisk process. Vidare bör svaranden, liksom för närvarande, vara bibehållen rätten att göra invändning om skiljeavtal senast första gången han vid rätten skall föra talan i det återvunna eller överlämnade målet. Om svaranden begär återvinning av ett utslag behöver han sålunda inte redan i ansökan om återvinning åberopa skiljeavtalet.

När det sedan gäller sökanden kan den nuvarande ordningen medföra rättsförluster för en oförsiktig borgenär. Om han inleder en summarisk process beträffande ett rättsförhållande som i och för sig omfattas av en skiljeklausul men som han tror är ostridigt och så inte visar sig vara fallet har hans rätt till skiljeförfarande prekluderats. För övrigt kan svaranden bestrida utan att ange skäl och utan att saken är i egentlig mening tvistig. Detta förhållande kan få till följd att en försiktig borgenär för säkerhets skull anlitar skiljeförfarande i vad som visar sig vara ett otvistigt fall. Detta är enligt regeringens mening inte önskvärt.

Det framstår inte som befogat att en part, som vill skaffa sig en exekutionstitel för ett anspråk som han inte tror kommer att bestridas, förlorar rätten att åberopa skiljeavtalet som rättegångshinder om det visar sig att motparten bestrider ansökan och i ett senare skede väcker talan vid domstol, kanske om ett annat anspråk som omfattas av skiljeavtalet. Av samma skäl bör sökanden i de fall då motparten begär återvinning av ett utslag ha rätt att framställa invändning om rättegångshinder första gången han skall svara i det återvunna målet. Skulle sökanden däremot, sedan motparten bestritt ansökan, begära att målet överlämnas till tingsrätt bör hans rätt att göra gällande skiljeavtalet som rättegångshinder gå förlorad. Oavsett om motparten bestritt ansökan under åberopande av skiljeavtalet eller inte måste det nämligen vid denna tidpunkt stå klart för sökanden att det föreligger en tvist.

Regeringen föreslår alltså att det i lagen om skiljeförfarande tas in en bestämmelse av innebörd att sökanden och svaranden skall kunna åberopa skiljeavtalet som rättegångshinder trots att tvisten varit föremål för en prövning inom den summariska processen.

Det förslag som regeringen nu lägger fram lämpar sig för betalningsföreläggande och vanlig handräckning. Vad gäller särskild handräckning är förhållandena annorlunda. Särskild handräckning avser främst fall då sökandens besittning har rubbats olovligen eller annan liknande åtgärd har inkräktat på sökandens rätt. Det framstår inte som rimligt att handräckning på denna grund skall stoppas genom hänvisning till ett skiljeavtal som omfattar det bakomliggande rättsförhållandet. Det är tveksamt om sökanden har något fullgott alternativ i reglerna i 15 kap. rättegångsbalken om säkerhetsåtgärder. Det bör också framhållas att prövningen hos

kronofogdemyndigheten av ett yrkande om återställande av en besittningsrubbnings eller någon annan olovlig åtgärd görs med bortseende från det bakomliggande rättsförhållandet, utom i alldeles speciella fall, och att utslagen i mål om särskild handräckning inte vinner rättskraft (se 65 § lagen [1990:746] om betalningsföreläggande och handräckning). Särskild handräckning bör av anförda skäl behandlas på samma sätt som säkerhetsåtgärder (se om dessa avsnitt 5.8), dvs. särskild handräckning bör få beslutas utan hinder av skiljeavtalet, samtidigt som det står varje part fritt att åberopa skiljeavtalet om motparten i efterhand väcker talan i saken vid domstol.

Regeringen vill framhålla att de regler som sålunda föreslås inte skall ses som ett avståndstagande från den praxis som innebär att den som inleder rättegång anses ha avstått från rätten att åberopa skiljeavtalet (jfr nedan om verkan av att en part motsätter sig skiljeförfarande). Enligt förslaget skall det i lagen om skiljeförfarande slås fast att en part inte enbart genom att ansöka om betalningsföreläggande eller handräckning anses ha avstått från att åberopa skiljeavtalet. Däremot är det inte uteslutet att en part av andra orsaker än enbart en ansökan om t.ex. betalningsföreläggande bör anses ha avstått från att åberopa skiljeavtalet.

Som tidigare nämnts begränsas rätten att göra invändning om skiljeavtal som rättegångshinder genom att en sådan invändning måste framställas på ett tidigt stadium i rättegången. Det har därutöver ansetts befogat att en part som bestritt tillämpning av ett skiljeavtal förlorar sin rätt att, om motparten väljer att föra talan vid domstol, göra invändning om rättegångshinder på grund av skiljeavtalet. Regeringen delar utredningens bedömning att en sådan ordning är rimlig och föreslår att den behålls.

Skiljemannalagen innehåller en motsvarande bestämmelse för det fall att en part inte fullgjort sin skyldighet att utse skiljeman. Enligt utredningen bör motparten, liksom för närvarande, ha möjlighet att välja om han vill fortsätta skiljeförfarandet genom att hos domstol eller annat i skiljeavtalet utsett organ begära utseende av en skiljeman eller om han vill föra talan vid domstol. Regeringen har samma uppfattning. Det kan visserligen hävdas att det bör vara tillräckligt att motparten kan begära utseende av skiljeman. Om ena parten redan i detta tidiga skede av förfarandet inte följer spelreglerna innebär det emellertid en rimlig avvägning av parternas intressen att det står öppet för den lojala parten att välja ett domstolsförfarande utan hinder av skiljeavtalet.

Regeringen föreslår således att den nuvarande ordningen behålls, dvs. att en part förlorar sin rätt att åberopa skiljeavtalet som hinder för rättegång om han har bestritt en begäran om skiljedom eller om han underlåter att i rätt tid utse skiljeman.

Utredningen har pekat på att skiljeavtalets verkan som rättegångshinder i vissa fall kan få den kanske opraktiska konsekvensen att en tvist till viss del skall avgöras av skiljemän och till en annan del av allmän domstol. Detta är fallet när en tvist bara delvis är omfattad av ett skiljeavtal. Högsta domstolen har i rättsfallen NJA 1982 s. 738 och 1984 s. 229 dragit upp riktlinjer för hur man praktiskt skall hantera fall då en tvist kan behöva prövas till viss del av skiljemän och till viss del av domstol.

Man skulle kunna hävda att en regel som antingen lät domstol pröva hela tvisten eller gav skiljemännen sådan behörighet vore praktisk. Det skulle emellertid föra alldeles för långt att föreskriva att skiljeavtalet i ett sådant fall förfaller eller att en part skulle tvingas in i ett skiljeförfarande utan stöd i ett skiljeavtal som omfattar hela tvisten. Dessutom torde det krävas någon form av skönsmässig bedömning av lämpligheten av en sammanläggning i varje enskilt fall.

Regeringen delar utredningens uppfattning att den uppdelning mellan skiljeförfarande och rättegång som kan bli följden av att en tvist endast delvis omfattas av ett skiljeavtal inte lämpligen kan lösas genom en sammanläggningsbestämmelse. Konflikten mellan skiljemäns behörighet och allmän domstols behörighet får liksom hittills i stället lösas i rätts-tillämpningen.

Regeringen vill i detta avsnitt avslutningsvis beröra en fråga av mestadels juridisk-teknisk karaktär. Frågan gäller huruvida en bestämmelse motsvarande 2 § i skiljemannalagen behövs i den nya lagen. Enligt första stycket i denna paragraf skall parterna anses ha utfäst sig att godta skiljedomen om de inte i skiljeavtalet gjort ett förbehåll om rätt att "klandra" densamma. Enligt andra stycket är lagen vid ett sådant förbehåll inte tillämplig. Utredningen har funnit att en motsvarande bestämmelse inte behöver tas in i en ny lag om skiljeförfarande. Som skäl för denna ståndpunkt anför utredningen att det redan av lagens konstruktion står klart att ett skiljeavtal som inte innehåller något förbehåll om rätt till materiell överprövning också innebär att det är uteslutet att angripa skiljedomen annat än med stöd av reglerna i lagen om skiljeförfarande. Vidare anser utredningen att, även om den nya lagen i första hand bör ta sikte på skiljeavtal utan förbehåll av nu aktuellt slag, det saknas skäl att lagen om skiljeförfarande, i tillämpliga delar, inte skulle kunna användas på skiljeavtal med sådant förbehåll.

Regeringen delar utredningens bedömning. Även om det nog kommer att bli ytterst sällsynt kan man tänka sig ett "överskiljeförfarande" där det t.ex. kan bli aktuellt att ansöka om att tingsrätten skall utse en skiljeman. En sådan möjlighet bör alltså finnas. Det sagda innebär emellertid inte att det finns något behov av en bestämmelse som motsvarar 2 § i skiljemannalagen. Regeringen lägger därför inte fram något sådant förslag.

5.8 Kvarstad och andra säkerhetsåtgärder

Regeringens förslag: Beslut om kvarstad och andra verkställbara säkerhetsåtgärder skall endast kunna fattas av domstol. Det införs en uttrycklig regel om att beslut om interimistiska säkerhetsåtgärder som skall vidtas av någon av parterna och som inte är verkställbara skall kunna fattas av skiljemän. Skiljemännen skall även ha möjlighet att begära säkerhet för en sådan åtgärd.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: I princip samtliga remissinstanser tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. Någon remissinstans ifrågasätter

lämpligheten av en lagreglering i denna del. En remissinstans anser att regleringen bör utvidgas.

Skälen för regeringens förslag: En part anses enligt gällande rätt kunna ansöka om interimistiska säkerhetsåtgärder som t.ex. kvarstad hos domstol även om ansökan grundas på ett rättsförhållande som omfattas av ett giltigt skiljeavtal. Detta följer inte av några uttryckliga bestämmelser i skiljemannalagen utan framgår bl.a. av regleringen i 15 kap. rättegångsbalken. Där anges som förutsättning för t.ex. kvarstad att anspråket är eller kan antas bli föremål för rättegång eller prövning i annan liknande ordning. Med uttrycket prövning i annan liknande ordning avses bl.a. skiljeförfarande (se prop. 1980/81: 84 s. 227).

Utredningen har diskuterat möjligheten att ge skiljenämnder befogenhet att besluta om verkställbara säkerhetsåtgärder, i första hand om kvarstad. Enligt utredningen stöter emellertid en sådan reglering på en del svårigheter. Regeringen delar utredningens bedömning att det knappast låter sig göras att tillåta verkställighet av ett skiljenämndsbeslut om säkerhetsåtgärd utan någon möjlighet till domstolskontroll, särskilt i betraktande av att det inte krävs att någon jurist skall ingå i nämnden. En sådan ordning skulle med all sannolikhet kräva att det infördes en motsvarighet till möjligheten att klandra en skiljedom. Detta gäller även om man begränsade skiljenämndens kompetens till att med bindande verkan avgöra om tillräckliga skäl för det materiella anspråket förelåg. En annan fråga som utredningen pekat på gäller om både domstol och skiljenämnd skulle ha kompetens att förordna om säkerhetsåtgärd. I vart fall för tiden innan skiljeförfarande har påkallats måste sådan behörighet tillkomma domstolen.

Som utredningen har framhållit går nu angivna och andra svårigheter naturligtvis att bemästra. Något starkare behov av att ändra nuvarande ordning har emellertid inte framkommit under utredningsarbetet. Det kan noteras att New Yorkkonventionen om verkställighet av utländska skiljedomar inte inbegriper beslut om säkerhetsåtgärder. I någon mån kan behovet av att utan dröjsmål säkra den påkallande partens rätt tillgodoses genom att skiljenämnden meddelar deldom.

Regeringen anser, mot bakgrund av det ovan anförda, att den nuvarande ordningen med ensamkompetens för domstol att besluta om verkställbara säkerhetsåtgärder bör behållas. Med hänsyn till att skiljeavtalets verkan som rättegångshinder nu föreslås bli lagfäst bör även den begränsning i skiljeavtalets verkan som det sagda innebär komma till uttryck i lagen om skiljeförfarande. En motsvarande bestämmelse återfinns t.ex. i den finska lagen och i modellagen.

En part bör således inte kunna hindra domstolen att företa en säkerhetsåtgärd genom att åberopa skiljeavtalet och den som ansöker om förordnandet bör inte därigenom förlora rätten att åberopa skiljeavtalet som rättegångshinder beträffande huvudfrågan. Detta bör gälla alla typer av interimistiska säkerhetsåtgärder. Härunder faller de olika åtgärder som kan beslutas enligt 15 kap. rättegångsbalken, men även andra typer av säkerhetsåtgärder som t.ex. förbud att verkställa bolagsstämmas beslut enligt aktiebolagslagen (1975:1385).

Modellagen innehåller en särskild bestämmelse som anger att skiljemännen har rätt att besluta om interimistiska säkerhetsåtgärder som skall vidtas av någon av parterna (artikel 17). Detta förutsätter dock att en part begär det och att parterna inte har inskränkt skiljemännens behörighet. Vidare ger bestämmelsen skiljemännen möjlighet att begära säkerhet för en sådan åtgärd. Denna typ av beslut blir inte exigibla. De kan ändå få betydelse t.ex. när det gäller att bestämma ett skadestånds storlek.

Det torde redan enligt gällande rätt vara möjligt för skiljemän att meddela sådana beslut. Av det skälet har en remissinstans ifrågasatt behovet av en icke sanktionerad regel av ifrågavarande slag. Även *Lagrådet* har ifrågasatt om en regel av detta slag, trots modellagen, bör tas in i lagen om skiljeförfarande. Lagrådet har framhållit att det är tveksamt om det finns något problem som löses med den föreslagna regeln mot bakgrund av att domstol enligt förslaget skall kunna besluta om säkerhetsåtgärder. Vidare framhåller Lagrådet att det finns en risk att skiljemännens auktoritet undergrävs om de försöker tillämpa regeln, eftersom de saknar maktmedel att driva igenom sitt beslut.

Regeringen kan i så måtto ansluta sig till Lagrådets synsätt att det naturligtvis kan diskuteras hur stort behovet är av en bestämmelse av nu aktuellt slag. Den omständigheten att skiljemännen även utan en uttrycklig regel härom anses kunna meddela beslut om interimistiska säkerhetsåtgärder samt möjligheten för domstol att meddela exigibla beslut i detta avseende talar för att man skulle kunna undvara bestämmelsen. Detta utgör dock inte något hinder mot att frågan regleras uttryckligen i lagen. Här som på många andra ställen måste nyttan av att lagen ger besked i en viss fråga vägas mot önskemålet att lagen inte i onödan tyngs med regler som framstår som mindre viktiga. I detta sammanhang får modellagens motsvarande regel en särskild betydelse. Det finns en risk att frånvaron av en bestämmelse om skiljemännens behörighet i aktuellt avseende skapar osäkerhet om hur det förhåller sig enligt den svenska lagen. En sådan osäkerhet bör undvikas. Den omständigheten att skiljemännen saknar maktmedel att genomdriva sina beslut utgör enligt regeringens mening inte heller något avgörande skäl mot att bestämmelsen tas in i lagen. Skiljemännen har naturligtvis att efter eget omdöme tillämpa bestämmelsen med de begränsningar som följer av att den inte är sanktionerad. Viss försiktighet i tillämpningen kan säkert vara påkallad i en del fall men skiljemännens auktoritet bör i praktiken inte vara i fara även om en part vägrar att följa ett sådant beslut. Mot bakgrund härav och av vad som ovan anförts anser regeringen att det även i den nya svenska lagen bör införas en bestämmelse i ämnet. Denna bör lämpligen ges samma omfattning som motsvarande regel i modellagen.

Regeringen föreslår att det i lagen om skiljeförfarande tas in en bestämmelse som motsvarar regleringen i artikel 17 i modellagen.

Regeringens förslag: Principerna om särskiljbarhet (separability) och behörighetskompetens (Kompetenz-Kompetenz) lagfästs.

En part skall inte enbart genom att utse skiljeman anses ha godtagit skiljemännens behörighet att handlägga tvisten.

Den omständigheten att skiljemännen får pröva sin egen behörighet skall inte utgöra hinder för en domstol att på yrkande av en part pröva frågan. Skiljemännen skall kunna fortsätta skiljeförfarandet i avvaktan på domstolens avgörande. Skiljemännens beslut under förfarandet att de är behöriga att avgöra tvisten skall inte vinna rättskraft.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker förslagen eller lämnar dem utan erinran. En remissinstans anser dock att domstolsprövningen av ett skiljeavtals giltighet bör begränsas till *en* instans.

Några utländska experter har anfört att domstolens roll bör vara mindre framträdande.

Skälen för regeringens förslag: Ett skiljeavtal förekommer vanligast i form av en skiljeklausul i ett avtal. Skiljemännens behörighet grundar sig på skiljeklausulen. Om en part hävdar att något bindande avtal över huvud taget inte har kommit till stånd eller att det senare har blivit ogiltigt skulle det kunna hävdas att skiljemännen inte var behöriga att pröva denna fråga. En förutsättning härför är ju att parterna kommit överens om det.

Den nu presenterade problemställningen sönderfaller i två delar. Den första gäller frågan om särskiljbarhet (separability), dvs. om skiljeklausulen skall bedömas som ett separat avtal som står fritt från avtalet i övrigt. För att skiljemännen skall kunna komma fram till att avtalet i sin materiella del är ogiltigt eller av annan anledning inte bindande för parterna, utan att skiljemännen därigenom rycker undan grunden för sin egen behörighet att avgöra frågan, måste skiljeklausulen betraktas som ett fristående avtal. Med ett sådant synsätt blir ett avtal som innehåller en skiljeklausul i själva verket inte ett utan två avtal.

Den andra delen avser frågan huruvida skiljemännen själva skall kunna pröva en invändning om att de inte är behöriga, t.ex. när det påstås att det inte föreligger ett giltigt skiljeavtal. Denna frågeställning brukar sägas gälla Kompetenz-Kompetenz. Här används i stället uttrycket behörighetskompetens.

Skiljemannalagen innehåller inga direkta regler på området. Högsta domstolen har dock prövat hur ett påstående om att bindande avtal inte kommit till stånd påverkar en skiljeklausul. Högsta domstolen ansåg inte att en skiljeklausuls giltighet var direkt avhängig av om avtalet i övrigt var bindande (se rättsfallen NJA 1936 s. 521 och 1976 s. 125).

Skiljeavtalets giltighet och tillämplighet kan prövas av allmän domstol. I 18 § andra stycket skiljemannalagen anges att tidpunkten för meddelande av skiljedom kan skjutas upp om en part anhängiggjort talan om skiljeavtalets giltighet eller tillämplighet vid domstol. Härav framgår att talan om skiljeavtalets giltighet och tillämplighet kan anhängiggöras vid domstol även medan skiljeförfarandet pågår. Slutligen framgår av

20 § första stycket 1 p. skiljemannalagen att en skiljedom är ogiltig om det inte förelegat något giltigt skiljeavtal. En talan härom kan prövas sedan skiljedom har meddelats.

Principerna om särskiljbarhet och behörighetskompetens har vunnit vid acceptans internationellt. Modellagen har i artikel 16 en bestämmelse som reglerar skiljemännens kompetens att själva avgöra sin behörighet att handlägga tvisten. I denna artikel sägs att skiljeklausulen skall betraktas som ett från huvudavtalet fristående avtal. Enligt artikeln kan skiljemännen avgöra sin behörighet inte bara i skiljedomen utan också genom ett särskilt beslut under förfarandet. Den finska lagen saknar dock sådana bestämmelser.

Enligt utredningen får principen om särskiljbarhet anses godtagen i svensk rätt. Detta gäller enligt utredningen såväl när huvudavtalet i efterhand påstås ha upphört att gälla som när det hävdas att något avtal aldrig slutits eller att avtalet är ogiltigt från början. Enligt utredningen bör principen lagfästas.

Regeringen delar utredningens bedömning. Regeringen föreslår därför att det i lagen om skiljeförfarande tas in en regel som slår fast att skiljeavtalet skall betraktas som ett särskilt avtal när giltigheten av det avtalet skall bedömas vid prövning av skiljemännens behörighet.

Utredningen har vidare ansett att även principen om behörighetskompetens bör lagfästas. Regeringen är av samma uppfattning. Behörighetsfrågan gäller här inte endast skiljeavtalets giltighet utan också dess räckvidd och tillämplighet på den aktuella tvisten. I likhet med vad som gäller enligt modellagen bör skiljemännen även under förfarandet kunna fatta beslut om att de är behöriga. Regeringen återkommer strax till den närmare innebörden av detta. Regeringen vill dock redan här slå fast den viktiga inskränkningen i behörighetskompetensen som innebär att en möjlighet i princip alltid måste finnas att underställa en domstol frågan om skiljemännens behörighet i en viss tvist.

Regeringen föreslår sålunda att skiljemännen skall kunna pröva sin egen behörighet att avgöra tvisten. Detta skall inte hindra en domstol från att på begäran av en part pröva frågan.

Av artikel 16 i modellagen framgår vidare att en part skall framställa en invändning mot skiljemännens behörighet senast när han avger svaromål och att en part inte enbart genom att utse skiljeman skall anses ha godtagit skiljemännens behörighet att handlägga tvisten. Ett beslut under förfarandet, varigenom skiljemännen funnit sig behöriga, kan inom viss tid, på yrkande av en part, överprövas av domstol. Domstolens beslut kan inte överprövas.

Utredningen har diskuterat huruvida även en bestämmelse som motsvarar artikel 16 i denna del bör införas i den svenska lagen. Utredningen har därvid stannat för att det i lagen bör tas in en bestämmelse som innebär att en part inte redan genom att utse skiljeman skall anses ha godtagit skiljemännens behörighet att avgöra den hänskjutna frågan. Utredningen har däremot avvisat tanken på en eninstansprövning i domstol. Enligt utredningen är det inte heller befogat att ge skiljemännen möjlighet att under förfarandet genom ett särskilt beslut, som vinner rättskraft om det inte angrips inom viss tid, förklara sig behöriga att

handlägga tvisten. Enligt utredningen räcker det med en allmän bestämmelse som säger att skiljemännen får pröva sin egen behörighet och att det införs en regel som uttrycker att en part också kan vända sig till domstol för att få en sådan fråga prövad. Det bör, framhålls det, ankomma på skiljemännen att avgöra om förfarandet skall vila medan domstolen prövar frågan.

Lika med utredningen anser regeringen att den omständigheten att en part lojalt utser skiljeman inte bör få till följd att han därigenom skall anses ha godtagit skiljemännens behörighet. Regeringen föreslår därför att en regel om detta tas in i den nya lagen.

Vad sedan avser frågan om skiljemännens behörighet skall kunna slutligt avgöras av *en* domstol under förfarandets gång är regeringen av den uppfattningen att det saknas tillräckliga skäl för att här införa ett eninstansförfarande.

Nästa fråga blir då om ett beslut av skiljemännen under förfarandets gång att de är behöriga att pröva tvisten ändå skall kunna vinna rättskraft, om det inte angrips vid domstol inom viss tid. Regeringen anser att en sådan ordning inte behövs. Regeringen har nämligen för avsikt att föreslå att ett ogiltigt skiljeavtal inte skall utgöra en absolut ogiltighetsgrund utan i stället en s.k. klandergrund samt att det även fortsättningsvis skall finnas en preklusionsregel (se avsnitt 10.2 och 10.3.2). Dessa regler i kombination innebär att den som utan invändning deltar i ett skiljeförfarande i allmänhet får anses ha accepterat att det föreligger ett giltigt skiljeavtal. En parts rätt att på denna grund angripa skiljedomen får sålunda anses vara prekluderad. Detsamma får anses gälla en parts deltagande i skiljeförfarandet efter det att skiljemännen förklarat sig behöriga.

Kvar står då att parterna kan vilja få skiljeavtalets giltighet och tillämplighet prövad redan innan skiljedom har meddelats. För detta krävs dock ingen lagändring. Vardera part kan redan med dagens regler när som helst väcka en fastställelsetalan som rättskraftigt avgör frågan. En lagakraftägande dom är nämligen bindande för skiljemännen. Det förefaller lämpligast att även i fortsättningen låta parterna bestämma om de vill föra en sådan talan under förfarandets gång eller vänta tills skiljedom meddelats. Som framgått av det ovan anförda krävs dock att en part inte förhåller sig så passiv i anledning av ett beslut att hans möjlighet till talan häremot får anses prekluderad.

Lagrådet har anfört att om skiljemännen meddelar skiljedom medan frågan om skiljemännens behörighet prövas av domstol kan den situationen uppstå att en klandertalan (se avsnitt 10) kanske måste avvisas på grund av *lis pendens* med hänsyn till den första processen. För att undvika detta har *Lagrådet* förordat att skiljemännen inte skall få meddela skiljedom innan domstolen avgjort frågan.

Enligt regeringens mening bör det ankomma på skiljemännen att bestämma om de vill låta skiljeförfarandet vila i avvaktan på domstolens avgörande. Om denna bestämmanderätt skulle begränsas på det sätt som *Lagrådet* förordar skulle en av de viktigaste fördelarna med skiljeförfarande, nämligen snabbheten, allvarligt äventyras. Det kan inte uteslutas att en skiljedom skulle kunna komma att försenas, kanske i flera

år, om skiljemännen var tvungna att avvakta ett domstolsförfarande. Risken för detta måste ses i belysning av att en nu aktuell fråga kan komma att prövas av tre instanser. Ett förbud att meddela skiljedom under pågående rättegång öppnar också upp för obstruktion i syfte att förhåla skiljeförfarandet, något som den nya lagen har som ett av sina huvudsyften att motverka. Regeringen konstaterar vidare att en begränsning av den typ som *Lagrådet* föreslagit saknas i modellagen.

Den omständigheten att en klandertalan grundar sig på samma invändning som en pågående domstolsprocess behöver inte innebära att hovrätten skall avvisa talan på grund av lis pendens. Snarare framstår det som rimligt att hovrätten i ett sådant fall vilandeförklarar klandermålet tills frågan avgjorts i det första domstolsförfarandet. Risken för att hovrätten i praktiken skulle behöva fatta ett sådant beslut framstår dock som mycket liten. I de fall skiljemännen anser att det finns möjlighet att en pågående talan om bristande behörighet kan vinna framgång torde de i allmänhet inte meddela skiljedom innan frågan avgjorts av domstolen.

Mot bakgrund av det nu anförda föreslår regeringen att skiljemännen i avvaktan på domstolens avgörande skall kunna fortsätta skiljeförfarandet och också kunna meddela skiljedom.

6 Skiljemännen – jävsfrågor

6.1 Gällande rätt

6.1.1 Jävsgrunderna

Jävsreglerna återfinns i skiljemannalagen i 5 § och inleds med ett stadgande om att den som är underårig eller har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken inte får vara skiljeman. Även om bestämmelsen upptagits under jävsreglerna är de angivna förutsättningarna närmast att anse som allmänna behörighetsvillkor för skiljeman. Det bör uppmärksammas att den som är i konkurs inte på grund härav är jävig som skiljeman men väl obehörig som domare enligt rättegångsbalken.

Vidare gäller jäv för den som i egenskap av domare eller annars på tjänstens vägnar prövat den fråga som det begärs skiljedom om. Detta stadgande torde tolkas inskränkt på så sätt att jäv uppkommer endast om själva saken prövats och att inte varje befattning med målet grundar jäv (jfr 4 kap. 13 § 7 p. rättegångsbalken). En domare blir således inte enligt denna bestämmelse jävig som skiljeman om han deltagit i ett avgörande där domstolen förklarat sig obehörig på grund av skiljeavtalet.

Den som vittnat i saken eller yttrat sig såsom sakkunnig i tvistefrågan är jävig. Denna jävsgrund omfattar utlåtanden av sakkunnig oavsett om dessa avgetts utom rättegång eller inför rätta.

Den som själv äger del i saken eller som kan vänta synnerlig nytta eller skada därav är jävig som skiljeman. Jäv gäller också för skiljeman, om ”någon som till honom är i den skyldskap eller det svägerlag som utgör jäv mot domare äger del i saken eller kan därav vänta synnerlig nytta eller skada”. Motsvarande bestämmelser i rättegångsbalken upptar, förutom

ovannämnda skyldskap och svågerlag, även den som är ”på liknande sätt närstående”, t.ex. sambo.

Jäv gäller för den som är part i en ”lika” sak. Härmed avses att skiljemannen är part, t.ex. i en rättegång eller ett annat skiljeförfarandet, rörande en likadan fråga som den som skall behandlas i skiljeförfarandet. Rättegångsbalken innehåller numera inte uttryckligen någon motsvarande jävsgrund för domare, men situationen omfattas enligt processlagberedningen av generalklausulen i 4 kap. 13 § 10 p. rättegångsbalken.

Den som är släkt med en part på ett sådant sätt att det utgör jäv mot domare är jävig som skiljeman. Även i denna del saknas hänvisning till rättegångsbalkens jäv för den som är på liknande sätt närstående till part.

Jäv gäller för den som är ”parts vederdeloman eller uppenbara ovän”. Stadgandet omfattar dock inte de fall då någon sökt sak med skiljemannen för att göra honom jävig eller tillfogat skiljemannen något med ord eller gärning i samma syfte.

Den som av någondera parten åtnjuter lön eller underhåll är jävig. Denna bestämmelse inskränks dock på så sätt att den som åtnjuter lön eller underhåll av staten inte är jävig även om staten är part, såvida han inte är anställd hos eller under den myndighet vars verksamhet saken angår. Vidare är den som står under någondera partens förmanskap jävig.

Jäv gäller för den som varit part behjälplig med att förbereda eller utföra hans talan i saken. Bestämmelsen skall ses mot bakgrund av skiljemannalagens ståndpunkt att en skiljeman skall vara opartisk och inte vara företrädare för den part som utsett honom.

Den som mottagit eller betingat sig ersättning i strid mot vad som sägs i 23 § är jävig. Denna bestämmelse avser att ge ytterligare garantier för en skiljemans opartiskhet.

I skiljemannalagen finns även en generalklausul enligt vilken skiljeman är jävig om annan särskild omständighet föreligger som är ägnad att minska förtroendet till hans redlighet eller opartiskhet.

Fråga är i vilken mån de regler om jäv som återfinns i rättegångsbalken återverkar på bedömningen av vad som kan utgöra särskild omständighet som är ägnad att minska förtroendet för skiljemans opartiskhet. Högsta domstolen konstaterade i rättsfallet NJA 1981 s. 1205 att en skiljeman otvivelaktigt skulle ha varit jävig enligt rättegångsbalkens regler. Majoriteten (tre justitieråd) noterade att reglerna om jäv för skiljemän visserligen är annorlunda utformade än reglerna om domarjäv men ansåg likväl att det inte borde komma ifråga att i förevarande hänseende tillämpa jävsbestämmelserna i lagen om skiljemän så, att ett förhållande som undantagslöst grundar jäv enligt rättegångsbalken inte skulle diskvalificera en skiljeman. Minoriteten menade att enbart det förhållande att skiljemannen varit jävig som domare enligt 4 kap. 13 § 4 p. rättegångsbalken inte grundade jäv enligt skiljemannalagens regler eftersom det inte finns någon motsvarande regel i sistnämnda lag.

Det ligger nära till hands att uppfatta rättsfallet så att i de fall då vederbörande skiljeman är jävig enligt rättegångsbalkens regler om jäv för domare, skiljemannen skall anses jävig med tillämpning av skiljemannalagens generalklausul. Rättsläget är emellertid knappast helt klart.

Slutligen är skiljeman jävig om det mot uppdragets utförande för honom möter hinder som kan antas bli långvarigt. Stadgandet är avsett att motverka obstruktion i skiljeförfarandet.

Det har inte tagits in någon bestämmelse om jäv i skiljemannalagen som motsvarar regleringen i 12 kap. 4 § rättegångsbalken beträffande förhållandet mellan skiljeman och partsombud. Enligt rättegångsbalkens regler är det ombudet som i detta läge skall lämna sitt uppdrag.

Påföljden om en skiljeman varit jävig är att skiljedomen enligt 21 § första stycket 3 p. skiljemannalagen på talan av en part kan hävas av domstol. Sådan talan (klander) skall instämmas inom sextio dagar från det parten fått del av skiljedomen i huvudskrift eller bestyrkt avskrift. Försitter parten denna tid är rätten att klandra domen förverkad.

6.1.2 Prövningen av jäv

En part kan göra en invändning om jäv. Någon särskild tid för framställande av en sådan invändning finns inte. I 21 § andra stycket skiljemannalagen finns en allmän bestämmelse av innehåll att ett fel inte får göras gällande av en part där parten genom att utan gensaga inlåta sig på förhandling eller annorledes bör anses ha avstått från att åberopa felet. Denna bestämmelse är tillämplig på jävsfrågan (se 21 § första stycket 3). Har en part således haft kännedom om en jävsgrund och tillfälle att framställa en invändning om den men underlåtit det, är hans rätt att göra invändningen prekluderad.

Det finns inte några regler i skiljemannalagen om hur en jävsinvändning skall handläggas. Man kan tänka sig att invändningen i första hand prövas av den jävade skiljemannen och, om skiljemannen inte finner skäl att frånträda uppdraget, av skiljenämnden i dess helhet. Det finns emellertid inte något sanktionssystem i skiljemannalagen som gör det möjligt för skiljenämndens majoritet att avsätta en skiljeman på grund av jäv om han inte godvilligt frånträder uppdraget.

Sedan skiljedom meddelats kan en part genom att klandra skiljedomen få en jävsinvändning prövad av domstol. Det saknas emellertid möjlighet att hänskjuta en jävsfråga till domstol under förfarandets gång.

6.2 Överväganden

6.2.1 Allmänna behörighetsgrunder

Regeringens förslag: Var och en som råder över sig själv och sin egendom skall kunna vara skiljeman.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. Flera remissinstanser anser dock att en bestämmelse av ifrågavarande slag inte bör tas in i den nya lagen. Härvid har framförts bl.a. att den framstår som egendomlig i ett internationellt perspektiv.

Två utländska experter har haft synpunkter på förslaget, såvitt avser skiljemäns rådighet över sin egendom.

Skälen för regeringens förslag: De regler i skiljemannalagen som nu är av intresse kan delas in i två grupper. Den ena gruppen rör skiljemannens allmänna behörighet. Den andra gruppen handlar om förhållanden som i rättegångsbalken betecknas som jäv, nämligen skiljemannens relation till parterna och den fråga som skall prövas.

Vad gäller frågan om skiljemannens behörighet konstaterar regeringen inledningsvis att det i linje med regeringens intentioner att framhålla partsautonomin bör tillkomma parterna att inom mycket vida ramar kunna bestämma vem som skall vara skiljeman. Om man ser till modellagen finns där ingen begränsning. Modellagen anger endast att en persons nationalitet inte får hindra att han utses till skiljeman. Denna bestämmelse är dessutom dispositiv. Däremot förekommer det i flera europeiska lagar en begränsning till personer som är fullt rättskapabla.

Med detta som utgångspunkt blir frågan om man över huvud taget behöver ställa upp några kriterier för tänkbara skiljemän. Om så ändå är fallet, kan man då inskränka sig till vissa minimikrav?

En ordning som innebär att vissa personer utesluts från kategorin tänkbara skiljemän kan vid en första betraktelse verka onödig. Behovet av en sådan reglering har också ifrågasatts under remissomgången. Man bör dock hålla i minnet att en behörighetsregels främsta funktion skulle vara den av en skyddsregel. Beroende på hur den utformas kan den skydda parterna om skiljemannen blir obehörig under förfarandets gång. Enligt regeringens mening finns det mycket som talar för att skiljemän bör vara rättskapabla i den meningen att de kan ta hand om sig själva och sin egendom. Den som på grund av låg ålder eller bristande mental hälsa inte klarar detta är inte lämplig att vara skiljeman. Denna kategori bör således uteslutas från kretsen av tänkbara skiljemän. En regel härom återfinns också, som ovan nämnts, i flera andra europeiska lagar

När det sedan gäller den som är på obestånd är situationen delvis en annan. En sådan person kan på grund av ekonomiska omständigheter med fog misstänkas för att vara lättare att påverka än annars. Det rör sig alltså om en omständighet som är ägnad att rubba förtroendet för skiljemannens opartiskhet, vilket måste särskiljas från ovan angivna förhållanden. Det kan i linje härmed tyckas att en konkurs inte med nödvändighet skulle behöva diskvalificera en skiljeman.

Den nya lagen bör inte utgöra hinder för att även utländska medborgare utses till skiljemän i svenska skiljeförfaranden. På grund härav måste en behörighetsregel utformas på ett generellt sätt för att kunna fånga upp motsvarande inskränkningar i utländska lagar. En sådan generell regel bör ta sikte på den som inte själv kan råda över sig och sin egendom. Den kommer därmed även att träffa den som är i konkurs. Som nyss nämnts kan det diskuteras om en konkurs bör diskvalificera en skiljeman. Det finns å andra sidan inte något större praktiskt behov av ett undantag för just detta fall. Övervägande skäl talar för att regeln utformas så allmänt som sagts och att konkurs därmed utgör ett absolut hinder att vara skiljeman.

Några remissinstanser har anfört att en allmän behörighetsregel av nu angivet slag framstår som svårförståelig och märklig för utländska läsare och kan leda till oväntade konsekvenser och problem när den skall tillämpas på utländska medborgare. Regeringen delar uppfattningen att en reglering måste vara lättillgänglig för utländska läsare och lättillämpad även i internationella förhållanden men menar att de av remissinstanserna framförda farhågorna inte bör överdrivas. Som tidigare nämnts finns det behörighetsregler i en rad andra europeiska lagar om skiljeförfarande. En allmän behörighetsregel i en svensk lag om skiljeförfarande bör enligt regeringens mening kunna utformas på ett enkelt och för utländska läsare lättfattligt sätt.

Regeringen föreslår sålunda att den som råder över sig själv och sin egendom skall kunna vara skiljeman.

Det bör sedan stå parterna fritt att bestämma de ytterligare kvalifikationer som de kräver av skiljemännen. De kan t.ex. vilja ha viss sakkunskap representerad bland dem. Denna rätt för parterna bör inte begränsas.

Som redan antytts avses behörighetskraven vara absoluta i den meningen att de gäller oavsett tvistefråga och parter. De bör också självmant iakttas av skiljemännen. Frågan om en brist i behörigheten skall utgöra grund för skiljedomens ogiltighet behandlas i avsnitt 10.3.

6.2.2 Krav på opartiskhet

Regeringens förslag: En skiljeman skall vara opartisk. Skiljemannen skall på yrkande av en part skiljas från uppdraget om det finns omständigheter som kan rubba förtroendet för skiljemannens opartiskhet. Sådana omständigheter skall i vissa fall alltid anses föreligga, t.ex. då skiljemannen själv eller någon honom närstående är part eller annars kan vänta beaktansvärd nytta eller skada av tvistens utgång.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. En remissinstans anser att begreppet jäv bör behållas i lagtexten. Vissa remissinstanser har anfört kritiska synpunkter på reglernas lagtekniska utformning. På några punkter efterlyses klagörande motiveringarna.

Skälen för regeringens förslag: Jävsreglerna i skiljemannalagen överensstämde vid sin tillkomst i stort med de regler som då gällde för domare. I samband med att jävsreglerna i rättegångsbalken ändrats har emellertid motsvarande ändringar inte gjorts i skiljemannalagen. Det är därför naturligt att vid en översyn särskilt beakta motsvarande regler i rättegångsbalken.

Ett alternativ till den nuvarande regleringen vore att likt modellagen allmänt hänvisa till omständigheter som är ägnade att ge befogad anledning att betvivla skiljemannens opartiskhet eller oavhängighet. En annan möjlighet vore att, som t.ex. de belgiska och spanska lagarna, hänvisa till de nationella jävsreglerna för domare.

Den svenska skiljemannalagstiftningen vilar på grundsatsen att samtliga skiljemän, även de partsutsedda, skall vara opartiska. Syftet med jävsregler är att så långt som möjligt garantera skiljemännens opartiskhet. När det gäller att skapa en funktionell reglering bör särskilt beaktas att det inte krävs några juridiska insikter för att vara skiljeman. Reglerna skall dessutom kunna tillämpas av utländska skiljemän. Det närmare innehållet i reglerna bör därför, som också utredningen framhållit, inte bestämmas genom hänvisningar till den interna regleringen i rättegångsbalken.

Någon direkt motsvarighet till termen jäv återfinns inte i modellagen. I stället talas om omständigheter hänförliga till skiljemannens opartiskhet och oavhängighet. Utredningen har framhållit att en användning av begreppet jäv på skiljeförfarandets område för tankarna närmast till de regler om jäv som återfinns i rättegångsbalken. Enligt utredningen kan det emellertid finnas omständigheter som för ena kategorin utgör hinder att avgöra en fråga medan samma omständigheter för den andra kategorin inte innebär några begränsningar i den funktionen. Utredningen har därför i sitt förslag till ny lag om skiljeförfarande utmönstrat begreppet jäv.

Regeringen kan i allt väsentligt ansluta sig till vad utredningen anfört. Den omständigheten att någon motsvarighet till termen jäv inte återfinns i modellagen talar också för utredningens förslag. Regeringen anser sålunda att begreppet jäv inte bör användas i den nya lagen, oaktat att termen som sådan får anses vara väl förankrad i det allmänna rättsmedvetandet. I stället anser regeringen att det i linje med modellagen är mer ändamålsenligt att tala om omständigheter som kan rubba förtroendet för skiljemannens opartiskhet. Vad sedan gäller det faktum att modellagen därutöver även talar om skiljemannens oavhängighet konstaterar regeringen att detta begrepp torde sakna självständig betydelse i sammanhanget. I de fall då det föreligger en omständighet som gör att man med fog kan betvivla skiljemannens oavhängighet torde nämligen denna omständighet i sig även kunna rubba förtroendet för skiljemannens opartiskhet. Ett omnämnande av en skiljemans oavhängighet kan därför undvaras. Däremot är det viktigt att försöka ge en viss ledning för tolkningen av ett så obestämt begrepp som opartiskhet.

Från pedagogisk synpunkt framstår det som lämpligast att stadgandet i lagen om skiljeförfarande inleds med huvudregeln som säger att en skiljeman skall vara opartisk och att skiljemannen på ansökan av en part skall skiljas från sitt uppdrag om det finns någon särskild omständighet som kan rubba förtroendet för skiljemannens opartiskhet. Därefter bör ges några typexempel på omständigheter som alltid skall anses kunna rubba förtroendet för skiljemannens opartiskhet.

Som första punkt bör nämnas det ganska självklara fallet att skiljemannen själv är part eller att skiljemannen annars kan räkna med en viss nytta eller skada av tvistens utgång. Det kan naturligtvis ifrågasättas om det är nödvändigt att i lagen ange det förstnämnda men enligt regeringens mening vinner förslaget i tydlighet om man gör det. I nuvarande lag anges att en skiljeman som kan vänta ”synnerlig” nytta eller skada av sakens utgång är jävig. Denna regel bör skärpas så att redan en mindre grad av nytta eller skada anses tillräcklig för att rubba förtroendet för skiljemannens opartiskhet. Det förhållandet att en skiljeman t.ex. äger

andelar i en aktiefond bör visserligen inte medföra att han enbart därigenom är förhindrad att vara skiljeman, om något av de bolag som fonden äger aktier i är part. Å andra sidan kan redan ett litet aktieinnehav i ett bolag som skall inlösas utgöra hinder att vara skiljeman vid prövning av en tvist om lösenbeloppet.

Det finns i nuvarande skiljemannalag – genom hänvisningar till rättegångsbalkens regler för domare – flera uppräknings- och jävsgrundande släktrelationer. I rättegångsbalken har sedermera tillagts jäv för den som är ”på liknande sätt” närstående till en part. Enligt utredningen visar detta att det inte går att uttömmande ange vilka relationer som bör medföra hinder att vara skiljeman. Regeringen delar den bedömningen. Det framstår vidare som obefogat att särskilt framhäva släktbanden. Större vikt bör läggas vid den faktiska relationen i det enskilda fallet. Det kan ju föreligga en nära relation mellan skiljemannen och en part utan att de ens behöver vara släkt. Regeringen anser därför att man i lagen om skiljeförfarande endast bör använda begreppet närstående för att beskriva sådana jävsgrundande relationer. I den valda formuleringen inkluderas, förutom makar och nära släktingar, bl.a. sambor och andra som står i parrelation till varandra. Av sakens natur följer att det ligger närmare till hands att anta en sådan förtroendeskadlig relation mellan nära släktingar än mellan andra. Utanför det närståendebegrepp som används här faller en relation till en juridisk person.

Ett praktiskt exempel som särskilt bör nämnas är att den som ingår t.ex. i en juridisk persons styrelse inte får vara skiljeman då den juridiska personen är part. I detta sammanhang bör anges att inte heller andra ställföreträdare – såsom t.ex. föräldrar för underåriga och förvaltare enligt föräldrabalken – får vara skiljemän när den de företräder är part.

Vidare har de sakliga skäl som motiverar vittnes- och sakkunnigjävet alltså bästärkt. Att en person som har uttalat sig som vittne i saken skulle kunna komma ifråga som skiljeman framstår dock som ett så opraktiskt fall att en uttrycklig bestämmelse härom kan undvaras. Däremot visar det andra exemplet på en viktig princip. Det bör därvid framhållas att den som uttalat en mening i tvisten bör vara förhindrad att vara skiljeman oavsett om han gjort uttalandet som sakkunnig eller inte. Däremot bör den som i doktrinen eller annars uttalat en viss mening i en särskild rättsfråga som kan aktualiseras i tvisten inte endast av den omständigheten vara förhindrad att vara skiljeman.

Stadgandet som behandlar den som varit part behjälplig att förbereda eller utföra sin talan i saken är viktigt och det bör behållas som ett uttryck för lagstiftarens intention att skiljemannen inte skall ha solidariserat sig med den part som utsett honom.

Slutligen ger den bestämmelse som talar om att skiljemannen har tagit emot eller betingat sig ersättning för sitt uppdrag i strid med reglerna i lagen om skiljeförfarande ett viktigt exempel på när en skiljemans opartiskhet – och omutlighet – med fog kan ifrågasättas.

För att obstruktion i görligaste mån skall motverkas bör en skiljeman kunna entledigas om han på grund av hinder som kan antas bli långvarigt inte kan utföra sitt uppdrag. En sådan bestämmelse finns emellertid redan bland de regler som behandlar hur skiljemännen utses. Den hör också

närmast till det området varför den inte bör behandlas i detta sammanhang (se avsnitt 7.4).

Det finns anledning att i detta sammanhang även uppmärksamma förhållandet mellan ett ombud och en skiljeman. Denna situation är inte reglerad i skiljemannalagen men väl i rättegångsbalken. Av bestämmelserna i rättegångsbalken följer att om domaren och ombudet är på visst sätt varandra närstående får ombudet inte användas i målet.

Den nu behandlade problematiken löses i praktiken regelmässigt på så sätt att en tilltänkt skiljeman som står i en närmare relation till något av de befintliga ombuden inte åtar sig uppdraget. En lösning skulle kunna vara en regel som utpekar den av de två som sist har utsetts till skiljeman respektive ombud som den person som får vika. Frågan är emellertid komplicerad och knappast lämpad för lösning lagstiftningsvägen. Utredningen har av det skälet avstått från att lämna något förslag till reglering. Regeringen föreslår därför inte någon särskild regel som behandlar relationen mellan skiljeman och partsombud.

Den som åtnjuter lön eller underhåll av part är jävig enligt skiljemannalagen. Ett uttryckligt undantag görs dock för den som är anställd av "kronan". Härigenom är t.ex. domare inte generellt uteslutna som skiljemän i förfaranden där staten är part. Inte någon av dessa bestämmelser föreslås inflyta i den nya lagen. Det bör dock framhållas att avsikten härmed inte är att åstadkomma någon förändrad bedömning på denna punkt.

Sammanfattningsvis föreslår regeringen att det i lagen om skiljeförfarande tas in en bestämmelse, varav framgår att en skiljeman skall vara opartisk och att skiljemannen på yrkande av en part skall skiljas från sitt uppdrag om det föreligger omständigheter som kan rubba förtroendet för skiljemannens opartiskhet. Vidare föreslås att det i den bestämmelsen görs en icke uttömmande uppräkningslista av några fall där sådana omständigheter alltid skall anses föreligga.

6.2.3 Prövning av jävsinvändning under förfarande

Regeringens förslag: Den som ombeds att åta sig uppdrag som skiljeman skall genast upplysa om omständigheter som kan tänkas utgöra hinder för personen att vara skiljeman.

Ett yrkande om att en skiljeman skall skiljas från uppdraget prövas av skiljenämnden, om parterna inte bestämt något annat. Bifalls ett sådant yrkande får beslutet inte angripas. Ogillas eller avvisas yrkandet får en part ansöka hos tingsrätten om att skiljemannen skall skiljas från uppdraget. Tingsrättens avgörande får inte överklagas. Skiljenämnden skall kunna fortsätta förfarandet i avvaktan på tingsrättens avgörande.

Parterna skall kunna komma överens om att en jävsfråga skall prövas slutligt av ett skiljedomsinstitut.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens.

Remissinstanserna: Remissinstanserna, med ett undantag, tillstyrker förslagen eller lämnar dem utan erinran. Svea hovrätt avstyrker förslaget i den del som gäller jävsprövningen.

Några utländska experter har ifrågasatt det lämpliga i att låta skiljenämnden först pröva en jävsinvändning.

Skälen för regeringens förslag: Som tidigare har nämnts saknar skiljemannalagen bestämmelser om hur jävsprövningen skall gå till. Detta är, som utredningen konstaterat, uppenbarligen en brist som bör åtgärdas när en ny lag om skiljeförfarande skall antas.

Det framstår som naturligt att den som har anmodats att bli skiljeman själv rannsakar sig om han vet någon omständighet som kan rubba förtroendet för hans opartiskhet (jfr 4 kap. 14 § första stycket rättegångsbalken). Regler om skyldighet för en skiljeman att upplysa om sådana omständigheter återfinns bl.a. i modellagen och den finska lagen. Även den svenska lagen bör förses med en bestämmelse som ålägger den som ombeds att åta sig uppdrag som skiljeman att upplysa om omständigheter som kan tänkas utgöra hinder för honom att vara skiljeman. Skyldigheten att upplysa bör utsträckas till att även omfatta omständigheter som skiljemannen får kännedom om först sedan förfarandet har inletts. Regeringen föreslår sålunda att regler av angivet innehåll tas in i lagen om skiljeförfarande.

En part kan enligt skiljemannalagen låta bli att göra en jävsgrund gällande. En part kan också med bindande verkan förklara sig avstå från att åberopa en känd jävsgrund. Det finns inte anledning att föreslå någon ändring på denna punkt. Prövningen av om det finns någon omständighet som kan rubba förtroendet för en skiljemans opartiskhet aktualiseras således enbart om en part yrkar att skiljemannen skall skiljas från sitt uppdrag. Att en part därvid inte kan begära att en av honom utsedd skiljeman skall skiljas från sitt uppdrag på grund av omständigheter som parten kände till när han utsåg skiljemannen är självklart och behöver inte komma till särskilt uttryck i lagen.

Det sagda öppnar möjlighet för parterna att komma överens om att utse partiska skiljemän. Detta förutsätter dock som nämnts att parterna är medvetna om vari jävet består. Som utredningen har framhållit är nämligen jävsreglerna såtillvida tvingande som det förutsätts att en part inte på förhand abstrakt kan avstå från att åberopa jäv eller någon annan kategori av grund för klander mot en blivande skiljedom. Endast med tillämpning för rent internationella tvister kan en sådan längre gående möjlighet till undantagsavtal övervägas (se vidare avsnitt 10.7).

Utredningen har föreslagit att det bör åligga skiljenämnden att pröva en parts yrkande om att skiljeman skall skiljas från sitt uppdrag. Svea hovrätt har i denna del framhållit att den föreslagna ordningen kan leda till mindre lämpliga resultat, t.ex. i de fallen då skiljenämnden består av en ensam skiljeman (som tidigare vägrat avgå) och då det är skiljenämndens ordförande som påstås vara jävig. I sistnämnda fallet har hovrätten pekat på att ordföranden har utslagsröst även i frågan om huruvida han själv är jävig, vilket innebär att situationen kan bli densamma som i det första fallet. Hovrätten har vidare framhållit att det kan antas att två skiljemän i någon mån skulle dra sig för att öppet finna en tredje kollega jävig.

Liknande synpunkter har framförts från internationellt håll. Även risken för tidsutdräkt har nämnts av några utländska experter. Hovrätten har föreslagit att jävsfrågor endast skall prövas av allmän domstol.

Regeringen konstaterar inledningsvis att utredningens förslag stämmer överens med modellagens bestämmelser. I linje med vad som tidigare anförts talar denna omständighet i sig med viss styrka för utredningens förslag. Vad sedan gäller synpunkten att utredningens förslag medför risk för onödigt tidsutdräkt – och därmed risk för att en illojal part ges möjlighet att obstruera under förfarande – vill regeringen ifrågasätta om det verkligen förhåller sig på det sättet. I de fall där jävsinvändningen bifalles kan man nog snarare förvänta sig en snabbare handläggning av skiljenämnden än om frågan prövas i allmän domstol. Om yrkandet ogillas – eller avvisas – beror en eventuell försening på huruvida det står skiljemännen fritt att välja om de vill låta förfarandet fortsätta eller vila i avvaktan på tingsrättens beslut. Regeringen avser att låta skiljemännen få en sådan valrätt (se nedan). Inte heller i det fallet behöver det därför bli fråga om några tempoförluster. Det torde nog snarare vara de av hovrätten framförda omständigheterna som kan stämma till eftertanke. Även om berörda skiljemän med all säkerhet kan skilja mellan sak och person kan det inte uteslutas att det, med den av utredningen föreslagna ordningen, i den praktiska tillämpningen kan uppstå situationer som framstår som mindre önskvärda. Detta problem bör dock enligt regeringens mening inte överdrivas. Man måste hålla i minnet att parterna faktiskt givit skiljenämnden förtroendet att slita tvisten i fråga. I den belysningen bör skiljenämnden även kunna anförtros att pröva jävsfrågor. Mot dennas bakgrund anser regeringen att utredningens förslag bör genomföras.

Regeringen föreslår sålunda att en invändning om jäv skall prövas först av skiljenämnden.

Frågor om jäv kan idag – om än inte slutligt – prövas t.ex. av ett skiljedomsinstitut i stället för av skiljemännen. På detta sätt förhåller det sig enligt reglerna för Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut (§ 7). Regeringen ansluter sig till utredningens bedömning att det även enligt lagen om skiljeförfarande bör stå parterna fritt att bestämma att ett yrkande om en skiljemans skiljande från uppdraget på grund av jäv skall prövas av någon annan än skiljemännen. Ett sådant beslut bör då få samma rättsverkan som motsvarande beslut av skiljemännen.

Om ett yrkande att en skiljeman skall anses vara jävig och därmed skiljas från uppdraget vinner bifall bör beslutet vara slutligt. Om yrkandet däremot ogillas uppkommer frågan hur denna situation skall behandlas rent processuellt. Som utredningen framhållit kan det anföras process-ekonomiska skäl för att en missnöjd part direkt skall få angripa beslutet vid domstol i stället för att som i dag vänta tills förfarandet är avslutat och då väcka en klandertalan. I det fall skiljeförfarandet varit omfattande och kostsamt är nackdelarna med den nuvaranden ordningen uppenbara. Å andra sidan finns det en risk för att en reglering som tillåter en särskild talan under förfarandet öppnar upp för ageranden i förhållningssyften. Vidare kan konsekvensen bli att ett domstolsförfarande framtingas eftersom en part som avstår från att angripa ett ogillande beslut förlorar sitt rätt att senare göra gällande invändningen. Det finns av den anled-

ningen en betydande risk för att en part fullföljer en talan som med hänsyn till utgången av skiljeförfarandet kan framstå som onödig. Det finns alltså skäl som talar i båda riktningarna.

Modellagen (artikel 13(3)) innehåller en bestämmelse som innebär att en part kan få en ogillad jävsinvändning prövad under förfarandet. Bestämmelsen anvisar en instans – en domstol eller en annan myndighet – som slutligt prövar om skiljemannen skall skiljas från sitt uppdrag. Enligt den finska lagen kan dock en ogillad jävsinvändning inte prövas slutligt av domstol under förfarandet.

Regeringen ansluter sig till utredningens bedömning att en förutsättning för att välja metoden med särskild talan under förfarandet är att prövningen i domstol huruvida skiljemannen skall skiljas från sitt uppdrag endast sker i en instans. En ordning med tre domstolsinstanser skulle allvarligt äventyra skiljeförfarandets snabbhet.

Vidare är det av stor betydelse hur skiljeförfarandet påverkas under tiden domstolen handlägger en av skiljenämnden ogillad jävsinvändning. *Lagrådet* har, på samma sätt och av samma skäl som redovisats under avsnitt 5.9, förordat att skiljemännen skall kunna fortsätta förfarandet i avvaktan på domstolens avgörande men med den begränsningen att skiljemännen inte skall få meddela skiljedom. Regeringen är emellertid av samma uppfattning i detta fall som när det gäller en domstolsprövning angående skiljemännens behörighet, trots att det i förevarande fall rör sig om en eninstansprövning. Även här anser regeringen således att den av *Lagrådet* förordade begränsningen skulle innebära en försämring när det gäller skiljeförfarandets effektivitet. Modellagen innehåller heller inte någon sådan begränsning. Om man ger skiljenämnden möjlighet att fortsätta skiljeförfarandet, inklusive rätten att meddela skiljedom, bör detta i viss mån kunna hindra okynnesinvändningar i förhållningssyfte. Denna möjlighet i kombination med att det står skiljemännen fritt att förklara skiljeförfarandet vilande framstår som en ändamålsenlig reglering för att få svåra jävsfrågor rättskraftigt avgjorda på ett processekonomiskt fördelaktigt sätt, samtidigt som möjligheterna till obstruktion minimeras.

Regeringen föreslår sålunda att det i lagen om skiljeförfarande införs en möjlighet för en part att under förfarandets gång hos allmän domstol angripa ett beslut av skiljenämnd eller annan, varigenom en invändning om jäv ogillats. Frågan bör prövas slutligt av tingsrätten. Regeringen föreslår vidare att skiljemännen skall kunna fortsätta förfarandet i avvaktan på tingsrättens avgörande. Skiljemännen bör härvid även kunna meddela skiljedom.

En parts talerätt bör vara inskränkt i tiden. Denna tid kan liksom enligt modellagen sättas till trettio dagar. En part som underlåter att angripa skiljemännens beslut inom den angivna tidsfristen bör därigenom förlora sin rätt att senare åberopa de omständigheter som han framfört till stöd för sitt yrkande. Härigenom tvingas en part att inom nämnda tid slutligt bestämma sig för om han vill driva frågan vidare. Som tidigare nämnts kan en parts rätt att åberopa en jävsgrund bortfalla innan ovannämnda tid gått till ända genom att han uttryckligen avstår från att åberopa omständigheten.

Den nuvarande regleringen i 21 § första stycket 3 p. jämförd med andra stycket skiljemannalagen innebär att en part som haft kännedom om en jävsgrund och tillfälle att framställa invändning om den men underlåtit det inte längre kan anföra klander mot skiljedomen under åberopande av jävet. Enligt såväl modellagen som den finska lagen anges i stället en bestämd frist, nämligen femton dagar från det att parten fått kännedom om att skiljemännen tillsatts och att omständigheten föreligger. Utredningen har framhållit att den allmänna preklusionsgrunden i skiljemannalagen framstår som oprecis i detta sammanhang och att den för nu diskuterat fall därför bör kompletteras med en viss i lagen angiven frist. Enligt utredningen bör tidsfristen sättas till trettio dagar.

Regeringen delar utredningens bedömning att det av lagen om skiljeförfarande bör framgå inom vilken tid en jävsinvändning skall göras gällande. Fristen bör dock, i enlighet med bl.a. modellagens bestämmelse, sättas till femton dagar.

Av utredningen framgår att Skiljedomsinstitutet har föreslagit att en jävsfråga under förfarandets gång skall kunna på ett bindande sätt avgöras av ett skiljedomsinstitut, om parterna överenskommit detta. Fördelen med att låta ett institut pröva jävsfrågor skulle bl.a. vara att förfarandet sker utan offentlig insyn. Detta kunde i sin tur göra skiljemän mera benägna att stå på sig när deras opartiskhet ifrågasätts.

Som tidigare nämnts är det viktigt att jävsfrågor kan på ett bindande sätt avgöras så snart som möjligt. För att tillgodose detta intresse har regeringen föreslagit att den särskilda domstolsprövningen skall inskränkas till en instans. Denna lösning tillgodoser dock med nuvarande lagstiftning inte parternas önskan om att tvisten undandras offentlig insyn. Regeringen avser inte att föreslå någon allmän regel om sekretess i ärenden med anknytning till skiljeförfarande (se vidare avsnitt 8.6). Det bör likväl – i vart fall när det gäller en jävsprövning under förfarandets gång – vara möjligt för parterna att överlåta prövningen åt någon annan än domstol, under förutsättning att det sker under för rättssäkerheten tryggande former.

Två frågor är då att besvara, nämligen vilka krav som bör ställas på parternas överenskommelse och åt vem prövningen bör kunna överlåtas.

Enligt utredningen går det inte att bortse från att en part som överlåter åt någon annan än domstol att slutligt pröva en jävsinvändning under förfarandet inte kan ges samma garantier för ett rättssäkert avgörande. Regeringen delar i princip detta synsätt, även om det naturligtvis är beroende av åt vem prövningen överlämnas. Med hänsyn till de risker som en part sålunda kan löpa bör det krävas att avståendet är tydligt. I likhet med utredningen finner dock regeringen att det skulle föra alltför långt att i detta sammanhang ställa upp krav på skriftlig form. Avtalet bör givetvis kunna träffas i samband med att en part framställer en jävsinvändning. Hinder bör emellertid inte föreligga mot att parterna redan i skiljeavtalet träffar överenskommelse om slutlig jävsprövning av någon annan än domstol, eventuellt genom hänvisning till ett skiljedomsreglemente.

Prövningen bör kunna överlåtas åt ett skiljedomsinstitut. Denna definition ger visserligen inte några egentliga garantier för kompetensen

hos en sådant organ. För att uppnå detta blev det nödvändigt med någon form av auktorisation. Detta vore att gå för långt. Större formella krav än att det skall röra sig om ett institut som verkar enligt antagna stadgar bör därför inte ställas. Man får inte heller underskatta parternas egen förmåga att göra urskillnad. Däremot bör parterna inte kunna bestämma att något annat organ eller någon annan person skall slutligt pröva jävsinvändningen. Det går nämligen inte att med någon rimlig grad av säkerhet förutse vilka konsekvenser en så vidsträckt möjlighet att ersätta domstolsprövningen skulle kunna få för rättssäkerheten.

Parterna bör alltså kunna bestämma att ett yrkande om att en skiljeman skall skiljas från sitt uppdrag skall prövas slutligt av ett skiljedomsinstitut. Det är vad regeringen föreslår.

När det slutligen gäller att bestämma vid vilken domstol nu behandlade frågor skall handläggas bör denna frågeställning tas upp i samband med en allmän diskussion i anknytning till bestämmelserna om laga domstol i skiljedomsfrågor (se avsnitt 12).

7 Skiljemännen, övriga frågor

7.1 Utgångspunkter – partsautonomin

Regeringens förslag: Parterna skall själva kunna bestämma antalet skiljemän och hur dessa skall utses. Detta kan ske genom att parterna hänvisar till ett skiljedomsinstituts regler.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Skiljemannalagen bygger på principen att parterna har möjlighet att i skiljeavtalet eller genom annan överenskommelse bestämma hur många skiljemän som skall delta i tvistens avgörande och hur dessa skall utses. Enligt regeringens mening saknas det skäl att genom lagstiftning inskränka denna avtalsfrihet. De regler om antalet skiljemän och sättet för deras utseende som upptas i lagen om skiljeförfarande bör därför vara dispositiva.

Det bör dock framhållas att avtalsfriheten inte sträcker sig hur långt som helst. Av rättsfallet NJA 1974 s. 573 framgår att en som skiljeklausul åberopad bestämmelse inte kan godtas som rättegångshinder om flertalet skiljemän fritt skall utses av ena parten. Den nya lagen är inte avsedd att medföra någon annan bedömning.

Parternas överenskommelse kan vara mer eller mindre fullständig. De kan t.ex. bestämma att tvisten skall avgöras av skiljemän enligt ett skiljedomsinstituts regler. Institutets regler tar då över de dispositiva stadgandena i lagen om skiljeförfarande. De närmare formerna för hur skiljemännen skall utses och vad som händer om någon av dem blir förhindrad att delta i tvistens avgörande bestäms i sådant fall av institutets regler. Vad som nedan sägs om antalet skiljemän, hur dessa skall utses

och skiljemans avgång bör således gälla endast i den mån parterna inte har bestämt något annat. Prop. 1998/99:35

7.2 Antalet skiljemän

Regeringens förslag: Antalet skiljemän skall vara tre, om inte parterna har bestämt något annat.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser lämnar förslaget utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Skiljemannalagen föreskriver att skiljemännen till antalet skall vara tre. Av dessa väljer parterna vardera en och de på detta sätt valda utser den tredje. Denna regel har gammal hävd i svensk rättstradition.

Som redan nämnts i kapitlet om skiljeavtalet är det dock möjligt för parterna att bestämma att en fråga lämnas till avgörande av *en* skiljeman. Ur kostnadssynpunkt kan en skiljeman vara att föredra. Dessutom kan själva förfarandet bli smidigare och gå snabbare om endast en person skall avgöra frågan.

Det finns sålunda flera omständigheter som kan sägas tala för att den dispositiva regeln bör ange att frågan skall avgöras av en ensam skiljeman. Å andra sidan är det generellt sett svårare för en ensam skiljeman att avgöra frågor med mycket muntlig bevisning där tilltrospen problem kan uppkomma. Vidare kan en diskussion mellan flera skiljemän vara till gagn för sakens behandling. Enligt såväl modellagen som de tyska, belgiska, finska och spanska lagarna skall skiljemännen vara tre om parterna inte bestämt annorlunda, medan enligt fransk och nederländsk lag en domstolsföreträdare bestämmer antalet skiljemän i brist på partsöverenskommelse. Med hänsyn till att den dispositiva regeln bör vara sådan att alla typer av tvister skall kunna behandlas på ett säkert sätt anser regeringen att huvudregeln alljämt bör vara tre skiljemän.

7.3 Utseende av skiljemän

Regeringens förslag: Vardera parten skall utse en skiljeman. Dessa skall i sin tur utse den tredje skiljemannen. En part skall med bindande verkan skriftligen underrätta motparten om sitt val. Underlåter en part att utse skiljeman skall motparten kunna begära att domstolen utser skiljeman. Skall skiljeman utses av någon annan men kommer något val inte till stånd skall tingsrätten på en parts begäran utse skiljemannen.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans framför någon erinran mot förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Är skiljemännen redan utsedda – antingen i skiljeavtalet eller genom annan överenskommelse mellan

parterna – behövs inte något särskilt förfarande för att välja skiljemän. Skall skiljemännen utses av någon annan än parterna, t.ex. ett skiljedomsinstitut, bör institutet underrättas om tvisten enligt de regler som gäller för institutet.

Om parterna inte har bestämt något annat gäller enligt 7–8 §§ skiljemannalagen följande. Vardera parten skall utse en skiljeman. Part skall underrätta motparten skriftligen om sitt val. Motparten är skyldig att i sin tur lämna den andra parten skriftlig underrättelse om sitt val av skiljeman inom fjorton dagar därefter. Sedan underrättelse lämnats får en part inte utan den andra partens samtycke återkalla sitt val av skiljeman.

Den part som inte inom rätt tid lämnar motparten meddelande om sitt val av skiljeman riskerar att drabbas av vissa påföljder. Motparten kan antingen begära att tingsrätten skall utse skiljeman eller välja att föra talan vid domstol i stället för att fortsätta skiljeförfarandet (om sistnämnda möjlighet, se även avsnitt 5.7).

Om det åvilar skiljemännen att utse skiljeman skall detta ske inom skälig tid. I annat fall kan skiljeman på ansökan av en part utses av tingsrätten. Skall skiljeman väljas av annan än skiljemän eller part är påföljden för att detta inte görs inom skälig tid att skiljeavtalet förfaller såvitt avser den tvist som är i fråga. Denna skillnad i påföljd beror på att det ansågs att parterna hade anförtrott valet åt t.ex. ett skiljedomsinstitut för att institutet enligt parternas uppfattning besatt särskild sakkunskap eller annars särskilda förutsättningar för att välja skiljeman. Mot denna bakgrund borde avtalet inte fullständigast med en bestämmelse som lät valrätten övergå till en myndighet (se NJA II 1929 s. 25).

Enligt utredningen synes den nuvarande regleringen i skiljemannalagen ha fungerat väl. Utredningen menar att den därför i huvudsak kan behållas. Regeringen ansluter sig till utredningens bedömning. Som utredningen framhållit bör dock, av skäl som regeringen kommer att utveckla i det följande, den part som begär skiljedom redan i sin begäran ange sitt val av skiljeman (se vidare avsnitt 7.4 och 8.1). När det gäller den tidsfrist inom vilken en part skall utse skiljeman delar regeringen utredningens bedömning att denna är i kortaste laget även för nationella tvister. Den tidsfristen bör därför utsträckas till trettio dagar. Detta överensstämmer också med vad som gäller enligt modellagen och t.ex. den finska och den belgiska lagen.

Det bör av lagen om skiljeförfarande framgå att en part blir bunden av sitt val av skiljeman först då han lämnat motparten en sådan skriftlig underrättelse som krävs av honom. Den nuvarande lagen antyder att även en underrättelse som inte uppfyller formkravet binder parten till det val han underrättat motparten om. Enligt regeringens mening framstår det inte som befogat att knyta denna rättsföljd till någon annan underrättelse än en sådan som uppfyller formkravet i lagen.

Vad sedan gäller påföljden för underlåtenhet att utse skiljeman menar utredningen att den bör vara densamma oavsett om det är skiljemän eller någon annan som skall utse skiljeman. Visserligen kan det hävdas, anför utredningen, att om parterna i skiljeavtalet överlämnat åt en viss institution att utse skiljemän så har de gjort det just för den sakkunskap som institutionen – men kanske inte en domstol – besitter men å andra

sidan anser åtminstone en av parterna att domstolen har tillräcklig kompetens om han ansöker att den skall utse skiljeman. Vidare, fortsätter utredningen, finns i de allra flesta fall inte anledning att anta att parterna ansett denna fråga så viktig att den utgjort en förutsättning för själva skiljeavtalet. Alternativet är ju att skiljeavtalet förfaller. Utgångspunkten bör därför enligt utredningen vara, även när någon annan än en part eller skiljemän har underlåtit att i rätt tid utse skiljeman, att parterna var för sig har rätt att vända sig till domstol med begäran om att rätten skall utse skiljeman.

Regeringen finner de av utredningen anförda motiven övertygande. Den föreslagna regleringen överensstämmer också med vad som anges i modellagen och de moderna europeiska lagarna. Regeringen föreslår således att parterna var för sig skall kunna begära att domstolen utser skiljeman även i det fallet när någon annan än en part eller skiljemän underlåtit att i rätt tid utse skiljeman.

I de fall då någon annan än parterna skall utse skiljeman anges i skiljemannalagen att detta skall ske inom skälig tid. Det kan te sig mindre lyckat att använda ett obestämt begrepp som skälig tid. Särskilt med hänsyn till att tiden för parterna föreslås bli längre än vad som gällde tidigare bör dessa frister nu kunna samordnas och bli lika långa, dvs. trettio dagar. Så har också skett enligt t.ex. den finska lagen, medan modellagen inte innehåller någon bestämd frist när någon annan än en part eller skiljemän skall utse skiljeman. Det bör uppmärksammas att bestämmelsen är dispositiv. Det är därför möjligt för t.ex. ett skiljedomsinstitut att i sina regler föreskriva en annan tid. Om parterna har hänvisat till institutets regler blir den tidsfrist som anges i dessa gällande i stället för lagens.

Slutligen bör för tydlighetens skull anges att en trettiodagarsfrist skall gälla även för det fall att skiljemannen skall utses av parterna gemensamt. Tiden bör i detta fall räknas med utgångspunkt i när en part har mottagit underrättelse från motparten om att de skall utse skiljeman.

7.4 Skiljemans avgång

Regeringens förslag: Om en skiljeman inte kan fullgöra sitt uppdrag på grund av omständigheter som uppkommit efter valet av skiljeman, skall en ny skiljeman utses på samma sätt som den ursprungliga. Är en skiljeman av annan anledning förhindrad att fullgöra uppdraget skall tingsrätten på ansökan av en part utse en ersättare. Har en skiljeman försenat förfarandet skall tingsrätten på ansökan av en part skilja honom från uppdraget och utse en ny skiljeman. Parterna skall kunna bestämma att en sådan begäran i stället skall prövas slutligt av ett skiljedomsinstitut.

Utredningens förslag: Utredningen har föreslagit att det alltid skall tillkomma den eller dem som har utsett den avgångna skiljemannen att välja ersättare. I övrigt överensstämmer utredningens förslag med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser, med ett undantag, tillstyrker förslagen eller lämnar dem utan erinran. Svea hovrätt avstyrker förslaget att en ny skiljeman alltid skall utses av den som har haft att utse den ursprunglige skiljemannen, oavsett anledningen till att denne inte kan fullgöra uppdraget. Några remissinstanser har anfört lagtekniska synpunkter.

Skälen för regeringens förslag: Nuvarande regler om när en skiljeman inte kan fullgöra sitt uppdrag återfinns i 9 och 10 §§ i skiljemannalagen. Följden av skiljemannens förhinder beror i första hand på hur skiljemannen har utsetts.

Om en skiljeman som utsetts i skiljeavtalet avlider förfaller skiljeavtalet. Kan skiljemannen av någon annan anledning inte fullgöra uppdraget förfaller skiljeavtalet avseende den tvist som är i fråga. Det har ansetts mest förenligt med den genomsnittliga partsviljan att personvalet, i de fall då parterna i skiljeavtalet utsett den som skall avgöra frågan, haft så stor betydelse att det utgjort en förutsättning för själva skiljeavtalet. Om parterna i skiljeavtalet har utpekat en viss person till skiljeman och sedan hänvisat till reglerna för ett skiljedomsinstitut torde därigenom institutets regler för vad som skall ske när en skiljeman får förhinder bli tillämpliga i stället för de dispositiva reglerna i skiljemannalagen.

Utgångspunkten är en annan när skiljemannen inte är utsedd i skiljeavtalet. En sådan skiljeman, som inte kan fullgöra sitt uppdrag på grund av jäv eller laga förfall, uppkommet efter valet, eller som avlidit, skall ersättas med en skiljeman som utses på samma sätt som den ursprunglige. Vid detta val äger den bestämmelse om tid och sätt för meddelande till motparten som återgetts under 7.3 motsvarande tillämpning. Beror hindret på annat än som nu sagts skall tingsrätten på ansökan av part utse annan skiljeman. Detta undantag har tillkommit för att förhindra obstruktion. En part kunde i annat fall gång på gång utse en skiljeman som av någon anledning var hindrad att fullgöra sitt uppdrag och fick bytas ut.

Enligt utredningen har den nuvarande regleringen när skiljemannen inte är utsedd i skiljeavtalet goda skäl för sig. Utredningen pekar dock på det faktum att den skillnad som görs beroende på orsaken till skiljemannens avgång är okänd för modellagen och flertalet moderna lagar om skiljeförfarande. Utredningen framhåller vidare att den nuvarande regleringen kan ge upphov till tveksamheter och att den form av obstruktion som regeln är avsedd att förhindra sällan förekommer i praktiken. Mot bakgrund härav anser utredningen att det alltid bör tillkomma den eller dem som utsett den ursprungliga skiljemannen att välja ersättare, oavsett skälen till skiljemannens avgång.

Svea hovrätt har avstyrkt utredningens förslag och i stället föreslagit att nuvarande reglering behålls till den del den gör skillnad mellan anledningarna till skiljemannens förhinder. Hovrätten anser inte den omständigheten att man i modellagen och flertalet utländska skiljemannalagar valt en annan lösning är tillräckligt skäl för att slopa en regel som enligt hovrätten är materiellt bättre än den utredningen föreslår. Hovrätten framhåller att tanken bakom den nuvarande regeln att förhindra obstruktion genom att en part gång efter annan utser en skiljeman som

inte kan fullgöra sitt uppdrag har mycket starka skäl för sig. Den ger enligt hovrätten en part ett kraftigt incitament att redan från början utse en skiljeman som kan fullgöra sitt uppdrag. Vet parten att han bara har en chans att utse skiljeman kommer valet att ske med betydligt större omsorg än om han hade flera chanser. Enligt hovrättens mening kan det hållas för troligt att det är på grund av denna regel som obstruktion av nu aktuellt slag är så sällan förekommande.

Som regeringen tidigare framfört är det önskvärt att en svensk lag om skiljeförfarande väl harmonierar med övriga internationella regelverk på området. Modellagen är här av särskild betydelse. Denna omständighet motiverar dock inte självständigt att man slopar en väl fungerande materiell regel. Det gäller särskilt när regeln i fråga är ägnad att motverka obstruktion mot skiljeförfarandet från en illojal part. Tvärtom ser regeringen det som en övergripande målsättning att utforma en ny svensk lag om skiljeförfarande på ett sådant sätt att obstruktion i olika avseenden motverkas så långt det är möjligt. Den nuvarande regeln som gör skillnad mellan om hindret att fullgöra skiljemannauppdraget har uppkommit före eller efter att skiljemannen utsetts har i detta hänseende klara fördelar. Att den av internationella tillämpare kan komma att betraktas som en "national peculiarity" kan i och för sig inte uteslutas även om den, vilket framhållits under remissomgången, också har rönt uppskattning utomlands. Det bör dock uppmärksammas att regeln är dispositiv. Inget hindrar att t.ex. ett skiljedomsinstitut har avvikande regler i sitt skiljedomsreglemente.

På grund av nu angivna skäl anser regeringen att den nuvarande regeln bör behållas. Utredningens förslag i denna del bör alltså inte genomföras.

När det gäller skiljemän som utsetts i skiljeavtalet är det, som utredningen anfört, tveksamt om personvalet bör tillmätas så stor vikt att skiljeavtalet vid förhinder för skiljemannen skall förfalla. En reglering motsvarande skiljemannalagens gällde tidigare i Finland. I den nya finska lagen har man i stället infört bestämmelser om hur en annan skiljeman skall utses om den som utsetts i skiljeavtalet inte fullgör uppdraget. Detta gäller dock enligt ett uttryckligt stadgande endast om parterna inte kommit överens om att skiljeavtalet skall förfalla i ett sådant fall. Liknande regler återfinns såväl i modellagen som i de flesta andra moderna europeiska lagarna. Undantaget härifrån är den belgiska lagen. Om en i skiljeavtalet utsedd skiljeman inte fullgör uppdraget förfaller skiljeavtalet enligt denna lag.

Enligt utredningen bör även Sverige lämpligen välja att i lagen om skiljeförfarande införa en regel som utpekar en väg att utse en annan skiljeman om en i skiljeavtalet utsedd skiljeman inte fullgör uppdraget. Regeringen delar utredningens bedömning. En sådan regel bör givetvis endast gälla om parterna inte har kommit överens om något annat, t.ex. att skiljeavtalet skall förfalla eller att något annat organ skall utse skiljeman. Den närmare regleringen bör vara samma som gäller beträffande sådana skiljemän som inte utsetts i skiljeavtalet. Om inte något annat följer av skiljeavtalet innebär detta att det i enlighet med huvudregeln åvilar parterna att komma överens om hur skiljemannen skall utses eller vem

som skall utses till skiljeman. Kan de inte göra det utser domstol på ansökan av part skiljeman.

Slutligen finns i skiljemannalagen bestämmelser för det fall att en skiljeman inte befattar sig med arbetet på det sätt som krävs för dess vederbörliga fortgång. Tingsrätten kan då på ansökan av en part skilja honom från uppdraget. Om en skiljeman som på detta sätt skiljs från sitt uppdrag är utsedd i skiljeavtalet skall tingsrätten förklara avtalet förfallet. Har skiljemannen valts på annat sätt skall tingsrätten i stället utse en annan skiljeman.

En liknande reglering är alltså nödvändig för att motverka obstruktion. Bestämmelsen bör utformas så att det räcker att en skiljeman försenat förfarandet för att han skall kunna skiljas från sitt uppdrag. Det bör således inte krävas att en part visar att skiljemannen har varit försumlig eller medvetet obstruerat förfarandet. Tingsrätten bör i detta fall utse en annan skiljeman, om parterna inte kommit överens om något annat. Detta gäller även när den ursprungliga skiljemannen var utsedd i skiljeavtalet.

Prövningen bör liksom enligt skiljemannalagen ankomma på tingsrätten. De skäl som anförts för att ett skiljedomsinstitut skall kunna slutligt pröva jävsfrågor under skiljeförfarandets gång har emellertid bärkraft även när det gäller att skilja en skiljeman från uppdraget av nu behandlade orsak. Det bör därför finnas möjlighet för parterna att i stället överlämna åt ett skiljedomsinstitut att bedöma dessa frågor på samma sätt som sagts beträffande jäv (se avsnitt 6.2.3).

7.5 Förfarandet i tingsrätten

Regeringens förslag: En ansökan om att tingsrätten skall utse en skiljeman får avslås av domstolen på grund av att lagliga förutsättningar för skiljeförfarande saknas endast om detta är uppenbart.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser lämnar förslaget utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Ansökan om utseende av skiljeman eller hans skiljande från uppdraget görs enligt skiljemannalagen hos en tingsrätt. Tingsrättens avgörande att utse skiljeman, skilja honom från uppdraget eller att förklara skiljeavtalet förfallet kan inte överklagas. Har tingsrätten avvisat eller avslagit en ansökan som nu angetts får talan föras mot beslutet.

När en part har ansökt att tingsrätten skall utse skiljeman är det inte ovanligt att motparten gör gällande att det inte föreligger något giltigt skiljeavtal eller att det skiljeavtal som parterna ingått inte gäller den fråga som det begärts skiljedom om. Tingsrätten tvingas då att ta ställning till skiljeavtalets giltighet och tillämplighet. Oavsett vilket ställningstagande som tingsrätten kommer fram till är frågan om skiljeavtalets giltighet och tillämplighet därmed inte slutligt avgjord. Ett uttryckligt stadgande härom infördes i skiljemannalagstiftningen genom en lagändring 1919. I

förslaget till 1929 års lag om skiljemän ansågs bestämmelsen självklar och fick utgå (se NJA II 1929 s. 60 f.).

En part kan enligt skiljemannalagen när som helst väcka talan om skiljeavtalets giltighet och tillämplighet. Denna möjlighet föreslås inte bli inskränkt (se avsnitt 5.9). Den bristande rättskraften i ett ansökningsärende medför därför inte någon större olägenhet för en part som vill få frågan rättskraftigt avgjord. En part som väljer att inte väcka en fastställelsetalan under förfarandets gång men som öppet deklarerar sin ståndpunkt till skiljeavtalets giltighet eller tillämplighet är bibehållen möjligheten att angripa skiljedomen på grund av brister i skiljeavtalet.

Utseende av skiljeman är en typ av ärende som skall handläggas skyndsamt. Om domstolen skall göra en fullständig prövning av skiljeavtalets giltighet och tillämplighet innebär detta att förfarandet vid rätten kan komma att ta ganska lång tid. Trots detta kommer domstolens beslut inte att rättskraftigt avgöra skiljeavtalets giltighet och tillämplighet. Det finns därför skäl att begränsa domstolens prövning av skiljeavtalet. Mot bakgrund härav föreslår regeringen att domstolens prövning av skiljeavtalets giltighet och tillämplighet inskränks så att rätten får avslå ansökan på grund av brister i skiljeavtalet endast om det är uppenbart att lagliga förutsättningar för skiljeförfarande saknas. Det har i den finska lagen intagits en motsvarande bestämmelse.

Lagliga förutsättningar för skiljeförfarande saknas t.ex. när domstolen kan konstatera att den fråga som hänskjutits till skiljemännen inte är dispositiv. Det kan också röra sig om att det skiljeavtal som åberopas inte alls gäller den fråga som hänskjutits till skiljemännen. Likaså kan det framkomma omständigheter som medför att skiljeavtalet inte kan anses bindande för parterna. För att ansökan skall få avslås skall det dock vara uppenbart att förutsättningar för skiljeförfarande inte föreligger.

Beslut varigenom en skiljeman har utsetts eller skilts från uppdraget bör även fortsättningsvis vara slutligt och inte kunna överklagas. Frågan om vid vilken domstol nu diskuterade ansökningsärenden skall handläggas behandlas i samband med bestämmelserna om laga domstol i skiljedomsfrågor (se avsnitt 12).

7.6 Skiljeförfarande med fler än två parter

Regeringens förslag: Tingsrätten skall på begäran av part kunna utse skiljeman även i andra fall än som anges i lagen om parterna har träffat en särskild överenskommelse om det.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser lämnar förslaget utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Den föreslagna regleringen tar liksom skiljemannalagen sikte på ett skiljeförfarande mellan två parter. Det är dock inte ovanligt med skiljeförfaranden där fler än två parter deltar. Sådana förfaranden ger upphov till problem i framför allt två hänseenden:

för det första när det gäller förening (konsolidering) av flera tvister till ett förfarande och för det andra när det gäller utseende av skiljemän.

Konsolideringsfrågan är särskilt komplicerad. För rättegångsförfarandets del regleras denna i 14 kap. rättegångsbalken. Där behandlas förening av mål och tredje mans rätt att inträda i en rättegång. Regleringen syftar till att processmaterialet bara skall behöva framläggas en gång och att bedömningen av materialet skall bli likformig. Även när dessa fördelar inte står att vinna avses bestämmelserna leda till en besparing av kostnader och besvär för domstolen och parterna. I den nederländska lagen om skiljeförfarande finns en konsolideringsbestämmelse som ger presidenten för den lokala domstolen i Amsterdam en diskretionär möjlighet att på begäran av part beordra konsolidering – helt eller delvis – av flera förfaranden. De flesta andra skiljemannalagar saknar en sådan bestämmelse.

För svenskt vidkommande ger vid s.k. nödvändig processgemenskap de materiella reglerna på området lösning på problemet. Som exempel kan nämnas en talan som riktas mot flera parter angående av dem samägd egendom. Kan de inte enas om utseende av skiljeman kan envar av dem med stöd av 3 § lagen (1904: 48 s. 1) om samäganderätt begära att god man skall förordnas. Det ankommer därefter på gode mannen att utse skiljeman och företräda parterna i processen (se rättsfallet NJA 1975 s. 611).

Föreligger inte nödvändig processgemenskap är utgångspunkten i dag att en part inte utan stöd i avtal kan tvingas in i ett förfarande med fler än två parter. Även om man skulle kunna uppnå processekonomiska fördelar skulle det föra alldeles för långt att i lagen om skiljeförfarande reglera olika konsolideringssituationer t.ex. med rättegångsbalken som förebild eller att överlämna åt domstol att mera skönsmässigt bestämma när konsolidering skall ske. En sådan reglering skulle dessutom riskera att komma i konflikt med partsautonomin. Det bör därför liksom för närvarande ankomma på parterna att t.ex. i skiljeavtalet ange vad som skall gälla.

Det andra problemet som kommer upp vid flerpartsförfaranden gäller utseende av skiljemän. Även denna komplikation bör det ankomma på parterna att lösa. Närmast till hands för dem kan ligga att låta någon utomstående såsom tingsrätten utse samtliga skiljemän på begäran av någon part. Parterna kan emellertid med dagens bestämmelser inte vara säkra på att tingsrätten kommer att utse skiljemän. En domstol anses nämligen inte utan stöd i författning vara skyldig att vidta en sådan åtgärd. Enligt regeringens mening bör man därför tillskapa en allmän befogenhet för tingsrätt att utse skiljeman när parterna har träffat särskild överenskommelse om det. Det är vad regeringen föreslår.

Det närmare innehållet i en överenskommelse av nu aktuellt slag bör det helt överlämnas åt parterna att bestämma. De kan t.ex. ange att först om de själva inte kan enas om skiljemän skall tingsrätten på begäran av någon av parterna utse samtliga skiljemän.

Regeringens förslag: Skiljemännens uppdrag skall anses slutfört när de har meddelat slutlig skiljedom.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser lämnar förslaget utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Skiljemannauppdraget anses i allmänhet vara slutfört när skiljemännen har meddelat slutlig skiljedom. Det finns dock inga uttryckliga bestämmelser om detta i skiljemannalagen.

I den finska lagen anges att skiljemännens uppdrag anses slutfört när de har avgjort saken genom skiljedom eller meddelat beslut om att skiljeförfarandet skall avslutas. Undantag från denna huvudregel görs för rättelse, tolkning och komplettering av en skiljedom. Vidare görs undantag för fall då skiljemännen av domstol ges möjlighet att undanröja en grund för ogiltighet eller upphävande av skiljedomen. Modellagen har i artikel 32(3) en motsvarande reglering.

Regeringen kommer att föreslå lagfästa möjligheter för skiljemännen att rätta, tolka och komplettera en skiljedom (se avsnitt 9.9). Vidare kommer regeringens förslag att föreslå att det öppnas en möjlighet för skiljemännen att läka vissa brister i samband med att en part för talan mot skiljedomen (se avsnitt 10.5). Med hänsyn till dessa förslag bör det i lagen anges när skiljemannauppdraget i allmänhet anses slutfört.

Utgångspunkten bör vara att uppdraget upphör när en slutlig skiljedom har meddelats. (Att förfarandet alltid skall avslutas genom skiljedom framgår av avsnitt 9.2). Detta medför att skiljemännen inte utan särskilt stöd i lagen eller i parternas avtal är behöriga att befatta sig med tvisten sedan slutlig skiljedom har meddelats. Uttryckliga undantag från denna huvudregel bör gälla för de i lagen reglerade möjligheterna till rättelse, tolkning, komplettering och återförvisning.

En skiljedom bör liksom hittills i vissa fall kunna upphävas på talan av en part (se avsnitt 10.3 och 10.6). Genom domstolsdomen upphävs skiljedomen utan att frågan på något sätt hänvisas till förnyad prövning av skiljemän. Om skiljeavtalet fortfarande gäller måste någon part på nytt påkalla skiljedom för att ett skiljeförfarande skall starta. Redan av denna orsak bör de skiljemän som meddelade den upphävda skiljedomen inte automatiskt bli behöriga att handlägga tvisten vid ett nytt skiljeförfarande. Till detta kommer att man kan tänka sig flera fall där det med hänsyn till jävsreglerna kan vara olämpligt med samma skiljemän. Det finns inte anledning att behandla skiljemannauppdraget på annat sätt när det gäller en ogiltig skiljedom. Detta hindrar inte i och för sig att en part kan välja att utse samma skiljeman som tidigare.

Mera tveksam blir den angivna ståndpunkten i de fall skiljemännen förklarat sig inte behöriga att handlägga tvisten men en domstol efter talan av en part funnit att de varit behöriga. Det kunde i detta fall te sig naturligt att de ursprungliga skiljemännen fortsatte handläggningen av tvisten. De torde i de flesta fall ännu inte ha tagit ställning i tvisten innan de prövat sin egen behörighet. Ett beslut om upphävande av skiljedomen

medför emellertid inte heller i detta fall att tvisten automatiskt återgår till prövning av skiljemän. För detta fordras att någon part framställer en ny begäran om skiljedom. Även om parterna i de flesta fall kommer att hänskjuta tvisten till avgörande av skiljemän efter domstolens ställningstagande kan tvistefrågan i en del fall vara överspelad. Parterna kan rent av ha förlikts i tvisten. Det kan också tänkas att skiljemännens bedömning av skiljeavtalet har ett så nära samband med själva tvisten att de av denna anledning inte bör få pröva tvisten. Vad som här sagts har till viss del bärkraft också avseende skiljedomar som innebär att skiljemännen av annan orsak avslutat skiljeförfarandet utan att pröva tvistefrågan.

Den tänkta regeln bör vara så enkel och lättillämpad som möjligt utan att för den skull ge avkall på syftet att vara funktionell. Närmast till hands ligger att utforma den generellt så att skiljemännens uppdrag upphör när de har meddelat en slutlig skiljedom, med de tidigare nämnda undantagen. Detta överensstämmer också med modellagens och den finska lagens lösning. Blir den meddelade skiljedomen av någon anledning inte ståndande och gäller fortfarande skiljeavtalet, bör det tillkomma parterna att utse skiljemän i det nya förfarandet, liksom det ankommer på parterna att bestämma om ett nytt förfarande skall inledas.

Regeringen föreslår således att skiljemannauppdraget skall anses slutfört när skiljemännen har meddelat slutlig skiljedom. Detta gäller dock inte när skiljemännen beslutar att rätta, tolka eller komplettera en skiljedom eller när domstolen återförvisar tvisten.

Den nu föreslagna regeln innefattar endast ett typfall av skiljemannauppdragets avslutande – om än det vanligaste. Bestämmelsen innebär alltså inte någon uttömmande reglering av när skiljemannauppdraget upphör. Skiljemannauppdraget kan upphöra på andra sätt än genom meddelande av slutlig skiljedom, t.ex. genom att parterna gemensamt byter ut en skiljeman eller genom att skiljemannen skiljs från uppdraget på grund av jäv.

8 Förfarandet

8.1 Begäran om skiljeförfarande

Regeringens förslag: Skiljeförfarandet inleds när en part tar emot en begäran om skiljedom, om parterna inte har bestämt något annat. En begäran om skiljedom skall vara skriftlig och innehålla:

1. en uttrycklig och villkorslös begäran om skiljedom,
2. uppgift om tvistefrågan och
3. uppgift om partens val av skiljeman.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Så gott som samtliga remissinstanser tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. En remissinstans föreslår att svaranden inte skall behöva utse skiljeman förrän den påkallande parten har angett ett bestämt yrkande.

Skälen för regeringens förslag: Förfarandet i en skiljetvist inleds enligt 11 § skiljemannalagen genom att en part begär tillämpning av skiljeavtalet eller, mera allmänt uttryckt, påkallar skiljedom. Vem som helst av parterna kan genom meddelande till motparten begära skiljedom beträffande en fråga som omfattas av skiljeavtalet.

Den begäran som inleder skiljeförfarandet måste inte vara skriftlig men av praktiska skäl torde den nästan alltid vara det. I de flesta fall måste nämligen den påkallande parten skriftligen underrätta motparten om vilken eller vilka frågor som han begär skiljedom om. Undantagen härifrån är två.

Om skiljeavtalet avser en uppkommen tvist och är skriftligen upprättat med tydligt angivande av tvistefrågan, behöver inte motparten därutöver underrättas skriftligen. Eftersom ett skiljeavtal vanligtvis ingås med tanke på framtida tvister är denna situation inte särskilt vanlig.

Det andra undantaget avser det fall att parterna inför skiljemännen träffar ett avtal om att hänskjuta en viss fråga till deras avgörande. Det behövs då över huvud taget inte något särskilt påkallande för att skiljemännen skall kunna pröva frågan.

I allmänhet måste således den part som begär skiljedom skriftligen meddela motparten vilken eller vilka frågor som han begär skiljedom om. Genom denna underrättelse bestäms föremålet för skiljemännens prövning. För det fall att motparten för sin del vill få andra frågor som omfattas av skiljeavtalet prövade är det omstritt både i doktrin och i praxis om han i sin tur måste begära tillämpning av skiljeavtalet med angivande av dessa frågor.

Påkallelsen skall innehålla en uttrycklig och villkorlös begäran om skiljedom. Det finns dock inte något krav på att en part skall ange sina yrkanden och de omständigheter som han åberopar till stöd för sin talan redan i detta inledningsskede. Inte heller måste den påkallande parten i samband med att han begär skiljedom meddela motparten sitt val av skiljeman.

I praxis synes man ha ställt ganska låga krav på påkallelsen i vissa avseenden, se t.ex. rättsfallet NJA 1955 s. 224. I nämnda rättsfall godtogs att en part i ett brev framställt krav och, sedan motparten avböjt kravet, i ett senare brev hänskjutit saken till skiljedom, utan att i det senare brevet upprepa den precisering av tvistefrågan som gjorts i det första brevet.

De nuvaranden bestämmelserna om hur ett skiljeförfarande inleds framstår enligt utredningen som ändamålsenliga. Regeringen ansluter sig till denna bedömning och anser att de i huvudsak kan behållas. De överensstämmer också i stort med modellagen och övriga europeiska lagar på området. Det finns dock, som utredningen framhållit, skäl att överväga om en part redan då han begär skiljedom skall behöva ange ett bestämt yrkande och grunderna för det samt sitt val av skiljeman.

Förfarandet inleds enligt modellagen samt de tyska, belgiska, finska, franska och nederländska lagarna genom att den part som begär skiljedom anger tvistefrågan, utan krav på att parten samtidigt skall ange yrkande och grunder.

Enligt utredningen bör de krav som kan ställas på en parts begäran om skiljedom inte vara större än att det klart framgår att parten villkorlöst

begär skiljedom samt att han i förekommande fall samtidigt anger den eller de frågor som han begär skiljedom om. Enligt regeringens mening skulle man i och för sig kunna tänka sig att kräva att den påkallande parten preciserade sig ytterligare. Det skulle onekligen kunna vara till god nytta för svaranden och förfarandet i stort om det på ett tidigt stadium kunde klargöras vilka yrkanden och grunder som kom att åberopas. Med hänsyn till bland annat de förslag om rätt till ändring av talan och till att genkära som regeringen kommer att föreslå (se avsnitt 8.3) kan det emellertid ifrågasättas om vinsterna av en sådan ordning uppväger nackdelarna. Ett problem i sammanhanget är också att det på detta tidiga stadium saknas skiljemän som kan utöva någon materiell processledning. Vem skall se till att yrkandena och grunderna härför preciseras på ett tillräckligt sätt? Mot bakgrund av det nu anförda framstår det snarare som mer ändamålsenligt att i ett första inledande skede inte ställa alltför höga krav på den påkallande parten. Enligt regeringens mening bör det alltså inte krävas att den påkallande parten i en begäran om skiljedom anger yrkande och grunder.

Nästa fråga blir då om man som i den finska lagen bör ställa krav på att den part som begär skiljedom samtidigt skall ange sitt val av skiljeman. Liknande regler finns i de franska och belgiska lagarna.

Enligt de nuvarande reglerna i 7 § första stycket i skiljemannalagen har var och en av parterna möjlighet att meddela motparten sitt val av skiljeman. Därigenom blir motparten skyldig att inom fjorton dagar lämna en skriftlig underrättelse om sitt val av skiljeman. Underlåter han det kan den part som utsett skiljeman antingen begära att rätten utser skiljeman i stället för motparten eller väcka talan vid domstol.

Det skulle onekligen från praktisk synpunkt innebära effektivitetsvinster om den som begärde skiljedom samtidigt hade att ange sitt val av skiljeman. En sådan förpliktelse kan inte gärna anses särskilt betungande. Den påkallande parten bör i de flesta fall ha bäst kännedom om vad tvisten kommer att handla om, vilket talar för att han skall utse skiljeman före motparten.

Om part skall tvingas att ange sitt val av skiljeman redan då han begär skiljedom bör, som utredningen funnit, denna förpliktelse kombineras med någon form av påföljd. Det är emellertid väsentligt att denna påföljd inte blir så ingripande att den kan medföra någon egentlig risk för rättsförluster för den part som begär skiljedom. En ordning som innebär att underlåtenhet att ange val av skiljeman ger motparten rätt att väcka talan vid domstol eller begära att rätten utser skiljeman i stället för parten kan därför inte komma i fråga. En sådan lösning måste avvisas, vilket också är utredningens slutsats. Utredningen har i stället övervägt om man kan nöja sig med att låta en i nu aktuellt hänseende bristfällig begäran om skiljedom sakna verkan som påkallelse. En sådan reglering skulle innebära följande.

Tidpunkten för när en part skall anses ha påkallat skiljedom har betydelse för avbrytande av preskription enligt 5 § 3 p. preskriptionslagen (1981:130). Vidare avbryter påkallelsen vissa frister enligt 27 § första stycket skiljemannalagen, en ordning som torde få behållas också i fortsättningen (se nedan och avsnitt 12.2). Om det föreskrivs att en

begäran om skiljedom även skall innehålla den påkallande partens val av skiljeman, kan dessa frister inte anses ha avbrutits förrän motparten fått del av såväl en begäran om skiljedom som den påkallande partens val av skiljeman. En giltig begäran om skiljedom kan nämligen inte anses ha skett förrän vid den senare tidpunkt då motparten fått del av kompletteringen (jfr det tidigare nämnda rättsfallet NJA 1955 s. 224).

En i berört hänseende bristfällig begäran om skiljedom skulle sålunda inte få preskriptionsbrytande verkan i egenskap av en begäran om skiljedom förrän den kompletterats. Den påkallande parten kan därför löpa risk att fordringen preskriberas. Risken skall dock inte överdrivas. Preskription avbryts nämligen enligt 5 § 2 p. preskriptionslagen även genom att gäldenären får ett skriftligt krav eller en skriftlig erinran om fordringen från borgenären. Endast i det fall den bristfälliga begäran om skiljedom inte uppfyller kriterierna enligt sistnämnda lagrum uteblir den preskriptionsbrytande verkan.

Vad sedan gäller den situation som avses i 27 § första stycket rör det sig här om fall då en talan enligt lag skall anhängiggöras inom viss tid men talan omfattas av ett skiljeavtal. I de fallen skall en part begära skiljedom inom den angivna tiden. Sådana preklusionsregler som bestämmelsen hänvisar till finns på flera områden, t.ex. avseende fordringsanspråk på grund av arrendeförhållande (8 kap. 26 § jordabalken), klander av syn (9 kap. 28 § jordabalken) och klander av bolagsstämmobeslut (9 kap. 17 § aktiebolagslagen). Ifrågavarande frister bryts när motparten får del av en begäran om skiljedom.

Med en regel som innebär att en bristfällig begäran om skiljedom saknar verkan som påkallelse kommer alltså något preskriptionsavbrott i allmänhet inte att ske om framställningen saknar den påkallande partens val av skiljeman. Det föreligger sålunda viss risk för rättsförluster för den påkallande parten om han inte känner till att han samtidigt med begäran om skiljedom skall ange sitt val av skiljeman. Betydelsen av denna risk är dock säkert begränsad. När t.ex. arrendenämnd (8 kap. 28 § jordabalken) eller hyresnämnd (12 kap. 66 § jordabalken) utsetts till skiljenämnd skall parterna över huvud taget inte utse skiljemän. Vidare behöver en part i den typ av tvister vi nu talar om i de allra flesta fall anlita biträde av ett juridiskt skolad ombud för att kunna utföra sin talan. Man behöver därför inte på grund av talefristfallen avstå från att kräva att den påkallande parten i sin begäran om skiljedom också anger sitt val av skiljeman.

Om man i enlighet med det nu anförda inskränker påföljden för en parts underlåtenhet att samtidigt med en begäran om skiljedom ange vem han utsett till skiljeman bör man kunna utvidga den påkallande partens skyldigheter i nu anförda hänseende. Denna förpliktelse bör enbart gälla då en part ensam skall utse skiljeman.

Regeringen föreslår att det i lagen om skiljeförfarande tas in en dispositiv regel av innebörd att en begäran om skiljedom skall vara skriftlig och förutom en uttrycklig begäran om skiljeförfarande och uppgift om tvistefrågan även innehålla uppgift om val av skiljeman. En bristfällig begäran om skiljedom föreslås sakna verkan som påkallelse om parterna inte bestämt något annat.

Regeringens bedömning: Någon särskild bestämmelse om rättegång som hinder för skiljeförfarande bör inte tas in i lagen om skiljeförfarande.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser instämmer i bedömningen eller lämnar den utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Skiljemän får enligt 1 § andra stycket skiljemannalagen inte ta upp en fråga som det pågår rättegång om. Redan när talan har återkallats vid domstolen får dock skiljemän ta upp frågan.

Denna reglering bygger på tanken att skiljemän, liksom allmän domstol, inte skall få ta upp en tvist som redan är anhängig vid domstol (se NJA II 1929 s. 10). En sådan lis pendens-regel ger emellertid en part tillfälle att tills vidare blockera motpartens möjlighet att få till stånd ett skiljeförfarande, låt vara att man torde kunna bortse från en talan vid domstol som har väckts i obstruktionssyfte. Detta utrymme minskar inte i internationella förhållanden. Om regeln behålls bör den nämligen tillämpas även beträffande vissa utländska rättegångar. Om det vid en utländsk domstol förs en talan som en part begär skiljedom om här i landet borde denna rättegång i princip utgöra hinder för skiljeförfarande om domstolens dom är verkställbar i Sverige. Även om domstolsdomen inte blir verkställbar i Sverige är det möjligt att skiljedomen blir verkställbar i domstolslandet. Vilken betydelse som i så fall skall tillmätas detta faktum – i den mån det går att fastställa den blivande skiljedomens verkställbarhet redan när skiljeförfarandet startar – är i sammanhanget något osäkert.

En grundtanke i vår skiljemannalagstiftning är att skiljeavtalet utgör ett dispositivt rättegångshinder (se avsnitt 5.7). Det krävs således invändning från en part för att en domstol skall beakta skiljeavtalet. Från denna utgångspunkt framstår det inte som befogat att en pågående rättegång utgör ett absolut hinder mot skiljeförfarande.

Det är också självklart att den part som har begärt skiljedom även har gjort invändning om rättegångshinder på grund av skiljeavtalet vid domstolen. I annat fall får parten anses ha avstått från att åberopa skiljeavtalet och han bör då inte mot andra partens bestridande kunna hävda skiljeavtalet. Domstolen skall pröva om skiljeavtalet utgör hinder mot rättegången. Anser skiljemännen att den part som väckt talan vid domstol har rimligt fog för sin ståndpunkt – vilken måste vara att det inte föreligger något giltigt skiljeavtal – kommer de med all sannolikhet, oberoende av en lis pendens-regel, att avvakta prövningen vid domstolen av behörighetsfrågan.

Principen om lis pendens-verkan bör upprätthållas även för framtiden. Den torde emellertid, som framgått av det sagda, sällan ställas på sin spets rättsligt. Det bereder också svårigheter att precisera tillämpningsområdet för en regel om lis pendens och regelns närmare innebörd i skilda hänseenden. Det saknas t.ex. skäl att generellt förbjuda skiljemännen att inleda och fortsätta skiljeförfarande innan domstolen har beslutat i frågan om skiljeavtalet är hinder mot rättegång. På detta stadium bör inte heller

en domstol vara förhindrad att medverka till att skiljeförfarande genomförs. Vidare bör, liksom för närvarande (se 20 § första stycket 3 skiljemannalagen), gälla att en skiljedom som har meddelats sedan rättegången har lagts ner står sig även om skiljeförfarandet hade tagits upp medan ännu rättegången pågick. Sådana frågor bör kunna få sin lösning i rättspraxis. Det kan noteras att en rättegång inte utgör hinder mot skiljeförfarande enligt artikel 8(2) i modellagen och att frågan har lämnats oreglerad i moderna europeiska lagar. I svensk rätt har inte heller en närliggande fråga, nämligen den om res judicata-verkan i skiljeförfarande av en domstolsdom eller en skiljedom, lagreglerats.

Med hänvisning till det sagda gör regeringen den bedömningen att den nya lagen inte bör innehålla någon särskild regel om rättegång som hinder för skiljeförfarande.

8.3 Genkäromål, kvittning och ändring av talan

Regeringens förslag: Den påkallande parten skall inom den tid som skiljemännen bestämmer ange sina yrkanden och grunderna härför. Därefter skall svaranden inom tid som skiljemännen bestämmer ange sin inställning och de omständigheter som han åberopar till stöd för denna.

Den påkallande parten skall kunna framställa nya yrkanden och motparten egna yrkanden, om yrkandena omfattas av skiljeavtalet och skiljemännen inte anser det olämpligt med hänsyn till den tidpunkt då de framställs eller andra omständigheter. Vardera parten skall under samma förutsättningar kunna ändra eller komplettera sina yrkanden och åberopa nya omständigheter till stöd för sin talan. Den nu föreslagna regleringen skall vara dispositiv.

Utredningens förslag överensstämmer i princip med regeringens. Utredningen har dock föreslagit en något annorlunda lagteknisk lösning.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker förslagen eller lämnar dem utan erinran. Några har pekat på frågan om rättskraftens betydelse i sammanhanget.

Skälen för regeringens förslag: Regeringen har tidigare föreslagit att den part som påkallar skiljeförfarandet inte skall behöva ange yrkande och grunder när han begär skiljedom. Det innebär att skiljemännen under förfarandet i många fall kommer att behöva klargöra båda parter yrkanden och vilka grunder som de åberopar till stöd för sin talan. Det sistnämnda innebär inte någon nyhet.

Någon motsvarighet till genstämning regleras inte i skiljemannalagen. Vill motparten få en annan fråga prövad än den som den påkallande parten begärt skiljedom om är det som tidigare nämnts omstritt om motparten för egen del måste begära skiljedom enligt samma regler som den part som först begärde skiljedom. Omfattas båda frågorna av skiljeavtalet är det tänkbart, men inte säkert, att frågorna kan komma att prövas i samma skiljeförfarande. Alternativet till gemensam handläggning är att de båda frågorna prövas var för sig. Det är möjligt att ena parten

invänder att han valt skiljeman helt utifrån den första frågan och därför motsätter sig att den andra frågan prövas av samma skiljemän.

Inte heller en parts möjlighet att yrka kvittning eller ändra sin talan regleras i skiljemannalagen.

Som utredningen har framhållit framstår det som en brist att frågorna om genkärsmål, kvittning och ändring av talan inte regleras i den svenska skiljemannalagstiftningen. Högsta domstolen har också nyligen givit uttryck för denna uppfattning (se rättsfallet NJA 1998 s. 189). Skiljedomsinstitutet har enligt betänkandet framhållit att frågorna är mycket betydelsefulla och att det föreligger ett stort behov av lagstiftning på området. Regleringen bör enligt institutet utformas så att den ger större möjligheter till flexibilitet i skiljeförfarande än vad som är möjligt i en rättegång. I en ny lag om skiljeförfarande bör alltså denna brist åtgärdas. Utredningen har i detta syfte belyst hur motsvarande frågor har lösts i såväl rättegångsbalken som i andra länders skiljemannalagar.

Frågorna regleras i huvudsak på följande sätt i rättegångsbalken. Svaranden har rätt att till gemensam handläggning väcka genkärsmål beträffande samma sak eller en sak som har gemenskap med denna samt rörande en fordran som kan gå i avräkning mot kärandens (14 kap. 3 §). Väcks genkärsmålet sedan huvudförhandlingen påbörjats eller huvudkärsmålet på annat sätt företagits till avgörande, får rätten handlägga målen var för sig, om de inte utan olägenhet kan handläggas i samma rättegång (14 kap. 7 § andra stycket). Rätten att yrka kvittning begränsas endast på så sätt att ett sådant yrkande som framställs först i hovrätten får avvisas om det inte utan olägenhet kan prövas i målet (50 kap. 25 § tredje stycket).

Huvudregeln är att en väckt talan inte får ändras (13 kap. 3 §). Som ändring av talan anses dock inte att käranden beträffande samma sak inskränker sin talan eller, utan att saken ändras, åberopar ny omständighet till stöd för sin talan (13 kap. 3 § tredje stycket). Det finns vidare flera undantag från huvudregeln om förbud mot ändring av talan. Käranden får kräva annan fullgörelse på grund av omständighet som inträffat under rättegången eller först då blivit känd för honom (13 kap. 3 § första stycket 1 p.). Käranden får vidare yrka fastställelse av ett rättsförhållande som har prejudiciell betydelse i målet (13 kap. 3 § första stycket 2 p.). Käranden får också kräva ränta eller annan tilläggsförpliktelse, som följer av huvudförpliktelsen, och även i övrigt framställa nytt yrkande, om det stöder sig på väsentligen samma grund (13 kap. 3 § första stycket 3 p.). Framställs ett yrkande enligt 2 eller 3 p. sedan huvudförhandling påbörjats eller målet på annat sätt företagits till avgörande, får det nya yrkandet avvisas, om det inte utan olägenhet kan prövas i målet. Ett sådant yrkande är över huvud taget inte tillåtet i högre rätt (13 kap. 3 § andra stycket).

I rättegångsbalken finns också vissa regler enligt vilka både kärandens och svarandens rätt att åberopa bl.a. nya omständigheter till stöd för talan går förlorad, prekluderas. Enligt 42 kap. 15 § kan sålunda rätten förelägga en part att inom viss utsatt tid slutligt bestämma sin talan; man talar om ”stupstocks föreläggande”. Omständighet som åberopas efter tidens utgång får i princip inte beaktas. I 43 kap. 10 § finns ett allmänt förbud att först under huvudförhandlingen föra fram bl.a. nya omständigheter, om

det kan antas att parten har handlat i otillbörligt syfte eller av grov vårdslöshet.

Modellagen (artikel 23(2)) har löst frågan på följande sätt. Om parterna inte har överenskommit något annat får de ändra eller komplettera sina yrkanden och grunder under skiljeförfarandet såvida inte skiljemännen anser det olämpligt med hänsyn till dröjsmålet. Häri inbegrips också rätten att väcka genkärsmål och yrka kvittning.

Enligt den finska lagen får en part under skiljeförfarandet ändra eller komplettera sina yrkanden och grunderna för dem samt väcka genkärsmål eller yrka kvittning, om inte avgörandet av saken fördröjs oskäligt på grund av detta. Denna regel gäller dock endast om parterna inte har kommit överens om något annat.

De flesta andra moderna europeiska lagarna på området har inte reglerat dessa frågor.

De vanligast förekommande skiljeavtalen avser framtida tvister angående ett visst rättsförhållande. I den mån flera frågor i rättsförhållandet är föremål för tvist föreligger ofta ett sådant samband mellan tvistefrågorna att det finns gemensamt processmaterial. Handläggs frågorna i ett och samma förfarande behöver det för tvisterna gemensamma processmaterialen presenteras endast en gång. Vidare ger gemensam handläggning den effekten att materialet blir lika bedömt i de olika tvistefrågorna. Gemensam handläggning är också en förutsättning för att en part skall kunna yrka kvittning. Såväl parternas egna kostnader som kostnaderna för förfarandet bör i de flesta fall kunna bli lägre vid gemensam handläggning. Som utredningen funnit talar det anförda med styrka för att tvistefrågorna bör prövas i ett sammanhang.

En annan följd av gemensam handläggning är visserligen att samma skiljemän måste pröva samtliga frågor. Det intresse som en enskild part kan ha av att känna till omfattningen av tvisten redan när han utser skiljeman bör emellertid i detta sammanhang få vika för de mera allmängiltiga processekonomiska skälen. Det bör också beaktas att för att skiljemännen skall vara behöriga att pröva en ny tvistefråga måste denna omfattas av skiljeavtalet. Denna begränsning kan ge en part viss ledning för att bedöma vilka frågor som skiljemännen kan komma att pröva. När ena parten begär skiljedom torde det dessutom vara känt för parterna vilka ytterligare frågor som kan tänkas bli aktuella som tvistefrågor.

Det är ofta mindre angeläget att framställa nya yrkanden och att ändra talan under skiljeförfarandet när skiljeavtalet har upprättats i anledning av en uppkommen tvist. Enligt utredningen saknas det dock anledning att i lagen göra någon skillnad mellan fall där skiljeavtalet har upprättats i anledning av en uppkommen tvist och andra fall. Regeringen är av samma uppfattning.

Enligt regeringens mening bör en part således ha möjlighet att även utan motpartens samtycke få ytterligare frågor prövade i ett redan inlett skiljeförfarande. Detta förutsätter dock som nämnts att frågorna omfattas av skiljeavtalet. Det framstår därvid som en onödig omgång att en part skall behöva iaktta någon särskild procedur.

Den möjlighet som en part bör ha att framställa nya yrkanden och att åberopa nya omständigheter till stöd för sin talan kan naturligtvis inte vara

obegränsad. Frågan blir då hur avgränsningen skall ske och om det är möjligt och ändamålsenligt att mera precist ange en för alla fall tillämplig regel.

Under inledningen av förfarandet bör parterna frikostigt medges att framställa nya yrkanden och åberopa nya omständigheter. Skiljemännen bör emellertid inte vägra en part att även på ett senare stadium framställa t.ex. ett kvittningsyrkande. Över huvud taget kan det vara lämpligt att skiljemännen i första hand genom fördelning av kostnaderna beaktar den olägenhet som kan uppstå genom att en part sedan förfarandet har pågått en tid framställer nya yrkanden eller annars ändrar sin talan. Gäller det nya omständigheter till stöd för en viss talan måste beaktas verkningarna av en vägran med hänsyn till den blivande skiljedomens rättskraft. Om en åberopad omständighet skulle prekluderas genom den blivande skiljedomen måste det till starka skäl för att vägra en part att få omständigheten prövad. I andra fall kan det framstå som befogat att avvisa nya eller ändrade yrkanden eller åberopande av nya rättsfakta. Skiljenämnden kan t.ex. ha fått en sådan speciell sammansättning att det av den anledningen är olämpligt att den tar upp frågor utanför sin kompetens. Det kan också vara så att parterna bestämt en viss frist för skiljedomens meddelande och att skiljenämnden inte inom denna tid – som ena parten vägrar förlänga – hinner behandla t.ex. ett nytt yrkande. Det nu anförda belyser svårigheterna med en precis regel som skall kunna tillämpas på alla fall.

Några remissinstanser har särskilt pekat på frågan om rättskraftens betydelse för en bestämmelse om taleändring. En remissinstans menar att rättskraftens preklusionsverkan bör ingå som ett särskilt rekvisit i en sådan regel. Regeringen kan för sin del se det positiva i en sådan regel, även om den säkert skulle bereda skiljemän som inte är jurister stora problem. Det skulle naturligtvis vara önskvärt att frågan fick en entydig lösning. Hur en sådan regel borde utformas är dock inte självklart. Som nyss nämnts måste det till starka skäl för att skiljemännen skall kunna avvisa en ny omständighet om skiljedomens rättskraft innebär att omständigheten prekluderas. Någon ovillkorlig rätt för part att åberopa omständigheten kan det dock knappast bli tal om. Ett alternativ är att begränsa avvisningsmöjligheterna till fall av grov vårdslöshet eller då part har ett otillbörliga syfte. Det är dock tveksamt om man vinner så mycket med en sådan regel. Dessutom måste man då införa en möjlighet att klandra domen på denna grund. Det väsentliga torde i stället vara att skiljemännen vid sin bedömning särskilt beaktar konsekvenserna av rättskraftens preklusionsverkan. Detta bör kunna uppnås även inom ramen för en mer generell reglering. Regeringen är av den uppfattningen att det i vidsträckt omfattning bör kunna anförtros åt skiljemännen att bedöma om parterna skall få framställa nya yrkanden eller ändra sin talan. Några mer precisa anvisningar om vilka omständigheter som skiljemännen därvid skall beakta bör emellertid inte inflyta i lagen om skiljeförfarande.

Regeringen föreslår således att parterna skall kunna framställa nya yrkanden inom ramen för skiljeavtalet om inte skiljemännen, med hänsyn till den tidpunkt då de framställdes eller andra omständigheter, anser det olämpligt. Regeringen föreslår vidare att parterna under samma förutsättningar även skall kunna komplettera sina yrkanden och åberopa

nya omständigheter. Vad nu sagts gäller dock inte om parterna bestämt något annat.

Som tidigare nämnts bestäms den yttersta gränsen för parternas möjligheter att framställa nya yrkanden av skiljeavtalet. Man måste dock notera att denna gräns kan utvidgas genom att ena parten framställer ett yrkande som går utöver skiljeavtalet samtidigt som motparten inte gör invändning häremot (se vidare avsnitt 10.3 om preklusionsregeln). Ramen för förfarandet kan också vidgas genom att parterna träffar ett nytt skiljeavtal inför skiljemännen eller genom att de enas om att ett nytt yrkande skall få framställas. Detta innebär emellertid att parterna lämnar ett nytt uppdrag till skiljemännen som dessa i vissa fall är fria att förkasta.

8.4 Procedurregler

8.4.1 Gällande rätt

Om skiljenämnden består av fler än en ledamot skall en av dem utses till ordförande. Det tillkommer i första hand parterna att bestämma vem som skall vara ordförande. I andra hand får skiljemännen utse någon inom sin krets till ordförande. För det fall att varken parter eller skiljemän utsett ordförande utpekar 12 § första stycket skiljemannalagen den skiljeman till ordförande som utsetts av andra skiljemän eller av tingsrätten förordnats i sådan skiljemans ställe.

Det sägs vidare i 12 § andra stycket skiljemannalagen att ordföranden skall bestämma lämplig ort och tid för skiljemännens sammanträde, ombesörja kallelser och andra expeditionsgöromål samt leda förhandlingen.

Skiljemannalagens huvudstadgande om förfarandet återfinns i 13 §. Härav framgår att de få regler om förfarandet som lagen innehåller är tvingande, i den mån något annat inte sägs. Med iakttagande av dessa regler skall skiljemännen så långt möjligt följa vad parterna bestämt om förfarandet. Föreligger hinder av rättslig eller faktisk art behöver skiljemännen inte tillämpa vad parterna kommit överens om. Slutligen anges i bestämmelsen att skiljemännen i övrigt har att handlägga saken opartiskt, ändamålsenligt och skyndsamt. Enligt motiven följer av kravet på opartiskhet att båda parter skall kallas till sammanträden för muntlig förhandling (se NJA II 1929 s. 33).

Enligt 14 § skiljemannalagen skall parterna beredas erforderlig tillgång att muntligen eller skriftligen utföra sin talan. Om part utan giltigt förhinder underlåter att utnyttja denna möjlighet anges i samma stadgande att skiljemännen får avgöra tvisten på den föreliggande utredningen. Skiljemännen får däremot inte meddela tredsdom eller avskriva tvisten på grund av en parts utevaro från en förhandling eller underlåtenhet att utföra sin talan.

Regeringens förslag: Parterna skall utse ordförande. Om så inte sker skall skiljemännen göra det. Har parterna eller skiljemännen inte utsett ordförande skall den skiljeman som de andra skiljemännen eller, i deras ställe, tingsrätten utsett till skiljeman vara ordförande.

Skiljemännen skall handlägga tvisten opartiskt, ändamålsenligt och snabbt. De skall i sin handläggning iaktta vad parterna har bestämt om det inte finns något hinder mot det.

En part skall beredas tillfälle att i behövlig omfattning utföra sin talan. Om en part begär det och parterna inte har bestämt något annat skall en part ha rätt till muntlig förhandling.

En part skall beredas tillfälle att ta del av alla handlingar och allt övrigt material som gäller själva tvisten och som tillförts skiljenämnden.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen har dock föreslagit ett uttryckligt undantag från kommunikationsprincipen.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker förslagen eller lämnar dem utan erinran. En remissinstans har avstyrkt utredningens förslag om parts rätt till muntlig förhandling.

Flera utländska experter har avstyrkt förslaget om ett uttryckligt undantag från kommunikationsprincipen.

Skälen för regeringens förslag: Den praktiska processledningen måste utövas av skiljemännen. De skall därvid följa lagens regler om förfarandet. Samtidigt bör, som utredningen framhållit, utgångspunkten vara att parterna kan bestämma förfarandets närmare utformning. Skiljemännen bör därför åläggas att följa vad parterna kan ha avtalat om förfarandet. Det är givet att de inte är tvingade att följa en partsföreskrift som är olaglig eller som rent praktiskt visar sig omöjlig att genomföra. Det bör påpekas att en part som är missnöjd med handläggningen inte bör kunna vända sig till domstol och begära att domstolen ålägger skiljemännen att vidta någon viss åtgärd. En domstol får nämligen inte agera utan lagstöd och någon bestämmelse som ger domstol en allmän behörighet att föreskriva hur ett skiljeförfarande skall utformas avser regeringen inte att föreslå.

Den självklara utgångspunkten, som alltjämt bör framgå av lagen, är att skiljemännen skall handlägga saken opartiskt och inte uppträda som representanter för den part som utsett dem. Vidare bör det framgå att förfarandet skall syfta till en ändamålsenlig och snabb handläggning av tvisten. Hur snabbt en tvist kan handläggas blir dock naturligtvis beroende av tvistens svårighetsgrad och omfattning.

För att arbetet i en skiljenämnd som består av flera skiljemän skall organiseras på ett ändamålsenligt sätt bör det i lagen anges att en av skiljemännen skall vara ordförande. Det bör i första hand, liksom enligt gällande rätt, ankomma på parterna att bestämma vem som skall vara ordförande. Denna bestämmanderätt kan utövas t.ex. genom att parterna avtalar att skiljeförfarande skall ske enligt ett skiljedomsinstituts regler. Institutets regler om utseende av ordförande blir då tillämpliga. Har

parterna inte utnyttjat sin rätt att bestämma ordförande bör skiljemännen inom sig kunna utse en ordförande. Även detta stämmer överens med vad som gäller i dag. För det fall att ordförande inte utses på något av dessa sätt bör det i lagen finnas en subsidiär regel som utpekar någon av skiljemännen till ordförande. Den nuvarande bestämmelsen utpekar som nämnts till ordförande den skiljeman som utsetts av andra skiljemän eller av tingsrätten förordnats i sådan skiljemans ställe. Lika med utredningen finner regeringen inte skäl att föreslå någon annan regel i denna del.

Redan av benämningen ordförande följer att han leder förhandlingen vid skiljenämndens sammanträden. Vidare får han även utan uttryckligt stöd i lag anses ha befogenhet att utföra vissa typer av expeditiösa göromål. Det ligger också nära till hands att ordföranden tar vissa initiativ, t.ex. för att upprätta en tidsplan för förfarandet och ordna lokaler för förhandlingen. Om ordföranden skall erhålla längre gående befogenheter bör detta ske genom en överenskommelse mellan parterna och övriga skiljemän. En bestämmelse som ger ordföranden några särskilda befogenheter bör därför inte införas i lagen om skiljeförfarande.

Enligt utredningen bör det även i fortsättningen markeras att parterna skall beredas tillfälle att i behövlig utsträckning utföra sin talan. Regeringen delar uppfattningen att denna rättighet uttryckligen bör framgå av den nya lagen. Detta innebär inte en oavvislig rätt för parterna att få förebringa ytterligare utredning. En sådan rättighet skulle nämligen kunna leda till att en part ges möjlighet att förhålla förfarandet t.ex. genom att begära uppskov för ovidkommande utredningar eller genom att begära att få införa processmaterial som inte hör till saken eller som uppenbart skulle bli utan verkan.

Rätten till muntlig förhandling i enlighet med artikel 6 i Europakonventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna intar en central roll i svensk rättspraxis. Även om parterna genom skiljeavtalet anses ha avstått från sin konventionsenliga rätt till domstolsprövning, bör i detta sammanhang övervägas om en parts rätt till muntlig förhandling skall närmare regleras.

Enligt modellagen (artikel 24) bestämmer i första hand parterna om det skall hållas någon muntlig förhandling. I brist på sådan överenskommelse får skiljemännen avgöra om muntlig förhandling skall förekomma. Har parterna överenskommit att muntlig förhandling inte skall förekomma är skiljemännen bundna av detta avtal. I annat fall skall på begäran av en part muntlig förhandling hållas.

Den tyska lagens reglering överensstämmer med modellagens. Den belgiska lagen anger att muntlig förhandling skall förekomma medan den nederländska lagen nöjer sig med att föreskriva att muntlig förhandling skall hållas på begäran av en part. Den finska lagen – liksom den svenska skiljemannalagen – innehåller endast en allmän bestämmelse om att parterna skall beredas erforderlig tillgång att utföra sin talan.

Utredningen har föreslagit att en part skall ha rätt att erhålla muntlig förhandling om han begär det. Utredningens förslag innebär en obetingade rätt till en förhandling inför avgörandet av huvudsaken, alltså närmast en motsvarighet till huvudförhandling enligt rättegångsbalken. När förhandlingen skall hållas och hur den närmare skall utformas bör

enligt utredningen bestämmas av skiljemännen, om parterna inte kan enas.

Någon remissinstans har avstyrkt förslaget i denna del och framhållit att artikel 6 i Europakonventionen inte innebär en oavvislig rätt till muntlig förhandling. En begäran därom skall vara någorlunda välgrundad. Samma remissinstans har också pekat på de olägenheter, både i praktiskt hänseende och från kostnadssynpunkt, som skulle följa av en sådan obetingad rätt, särskilt i internationella skiljeförfaranden.

Som nyss nämnts kan man alltså i såväl svensk rättspraxis som på det internationella planet skönja en utveckling som innebär ökade möjligheter till muntlig förhandling. Enligt regeringens mening finns det anledning att beakta denna utveckling även när en ny svensk lag om skiljeförfarande skall utformas. Utredningens förslag innebär att en part inte kan förvägras en muntlig förhandling i huvudsaken, om han begär det. I förslaget ligger den viktiga begränsningen att en part inte kan begära muntlig förhandling i t.ex. procesuella frågor eller andra frågor som inte kan betecknas som huvudsaken. Denna begränsning reducerar risken för förhållningar i förfarandet. Några utländska experter har också berört just denna frågeställning. Vidare är det enligt regeringens mening av stor betydelse att utredningens förslag lämnar öppet för parterna att i skiljeavtalet med bindande verkan avtala bort rätten till muntlig förhandling. I så motto lämnas alltså partsautonomin orörd. Med hänsyn till det nu sagda och då utredningens förslag överensstämmer med modellagens reglering finner regeringen att övervägande skäl talar för utredningens förslag.

Regeringen föreslår således att en part skall ha rätt till en muntlig förhandling i huvudsaken om han begär det. Parterna skall dock kunna komma överens om att förfarandet uteslutande skall vara skriftligt.

Om en part har beretts tillfälle att utföra sin talan, men utan giltigt skäl underlåtit att använda sig av denna möjlighet, bör skiljemännen få avgöra tvisten på det material som har presenterats för dem. Bedömer skiljemännen att parten haft giltigt hinder skall de ge honom en ny möjlighet att utföra sin talan. Det finns däremot inte skäl att ge skiljemännen möjlighet att meddela en tredskodom eller att avskryva tvisten på grund av att en part underlåter att utföra sin talan. Utredningen har inte heller föreslagit några sådana bestämmelser.

Nära samband med rätten att utföra talan har kommunikationsprincipen. Den har kommit till uttryck i modellagen (artikel 24(3)) och bör lagfästas i den nya lagen om skiljeförfarande. Principens innebörd kan beskrivas så att allt material som gäller själva tvisten och som tillförs skiljenämnden skall komma parterna till handa. Dit hör först och främst handlingar som ena parten ger in till skiljemännen, men också utlåtanden av sakkunniga och annat bevismaterial.

Det kan dock ifrågasättas om kommunikationsprincipen bör upprätthållas även för de fall en part uteblir från en förhandling utan giltigt skäl. Måste material som presenteras vid en sådan förhandling tillställas den uteblivna parten? Något alldeles entydigt svar på denna fråga torde knappast kunna ges och det är frågan om det ens är önskvärt. I stället borde skiljemännen kunna beakta omständigheterna i det enskilda fallet och agera på grundval härav. Mot denna bakgrund bör man enligt

regeringens mening inte ställa upp generella regler. Regeringen anser därför att utredningens förslag i denna del inte bör genomföras och att det bör ankomma på skiljemännen att bestämma i vad mån de anser att de i en situation som den nu beskrivna kan göra ett undantag från kommunikationsprincipen.

8.5 Platsen för förfarandet

Regeringens förslag: Parterna bestämmer platsen för skiljeförfarandet. Har så inte skett bestämmer skiljemännen platsen för förfarandet. Skiljemännen får hålla sammanträde på annan plats om parterna inte har bestämt något annat.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. Två remissinstanser anser att den föreslagna bestämmelsen kan förtydligas.

Skälen för regeringens förslag: Regeringen kommer att föreslå att uppdelningen mellan svensk och utländsk skiljedom skall behållas (se avsnitt 13.1). Gränsdragningen bör enligt vad som utvecklas i avsnitt 15.1 ske efter var platsen för förfarandet är belägen. Platsen för förfarandet är vidare av stor betydelse för en rad andra frågor, bland annat avseende lagval. Av dessa anledningar bör skiljedomen innehålla uppgift om platsen för förfarandet. Den nya lagen bör således innehålla bestämmelser om hur denna plats bestäms.

Regeringen konstaterar att det i första hand är parterna som bör bestämma platsen för skiljeförfarandet. De kan göra detta genom att i skiljeavtalet ange var förfarandet skall äga rum. De kan också hänvisa till ett skiljedomsinstituts regler som kan utpeka institutet som bestämmande i denna fråga. Har parterna inte bestämt något bör skiljemännen bestämma platsen för förfarandet.

Utredningen har framhållit att den angivna regeln inte bör vara så rigorös att den lägger hinder i vägen för att i ett svenskt förfarande t.ex. hålla muntlig förhandling, höra vittne eller hålla syn på annan plats inom eller utom riket. Regeringen delar den uppfattningen. Inte heller bör skiljemännen vara förhindrade att överlägga på utrikes ort. Som utredningen påpekat kan, särskilt i internationella tvister, förfarandet ha inslag som anknyter till flera olika länder utan att ha någon starkare förankring till en plats inom riket. Förfarandet skall dock på något sätt vara anknutet till den bestämda platsen. Visserligen kan man tänka sig gränsfall där tveksamhet kan råda om var förfarandet bör anses ha ägt rum. Det bör dock i första hand ligga på skiljemännen att ange var förfarandet enligt deras mening har ägt rum. Denna uppgift bör lämnas i skiljedomen och presumeras vara riktig. Saknar skiljedomen sådan uppgift men anges den vara meddelad på viss ort bör man kunna utgå från att denna ort är platsen för förfarandet. Regeringen återkommer till denna fråga i författningskommentaren. Regeringen vill dock i sammanhanget framhålla att skiljemännen, till följd av parternas överenskommelse, kan

se sig tvingade att t.ex. hålla muntlig förhandling på den ort som parterna angett som platsen för förfarandet.

Regeringen föreslår således att det i den nya lagen tas in en bestämmelse, av vilken framgår att det i första hand är parterna som bestämmer platsen för förfarandet och i andra hand skiljemännen. Vidare föreslås att skiljemännens rätt att hålla sammanträde på annan plats, om parterna inte bestämt något annat, skall framgå av bestämmelsen.

8.6 Bevisning

Regeringens förslag: Parterna skall svara för bevisningen. Skiljemännen skall dock kunna utse sakkunnig, om inte båda parterna motsätter sig detta. Skiljemännen skall kunna avvisa erbjuden bevisning om den uppenbart saknar betydelse eller återopas för sent.

Skiljemännen skall inte få ta upp ed eller sanningsförsäkran och inte heller förelägga vite eller annars använda tvångsmedel för att skaffa in begärd bevisning. Däremot skall skiljemännen kunna lämna tillstånd till en ansökan om en sådan åtgärd inför tingsrätten. Därvid skall rättegångsbalkens regler om bevisupptagning utom huvudförhandling tillämpas. Skiljemännen skall beredas tillfälle att ställa frågor under förhöret.

För uppgifter vid domstolsförhör i anslutning till skiljeförfarande föreslås en ny regel om förstärkt sekretess.

Skiljemännen bestämmer vid vilken tingsrätt en ansökan om bevisupptagning skall tas upp. Om skiljemännen inte har fattat ett sådant beslut skall ansökan tas upp av Stockholms tingsrätt.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker förslagen eller lämnar dem utan erinran. Viss kritik riktas mot förslaget att skiljemännen skall kunna utse sakkunniga om inte båda parterna är emot detta. Några remissinstanser menar att skiljemännen bör få administrera förhör under ed och sanningsförsäkran samt att det bör övervägas om skiljemännen skall få använda tvångsmedel.

Flera utländska experter framför åsikten att skiljemännen bör kunna hålla förhör under ed och sanningsförsäkran.

Skälen för regeringens förslag: Enligt gällande rätt får skiljemännen, om parterna inte har bestämt något annat, enligt 15 § första stycket skiljemannalagen initiera förhör med parter och andra samt anmoda part och annan att som bevis tillhandahålla föremål eller handling. Skiljemännen får dock inte förelägga vite eller uppta ed eller sanningsförsäkran.

Vidare kan en part vända sig till domstol och begära att domstolen skall uppta muntlig bevisning eller förelägga någon att som bevis förete handling eller föremål. Skiljemännen skall pröva om åtgärden är ”nödig”. Om skiljemännen inte anser att så är fallet är domstolen förhindrad att tillmötesgå sökanden. I annat fall skall domstolen vidta den begärda åtgärden om erforderlig utredning tillhandahålls domstolen och det inte föreligger något hinder mot åtgärden. Det finns i rättegångsbalken flera

tvingande bestämmelser om de olika bevismedlen som domstolen skall beakta vid sin prövning av om det föreligger hinder mot att bevilja den sökta åtgärden. Så får t.ex. vittnesförhör enligt 36 kap. 5 § rättegångsbalken inte utan vidare äga rum med advokater. Reglerna om bevisupptagning i rättegång utom huvudförhandling är tillämpliga på förfarandet i domstolen.

Enligt rättegångsbalkens regler skall parterna sörja för bevisningen i dispositiva tvistemål (35 kap. 6 §). Rätten kan dock förordna om syn eller anlåtande av sakkunnig och besluta om parts hörande. Häri ligger även en befogenhet att förordna att föremål skall tillhandahållas för syn eller för besiktning. Rätten torde också kunna av egen kraft infordra en offentlig handling från annan myndighet.

Vid utformningen av modellagen diskuterades en regel som uttryckligen ålade part att bevisa de omständigheter som han åberopade till stöd för sin talan. Detta ansågs vara en allmänt erkänd princip, men man befarade att en uttrycklig bestämmelse härom kunde komma i konflikt med andra artiklar i modellagen. Det inflöt därför inte någon bestämmelse – som närmast skulle ha tagit sikte på bevisbördan – i modellagen. Enligt såväl den finska lagen som t.ex. den spanska lagen har skiljemännen möjlighet att av egen kraft införskaffa bevisning.

Det är en viktig princip för skiljeförfarandet att parterna disponerar över tvisten på så sätt att de bestämmer hur deras talan skall utformas och vilka omständigheter som de skall åberopa (se avsnitt 10.3.2). Ett annat utflöde av denna princip bör rimligen vara att parterna skall svara för bevisningen. Om skiljemännen självständigt skulle vidta åtgärder för att förebringa bevis som inte åberopats av någon part skulle dessutom deras opartiskhet – inte utan fog – kunna ifrågasättas. Enligt regeringens mening bör det därför komma till klart uttryck i lagen om skiljeförfarande att – med en modifikation som strax skall behandlas – det är enbart parterna som skall svara för bevisningen.

Som utredningen framhållit tar den tänkta bestämmelsen i och för sig inte sikte på de praktiska arrangemangen, såsom t.ex. utfärdande av kallelser till vittnen. I allmänhet ser dock en part själv till att hans vittnen infinner sig till förhandling inför skiljemännen. Detta leder emellertid inte automatiskt till att parten tvingas avstå från ett vittnesförhör om det av honom åberopade vittnet inte inställer sig. Konsekvensen av att ett vittne inte kan nås eller av annan orsak inte kan höras får bedömas från fall till fall av skiljemännen.

Det kan i sammanhanget finnas skäl att erinra om att någon lagfäst koncentrationsprincip eller princip om bevisomedelbarhet inte gäller för skiljeförfarande. Uteblir ett vittne kan förhandlingen ändå genomföras och de närvarande vittnena höras, medan det uteblivna vittnet hörs vid ett senare tillfälle. Man kan också använda sig av skriftliga vittnesberättelser och förhör via telefon eller tv-monitor. De yttersta gränserna sätts, som utredningen uttrycker det, inte av några lagregler utan av den tillgängliga tekniken.

Utredningen har föreslagit att skiljemännen skall få anlita sakkunnig för att yttra sig angående viss fråga, om parterna inte motsätter sig detta. Som utredningen nämnt är väl kravet på speciell kunskap i och för sig ofta

tillgodosett genom valet av skiljemän men regeringen delar uppfattningen att det ändå kan finnas goda skäl att skiljemännen får anlita en sakkunnig i en viss fråga som de inte anser sig behärska. Regeringen ser inte att det skulle strida mot partsautonomin att skiljemännen utser sakkunnig mot ena partens vilja, vilket har hävdats av någon remissinstans. Inte heller kan regeringen dela remisskritiken att en regel härom skulle te sig främmande i internationella förhållanden eller framstå som orättvis. Det bör i detta sammanhang särskilt framhållas att en bestämmelse av samma materiella innehåll och med samma begränsning finns intagen i modellagen. Anser skiljemännen att de, trots den bevisning som parterna åberopat, behöver anlita en sakkunnig beträffande en viss fråga bör de sålunda ha denna möjlighet. Lika med utredningen anser regeringen dock att det i första hand bör ankomma på parterna att också initiera sakkunnigbevisning.

Regeringen förslår alltså att skiljemännen skall kunna utse sakkunniga om inte båda parterna motsätter sig det samt att parternas skyldighet att svara för bevisningen skall framgå av lagen.

Enligt utredningen bör parternas bestämmanderätt över bevisningen inte sträcka sig så långt att skiljemännen tvingas ta upp bevisning som saknar betydelse i tvisten. Utredningen anför vidare att det även måste finnas en spärr mot att en part – kanske i förhållningssyfte – åberopar ny bevisning på ett sent stadium av förfarandet. Regeringen delar utredningens bedömning och föreslår att det i lagen tas in en bestämmelse härom.

Nästa fråga är om skiljemännen bör få uppta ed eller sanningsförsäkran samt förelägga vite eller använda annat tvångsmedel.

Vad först gäller frågan om rätt att uppta ed kan det konstateras att den finska lagens bestämmelser överensstämmer med vad som nu gäller i Sverige enligt skiljemannalagen. Någon sådan rätt för skiljemännen finns alltså inte. Modellagen innehåller inte heller några stadganden som ger skiljemännen rätt att ta upp ed. Enligt den franska lagen skall vittnen höras utan ed medan den nederländska lagen ger skiljemännen rätt att höra vittnen och parter under ed respektive försäkran. Skiljemännen får dessutom enligt sistnämnda lag beordra parter att inställa sig personligen inför skiljenämnden.

Regeringen finner det naturligt, när nu frågan övervägs för svensk rätts del, att utgå från att det vid ett förhör under ed inför skiljemän skall iakttas samma regler som gäller vid vittnesförhör inför domstol. Det finns nämligen i rättegångsbalken tvingande regler som bl.a. avser att skydda tredje man och vars iakttagande ett vittne således inte själv kan avstå från. De starka sekretessönskemål som föranlett regleringen i bl.a. 36 kap. 5 § rättegångsbalken har bärkraft även i ett skiljeförfarande. Genom nämnda paragraf begränsas möjligheten att ställa frågor till ett vittne i speciella fall. Vidare finns i 36 kap. 6 § rättegångsbalken regler om när ett vittne får vägra att yttra sig. Det åligger enligt 36 kap. 14 § rättegångsbalken rätten att erinra vittnet om de angivna reglerna.

Vittnesförhör vid domstol omgärdas alltså av flera regler som är avsedda att tillvarata såväl vittnets som tredje mans intressen vid förhöret. Dessa regler är inte okomplicerade och kan i många fall vara svåra att

tillämpa. En första förutsättning för att kunna tillämpa dem är förstås närmare kunskap om reglernas innebörd. Som tidigare nämnts ställs emellertid inte krav på att skiljemän skall ha några juridiska insikter, även om så ofta kan tänkas bli fallet. Det finns därför inte några garantier för att den som utsetts till skiljeman känner till reglerna och därmed är risken för att de inte kommer att tillämpas betydande. Detta förhållande talar med styrka för att skiljemännen inte bör ges möjlighet att uppta ed. Annorlunda förhåller det sig om skiljenämndens ordförande har tillräckliga kunskaper och t.ex. utövar domarämbetet eller är advokat. Det framstår dock inte som befogat att försöka skapa olika regler beroende på skiljenämndens sammansättning.

Det kan vara mera befogat att skiljemännen ges rätt att höra part eller ställföreträdare för part under sanningsförsäkran. Parterna har nämligen genom skiljeavtalet överlämnat viss bestämmanderätt till skiljemännen. Det vore också rimligt att de därmed får anses ha frivilligt godtagit att bli hörda under sanningsförsäkran. Vid ett sådant förhör inför skiljemännen borde emellertid iakttas samma regler som gäller vid ett förhör under sanningsförsäkran vid domstol. Detta innebär att t.ex. 36 kap. 5 och 6 §§ rättegångsbalken skall tillämpas. Därmed har de skäl som anförts mot att låta skiljemän få ta upp ed bärkraft även när det gäller att höra en part eller en ställföreträdare för en part under sanningsförsäkran.

Det kan naturligtvis hävdas att skickliga skiljemän borde kunna bemästra de nu beskrivna situationerna. Särskilt en del av de utländska experterna menar att erfarenheter från utländska rättsordningar talar för det. Regeringen vill heller inte utesluta att en sådan ordning skulle kunna medföra fördelar vad gäller att göra förfarandet snabbare och smidigare. Det borde inte heller vara omöjligt att utforma relevanta bestämmelser på ett för svenska förhållanden godtagbart sätt. Frågan är emellertid inte okomplicerad och för att konsekvenserna av en sådan reglering skall kunna överblickas torde det krävas underlag utöver vad som finns tillgängligt i detta ärende. Regeringen vill därför inte nu föreslå regler som ger skiljemännen dessa befogenheter. Detta ställningstagande vinner också stöd av remissutfallet.

Regeringen föreslår således att skiljemännen inte skall få ta upp ed eller sanningsförsäkran. Även i fortsättningen bör förhör inför skiljemännen bygga på frivillighet.

Också i fråga om användningen av tvångsmedel finns det flera tvingande regler som måste iakttas. Dessa begränsar rätten att använda tvångsmedel av hänsyn både till den som t.ex. ett editionsföreläggande riktar sig mot och till tredje man. Samma resonemang som ovan anförts om skiljemännens rätt att ta upp ed och sanningsförsäkran kan anföras här. Tvångsmedlen bör därför vara förbehållna ett förfarande inför allmän domstol med de rättssäkerhetsgarantier som detta ger. På angivna skäl föreslår regeringen att skiljemännen inte skall kunna förelägga vite eller annars använda tvångsmedel.

När det gäller rätten för en part att begära bevisupptagning vid domstol bör denna rätt alltså begränsas och göras beroende av att skiljemännen lämnar tillstånd till åtgärden. Sådant tillstånd bör lämnas om åtgärden är befogad med hänsyn till utredningen. Om skiljemännen finner att ett

förhör är utan betydelse som bevis skall de givetvis inte lämna tillstånd till att förhöret äger rum vid domstol under ed eller försäkran. Förutom att ett förhör har betydelse som bevis bör det krävas att parten anger något skäl för att förhöret just skall ske under ed eller försäkran. Skiljemännen bör dock kunna vara ganska generösa vid sin bedömning, om en part åberopar trovärdighetskäl och anför åtminstone något stöd för sin uppfattning. Regeln bör lämpligen utformas så att skiljemännens tillstånd görs till en förutsättning för att en part skall få ansöka om bevisupptagning vid domstol. Det bör sedan åligga domstolen att enbart bedöma om det föreligger något lagligt hinder mot att bevilja åtgärden. Samma förhållande bör gälla vid begäran om editionsföreläggande.

I ett skiljeförfarande kan förhör komma att äga rum vid domstol med flera personer. Med dagens regler kan förhören därvid komma att ske vid flera olika tingsrätter. Detta förhållande framstår både med hänsyn till bevisvärdering och processekonomi som mindre lämpligt. Utredningen har föreslagit att det liksom vid huvudförhandling inför domstol bör vara möjligt att ta upp den muntliga bevisningen vid ett tillfälle och att det lämpligen bör överlämnas åt skiljemännen att bestämma om bevisupptagning skall ske vid en eller flera tingsrätter. Utredningen föreslår vidare att det bör ankomma på skiljemännen att närmare ange till vilken eller vilka tingsrätter som ansökan skall göras. Regeringen ansluter sig till utredningens bedömning.

Utredningen har i sitt slutbetänkande Näringslivets tvistlösning (SOU 1995:65) behandlat frågan om offentlighet och sekretess i mål och ärenden med anknytning till skiljeförfarandet i domstol (se vidare avsnitt 6 i bet.). Utredningen har stannat för att inte föreslå någon allmän förstärkning av sekretessen i dessa fall. Däremot föreslås en särskild sekretessregel avseende ärenden i domstol som gäller bevisupptagning åt skiljemän.

Som tidigare nämnts kan en part yrka på förhör med vittne eller sakkunnig vid domstol. En part kan också ansöka om att domstolen håller förhör under sanningsförsäkran. En part kan också få till stånd ett editionsföreläggande. Under vissa i 15 § skiljemannalagen närmare angivna förutsättningar biträder domstolen genom att hålla förhöret eller meddela föreläggandet. Motsvarande regler gäller enligt 12 § LUSK då skiljeförfarandet äger rum utomlands.

Allmän domstols handläggning av ärenden om bevisupptagning skiljer sig från andra former av biträde som domstolen ger åt skiljeförfaranden. Det utmärkande är att uppgifter hänförliga till den materiella tvisten tas upp inför rätten i en helt annan utsträckning än vid t.ex. utseende av en skiljeman. Själva syftet med bevisupptagningen är ju att ge skiljemännen tillgång till bevisfakta i den tvist som de skall slita. Domstolens befattning med dessa bevisfakta är dock närmast av formell natur. De skall inte utgöra underlag för något rättens beslut. Det som annars bär upp intresset av insyn i domstolarnas verksamhet saknas således i stor utsträckning. Det finns därför ett större utrymme för att föreskriva sekretess för uppgifterna än vad som normalt gäller uppgift i domstol.

Vad gäller editionsföreläggande bör skiljemännen kunna påverka utlämnandet av själva handlingen, t.ex. på det sättet att handlingen lämnas

ut direkt till skiljemännen. Härigenom kommer mängden uppgifter som blir offentliga i domstolsförfarandet att kraftigt kunna begränsas. Mot denna bakgrund har utredningen inte funnit det motiverat att föreslå en starkare sekretess i ärenden som gäller editionsförelägganden. Regeringen saknar anledning att göra någon annan bedömning.

När det gäller förhör är däremot situationen en annan. Förhören sker vid domstolssammanträden som i princip är offentliga. Rätten är skyldig att dokumentera förhören, vilket vanligtvis sker genom inspelning på band. Ofta är det svårt att förutse vilka uppgifter som kommer att lämnas. Det kan inte uteslutas att offentligheten avhåller parter och skiljemän från att ställa vissa frågor till förhörspersonerna.

Som utredningen framhållit är visserligen antalet ärenden i domstol som gäller förhör i skiljeförfaranden ganska litet. Det innebär att mängden känsliga uppgifter som kommer fram i domstolen är begränsad, vilket talar mot att föreskriva en strängare sekretess. Å andra sidan kan en strängare sekretess förbättra rättssäkerheten i form av materiellt riktiga avgöranden i skiljeförfaranden genom att skiljemännen får ett säkrare underlag att döma på. En strängare sekretess innebär också att skiljeförfarandets attraktionskraft ökar. Mot denna bakgrund och då det, som ovan nämnts, i förevarande fall inte finns samma behov av insyn från allmänhetens sida anser regeringen att det är motiverat att införa en sekretessföreskrift för uppgifter vid domstolsförhör i anslutning till skiljeförfaranden. Denna slutsats vinner också stöd av samtliga remissinstanser.

En föreskrift om sekretess i nu aktuellt avseende bör ta sikte enbart på uppgift om affärs- eller driftsförhållanden. Sekretessen bör också begränsas till att avse sådana uppgifter vars röjande kan leda till skada för den enskilde. Med hänsyn till domstolens begränsade befattning med sakfrågorna i tvisten bör en förutsättning för sekretess vara att en part begär det. Har en part begärt sekretess bör emellertid ett omvänt skaderekvisit gälla.

Regeringen föreslår att en reglering med angivet innehåll tas in i sekretesslagen (1980:100). Regeringen återkommer i författningskommentaren till hur den föreslagna sekretessregeln förhåller sig till bestämmelser om sekretess i övrigt.

Den bevisupptagning som sker vid domstol syftar till att ge skiljemännen ett bättre beslutsunderlag. I många fall då det blir fråga om förhör under ed eller sanningsförsäkran är förhörspersonens tillförlitlighet eller trovärdighet ifrågasatt. För att riktigt kunna bedöma dessa frågor är det viktigt att inte bara lyssna på ljudupptagningar från förhören utan också att iaktta och kanske ställa frågor till förhörspersonerna. Skiljemännen bör därför kallas till bevisupptagningen och beredas tillfälle att ställa frågor till förhörspersonerna.

Domstolen skall bevaka att ett förhör följer rättegångsbalkens regler om bl.a. en förhörspersons rätt att vägra uttala sig. Vidare skall domstolen se till att de tidigare omnämnda skyddsreglerna för tredje mans intresse iakttas vid förhöret. Däremot blir det knappast aktuellt för rätten att sköta förhöret; detta blir en uppgift för parterna och, vid behov, skiljemännen.

Regeringen föreslår alltså, utöver förslaget om förstärkt sekretess, att en part, efter tillstånd av skiljemännen, skall kunna ansöka om bevisupptagning eller editionsföreläggande vid domstol. Regeringen föreslår vidare att skiljemännen skall kallas till förhöret och beredas möjlighet att ställa frågor till den som hörs.

8.7 Materiell processledning

Regeringens bedömning: Någon regel om hur långt skiljemännens materiella processledning får sträcka sig bör inte införas i lagen.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Utredningens bedömning lämnas utan erinran.

Skälen för regeringens bedömning: Det finns i skiljemannalagen inte några direkta anvisningar till skiljemännen om hur de bör leda förfarandet. Utgångspunkten är, som alltid, att skiljemännen skall iaktta vad parterna har bestämt. Handläggningen skall vidare vara opartisk, ändamålsenlig och snabb. Dessa hållpunkter ger emellertid inte några mera precisa svar. Frågan blir då om det i den nya lagen närmare bör preciseras hur långt skiljemännens materiella processledning bör sträcka sig.

En viktig fråga är hur bundna skiljemännen är till de omständigheter som parterna åberopar (se härom avsnitt 10.3.2). Menar parterna att skiljemännen inte får grunda avgörandet på annat än sådana omständigheter som parterna åberopat till stöd för sin talan bör skiljemännens processledning anpassas därefter. De bör då på samma sätt som en domare i allmän domstol agera för att parterna skall precisera sina yrkanden och vilka omständigheter som de åberopar till stöd för sin talan. Vidare bör skiljemännen inrikta sig på att få fram vilken bevisning som parterna åberopar och vad de vill styrka. I övrigt bör de inskränka sig till att ställa frågor beträffande sådana punkter där parterna är otydliga eller ofullständiga. Anser skiljemännen att en rättsregel som inte har åberopats av parterna kan vara aktuell bör de fästa parternas uppmärksamhet på regeln. När det gäller bevisningen bör skiljemännen vara oförhindrade att säga till en part att han måste räkna med att förebringa bevisning för ett påstående för att detta skall godtas av skiljemännen. Graden av aktivitet från skiljemännens sida bör variera med hänsyn till bl.a. parterna och sakens beskaffenhet.

Inte minst det förhållandet att tvisten är internationell kan påverka sättet att leda processen. I en sådan tvist kan parterna t.ex. ha avgränsat skiljemännens uppdrag på annat sätt än som följer av en analogi från rättegångsbalkens regler. Skiljemännen kan t.ex. vara tvungna att hålla sig inte bara till de rättsfakta som parterna har åberopat utan också vara bundna till de bevisfakta och de rättsregler som parterna angett. Det är givet att skiljemännen i det senare fallet inte bör uppmana parterna att uttala sig om en rättsregel som skiljemännen anser tillämplig men som parterna inte har åberopat.

Det förekommer förfaranden där skiljemännen efter vad parterna har förutsatt mera fritt avgör tvisten efter skälighet. I dessa fall har skiljemännen en betydligt friare ställning och kan i större utsträckning agera obundna av parternas åberopanden av omständigheter och rättsregler. Detta bör återspeglas i deras ledning av förfarandet, som därigenom blir friare. Det bör i dessa tvister stå öppet för skiljemännen att begära parternas synpunkter på omständigheter och regler som parterna inte har åberopat till stöd för sin talan.

Man kan även tillmäta parternas val av skiljemän viss betydelse för processledningen. Har parterna i en tvist mellan svenska parter där rättsfrågor dominerar utsett jurister till skiljemän, kan man utgå från att dessas processledning inte bör vara längre gående än den som hade tillkommit en domare om tvisten handlagts vid allmän domstol. Har parterna å andra sidan utsett specialister till skiljemän i en rent teknisk tvist, kan detta tas till intäkt för att de inte ansett det självklart att skiljeförfarandet skall handläggas strikt efter de principer som styr en rättegång vid allmän domstol.

Förfarandet inför skiljemän kan sålunda som antytts formaliseras på olika sätt. Det är parternas uttryckliga eller underförstådda mening som bör bli avgörande. Viss ledning kan hämtas från tvistens karaktär och parternas val av skiljemän. Det framstår dock som en viktig processledningsfråga att skiljemännen gör klart för sig och parterna bl.a. hur aktivt skiljemännen skall leda förfarandet.

Det finns emellertid tvister där bara ena parten uppträder. Man kan i dessa förfaranden därför inte inleda med att inhämta parternas synpunkter på processledningen. Dessa tvister intar en särställning också av en annan orsak. De avgörs nämligen inte som motsvarande tvister vid domstol genom en tredskodom som meddelas efter en summarisk prövning av ena partens talan. Skiljemännen skall även i detta fall meddela en skiljedom efter att ha prövat tvisten i sak.

När bara ena parten uppträder i tvisten är det inte möjligt för skiljemännen att välja en viss nivå på processledningen och sedan agera därefter i båda parters intresse. Om skiljemännen driver processledningen för långt kan de därmed – liksom för övrigt i andra situationer – ge anvisningar till ena parten om vad som krävs för att han skall vinna målet. Därigenom kan deras opartiskhet ifrågasättas. Å andra sidan bör det förhållande att ena parten underlåter att delta aktivt i förfarandet inte medföra att skiljemännen i mindre mån begär preciseringar från käranden än vad som vore fallet i en vanlig tvåpartsprocess. En lämplig utgångspunkt bör vara att skiljemännen skall verka för att kärandeparten preciserar sina yrkanden och grunder samt anger den bevisning som han åberopar. Skiljemännen bör kunna ställa frågor beträffande otydliga eller ofullständiga punkter i kärandens talan. De bör också kunna påpeka för käranden att han måste leda ett visst påstående i bevis.

Skiljemännens materiella processledning måste sålunda bli beroende av flera faktorer. Det är därför inte möjligt att genom en regel i den nya lagen om skiljeförfarande på ett meningsfullt sätt närmare precisera hur långt deras processledning bör sträcka sig. Regeringen lämnar därför inget förslag till en sådan regel.

9.1 Rättsliga premisser för tvistens avgörande

Regeringens bedömning: Någon regel om på vilka rättsliga premisser som skiljemännen skall avgöra tvisten bör inte tas in i lagen.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har någon erinran mot utredningens bedömning.

Skälen för regeringens bedömning: Skiljemannalagen innehåller inga bestämmelser om vilka materiella regler som skiljemännen skall tillämpa när de avgör tvisten. Den allmänna uppfattningen bland praktiker torde idag vara att skiljemän skall döma enligt gällande lag, om parterna inte kommit överens om något annat. Parterna kan således bestämma att skiljemännen skall avgöra tvisten med tillämpning av ett visst lands lag eller mera fritt efter billighet, även om den senare typen av överenskommelse torde vara sällsynt.

Modellagen har i artikel 28 reglerat frågan om vilka materiella regler som skiljemännen skall tillämpa för att avgöra tvisten enligt följande. I första hand skall skiljemännen tillämpa de regler som parterna kommit överens om. Parterna kan bestämma att olika lagar skall tillämpas på olika delar av avtalet. Skiljemännen kan också ges behörighet att avgöra tvisten efter billighet om parterna uttryckligen har bestämt så. Om parterna inte har avtalat något skall skiljemännen använda den lag som utpekats av de lagvalsregler som skiljemännen anser tillämpliga. Skiljemännen skall slutligen alltid avgöra tvisten i överensstämmelse med avtalets villkor och med beaktande av handelsbruk.

Den finska lagen anger att skiljemännen skall grunda sin dom på lag. Parterna har dock rätt att bestämma att en viss stats lag skall användas eller att skiljemännen skall avgöra tvisten efter vad de anser skäligt.

Flera andra moderna europeiska lagar har liknande regleringar medan t.ex. den belgiska lagen saknar bestämmelser på området.

Utredningen har pekat på de problem som kan uppstå när man skall ta ställning till verkningarna av bestämmelser som utpekar materiella regler efter vilka skiljemännen skall avgöra tvisten. Förutom svåra gränsdragningsproblem påtalar utredningen att en möjlighet till klandertalan bör följa på en sådan reglering. Utredningen menar vidare att parterna genom sitt val av skiljemän kan bestämma med vilken grad av ”juridisk korrekthet” de vill ha sin sak prövad.

I Sverige torde råda enighet om att skiljemännen i första hand skall grunda sin dom på gällande rätt om parterna inte kan anses ha bestämt något annat. Detta talar för att en regel av nu aktuellt slag kan undvaras. Vidare bör på en bestämmelse om vilka materiella regler som skiljemännen skall tillämpa följa en möjlighet för parterna att klandra domen om de anser att skiljemännen tillämpat fel regelsystem. Som regeringens inledningsvis framhållit är det emellertid önskvärt att man inskränker möjligheterna till klander till förmån för en skiljedoms slutlighet. Mot denna bakgrund menar regeringens att övervägande skäl

talar för att det inte bör införas någon bestämmelse om på vilka rättsliga premisser skiljemännen skall avgöra tvisten. Detta hindrar dock inte att parterna kan träffa avtal om att tvisten skall prövas enligt ett visst lands lag eller att skiljemännen skall avgöra tvisten efter skälighet. Framgår det att skiljemännen, i strid med en sådan överenskommelse, har tillämpat ett annat lands lag, kan skiljedomen efter talan vid domstol komma att hävas på den grund att skiljemännen överskridit sitt uppdrag. Däremot bör domstolen vid en klandertalan givetvis inte pröva om skiljemännen felaktigt tillämpat den lag som parterna enats om. Det kan ju ändå inte föranleda att skiljedomen hävs.

9.2 Begreppen skiljedom och beslut

Regeringens förslag: Begreppen skiljedom och beslut definieras i den nya lagen.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Den närmare innebörden av begreppet skiljedom, till skillnad från andra beslut som skiljemännen fattar, är inte angiven i skiljemannalagen. Enligt utredningen föreligger det bland praktiker olika uppfattningar t.ex. om skiljemännen som en preliminär fråga kan pröva sin egen behörighet i en skiljedom. Utredningen anser därför att det i lagen närmare bör anges vad som avses med en skiljedom. Regeringen delar den uppfattningen.

Modellagen har till viss del reglerat frågan bl.a. i artikel 32, men den saknar en övergripande bestämmelse. Den finska lagen saknar också en bestämmelse som uttryckligen reder ut begreppen.

För rättegångsbalkens del definieras begreppen dom och beslut i 17 kap. 1 § på följande sätt. Avgörandet av saken sker genom dom. Häri inbegrips avgörande av såväl hela saken som delar av saken genom deldom eller mellandom samt stadfästelse av förlikning. Alla andra avgöranden träffas genom beslut. Skiljer rätten sig från saken på annat sätt än genom dom sker det genom ett slutligt beslut.

Eftersom det inte finns någon internationellt vedertagen begrepps- bildning kunde det ligga nära till hands att knyta an till rättegångsbalkens reglering. En mycket viktig aspekt av skiljeförfarandet är emellertid att skiljedomar i stor utsträckning kan verkställas utomlands. Detta för- hållande grundar sig på New Yorkkonventionen om erkännande och verkställighet av utländska skiljedomar. Konventionen behandlar bara skiljedomar. Den innehåller emellertid inte någon närmare definition av begreppet skiljedom. Om man i Sverige ger uttrycket skiljedom en snäv avgränsning, efter förebild från rättegångsbalkens domsbegrepp, kan det leda till att avgöranden meddelade i Sverige enligt vår lagstiftning kommer att kunna verkställas i mindre mån än avgöranden enligt andra länders lagstiftning. Det kan därför finnas anledning att ge skiljedom en mera vidsträckt innebörd. Detta medför å andra sidan att vissa såsom

skiljedom betecknade avgöranden kanske inte blir att betrakta som skiljedomar enligt New Yorkkonventionen.

Ett avgörande av tvistefrågan bör givetvis betecknas som skiljedom. Detta bör gälla oavsett om hela eller delar av tvistefrågan avgörs. Vidare bör även andra avgöranden som avslutar förfarandet – motsvarigheter till avskrivning och avvísning vid domstol – betecknas skiljedom. Andra avgöranden bör betecknas beslut. Dessa avgöranden vinner inte rättskraft och kan när som helst ändras av skiljemännen, om inte annat följer av den nya lagen. Enligt vad som har föreslagits tidigare (avsnitt 6.2.3) gäller undantaget beslut varigenom en skiljeman skilts från sitt uppdrag på grund av jäv. Ett sådant beslut kan inte ändras av skiljemännen.

Av den skisserade regleringen följer att i den mån parterna inte särskilt hänskjutit frågan om skiljeavtalets giltighet och tillämplighet till avgörande av skiljemännen får skiljemännens avgörande av sin egen behörighet formen av ett beslut, om de finner sig behöriga. Om skiljemännen i stället inte anser sig behöriga avslutas förfarandet genom skiljedom. Med den föreslagna regleringen vinner det senare avgörandet rättskraft om det inte angrips genom talan vid domstol. Det förstnämnda beslutet får som tidigare nämnts (se avsnitt 5.9) inte sådan verkan.

9.3 Frist för meddelande av skiljedom

Regeringens bedömning: Någon särskild tidsfrist för meddelande av skiljedom bör inte föreskrivas i lagen.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna delar utredningens bedömning. Några remissinstanser anser dock att en tidsfrist, om än något längre än enligt gällande rätt, är att föredra. En remissinstans anser att det bör övervägas att ge domstol möjlighet att förlänga en mellan parterna avtalad frist.

Skälen för regeringens förslag: Parterna kan enligt 18 § skiljemannalagen bestämma viss tid, inom vilken en skiljedom skall meddelas. Har parterna inte avtalat viss tid skall en skiljedom med vissa undantag meddelas inom sex månader från påkallelsen. Följden av att en dom inte meddelas inom angiven tid blir i båda fallen att skiljeavtalet förfaller, om tiden inte förlängs genom en överenskommelse mellan parterna eller, i det senare fallet, genom ett beslut av tingsrätt. Den nu beskrivna regleringen gäller dock inte om parterna eller en av dem har hemvist utom riket.

Varken modellagen eller den finska lagen innehåller någon motsvarande bestämmelse. Regleringen i andra länder visar flera olika lösningar. Enligt den belgiska lagen kan parterna bestämma viss tid inom vilken en skiljedom skall meddelas. Har de inte bestämt någon sådan tid kan endera av dem begära att domstol sätter ut en frist, dock först sedan sex månader förflutit från att skiljemännen blev utsedda. I Frankrike gäller en frist om sex månader. Denna frist kan förlängas av domstol. Även om parterna bestämt en viss frist kan domstol förlänga denna. Den nederländska lagen anger att skiljemännen får bestämma inom vilken tid

en skiljedom skall meddelas. En betydligt kärvare inställning har den spanska lagen, som anger att en skiljedom i princip skall meddelas inom sex månader från att skiljemännen blev utsedda. Denna frist kan förlängas endast genom överenskommelse mellan parterna.

Det kan ifrågasättas om en i lag bestämd frist verkligen har så stor betydelse som den i vissa fall tillmätts. Praxis när det gäller att förlänga fristen torde nämligen vara generös. Vidare framstår det som en trubbig reglering att ha samma frist oberoende av tvistens omfattning och karaktär. Det är ganska givet att en realistisk frist måste bestämmas med utgångspunkt i den aktuella tvisten. Fristen kunde visserligen, vilket också framförts under remissomgången, ha betydelse för att motverka långsamhet från parter och skiljemän samt obstruktion från framför allt partsutsedda skiljemän. Denna betydelse borde emellertid i så fall vara minst lika stor i internationella tvister. Dessa tvister är sedan ganska många år undantagna från fristregeln i skiljemannalagen. Detta har emellertid veterligen inte lett till några problem i form av utdragna förfaranden, trots att de internationella tvisterna torde vara mera svår-
bemästrade än de inhemska. Det finns enligt regeringens mening inte anledning att tro att något annat skulle inträffa, om den lagstipulerade fristen avskaffades även för inhemska skiljeförfaranden. För övrigt står det parterna fritt att komma överens om en tidsfrist, om de anser att en sådan skulle vara till nytta. Oberoende av en tidsfrist har skiljemännen i de ”stupstocks-förelägganden” som har omtalats i avsnittet om förfarandet (avsnitt 8.3) instrument som kan användas mot en trilsande eller försumlig part.

Förekomsten av tidsfristen kan rent av ha vissa direkt negativa verkningar. En frist sätter ett extra vapen i händerna på en svarandepart som genom att dra ut på förfarandet tills slutdagen är nära kan hota att omintetgöra skiljeförfarandet. Vidare blir en obligatorisk frist en komplikationsfaktor i lagregleringen. Regeringen har t.ex. i det föregående föreslagit liberala möjligheter att efter en begäran om skiljedom få till stånd prövning av nya yrkanden inom ramen för ett och samma förfarande. En ordning där man beräknar skilda frister för olika yrkanden synes mindre lämplig.

Om fristen tas bort utan att någon annan regel införs, t.ex. möjlighet för domstol att sätta en frist, kommer en parts bundenhet vid skiljeavtalet inte att upphöra även om förfarandet drar ut på tiden. Däremot har en part enligt förslaget möjlighet att få en skiljeman utbytt om denne försenar förfarandet. Vidare kan ena parten begära skiljedom beträffande tvisten även om motparten återkallar sin talan (se vidare avsnitt 9.5). Genom att använda sig av den föreslagna regleringen kommer således varje part att kunna framtvunga en skiljedom.

Mot bakgrund av det nu anförda anser regeringen att den nya lagen om skiljeförfarande inte bör innehålla någon dispositiv regel om tidsfrist för skiljedoms meddelande. Lagen kommer därmed att överensstämja med modellagen och den finska lagen på denna punkt.

Frågan är då om det i stället för den lagstadgade fristen bör införas en möjlighet för en part att vända sig till domstol för att domstolen skall sätta ut en frist för meddelande av dom. En sådan ordning skulle emellertid

kunna medföra att förfarandet drog ut på tiden. Domstolen skulle nämligen inte kunna fatta ett beslut utan en noggrann prövning av tvisten, sådan den såg ut vid den tidpunkt då domstolen prövar frågan om fristen. Mot denna bakgrund framstår det som mindre lyckat att ge en part rätt att vända sig till domstol i ett sådant ärende. Parterna får i stället genom möjligheten att få skiljeman utbytt och sin rätt att kräva dom i tvisten anses vara tillräckligt tillgodosedda.

Det kan dock finnas skäl att överväga behovet av en fristregel för vissa typer av avtal. Det finns t.ex. i 12 kap. 66 § jordabalken en regel som säger att parterna i ett hyresförhållande i vissa fall får avtala kortare frist för meddelande av skiljedom än sex månader men inte längre tid. Denna typ av särregler bör införas bland de materiella reglerna på området. Detta kräver emellertid särskilda överväganden som inte skall göras vid genomgången av de generella regler som bör införas i den nya lagen om skiljeförfarande. Regeringen återkommer till dessa frågor i avsnitt 17.

Det bör som nämnts även i fortsättningen stå parterna fritt att i skiljeavtalet eller genom annan överenskommelse bestämma viss tid för en skiljedoms meddelande. Det kan ifrågasättas om det i lagen behövs en regel som, liksom den franska lagen, ger domstol möjlighet att förlänga en av parterna bestämd frist. Grunden för skiljeförfarandet är emellertid parternas avtal. Vad parterna avtalat om förfarandet bör inte utan starkt vägande skäl sättas åt sidan. Visserligen kan man hävda att om ena parten avsiktligt fördröjt förfarandet borde andra parten ges rätt att vända sig till domstol och begära förlängning av den avtalade fristen för meddelande av skiljedom. Å andra sidan kan det hävdas att part genom att träffa avtal om en viss frist har av sagt sig denna möjlighet. Sammantaget anser regeringen att det inte finns tillräckliga skäl att genom en lagregel sätta partsautonomin ur spel på denna punkt.

9.4 Omröstningsregler

Regeringens förslag: Omröstningsreglerna utformas så att tvisten alltid avgörs. Om majoritet för en mening inte kan uppnås skall ordföranden ha utslagsröst. Om en skiljeman underlåter att delta i överläggningen skall övriga skiljemän kunna avgöra frågan.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Nästan alla remissinstanser tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Samtliga skiljemän skall enligt 16 § skiljemannalagen delta i avgörandet av en tvist. Vid omröstning skall enligt samma stadgande den mening gälla som majoriteten av skiljemän företräder. Uppnås inte majoritet för någon mening förfaller skiljeavtalet beträffande den fråga som skiljemännen prövat, om inte parterna har bestämt något annat.

Modellagen kräver enligt artikel 29 majoritet för alla typer av beslut. Parterna kan dock komma överens om något annat. En ordförande kan ensam fatta beslut om förfarandet om han givits sådan behörighet av

parterna eller av alla skiljemän. Modellagen innehåller inte någon regel som säger att alla skiljemän skall ha deltagit i skiljemännens överläggning, men det är underförstått att alla skiljemän skall ha haft möjlighet att delta vid överläggningen.

Den belgiska lagen föreskriver att skiljedom skall meddelas efter överläggning som alla skiljemän skall delta i. Omröstningsreglerna överensstämmer i denna lag liksom i den finska lagen i stort med dem som gäller enligt rättegångsbalken (se nedan). Enligt fransk och nederländsk lag skall skiljedom ges i enlighet med majoritetens mening medan den spanska liksom den schweiziska lagen tillerkänner ordföranden utslagsröst.

Enligt rättegångsbalkens omröstningsregler gäller följande. Enligt 16 kap. 3 § skall den mening gälla som omfattas av mer än hälften av rösterna. Om någon mening erhållit hälften av rösterna och ordförandens röst är bland dem skall den meningen gälla. Finns fler än två meningar och skall ingen av dem gälla enligt vad som tidigare sagts skall man se på vad målet rör (4 §). Är det fråga om pengar eller annat, som utgör viss myckenhet, skall rösterna för den större myckenheten sammanläggas med rösterna för den närmast mindre och, om det erfordras, sammanläggningen fortsätta efter samma grund, till dess någon mening skall gälla. Rör målet något annat skall den mening gälla som fått flest röster eller, om flera meningar fått lika många röster, den mening som biträtts av den främste bland dem som röstat för någon av dessa meningar.

Det kan hävdas att det inte på samma sätt som i tvistemål vid domstol är nödvändigt att skiljemännen skall komma fram till ett avgörande. Å andra sidan bygger skiljemannauppdraget på tanken att skiljemännen skall avgöra en tvist som parterna inte kan lösa själva, kanske därför att den är mycket komplicerad. Utgångspunkten bör därför vara att parterna haft för avsikt att skiljemännen alltid skall komma fram till ett avgörande. Det bör dock stå parterna fritt att bestämma annorlunda.

De dispositiva omröstningsreglerna bör således utformas så att tvisten blir avgjord, om parterna inte har bestämt något annat. Den självklara utgångspunkten är att en majoritet av skiljemännen bestämmer utgången. När en majoritet inte kan uppnås finns i princip två vägar att välja. Man kan, som i den schweiziska lagen, låta ordförandens röst vara utslagsgivande oavsett vad tvisten rör. Den andra lösningen överensstämmer i huvudsak med rättegångsbalkens reglering, dvs. om det rör sig om viss myckenhet sammanläggs rösterna för en större myckenhet med rösterna för närmast mindre myckenhet, tills en majoritet uppnås.

De båda nu diskuterade reglerna ger olika resultat i vissa fall. Det kan i och för sig göras gällande att det leder till ett mer tillfredsställande resultat om sammanjämkning sker när skiljemännen är oense endast om t.ex. ett visst belopp. Man kan även hävda att ordförandens ställning i vissa fall blir alltför stark om han alltid skall ha utslagsröst. Å andra sidan är sammanjämkning ett tämligen okänt begrepp på det internationella planet. För svensk del bör därför lämpligen väljas en modell som ger ordföranden utslagsröst. Remissutfallet ger också stöd för denna lösning.

Regeringen föreslår att om parterna inte har bestämt något annat skall den mening gälla som majoriteten av skiljemännen enas om. Om majoritet inte uppnås föreslår regeringen att ordföranden skall ha utslagsröst.

Enligt utredningens uppfattning bör lagen om skiljeförfarande inte innehålla regler om hur olika omröstningsteman skall ställas upp. Denna ståndpunkt har mött kritik från en remissinstans som framhållit att det i lagen bör anges vad som skall gälla i denna fråga. Regeringen anser dock att det saknas tillräckliga skäl för en sådan reglering. Enligt regeringens mening kan frågan helt överlämnas till skiljemännen att bedöma. Kan skiljemännen inte enas får de rösta i frågan.

Slutligen skall frågan om en skiljemans deltagande i överläggning till skiljedom beröras. I nuvarande lag anges att samtliga skiljemän skall delta i avgörandet av en tvist. Detta innebär att en skiljeman kan förhindra en dom genom att inte inställa sig till eller delta i överläggningen. Frågan är av särskilt intresse då det har framhållits att det särskilt i internationella tvister förekommer att en skiljeman saboterar eller förhalar förfarandet genom att inte delta vid förhandling eller överläggning eller genom att på annat sätt förhindra eller fördröja meddelande av en dom. Enligt regeringens mening måste det anses väsentligt att en skiljenämnd kan fatta beslut, om en skiljeman uteblir utan giltigt skäl.

Som tidigare nämnts är det enligt modellagen tillräckligt att samtliga skiljemän ges möjlighet att delta vid överläggningen. Har samtliga skiljemän beretts tillfälle att delta, men uteblir likväl någon skiljeman utan giltig orsak, kan de övriga skiljemännen besluta dom. Om man för svensk del valde en sådan regel, som då bör komma till klart uttryck i lagen, skulle, med ett undantag som dock endast torde vara av teoretiskt intresse, med de föreslagna omröstningsreglerna resultatet bli att två skiljemän av tre kan meddela dom oavsett om de är eniga eller inte. Det finns vid denna omröstning inte skäl att på något sätt beakta den uteblivne skiljemannens röst. För det fall att en part angriper en sådan skiljedom vid domstol och domstolen finner att parten har fog för ett påstående att samtliga skiljemän inte har beretts tillfälle att delta i avgörandet, bör domstolen kunna nöja sig med att bereda skiljemännen tid att hålla en ny överläggning, som undanröjer grunden för upphävande av skiljedomen (se vidare avsnitt 10.5). Deltar den tidigare uteblivne skiljemannen inte heller vid en sådan överläggning utan att ha giltigt hinder torde saken därmed vara överspelad.

Lösningen för svensk del bör alltså bli den som ovan redovisats. Även om problemet kanske främst förekommer i internationella tvister finns det inte skäl att begränsa lösningen till denna typ av tvister. Regeringen föreslår därför att det i lagen tas in en bestämmelse om att skiljemans underlåtenhet att delta i avgörandet av en fråga inte utgör hinder mot att frågan prövas. Genom den valda regleringen tillses att samtliga skiljemän får möjlighet att delta i tvistens avgörande samtidigt som en skiljeman inte ges någon mera vidsträckt möjlighet att utnyttja sin rätt att delta vid överläggningen till att förhala tvistens avgörande. Den valda modellen ger inte något utrymme för missbruk på så sätt att t.ex. en ensam skiljeman kan meddela dom under åberopande av att de andra båda skiljemännen uteblivit från överläggningen. Det kan nämligen förutses att de två

skiljemän som i exemplet inte deltagit i överläggningen inte heller kommer att underteckna skiljedomen. En sådan skiljedom kommer därmed inte att uppfylla formkravet på en skiljedom, se vidare avsnitt 9.8. Prop. 1998/99:35

9.5 Rätten till dom vid återkallelse

Regeringens förslag: Återkallar ena parten ett yrkande skall motparten kunna begära att skiljemännen prövar yrkandet.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. Olika meningar av mer eller mindre långtgående natur framförs dock i denna fråga. En remissinstans föreslår att regeln utformas efter mönster av 13 kap. 5 § första stycket rättegångsbalken.

Skälen för regeringens förslag: Om den part som påkallar ett skiljeförfarande återkallar sin talan har motparten inte rätt till dom enligt någon uttrycklig bestämmelse i skiljemannalagen. Enligt modellagen kan däremot motparten framtvinga en skiljedom under förutsättning att han har ett befogat intresse av att få tvisten prövad. Även den finska skiljemannalagen har en motsvarande bestämmelse. Enligt rättegångsbalken har svaranden i ett dispositivt tvistemål alltid rätt till dom om käranden återkallar sin talan. Detta förutsätter dock att svaranden har ingått i svaromål (13 kap. 5 § första stycket).

Frågan är nu hur den angivna situationen bör regleras i en ny lag om skiljeförfarande.

Regeringen kan konstatera att motiven till ifrågavarande reglering i rättegångsbalken främst består i att en part inte skall kunna återkomma med samma talan gång på gång. Motsvarande synsätt bör gälla även i skiljeförfaranden. Därutöver får regeringens förslag om att en part skall kunna framställa nya yrkanden (se avsnitt 8.3) betydelse i sammanhanget. Det synsätt som ligger bakom denna reglering talar för att en part också bör ha rätt att kräva dom beträffande ett yrkande som motparten återkallar. Då det enligt förslaget ankommer på skiljemännen att bedöma lämpligheten av att nya yrkanden förs in i skiljeförfarandet bör det inte därutöver krävas att den part som begär skiljedom över ett återkallat yrkande har ingått i svaromål. Av samma skäl bör inte rätten till dom göras beroende av en prövning huruvida en part har ett befogat intresse av att få tvisten prövad, sedan ett yrkande väl tagits upp till prövning i skiljeförfarandet.

Såvitt avser den under remissomgången framförda tanken om en parts möjlighet att vid återkallelse kunna välja mellan skiljedom, tredsdom eller fortsatt handläggning konstaterar regeringen att konsekvenserna av en sådan ordning är svåra att överblicka. Särskilt när det gäller internationella förfaranden framstår en reglering i enlighet med det sagda som ytterst tveksam. Så skulle t.ex. verstälighetsfrågorna få en helt ny dimension om det vore möjligt för skiljemännen att meddela tredsdom. Man kan också fråga sig i vad mån det finns något behov av en sådan regel. Någon motsvarighet härtill återfinns, såvitt regeringen känner till,

inte heller i några andra länders lagstiftningar. Mot bakgrund av det anförda anser regeringen att det saknas skäl att nu penetrera frågan vidare.

Regeringen föreslår således att om en part återkallar ett yrkande skall motparten ha en oavvislig rätt att få yrkandet prövat av skiljemännen.

9.6 Deldom och mellandom

Regeringens förslag: Skiljemännen skall kunna meddela särskild skiljedom. Huvudfordran och fordran som åberopas till kvittning skall dock avgöras i samma skiljedom.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Enligt 19 § skiljemannalagen får deldom ges om det kan ske utan förfång för part. Vidare kan skiljemännen meddela särskild dom på medgivande.

Modellagen har inte något särskilt stadgande om deldom och mellandom. Det framgår dock av artikel 32(1), där det talas om ”final award”, att det är förutsatt att skiljemännen skall kunna avgöra delar av tvisten i en skiljedom. En motsvarande bestämmelse finns i den tyska lagen. I den nederländska och den schweiziska lagen ges skiljemännen uttryckligen möjlighet att meddela dom beträffande delar av tvisten. Parterna kan enligt den sistnämnda lagen inskränka denna möjlighet.

Den finska lagen ger skiljemännen möjlighet att meddela deldom i huvudsak på samma sätt som skiljemannalagen. Det anges dock att över en fordran och ett mot den framställt kvittningsyrkande skall dömas i ett sammanhang. Vidare regleras i den finska lagen möjligheten att meddela mellandom på så sätt att detta förutsätter att parterna är ense om det.

Enligt utredningen har Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut uppgett att det för närvarande råder en besvärande osäkerhet när det gäller möjligheterna att vid skiljeförfarande enligt skiljemannalagen meddela särskild skiljedom, dvs. ”i första hand” deldom och mellandom. Institutet anser att det framför allt av processekonomiska skäl bör finnas tämligen vida möjligheter att meddela sådan särskild skiljedom. Det bör dock enligt institutet övervägas att föreskriva viss begränsning för det fall att någon av parterna motsätter sig särskild skiljedom.

Utredningen har dragit slutsatsen att det inte finns skäl att föreslå någon begränsning av möjligheten att meddela deldom jämfört med vad som gäller enligt skiljemannalagen. Regeringen delar den bedömningen. Liksom enligt nuvarande lag bör skiljemän således kunna meddela deldom när en part helt eller delvis medgett ett yrkande. För annan deldom förutsätts enligt skiljemannalagen att den skall kunna ges utan förfång för en part. Bakom denna inskränkning ligger samma tankegång som kommit till uttryck i 17 kap. 4 § rättegångsbalken, nämligen att det skall dömas i ett sammanhang över en huvudfordran och en fordran som åberopas till kvittning. En part som får framgång med ett kvittningsyrkande kunde annars inte använda sin fordran till avräkning och en

skiljedom i den delen skulle kanske sedan inte kunna verkställas. Regeringen anser att det i den nya lagen bör anges att i de fall motparten åberopat en motfordran skall båda fordringarna avgöras i samma skiljedom. Med en sådan reglering behövs det inte några ytterligare begränsningar av möjligheten att meddela deldom.

Det finns i dag bestämmelser om mellandom i 17 kap. 5 § rättegångsbalken. Parterna har enligt detta stadgande inte något uttryckligt inflytande över frågan om mellandom skall meddelas, även om deras ståndpunkt givetvis är viktig.

Ett exempel på när det kan vara praktiskt att avgöra en tvist i skilda domar är när tvisten gäller både om skadeståndsskyldighet föreligger och i så fall hur skadeståndet skall beräknas. En mellandom har här huvudsakligen en processekonomisk funktion. Frågan om skadeståndets storlek – som kanske kräver en vidlyftig utredning – blir ju aldrig aktuell om det i mellandomen konstateras att någon skadeståndsskyldighet inte föreligger. En mellandom av sådant innehåll innebär att tvisten slutligen löses med åtföljande fördelar för båda parterna. Det finns även andra fall, som strax skall beröras, då det är lämpligt att mellandom kan meddelas.

De skäl som talar för att domstolen skall kunna meddela mellandom i en rättegång har bärkraft även beträffande skiljeförfarandet. Enligt regeringens mening bör det därför i skiljeförfarandet finnas minst lika stora möjligheter att meddela mellandom som det finns i en rättegång.

Mellandom bör sålunda kunna ges om skyldigheten att prestera något innan skiljemännen, vid bifallande dom, bestämmer prestationens storlek. Vidare bör det vara möjligt att ge mellandom t.ex. beträffande en invändning om att preskription inträtt. Den senare typen av invändning kan ofta prövas utan vidlyftig utredning, och vid bifall avgörs praktiskt sett hela målet. Även i de fall då käranden grundar sitt anspråk på alternativa grunder kan det finnas skäl att pröva en av grunderna i en mellandom. Vid bifall behöver nämligen övriga grunder inte prövas. Möjligheten att meddela mellandom bör emellertid även kunna avse andra frågor angående saken som skiljemännen anser lämpliga att bryta ut till separat behandling. Det kan t.o.m. tänkas fall då skiljemännen avgör själva tvisten genom en särskild skiljedom för att sedan besluta om kostnaderna för sig i den slutliga skiljedomen. Några närmare anvisningar till skiljemännen som begränsar deras möjligheter att meddela mellandom eller, med skiljemannalagens beteckning, särskild skiljedom, bör inte infogas i lagen.

Om båda parter vill ha en viss fråga prövad i en särskild skiljedom eller, omvänt, om de båda motsätter sig en sådan dom, bör skiljemännen ha att rätta sig efter deras inställning. En enskild part bör däremot inte ha möjlighet att förhindra skiljemännen att avgöra målet på ett processekonomiskt riktigt sätt. Skiljemännen bör därför, om man bortser från kvittningsfallet, ha rätt att meddela en särskild skiljedom mot ena partens bestridande. De skäl som parten stöder sitt motstånd på får alltså bedömas av skiljemännen i det enskilda fallet.

Regeringen föreslår således att skiljemännen skall kunna meddela särskild skiljedom om inte båda parterna motsätter sig det med den begränsningen att en huvudfordran och en fordran som åberopas till

kvittning alltid skall avgöras i samma skiljedom. För enkelhetens skull bör båda typerna av nu aktuella domar kunna betecknas särskild skiljedom. Prop. 1998/99:35

9.7 Stadfästning av förlikning

Regeringens förslag: Skiljemännen skall på parternas begäran kunna stadfästa en förlikning i en skiljedom.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Skiljemannalagen innehåller inga regler som säger att skiljemännen kan fastställa en förlikning genom skiljedom. Skiljemännen anses trots detta ändå ha en sådan möjlighet.

Enligt modellagen artikel 30 får skiljemännen på parternas begäran stadfästa en förlikning genom skiljedom. Den finska, tyska och nederländska lagen innehåller motsvarande reglering. I samtliga fall krävs enighet mellan parterna. Skiljemännen anses dock under vissa förutsättningar kunna vägra stadfästelse.

Förliks parterna i en rättegång får domstolen enligt 17 kap 6 § rättegångsbalken stadfästa förlikningen i en dom. Även i detta fall skall parterna begära stadfästelse. Det anses att rätten har en viss möjlighet att vägra stadfästelse, t.ex. om förlikningen strider mot lag eller god sed.

En förlikning som parterna träffat är i sig inte verkställbar. Om skiljemännen ges möjlighet att i en skiljedom stadfästa en förlikning får detta till följd att förlikningen blir exigibel. Skiljedomen kan således verkställas både inom och utom Sverige. Fördelarna med en sådan ordning är uppenbara. Regeringen föreslår därför att det i lagen om skiljeförfarande införs en bestämmelse om att skiljemän kan stadfästa en mellan parterna träffad förlikning i en skiljedom. Som en första förutsättning för stadfästelse bör det krävas att parterna är eniga om att förlikningen skall stadfästas. Vidare bör skiljemännen ges möjlighet att vägra stadfästelse. Detta bör kunna ske t.ex. om skiljedomen skulle strida mot grunderna för rättsordningen här i riket eller parternas överenskommelse syftar till att bedra någon. Utrymmet för att vägra fastställelse blir som synes inte särskilt stort, men det bör ändå finnas. Den svenska lagstiftningen kommer genom den nu föreslagna regleringen att stå i samklang med modellagen och de ovan angivna lagarna.

9.8 Skiljedomens utformning och innehåll

Regeringens förslag: Skiljedomens utformning skall vara skriftlig. Den skall undertecknas av skiljemännen eller en majoritet av dem. I sistnämnda fall skall orsaken till att samtliga skiljemän inte undertecknat domen anges. Parterna får bestämma att endast ordföranden skall underteckna skiljedomens utformning.

Dagen för skiljedomens meddelande och platsen för förfarandet skall anges i skiljedomens utformning.

Skiljedomens utformning skall genast tillställas parterna.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: I princip samtliga remissinstanser tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. En remissinstans anser att det i lagen bör införas ett krav på att skiljedomens utformning skall motiveras, eventuellt med möjlighet för parterna att i vissa fall bestämma annorlunda.

En utländsk expert har, för det fall som någon majoritet för en viss mening inte kan uppnås och ordförandens mening sålunda blir gällande, ifrågasatt bestämmelsen såvitt gäller undertecknande.

Skälen för regeringens förslag: Skiljemannalagen uppställer följande krav på en skiljedomens utformning och innehåll. Enligt 17 § skall skiljedomens utformning avfattas skriftligen och undertecknas av skiljemännen. Skiljedomens utformning bör innehålla uppgift om ort och dag för meddelandet. Vidare bör skiljemännen underrätta parterna om när och var skiljedomens utformning finns tillgänglig. Om skiljedomens utformning inte är avfattad skriftligen och undertecknad av skiljemännen är den enligt 20 § första stycket 1 p. ogiltig. Undantag härifrån görs om skiljedomens utformning är undertecknad av flertalet skiljemän och de på domen har intygat att den skiljeman som inte skrivit under domen har deltagit i tvistens avgörande.

Modellagens bestämmelser om skiljedomens utformning och innehåll återfinns i artikel 31. Den överensstämmer i stort med skiljemannalagens bestämmelse. Till skillnad från den svenska lagen uppställer modellen dessutom krav på att skiljemännen skall motivera sitt avgörande. Vidare skall enligt modellen i domen anges den plats som bestämts för förfarandet och den dag domen getts. Enligt en uttrycklig bestämmelse skall domen anses given på den plats som sålunda anges på domen. Slutligen stadgas att ett exemplar av domen – undertecknad av skiljemännen på sätt som sagts ovan – skall sändas till varje part.

Den finska lagen har samma krav på form som modellen. Den föreskriver vidare att domen skall tillställas parterna på ett bevisligt sätt. Däremot behöver skiljemännen inte motivera sitt avgörande.

De flesta andra moderna europeiska lagarna kräver skriftlig form samt motivering av domen.

Frågan om en reglering av skiljedomens utformning och innehåll bör ses i belysning av de allmänna överväganden avseende graden av statlig inblandning i skiljeförfaranden som regeringen inledningsvis givit uttryck för. Regeringen har sålunda konstaterat att det saknas anledning att genom lagstiftning i alltför hög grad reglera parternas mellanhavanden.

Partsautonomin skall ges en centrala ställning. De krav som en part kan ställa på en skiljedoms utformning och innehåll behöver därför inte nödvändigtvis resultera i uttryckliga bestämmelser i lagen om skiljeförfarande.

Vad nu sagts innebär inte att man kan avstå från bestämmelser som gäller skiljedomens form och innehåll. Tvärtom framstår det som mycket angeläget att vissa frågor får sin reglering. Dessa bör dock kunna begränsas så att man i lagen om skiljeförfarande endast anger de minimikrav som från samhällets sida bör ställas för att en skiljedom skall verkställas. Härutöver bör naturligtvis modellagens och utländska skiljemannalagars bestämmelser på området beaktas.

Med utgångspunkt i det nu sagda bör skiljedomen vara dokumenterad i skrift. Vidare bör skiljemännen ha undertecknat domen. Är domen inte undertecknad av alla skiljemän bör det liksom för närvarande vara tillräckligt att flertalet av skiljemännen undertecknat den och samtidigt angett varför inte alla skiljemän undertecknat skiljedomen. Särskilt i förfaranden med skiljemän från olika länder kan det ta tid att skicka runt skiljedomen för att den skall undertecknas av samtliga skiljemän. Parterna kan ha en befogat intresse av att snabbt få reda på utgången. Det bör därför lämnas möjlighet för parterna att föreskriva att det är tillräckligt att domen undertecknas av skiljenämndens ordförande. Något praktiskt behov av ett undantag från vad nu sagts för det fall skiljedomen ger uttryck endast för ordförandens mening torde inte föreligga.

Som tidigare nämnts (avsnitt 8.5) bör, på samma sätt som i t.ex. modellagen, platsen för skiljeförfarandet anges i skiljedomen. Denna plats har betydelse då det gäller att avgöra om det är fråga om en svensk skiljedom. Däremot finns det inte någon anledning att i lagen om skiljeförfarande ta in en motsvarighet till modellagens bestämmelse om att en skiljedom skall anses meddelad på platsen för förfarandet. En sådan regel skulle i nationella förfaranden helt sakna betydelse. Slutligen bör dagen för domens meddelande anges eftersom den bildar utgångspunkt för vissa frister.

Nästa fråga är huruvida det i lagen bör införas en bestämmelse om att skiljemännen skall motivera domen. Det finns skäl både för och emot en sådan ordning. För ett krav på ett motiverat avgörande talar den omständigheten att modellagen och flera utländska lagar om skiljeförfarande har en sådan bestämmelse. Vidare kan man anta att parterna är intresserade av det resonemang som ligger till grund för avgörandet. En motivering kan även få betydelse för tolkningen av domslutet och rättskraftsfrågorna. Med ett lagstadgat krav på motivering följer emellertid den nackdelen att man i det fallet motiveringen uteblir måste ge part möjlighet att klandra domen. Som regeringen tidigare framhållit är det angeläget att till förmån för en skiljedoms slutlighet begränsa möjligheterna till klander. Detta talar mot ett krav på motivering av skiljedomen. Vidare kan det, även om det vid en första betraktelse verkar långsökt, med ett motiveringskrav ifrågasättas vilka kvalitativa normer som bör gälla för motiveringen. De skäl som ovan angetts för nyttan med en motiverad dom innebär nämligen att kraven på motiveringens kvalitet inte kan sättas alltför lågt. Det finns också andra argument mot ett krav på motivering.

Särskilda problem skulle uppstå i de skiljeförfaranden som närmast gäller kvalitetsbedömningar, sk. sniff and look arbitration. Även kostnadsaspekten måste beaktas. En skriftlig domsmotivering innebär ökade kostnader som parterna får bära.

Det finns alltså beaktansvärda skäl både för och emot ett lagstadgat krav på motivering av skiljedom. Ingenting av lösningen framstår som självklar. Frågans betydelse skall dock inte överdrivas. Svenska skiljedomar är enligt praxis försedda med motivering. Något krav på domsmotivering behöver inte införas i lagen för att säkerställa att skiljedomen skall kunna verkställas. Mot bakgrund härav framstår en ordning som innebär att parterna fritt får bestämma om de vill att skiljedomen skall vara motiverad som en lämplig avvägning. Remissutfallet ger också stöd för denna lösning. Regeringen anser därför att något krav på motivering av domen inte bör införas i lagen om skiljeförfarande.

Det nu sagda utesluter inte att parterna kan bestämma ytterligare krav på skiljedomens utformning och innehåll utöver vad som stadgas i lagen. Parterna bör t.ex., förutom att kunna kräva en domsmotivering, utan vidare kunna uppställa krav på att eventuella skiljaktiga meningar skall motiveras och bifogas domen.

9.9 Rättelse, tolkning och komplettering

Regeringens förslag: Skiljemännen skall ha möjlighet att rätta, tolka och komplettera en skiljedom. Rättelse får endast avse uppenbara oriktigheter till följd av skrivfel, räknefel eller liknande förbiseende. Komplettering får ske i de fall då skiljemännen av förbiseende underlåtit att avgöra en fråga som hänskjutits till dem. Tolkning får endast avse domslutet.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. En remissinstans avstyrker förslaget i den del som gäller tolkning av skiljedom. Två remissinstanser anser att det bör krävas en partsöverenskommelse för att skiljemännen skall kunna tolka en skiljedom.

Några utländska experter menar att de föreslagna tidsfristerna är alltför snålt tilltagna. Någon expert uttrycker tvekan till bestämmelsen att skiljemännen skall kunna tolka en skiljedom.

Skälen för regeringens förslag: Det finns inte någon bestämmelse i skiljemannalagen som ger skiljemännen möjlighet att rätta, tolka eller komplettera ett avgörande. Det är emellertid en allmän uppfattning att skiljemän kan rätta skiljedomar i analogi med vad som gäller för domstols domar enligt 17 kap. 15 § rättegångsbalken.

Om en domstol finner att en dom eller ett beslut i ett tvistemål innehåller någon uppenbar oriktighet till följd av rättens eller någon annans skrivfel, räknefel eller liknande förbiseende, får domstolen besluta om rättelse (17 kap. 15 § första stycket rättegångsbalken). Vidare kan en domstol komplettera ett sådant avgörande om rätten av förbiseende underlåtit att fatta ett beslut som skulle ha meddelats i samband med en

dom eller ett slutligt beslut (17 kap. 15 § andra stycket rättegångsbalken). Sistnämnda möjlighet är inskränkt till två veckor från det att avgörandet meddelades, medan rättelseinstitutet inte är inskränkt i tiden.

Modellagen innehåller i artikel 33 en bestämmelse som ger skiljemännen möjlighet att besluta om rättelse och att komplettera sitt avgörande. Liknande bestämmelser återfinns i den tyska, finska och nederländska lagen. Modellagens stadgande, liksom den tyska regleringen, medger dessutom skiljemännen att tolka en skiljedom, om parterna har kommit överens om det. Sådant avtal kan träffas i förväg eller när behov av tolkning uppkommer.

Utredningen har föreslagit att det i lagen om skiljeförfarande skall tas in bestämmelser som ger skiljemännen möjlighet att rätta, tolka och komplettera en skiljedom. Enligt utredningen bör bestämmelserna i huvudsak kunna utformas med modellagen som förebild.

Vad först gäller möjligheten att rätta en skiljedom delar regeringen utredningens bedömning. Enligt regeringens mening bör rättelsemöjligheten, liksom enligt rättegångsbalken, vara begränsad till fel som har karaktär av klara, lapsusbetonade förbiseenden och inte få omfatta oriktigheter som kan föras tillbaka på felaktigheter i rättstillämpningen eller egentliga tankefel o.d. Skiljemännen bör ges möjlighet att av egen kraft rätta ett avgörande. Vidare bör skiljemännen ha möjlighet att rätta ett avgörande om en part begär det.

Vad sedan gäller frågan om möjligheten att komplettera en skiljedom ansluter sig regeringen även på denna punkt till utredningens bedömning. Skiljemännen bör således få meddela ett tilläggsbeslut beträffande en fråga som hänskjutits till dem, men som de inte uttalat sig om i avgörandet. Liksom vid rättelse bör skiljemännen ges möjlighet att komplettera en skiljedom både av egen kraft och på begäran av en part.

Vid utformningen av modellagen ansågs det att skiljedomens slutgiltighet kunde ifrågasättas om skiljemännen gavs möjlighet att tolka domen. Vidare menade man att en sådan bestämmelse skulle kunna öppna möjlighet för parterna att ansätta skiljemännen med ogrundade framställningar om tolkning på olika punkter. Däremot ansågs det inte föreligga hinder för parterna att genom avtal ge skiljemännen behörighet att tolka en skiljedom.

Det skulle onekligen innebära en stor fördel om skiljemännen gavs möjlighet att tolka domslutet i en skiljedom. Härigenom skulle de på ett praktiskt sätt kunna undanröja sådana oklarheter som t.ex. medför hinder för verkställighet. I annat fall skulle den vinnande parten vara hänvisad till att väcka talan vid domstol med alla de olägenheter som det innebär. Regeringen anser att skiljemännen bör ha möjlighet att tolka domslutet i en skiljedom.

Nästa fråga blir då om det skall krävas en partsöverenskommelse för att tolkning skall kunna ske. Det kan dock direkt sägas att det framstår som svårförståeligt varför man skall uppställa krav på partsöverenskommelse när det gäller tolkning men inte ha motsvarande krav beträffande rättelse och komplettering av en skiljedom. Parterna funderar säkert inte närmare på behovet av tolkning förrän de får en oklar skiljedom i sin hand. I den situationen har i allmänhet en av parterna inte intresse av ett klagande.

Det ter sig klart olämpligt att tolkning då inte skulle kunna äga rum. Vad sedan gäller de betänkligheter som framfördes under utarbetandet av modellagen anser regeringen att dessa borde kunna undanröjas om regleringen utformas med sagda invändningar i åtanke. Regeringen återkommer strax till detta. Den svenska regeln bör mot bakgrund av det nu anförda utformas så att tolkning inte förutsätter att parterna har gett skiljemännen sådan behörighet.

Regeringen föreslår således att det i lagen om skiljeförfarande tas in en bestämmelse av vilken framgår att skiljemännen skall ha möjlighet att tolka domslutet i en skiljedom. Det bör av lagen framgå att det enbart är domslutet som kan bli föremål för tolkning.

Bestämmelserna bör utformas så att skiljemännen ges rätt – men inte skyldighet – att rätta, komplettera eller tolka avgörandet. Det bör överlåtas till skiljemännen att närmare avgöra om det föreligger förutsättningar för rättelse, komplettering respektive tolkning. Med en sådan ordning undviker man att en skiljedoms slutlighet äventyras samtidigt som riskerna för förhållningar minimeras. Några närmare anvisningar till skiljemännen bör inte ges i lagen.

Det ligger i sakens natur att den part som begär tolkning noga specificerar vad han menar är oklart. Han kan annars inte räkna med att skiljemännen kommer att gå med på hans begäran. Någon särskild bestämmelse härom torde inte behövas.

Om skiljemännen överväger att meddela ett beslut om rättelse, komplettering eller tolkning bör parterna i allmänhet få yttra sig över frågan. Det kan dock tänkas uppkomma fall då en sådan åtgärd framstår som obehövlig med hänsyn till åtgärdens karaktär. Vidare kan en part visa sig vara svår att nå inom rimlig tid. Skiljemännen bör därför ges ett visst utrymme att underlåta kommunikation.

Slutligen vill regeringen ta upp frågan om vilka tidsfrister som skall gälla för parter och skiljemän när det blir aktuellt att rätta, tolka eller komplettera en skiljedom. Utredningen har här föreslagit att skiljemännen skall ha 30 dagar på sig från dagen för skiljedomens meddelande för att av egen kraft rätta eller komplettera ett avgörande. I de fall en part begär en sådan åtgärd eller att skiljemännen skall tolka en skiljedom skall, enligt utredningen, en parts begäran framställas inom 30 dagar från delfåendet av domen.

De av utredningen förordade tidsfristerna överensstämmer i huvudsak med motsvarande frister i modellagen. De kan dock tyckas något snålt tilltagna, särskilt i de fall då skiljemännen är bosatta i olika länder. Det är emellertid av största intresse att minimera tidsfristerna för ifrågavarande åtgärder sedan en skiljedom väl givits. Parternas berättigade intresse av att snabbt erhålla skiljemännens slutliga avgörande måste få väga tungt i sammanhanget. Mot denna bakgrund anser regeringen att de nu angivna fristerna är väl avvägda.

Regeringen föreslår således att i de fall skiljemännen av egen kraft rättar eller kompletterar en skiljedom detta skall ske inom 30 dagar från dagen för skiljedomens meddelande. Regeringen föreslår vidare att parts begäran om sådan åtgärd eller om tolkning skall ske inom 30 dagar från delfåendet av domen.

Med denna reglering återstår det att klargöra vilken tidsfrist som skall gälla för skiljemännen sedan parterna begärt en åtgärd av ifrågavarande slag. Enligt modellagen har skiljemännen 30 dagar på sig från mottagandet av en begäran om rättelse eller tolkning. Avser begäran en komplettering av skiljedomen utsträcks tidsfristen enligt modellagen till 60 dagar. Enligt modellagen kan skiljemännen förlänga de nu angivna tidsfristerna.

De tidsfrister som intagits i modellagen i nu aktuellt avseende framstår som ändamålsenliga. Däremot kan det ifrågasättas om det finns något behov av en möjlighet till förlängning av fristen. I den tyska lagen, vars bestämmelser om tidsfrister motsvarar modellagens, saknas en sådan möjlighet. Regeringen har svårt att se något större behov av en möjlighet till förlängning utöver de 30 respektive 60 dagar som följer av den tyska lagens och modellagens bestämmelser. Regeringen föreslår därför att dessa frister skall gälla enligt den nya lagen om skiljeförfarande.

10 Skiljedoms ogiltighet och upphävande av skiljedom

10.1 Uppdelningen mellan ogiltighet och klander

Regeringens bedömning: Uppdelningen mellan grunder som gör skiljedomen ogiltig och sådana som inom viss tid måste åberopas av en part inför rätten bör behållas.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna instämmer i bedömningen eller lämnar den utan erinran. Några anser dock att uppdelningen bör slopas och att lagen endast bör innehålla klandergrunder.

Flera utländska experter menar att lagen endast bör innehålla klandergrunder.

Skälen för regeringens bedömning: Det ligger i själva skiljeavtalet att parterna härigenom har av sagt sig möjligheten att vid domstol få en skiljedom överprövad på materiell grund. Om det däremot förekommit något formellt fel vid handläggningen eller om det annars finns anledning att ifrågasätta om förfarandet skett på ett korrekt sätt har parterna ett berättigat intresse av att kunna angripa domen. I sådana fall finns det även andra intressen som skulle kunna motivera att en skiljedom kan angripas. Så t.ex. kan hänsynen till allmänna intressen och till tredje man motivera en domstolskontroll av skiljedomar. Särskilt den omständigheten att rättsväsendet medverkar vid exekution av en skiljedom talar för detta. Å andra sidan är det väsentligt att ett skiljeförfarande kan genomföras snabbt och att tvisten i och med skiljedomen avgörs slutligt. Det finns också i många fall ett intresse av att bibehålla sekretessen. Även kostnadsaspekten kommer in i bilden. Det nu sagda innebär att man måste göra en avvägning mellan de olika intressen som ovan angetts när man skall reglera i vilken utsträckning en skiljedom skall kunna bli föremål för

kontroll vid domstol. Som antytts inledningsvis kan det dock aldrig bli tal om en materiell överprövning, vare sig i fråga om bevisning eller den rättsliga bedömningen.

I skiljemannalagen finns bestämmelser om när en skiljedom är ogiltig även om den inte angrips av någon part (20 §). Lagen innehåller även regler om klander-talan, dvs. att en skiljedom inom viss tid och på vissa grunder kan angripas av en part (21 §). Ogiltighetspåföljden är betingad av hänsyn till tredje mans eller något allmänt intresse medan klandergrunderna främst är avsedda att ge parterna möjlighet att angripa skiljedomen om endast deras intressen träds för när.

Det kan ifrågasättas och har också ifrågasatts av flera remissinstanser om den nu angivna uppdelningen mellan ogiltighets- och klandergrunder är ändamålsenlig. Ett alternativ härtill vore att alltid låta det vara upp till parterna att avgöra om någon av dem vill angripa skiljedomen. Med en sådan ordning skulle ogiltighetsbegreppet kunna utmönstras ur lagstiftningen.

Modellagen liksom t.ex. den belgiska lagen innehåller enbart klandergrunder. Å andra sidan skall det enligt modellagen ske en ny prövning enligt dessa grunder vid begäran om verkställighet. Och enligt den belgiska lagen finns ingen preklusionsfrist om part vill föra talan mot skiljedomen under åberopande av att den strider mot ordre public eller att tvisten inte kunde hänskjutas till avgörande av skiljemän. Den finska lagen skiljer mellan grunder för en skiljedoms ogiltighet och grunder som kan åberopas av en part endast om talan förs mot skiljedomen inom viss tid.

En utländsk skiljedom gäller enligt 7 § första stycket lagen (1929:147) om utländska skiljeavtal och skiljedomar (LUSK) inte om den mot vilken skiljedomen riktar sig visar att vissa omständigheter förelegat. Vidare anges i 7 § andra stycket att en utländsk skiljedom inte heller gäller om den innefattar prövning av en fråga som enligt svensk lag inte kan avgöras av skiljemän eller om tillämpning av skiljedomen skulle vara uppenbart oförenlig med grunderna för rättsordningen här i riket (ordre public). En utländsk skiljedoms giltighet enligt 7 § andra stycket prövas oberoende av invändning. Dessa bestämmelser har utformats i nära anslutning till artikel V i New Yorkkonventionen om erkännande och verkställighet av utländska skiljedomar (se vidare prop. 1971:131). Av bestämmelserna framgår således att konventionen behandlar grunderna om skiljedomsrättighet och ordre public på annat sätt än andra grunder som kan hindra erkännande och verkställighet. Som närmare behandlas framför allt i avsnitt 15.3 föreslår utredningen att den svenska lagen i ännu högre grad skall anknyta till konventionens bestämmelser.

Av den gjorda genomgången framgår att reglerna om en skiljedoms giltighet med hänsyn till ordre public och skiljedomsrättighet behandlas på särskilt sätt i New Yorkkonventionen samt i t.ex. belgisk och finsk lagstiftning. Vidare framgår det att en förnyad prövning av bl.a. dessa grunder skall ske vid begäran om verkställighet enligt modellagen. Enligt regeringens mening är det uppenbart att en skiljedom som behandlar frågor om t.ex. vårdnad och faderskap oavsett parternas agerande inte kan tillerkännas rättsverkan. Det framstår därvid som tydligast om

lagstiftningen direkt anger att en skiljedom som innehåller denna typ av brister inte kan tillerkännas verkan. (Angående en viss modifikation av denna princip hänvisas till avsnitt 13.2.2 om verkställighet av skiljedom.) Regeringen ansluter sig därför till utredningens bedömning att uppdelningen mellan grunder som gör skiljedomen ogiltig och sådana som inom viss tid måste åberopas av en part som för talan mot skiljedomen bör behållas, oaktat modellagens reglering.

10.2 Skiljedomens ogiltighet

Regeringens förslag: En skiljedom skall vara ogiltig

1. om den innefattar prövning av en fråga som inte kan hänskjutas till skiljemän,
2. om den eller det sätt på vilket den tillkommit är uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen i Sverige (ordre public) eller
3. om den inte uppfyller föreskrifterna om skriftlighet och under-tecknande.

Ogiltigheten skall kunna gälla endast en viss del av domen.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De remissinstanser som tillstyrkt eller godtagit uppdelningen mellan ogiltighetsregler och klanderregler tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Bestämmelserna om en skiljedoms ogiltighet finns i 20 § skiljemannalagen. En skiljedom är enligt första stycket ogiltig dels om något giltigt skiljeavtal inte förelegat, dels om skiljedomen inte är avfattad skriftligen och undertecknad av skiljemännen. Vidare är en skiljedom ogiltig i den mån skiljemännen dömt angående en fråga som enligt lag inte får hänskjutas till avgörande av skiljemän eller om, då domen meddelades, mot skiljemannaförfarandet förelåg sådant hinder, varom sägs i 1 § andra stycket, dvs. att det pågick rättegång om frågan.

Om en skiljemans underskrift saknas är skiljedomen enligt andra stycket ändå inte ogiltig om den är undertecknad av de flesta skiljemännen och de har intygat att den skiljeman, vars underskrift saknas, deltagit i tvistens avgörande. Slutligen sägs i tredje stycket att om skiljedomen är ogiltig i någon del och detta medför att den inte kan verkställas är hela domen ogiltig.

Det finns i 22 § skiljemannalagen en bestämmelse som talar om en skiljedoms verkan som rättegångshinder när domen inte kan verkställas. Där sägs att om kronofogdemyndighet finner en skiljedom så mörk, att verkställighet inte kan meddelas, utgör skiljedomen inte hinder för en part att till domstol instämma den fråga som skiljemännen prövat.

Den närmare innebörden av 22 § är emellertid oklar. En tolkning av stadgandet är att en part kan välja mellan att påkalla ett nytt skiljeförfarande och att föra talan vid domstol. Om ett nytt skiljeförfarande initieras är det osäkert om de gamla skiljemännen behåller sin behörighet eller om nya skiljemän skall utses. Paragrafen kan också ges den

innebörden att skiljeavtalet har konsumerats genom skiljedomen och att en part därför endast kan vända sig till domstol.

När man i en ny lag om skiljeförfarande skall slå fast i vilka fall en skiljedom skall drabbas av ogiltighet bör man utgå från det synsätt som berörts i föregående avsnitt, nämligen att ogiltighet endast bör följa av att en skiljedom står i konflikt med det allmännas eller tredje mans intresse. Vidare bör en så ingripande påföljd som ogiltighet inte ges ett större tillämpningsområde än vad som är nödvändigt. Eftersom denna påföljd inte bör inskränkas till viss tid kan nämligen rättsförhållanden som varat länge komma att rubbas. Det är också önskvärt att uttömmande reglera i vilka fall en skiljedom skall vara ogiltig.

Twister som inte är dispositiva kan inte bli föremål för skiljeförfarande. Skiljedomar som innefattar prövning av frågor som inte kan hänskjutas till avgörande av skiljemän bör inte heller tillerkännas giltighet. Frågan om skiljedomsrätt har behandlats i avsnitt 5.2.

Som utredningen framhållit finns det frågor som visserligen inte kan sägas vara i vanlig mening indispositiva men som en allmän domstol ändå inte skulle befatta sig med. I första hand tänker man på anspråk som grundas på spel eller kriminella handlingar, t.ex. förpliktande att betala en avtalad muta. Parterna kan ha ett intresse av att lösa tvister som emanerar ur sådana förhållanden. På samma sätt som domstolarna inte befattar sig med denna typ av tvister bör emellertid i princip inte heller samhällets verkställande myndigheter kunna anlitas av parterna även om en sådan tvist prövats av skiljemän. Skiljedomar av denna typ kan sägas vara uppenbart oförenliga med grunderna för rättsordningen här i riket (ordre public).

Under ordre public-begreppet faller även skiljedomar där någon förpliktats till en prestation som är förbjuden i lag. En skiljedom kan vidare ha en sådan karaktär av straff att den inte kan anses godtagbar. Man kan också tänka sig fall då en skiljedom anses strida mot ordre public därför att skiljemännen avgjort en tvist utan att iaktta en rättsregel som är tvingande med tanke på tredje man eller ett allmänt intresse. Det är givet att det inte kan vara fråga om en underlåtelse att iaktta annat än en särskilt viktig rättsnorm. Slutligen bör en skiljedom som tillkommit efter brott, t.ex. hot mot eller bestickning av skiljeman, kunna falla in under ordre public-begreppet. Detta täcker alltså grundläggande rättsprinciper inte bara av materiell utan också av procedurmässig art.

Man bör uppmärksamma att gränserna mellan ordre public och skiljedomsrätt inte är klara. När det t.ex. gäller fordringar som grundar sig på spel eller kriminella handlingar kan det påstås att, eftersom en domstol inte godtar denna typ av anspråk, en sådan skiljedom faller på att den inte rör en fråga som kan hänskjutas till skiljemän. Detsamma kan sägas när vissa tvingande bestämmelser är tillämpliga. Att klassificeringen sålunda kan diskuteras i vissa fall torde dock sakna praktisk betydelse.

En användning av begreppet ordre public som ogiltighetsgrund skulle medföra att denna grund inte enbart drabbar utländska skiljedomar utan även svenska. Ordalydelsen av ordre public-begreppet – den i svensk rätt vedertagna – visar att det endast omfattar höggradigt stötande fall och därför knappast medför någon osäkerhet om vad som gäller i allmänhet.

Införs ordre public som ogiltighetsgrund leder det också till att lagens uppräknade av ogiltighetsgrunder kan göras uttömmande.

Det bör påpekas att skiljedomar som rör någon som inte varit part i skiljeförfarandet inte är bindande för denne. Principen att domens rättskraft är begränsad till att gälla mellan parterna följer emellertid av allmänna regler och behöver inte omnämnas i lagen om skiljeförfarande.

För att en skiljedom över huvud taget skall vara en skiljedom måste den uppfylla vissa kriterier. Om det av domslutet – tolkat mot bakgrund av domskälen – inte framgår hur skiljemännen avgjort tvisten kan domen av lätt insedda skäl inte tillerkännas någon rättsverkan. Det behövs egentligen ingen motsvarighet till nuvarande 22 § för att konstatera detta. Man bör emellertid uppmärksamma att det enligt förslaget finns viss möjlighet för skiljemännen att inom viss tid tolka eller rätta en oklar skiljedom, se vidare avsnitt 9.9.

Lika med utredningen anser regeringen att kravet på att skiljedomens är skriftlig och vederbörligen undertecknad för att den skall vara giltig bör behållas. Kraven på att den skall vara daterad och ange platsen för skiljeförfarandet är dock inte så väsentliga att skiljedomens giltighet bör göras beroende av att även dessa formföreskrifter uppfylls.

En skiljedom är enligt skiljemannalagen ogiltig om det inte förelegat något giltigt skiljeavtal. Denna grund för ogiltighet är emellertid, till skillnad från övriga grunder, inte betingad av tredje mans intresse eller av något allmänt intresse. Det är redan med dagens regler möjligt för parterna att träffa ett nytt skiljeavtal under förfarandet och på så sätt läka eventuella brister i det gamla skiljeavtalet. I analogi härmed bör en part även genom sitt handlande under förfarandet eller genom underlåtenhet att angripa skiljedomens kunna förlora rätten att återropa brister i skiljeavtalet. Följaktligen bör denna grund inte längre medföra att skiljedomens blir ogiltig. Förslaget överensstämmer i denna del med vad som ursprungligen föreslogs av lagrådet, se NJA II 1929 s. 50 f.

Regeringen föreslår att de tre nu angivna grunderna för ogiltighet – brist i skiljedomsförfarande, konflikt med ordre public och formfel – tas in i lagen om skiljeförfarande och att denna uppräknade av ogiltighetsgrunderna skall vara uttömmande.

10.3 Klander av skiljedom

10.3.1 Gällande rätt

En skiljedom skall enligt 21 § första stycket skiljemannalagen hävas på talan av en part

- i den mån skiljemännen överskridit sitt uppdrag eller meddelat dom efter utgången av den därför bestämda tiden,
- om skiljemännen dömt i fall, där skiljemannaförfarande inte bort äga rum här i riket,
- om skiljeman var jävig eller inte utsedd i behörig ordning eller
- om, utan partens förvållande, i avseende på ärendets behandling förelupit annat fel, som med sannolikhet kan antas ha inverkat på utgången.

Den första klandergrunden anger till en början att skiljemännens uppdrag kan begränsas såväl innehållsmässigt som i tiden. Även om man i första hand tänker på den tid för skiljedoms meddelande som anges i 18 § skiljemannalagen så omfattar stadgandet också det fall att parterna avtalat viss tid för skiljedoms meddelande. Skiljemännen kan överskrida sitt uppdrag genom att pröva en fråga som inte har hänskjutits till deras prövning. Ligger frågan helt utom ramen för skiljeavtalet blir skiljedomen ogiltig på grund av att det inte förelegat något skiljeavtal. Vidare kan överskridande ske genom att skiljemännen bryter mot en partsföreskrift. Om skiljemännens avgörande grundar sig på en omständighet som inte åberopats av part är det omstritt om skiljemännen därigenom har överskridit sitt uppdrag. Om skiljemännen går utöver parternas yrkanden har de utan tvivel överskridit sitt uppdrag.

Skiljeförfarande får i två fall inte äga rum i riket. Det ena fallet omtalas i 4 § skiljemannalagen och tar sikte på en part som inte har hemvist i riket. Det andra fallet regleras i 4 § LUSK och rör utländska skiljeavtal. Har skiljedom meddelats i strid med dessa bestämmelser skall skiljedomen hävas på talan av en part.

När det gäller den tredje klandergrunden bör det uppmärksammas att begreppet jäv i skiljemannalagen inte bara omfattar vad som i andra sammanhang anses utgöra jäv utan även brister i de allmänna behörighetsgrunderna, t.ex. att en skiljeman inte får vara underårig. Vidare faller under denna punkt att skiljeman av annan orsak varit obehörig. Härmed torde inte endast avses brister beträffande vem som utsett honom utan även att skiljemannen saknat sådana kvalifikationer som kan ha föreskrivits av parterna.

Till sista punkten hänförs bl.a. åsidosättande av skiljemannalagens bestämmelser eller av parternas föreskrifter beträffande förfarandet. Det framhålls i motiven (NJA II 1929 s. 48 f.) att det inte går att uttömmande ange de fel som bör medföra att skiljedomen kan upphävas, utan domstol bör få pröva felets betydelse i varje enskilt fall.

Möjligheten att klandra en skiljedom inskränks genom en preklusionsregel i 21 § andra stycket skiljemannalagen. En part får enligt denna bestämmelse inte göra gällande ett fel som parten, genom att utan anmärkning inlåta sig på förhandling eller på annat sätt, bör anses ha avstått från att åberopa. Om en part t.ex. utser en person till skiljeman som han vet är jävig bör han därmed anses ha avstått från sin rätt att åberopa felet. En part kan uttryckligen avstå från att åberopa ett fel, men han kan också genom att delta i förfarandet utan att anmärka mot felet anses ha avstått från sin rätt att åberopa felet. En part kan även på ett senare stadium godkänna ett fel. Vilken verkan som skall tillmätas en parts agerande under förfarandet får bedömas från fall till fall.

Slutligen stadgas i 21 § tredje stycket skiljemannalagen att klander skall instämmas inom sextio dagar från det parten fått del av domen i huvudskrift eller bestyrkt avskrift. Försitter parten denna tid, är hans rätt att klandra domen förverkad. Enligt ett avgörande av Högsta domstolen (NJA 1996 s. 751) får en part inte åberopa en ny grund för sin talan i ett anhängiggjort mål sedan klanderfristen löpt ut.

En skiljedom kan inte angripas genom klagan över domvilla eller resning (se rättsfallet NJA 1986 s. 620). Prop. 1998/99:35

10.3.2 Överväganden

Regeringens förslag: På talan av en part (klandertalan) skall en skiljedom helt eller delvis upphävas

1. om tvisten avgjorts utan att det förelegat ett giltigt och på tvisten tillämpligt skiljeavtal,
2. om skiljemännen överskridit sitt uppdrag,
3. om skiljeförfarandet inte borde ha ägt rum i Sverige,
4. om en skiljeman utsetts i strid med parternas avtal eller lagen om skiljeförfarande,
5. om skiljemannen har varit obehörig eller om det förelegat omständighet som kunnat rubba förtroendet för hans opartiskhet eller
6. om det utan partens vållande förekommit sådant annat procedurfel som sannolikt har påverkat målets utgång.

Klandertalan skall väckas inom tre månader från den dag parten fick del av skiljedomen. En part får inte åberopa en ny klandergrund sedan tidsfristen löpt ut.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens.

Remissinstanserna: En stor majoritet av remissinstanserna tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. En remissinstans anser att det av lagen bör framgå att skiljemännen inte får grunda sitt avgörande på omständigheter som inte åberopats av parterna och inte heller på skäl som kan antas (helt) överraska en part. Några remissinstanser har framfört synpunkter av mestadels lagteknisk natur.

Några utländska experter har uttalat kritik mot förslaget såvitt gäller möjligheten att föra klandertalan på grund av ”annat fel” (p. 6). En expert har också avstyrkt klandergrunden att förfarandet inte borde ha ägt rum i Sverige.

Skälen för regeringens förslag: Skiljemännens behörighet att avgöra en tvist grundar sig ytterst på ett skiljeavtal. Har skiljemän avgjort en tvist utan att det förelegat något giltigt och på tvisten tillämpligt skiljeavtal mellan parterna måste skiljedomen givetvis kunna hävas på talan av en part.

En skiljedom bör vidare kunna hävas om skiljemännen överskrider sitt uppdrag. Ett överskridande av uppdraget kan ha skett genom att skiljemännen gått utöver parternas yrkanden.

Utredningen har behandlat frågan om skiljemännen skall anses ha överskridit sitt uppdrag om de lagt en omständighet som inte åberopats till grund för sitt avgörande. Enligt 17 kap. 3 § rättegångsbalken får domstol inte grunda sitt avgörande i ett dispositivt mål på en omständighet (rättsfaktum) som inte åberopats av en part till stöd för hans talan.

Lika med utredningen anser regeringen att utgångspunkten måste vara att skiljemännen är bundna att avgöra tvisten med stöd av de omständigheter som parterna har åberopat till grund för sin talan. Gäller det en tvist

mellan svenska parter ter det sig normalt särskilt naturligt att luta sig mot rättegångsbalkens regler och begrepp; parterna kan antas utgå från detta. Om skiljemännen grundar sitt avgörande på ett rättsfaktum som inte åberopats av en part bör de således anses ha överskridit sitt uppdrag. Större försiktighet är påkallad i internationella tvister. Man kan här inte räkna med en bundenhet till den svenska processuella begreppsapparaten. Parterna kan dra upp gränserna för sin talan på ett sätt som ger både större och mindre rörelsefrihet för skiljemännen än om rättegångsbalken hade följts. Så t.ex. kan de tänkas disponera också över vilka bevisfakta som får dras in i tvisten. Om skiljemännen missat något sådant kan det dock, som *Lagrådet* framhållit, ifrågasättas om detta skall betraktas som ett uppdragsöverskridande eller utgöra ett annat fel enligt punkt 6 (se nedan). Som utredningen framhållit förskjuts problemet till del till att bli en fråga om hur skiljemännen skall leda processen, en fråga som har behandlats under avsnitt 8.7. Under alla förhållanden kan det inte heller i dessa tvister komma i fråga att skiljemännen skulle få döma över en grund eller en invändning som över huvud taget inte har förts på tal under förfarandet.

En särställning intar de tvister som skiljemännen skall avgöra mera fritt efter skälighet. Parterna torde här inte själva tillmäta sina åberopanden av olika omständigheter samma betydelse som enligt rättegångsbalken.

En beslätad fråga är om skiljemännen för att anses ha hållit sig inom uppdraget är låsta av parternas rättsliga argumentering. I svensk processrätt anses gälla principen ”jura novit curia”, dvs. domstolen skall självständigt finna vilka rättsregler som är tillämpliga på de av parterna åberopade rättsfakta. Det förefaller givet att skiljemännen t.ex. vid tolkningen av ett lagrum fritt kan söka efter ledning i förarbeten, doktrin och praxis. Även i övrigt får det in dubio förutsättas att skiljemännen i vart fall i inhemska tvister än så länge följer samma princip som domstolarna. Detta innebär alltså att en skiljedom inte med framgång kan klandras t.ex. därför att skiljemännen har tillämpat en viss rättsregel på de av parten som grund för talan åberopade omständigheterna, trots att parten inte har hänfört sig till rättsregeln i fråga. (Det saknar aktualitet att klandra en skiljedom på den grund att skiljemännen har underlåtit att tillämpa en viss, ej åberopad rättsregel.) Å andra sidan står det klart att det i skiljeförfarande är i parternas makt att begränsa den rättsliga prövningen till att gälla tillämpningen av ett visst lagrum på sakförhållandena i tvisten eller att på annat sätt disponera över rättsanvändningen. Detta kan tänkas ske också konkludent. Gäller tvisten utländska parter måste beaktas att dessa kan vara knutna till rättssystem där tesen jura novit curia inte hyllas på samma sätt som i vårt land; detta måste beaktas när man har att fixera skiljemännens uppdrag.

Det ovan anförda illustrerar svårigheterna med att formulera en för alla fall tillämplig regel som mer precist anger skiljemännens behörighet i nu aktuellt avseende. Även denna fråga har visst samband med den om skiljemännens materiella processledning (avsnitt 8.7). I sistnämnda fall har regeringen avstått från att föreslå någon uttrycklig regel. Regeringen gör motsvarande bedömning nu. Regeringen vill dock framhålla vikten av en tydlig processledning med avseende på de rättsliga åberopandena.

Skiljemännen bör lägga sig vinn om att ge parterna sådana upplysningar om rättsanvändningen att överraskningseffekter undviks.

Till ett uppdragsöverskridande hör också att skiljemännen har meddelat dom efter utgången av den tid som parterna har bestämt. Tidsöverdrag får, med hänsyn till att den legala fristen för meddelande av skiljedom föreslås bli borttagen, inte så stor betydelse i fortsättningen. Regeringen anser dock, i likhet med utredningen, att denna form av uppdragsöverskridande uttryckligen bör anges i lagen om skiljeförfarande.

Vad sedan gäller bestämmelsen som ger part rätt att få en skiljedom hävd om den har meddelats i ett fall när skiljeförfarande inte borde ha ägt rum i riket anser utredningen att den bör behållas. Denna klandergrund skall ses i belysning av reglerna om svensk domsrätt och svensk domstols behörighet (se vidare avsnitt 14.2). Regeringen ansluter sig till utredningens bedömning.

Om en skiljeman har utsetts på annat sätt än som följer av lagen om skiljeförfarande eller parternas överenskommelse bör en part ha rätt att få skiljedomen upphävd. Har parterna bestämt att en skiljeman skall ha viss kvalifikation, t.ex. vara lagfaren domare eller tekniker av visst slag, bör underlåtenhet att följa en sådan bestämmelse också falla under samma klandergrund. Även det förhållandet att en skiljeman utsetts för sent bör omfattas av bestämmelsen. Med hänsyn till att stadgandet sålunda bör omfatta mera än vad dess nuvarande motsvarighet enligt ordalydelsen ger vid handen bör det lämpligen ange att en skiljedom skall hävas på talan av en part om en skiljeman utsetts i strid med vad som gäller enligt parternas avtal eller lagen om skiljeförfarande.

En skiljedom bör kunna angripas dels om skiljemannen varit obehörig, dels om det finns någon omständighet som kan rubba förtroendet till en skiljemans opartiskhet. Det senare förutsätter dock att en part inte redan har förlorat sin rätt att åberopa förhållandet enligt de särskilda frister som gäller för framställande av en sådan invändning, se vidare avsnitt 6.2.3.

Utredningen har framhållit att det också bör finnas viss möjlighet att angripa en skiljedom om det förekommit något annat fel under förfarandet. Regeringen delar den uppfattningen. Enligt skiljemannalagens bestämmelse (21 § första stycket 4 p.) måste en part visa att ett processuellt fel förekommit och att detta fel med sannolikhet kan antas ha inverkat på utgången. En sådan regel medför emellertid att det i domstol kan behöva föras en omfattande bevisning som tar sikte på både förekomsten av ett fel och dess betydelse för utgången. Framför allt det sista ledet kan medföra att material som skiljemännen har prövat behöver tas upp. Man bör därför, som utredningen framhållit, överväga om det finns andra och bättre lösningar.

Det kan finnas anledning att betrakta hur problemet lösts på annat håll. Enligt New Yorkkonventionen får erkännande och verkställighet av en utländsk skiljedom vägras om en part visar att skiljeförfarandet stått i strid med parternas överenskommelse eller, i avsaknad av sådan överenskommelse, med lagen i det land där förfarandet ägt rum (artikel V 1 d). Denna bestämmelse återspeglas i 7 § första stycket 4 p. LUSK. Där sägs att en utländsk skiljedom inte gäller här i riket bl.a. om den mot vilken skiljedomen åberopas visar att skiljemannaförfarandet strider mot

vad parterna avtalat eller, om avtal härom saknas, mot lagen i den stat där förfarandet ägt rum och skiljedomen av sådan anledning är utan verkan i den stat där den meddelats eller enligt vars lag den meddelats. Modellagen (artikel 34(2)(a)(iv)) innehåller en grund för hävande av en skiljedom som i stort motsvarar konventionsbestämmelsen. En skiljedom får enligt bestämmelsen hävas om förfarandet inte överensstämmer med parternas avtal eller, om avtal saknats, inte följt modellagens regler. För att parternas avtal skall vara relevant erfordras uttryckligen att det inte strider mot en tvingande regel i modellagen. Den belgiska lagen kräver bl.a. att ett fel skall ha haft inverkan på skiljedomen för att denna skall kunna hävas. Enligt de andra moderna europeiska lagarna krävs inte något sådant samband mellan ett begånget fel och utgången för att en skiljedom skall kunna hävas. Den finska lagen innehåller – förutom ogiltighetsgrunderna – fyra grunder för att angripa en skiljedom, nämligen att skiljemännen överskridit sin befogenhet, att en skiljeman inte har blivit utsedd i behörig ordning, att en skiljeman varit jävig och att skiljemännen inte berett parterna erforderlig möjlighet att föra sin talan.

Det ter sig naturligt att i första hand överväga modellagens lösning. Denna har emellertid sina brister. Å ena sidan kan varje avvikelser från parternas avtal eller lagens regler bli relevant. Å andra sidan faller åtskilliga fel utanför regleringen, trots att den vid en första betraktelse kan verka heltäckande. Som exempel kan nämnas att en part inte var behörigen företräd i skiljeförfarandet. Man kan vidare tänka på fall då skiljemännen grovt har missuppfattat en processhandling eller nonchalerat erbjudande av viss bevisning. Regeringen delar utredningens bedömning att det i dessa eller liknande fall inte är ändamålsenligt att luta sig mot en uttänjd ordre public-regel. Av samma skäl bör inte heller den finska lösningen att endast ta upp brott mot den kontradiktoriska principen väljas.

För att uppfylla kraven på en mera restriktiv regel som ändå ger utrymme för parterna att reagera mot vad som framstår som oacceptabla missgrepp i förfarandet bör man söka en annan lösning. Bestämmelsen måste med nödvändighet vara ganska allmänt hållen, men ändå inskränkas till att avse mera kvalificerade fel. Det är emellertid svårt att bedöma ett fels väsentlighet i ett skiljeförfarande utan att samtidigt snegla på dess betydelse för utgången. Det går knappast att hävda att ett fel som har inverkat på utgången skulle vara oangripbart. De procedurfel som har inverkat på utgången bör således i princip kunna föranleda upphävande, helt eller delvis.

Nästa fråga blir om det finns skäl att ge parterna möjlighet att få en skiljedom upphävd även i det fall att felet inte har inverkat på utgången. Med hänsyn särskilt till skiljeförfarandets klara inriktning mot att snabbt komma fram till ett slutligt avgörande av tvisten bör frågan besvaras nekande. Mot denna bakgrund framstår den nuvarande bestämmelsens principiella uppbyggnad trots allt som den bästa avvägningen mellan intresset av att kunna angripa väsentliga fel och av att skiljedomen blir slutlig. En ny bestämmelse bör dock utformas på ett sådant sätt att den relativa restriktivitet med vilken den skall tillämpas tydligt framgår.

Det nuvarande kravet att felet ”med sannolikhet kan antagas” ha inverkat på utgången är något dubbeltydigt och kan ge intryck att redan en beaktansvärd möjlighet att utgången skulle ha blivit en annan är tillräcklig för att skiljedomen skall hävas. För ett hävande bör emellertid sambandet mellan felet och utgången framstå som mera påtagligt. Man bör därför kräva att det förekommit ett fel som ”sannolikt har påverkat” målets utgång för att upphävande skall komma i fråga. Det är därvid viktigt att notera att skiljedomen dock inte skall upphävas i andra delar än felet föranleder.

Den uttryckliga inskränkningen att felet skall ha uppkommit utan partens vållande bör behållas. Den som förorsakar ett fel bör inte kunna dra nytta av förhållandet i en klanderprocess. Om exempelvis skiljemännen har uppfattat en parts rättshandling felaktigt bör alltså skiljedomen inte hävas i de fall parten har bidragit till felet genom att uttrycka sig oklart.

Enligt utredningen har den preklusionsbestämmelse som finns i 21 § andra stycket skiljemannalagen fungerat väl och utredningen anser därför att den bör stå kvar. Regeringen ansluter sig till utredningens bedömning.

Regeln visar att en part har möjlighet att uttryckligen avstå från att åberopa en viss omständighet som i och för sig utgör grund för hävande av en skiljedom. Bestämmelsen ger dock inte en part möjlighet att avstå från att åberopa omständigheter som han inte känner till, t.ex. att avstå från att åberopa betämmelserna om opartisk skiljeman innan han känner till vem som utsetts till skiljeman och de omständigheter som utgör grund för att ifrågasätta skiljemannens opartiskhet. Frågan om parterna i vidare utsträckning kan avtala bort tillämpningen av ogiltighets- eller klanderreglerna, s.k. undantagsavtal, behandlas i avsnitt 10.7.

I och med att brister beträffande skiljeavtalet föreslås bli klandergrund kommer preklusionsregeln även att omfatta dessa fall. Har det inte förelegat något giltigt och tillämpligt skiljeavtal kommer sålunda en parts medverkan i skiljeförfarandet att kunna få till följd att han inte får åberopa felet i en klanderprocess. En part kan dock inte anses ha avstått från att åberopa att skiljeavtalet var ogiltigt om det inte visas att han har deltagit i skiljeförfarandet med kännedom om att avtalet var ogiltigt. En part kan nämligen inte anses ha avstått från att åberopa något han inte känt till.

Modellagen liksom de flesta andra moderna europeiska lagarna har en frist om tre månader för att angripa skiljedomen. Klanderfristen sänktes vid skiljemannalagens tillkomst från nittio dagar till sextio dagar på utskottets initiativ, se NJA II 1929 s. 52. Fristen bör bestämmas så att den kan passa såväl för nationella som internationella förfaranden. Den kan lämpligen sättas till tre månader från delfående av skiljedomen.

Lagrådet har anfört att i de fall rättelse, komplettering eller tolkning har ägt rum bör klanderfristen löpa från den dag då parten fick del av skiljedomen i dess slutliga lydelse. Enligt *Lagrådet* bör fristen inte påverkas av huruvida rättelsen m.m. har någon betydelse för parten. Regeringen ansluter sig till vad *Lagrådet* anfört.

Enligt utredningen bör en part inte kunna åberopa en ny grund för klander sedan klanderfristen löpt ut, oaktat klandertalan dessförinnan är anhängiggjord i domstol. Utredningen har i detta sammanhang anfört

följande. Parter som träffar skiljeavtal gör det bl.a. för att snabbt nå ett slutligt avgörande på en tvist. Om en part klandrar en skiljedom är det inte möjligt för domstolen att materiellt överpröva avgörandet utan endast att kontrollera om det förekommit något förfarandefel. Det är mot denna bakgrund som man bör se klanderprocessen. Inom ramen för skiljemannalagstiftningen finns förutom talefristen också andra regler – t.ex. den allmänna preklusionsbestämmelsen – som gör att en part kan gå förlustig sin rätt att åberopa ett fel. Ändamålet med dessa regler är att snabbt nå ett slutligt avgörande. Detta ändamål motverkas om en part har möjlighet att åberopa nya grunder i en klanderprocess sedan talefristen gått till ända.

Den nu aktuella frågan har, som tidigare nämnts, blivit föremål för prövning av Högsta domstolen. I ett relativt färskt avgörande (NJA 1996 s. 751) uttalar domstolen att en part inte får åberopa en ny grund för klander sedan klanderfristen löpt ut. Högsta domstolens avgörande ligger alltså helt i linje med vad utredningen förordat. Även regeringen ansluter sig till det synsätt som rättsfallet ger uttryck för. Enligt regeringens mening bör principen lagfästas i den nya lagen om skiljeförfarande.

En bestämmelse i ämnet bör kunna utformas med användande av begreppet klandergrund. Med klandergrund avses då inte de skilda punkterna i lagen utan fråga är om rättsfaktum för klanderverkan. Har en part klandrat skiljedomen under åberopande av att en skiljeman var partisk bör han inte efter talefristens utgång få åberopa att även en annan skiljeman var partisk. Däremot bör han få justera sin talan inom ett visst saksammanhang. Har t.ex. parten anfört att skiljemannens opartiskhet kan ifrågasättas eftersom han är systerson till motparten bör han även efter talefristens utgång få ändra påståendet till att skiljemannen är son till motparten. Däremot bör han inte få åberopa ett helt annat saksammanhang, t.ex. att motparten och skiljemannen gemensamt äger ett bolag.

Sammanfattningsvis föreslår regeringen således att bestämmelser om en parts rätt att klandra en skiljedom i enlighet med vad som nu anförts tas in i lagen om skiljeförfarande, att det i lagen tas in en preklusionsbestämmelse som i huvudsak motsvarar den som gäller i dag samt att förbudet att efter klanderfristen åberopa en ny klandergrund lagfästs.

10.4 Resningsgrunder för upphävande av skiljedom

Regeringens bedömning: Någon bestämmelse om att en skiljedom skall kunna upphävas på talan av en part på grund av falskt bevis bör inte införas i lagen om skiljeförfarande.

Utredningens förslag: Utredningen har föreslagit att en skiljedom skall kunna upphävas på talan av en part om en handling som åberopats till bevis har varit förfalskad eller förvanskad eller om någon annan än en part eller en ställföreträdare för en part har avgett en medvetet osann utsaga, samt handlingen eller utsagan kan antas ha inverkat på målets utgång.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker utredningens förslag eller lämnar det utan erinran. Några remissinstanser avstyrker förslaget och några ställer sig tveksamma till det.

Några utländska experter ifrågasätter utredningens förslag i denna del.

Skälen för regeringens bedömning: Det finns i skiljemannalagen inte någon särskild grund som ger en part möjlighet att genom klander eller på annat sätt angripa en skiljedom som grundats på ett falskt bevis eller åstadkommits genom att skiljemännen hotats eller tagit emot otillbörliga ersättningar. Inte heller står resningsmöjligheten till buds. Enligt utredningen framstår detta som en brist i lagstiftningen. Utredningen framhåller dock att frågan inte har någon större praktisk betydelse.

Det finns inte några uttryckliga regler i modellagen som omfattar de ovannämnda situationerna. Enligt utredningen torde dock dessa situationer innefattas i det ordre public-begrepp som modellagen och även New Yorkkonventionen använder. Enligt den belgiska lagen kan en skiljedom angripas efter den vanliga fristens utgång om den uppnåtts genom brott eller grundats på ett falskt bevis eller om det framkommit något nytt bevis som undanhållits av motparten. Det finns liknande bestämmelser i den nederländska lagen medan t.ex. den finska lagen saknar en sådan reglering.

Om en skiljeman utsatts för hot, mutats eller på något liknande otillbörligt sätt utsatts för en påverkan som kan antas ha inverkat på avgörandet bör skiljedomen anses strida mot ordre public och därmed vara ogiltig. Dessa situationer omfattas således redan av de förslag som regeringen lägger fram i detta lagstiftningsärende. Det kan nämnas att denna tolkning av ordre public-begreppet i viss mån överlappar jävsbestämmelsen som säger att en skiljeman är obehörig om han utan stöd i ett avtal med parterna gemensamt mottagit eller förbehållit sig ersättning utöver vad som tillkommer honom enligt lagen om skiljeförfarande. Den sistnämnda bestämmelsen kan emellertid åberopas som klandergrund endast inom den vanliga klanderfristen.

Frågan blir då om en skiljedom bör kunna hävas om en handling som åberopats som bevis visar sig vara förfalskad eller förvanskad eller om någon som hörts som "vittne" eller sakkunnig medvetet avgett en falsk utsaga.

Utredningen har funnit att en reglering motsvarande rättegångsbalkens regler om resning skulle föra för långt. Enligt utredningen bör möjligheterna att få en skiljedom upphävd i nu aktuella fall i stället inskränka sig till sådana flagranta fall där avsaknaden av klander-möjligheter ter sig höggradigt stötande. Utredningens förslag innebär att falska utsagor av "vittnen" och sakkunniga skall kunna leda till att en skiljedom upphävs under förutsättning att utsagan kan antas ha inverkat på målets utgång. Enligt förslaget skall under samma förutsättning en falsk eller förvanskad handling som åberopats som bevis kunna leda till samma resultat.

Det är naturligtvis av största intresse att skiljedomar blir materiellt riktiga. Samtidigt innebär den omständigheten att parterna genom skiljeavtalet avsäger sig möjligheten att få en tvist materiellt överprövad en större risk för materiellt felaktiga avgöranden. Mot detta skall vägas

parternas intresse att få sin tvist prövad snabbt. Som regeringen anfört utredningens förslag är en av de viktigaste aspekterna vid utformandet av en ny lag om skiljeförfarande att det nya regelverket i största möjliga utsträckning tillgodoser parternas krav på en snabb och effektiv handläggning och garanterar en skiljedoms slutlighet. I detta syfte är det särskilt angeläget att undvika regler som genom sin konstruktion och bredd inbjuder till klandertalan och under lång tid skapar osäkerhet om skiljedomens giltighet.

Vad nu anförts talar mot att man skulle införa en regel i enlighet med utredningens förslag. Som utredningen framhållit kan man också förvänta sig vissa bevisvårigheter i det fallet en falsk utsaga avgetts inför skiljemännen. Likväl skulle en sådan regel vara motiverad om det kunde slås fast att den svarade mot ett praktiskt behov. Något sådant behov har emellertid, frånsatt ett fall, enligt regeringens mening inte kunnat påvisas, vare sig under utredningsarbetet, remissomgången eller det därefter vidtagna beredningsarbetet. Snarare synes det, som inledningsvis anförts, som om det även för utredningen har framstått som tveksamt huruvida en regel av aktuellt slag svarar mot ett reellt behov.

Den nu diskuterade frågeställningen var aktuell även i det finska lagstiftningsarbetet med en ny lag om skiljeförfarande. Med hänsyn framför allt till att en motsvarande bestämmelse inte finns i modellagen (vid vars utarbetande frågan diskuterades) och då åtminstone något större praktiskt behov av en sådan regel inte ansågs föreligga beslöt man att inte ta in någon sådan bestämmelse i den finska lagen.

Regeringen konstaterar att någon regel motsvarande den som utredningen föreslagit inte finns i skiljemannalagen. Regeringen anser sig inte ha något underlag för att påstå att det föreligger ett verkligt behov av en sådan bestämmelse. På grund härav bör de skäl som beskrivits ovan när det gäller det önskvärda i ett regelverk som befrämjar snabbhet i skiljeförfarandet och en skiljedoms slutgiltighet tillmätas avgörande betydelse. Regeringen gör därför den bedömningen att utredningens förslag i denna del inte bör genomföras.

10.5 Skiljemännens möjligheter att åtgärda påstådda brister

Regeringens förslag: En domstol skall i ett mål om ogiltighet eller klander kunna skjuta upp handläggningen av målet i syfte att bereda skiljemännen tillfälle att återuppta förfarandet eller vidta någon annan åtgärd som undanröjer grunden för ogiltighet eller klander. Om båda parterna begär uppskov skall domstolen besluta i enlighet med parternas begäran. Om ena parten begärt uppskov kan domstolen meddela ett sådant beslut endast om domstolen finner att talan i målet skall bifallas.

Meddelar skiljemännen en ny dom skall den kunna klandras av en part.

Domstolen skall kunna hålla fortsatt huvudförhandling även om uppskovstiden överstiger femton dagar.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser, med ett undantag, tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. Vissa synpunkter av lagteknisk natur och på bestämmelsens närmare utformning har framförts.

Skälen för regeringens förslag: En domstol kan enligt skiljemannalagen inte ändra i en skiljedom. Även om en påtalad brist lätt hade kunnat botas blir påföljden i stället att skiljedomen förklaras ogiltig eller att den upphävs. Regeringen delar utredningens bedömning att det inte kan anses rimligt att en skiljedom, som getts efter ett kostsamt skiljeförfarande, förklaras ogiltig om det t.ex. saknas en underskrift av någon skiljeman. I ett sådant fall borde skiljedomen i första hand kunna kompletteras med den saknade underskriften.

Modellagen innehåller en bestämmelse som ger domstol möjlighet att på begäran av en part skjuta upp ett mål om en skiljedoms giltighet under viss tid för att ge skiljemännen tillfälle att återuppta skiljeförfarandet eller vidta någon annan åtgärd som enligt skiljemännens mening undanröjer grunden för ogiltigheten eller upphävandet (artikel 34(4)). Med modellagen som förebild har i den finska lagen tagits in ett motsvarande stadgande.

En domstol bör inte heller framgent kunna ändra det materiella innehållet i en skiljedom. Däremot anser regeringen att det, med modellagen som förebild, i lagen om skiljeförfarande bör tas in en bestämmelse som gör det möjligt för skiljemännen att ”läka” vissa brister som alternativ till att skiljedomen upphävs eller förklaras ogiltig. Det bör framhållas att en sådan reglering inte får innebära att det öppnas en bakväg till omprövning av skiljedomar på materiell grund.

En grundförutsättning för att skiljemännen skall ges möjlighet att återuppta förfarandet eller vidta någon annan åtgärd som enligt deras mening undanröjer grunden för ogiltigheten eller upphävandet (i det följande talas endast om återupptagande) bör vara att en part yrkar det. Vidare bör domstolen ges en diskretionär prövningsrätt. I de fall då domstolen anser att en part inte har fog för sin talan mot en skiljedom bör skiljemännen givetvis inte få återuppta förfarandet. Har domstolen konstaterat att det föreligger grund för upphävande eller ogiltighet kan det däremot i många fall vara lämpligt att skiljemännen ges möjlighet att återuppta förfarandet. Även i de fall då det framstår som oklart om käranden har fog för sin talan, men där båda parter yrkar att skiljemännen skall få återuppta förfarandet och skiljemännen på ett relativt enkelt sätt kan åtgärda den påstådda bristen, kan det vara en smidig lösning att låta skiljemännen återuppta förfarandet. Mot ena partens bestridande bör det dock inte vara möjligt att besluta om återupptagande förrän domstolen har konstaterat att det föreligger grund för upphävande eller ogiltighet.

Som utredningen anfört bör domstolen, i samband med ett återupptagande, inte lämna skiljemännen några anvisningar. Det kommer ändå i de allra flesta fall att ganska klart framgå av domstolens beslut eller parternas talan vilka åtgärder som kan komma ifråga.

Skiljemännen bör i de flesta fall meddela en ny skiljedom. Det är visserligen inte säkert att skiljemännen delar den uppfattning som ligger bakom domstolens beslut. I sådana fall kan skiljemännen nöja sig med att förklara att deras ställningstagande kvarstår oförändrat. Det torde dock i

de flesta fall uppkomma ytterligare kostnader. Eftersom det endast är genom en skiljedom som skiljemännen kan förplikta parterna att betala kostnader och fördela kostnadsansvaret mellan parterna inbördes bör skiljemännen i de flesta fall utfärda en ny skiljedom som inkluderar återupptagandet och som träder i den gamla skiljedomens ställe. De bör dock kunna underlåta att meddela en ny skiljedom om de inte vidtar någon åtgärd och det inte heller uppkommer några ytterligare kostnader.

En part bör alltid kunna framställa invändningar vid domstolen beträffande fel som förekommit under det återupptagna förfarandet, om hans rätt att göra detta inte har prekluderats. Det kan emellertid vara så att den part som enligt den klandrade skiljedomen vunnit tvisten menar att det förekommit något fel under det ursprungliga förfarandet; han kan t.ex. ha nekats muntlig förhandling. Med hänsyn till utgången hade han dock inte skäl att anföra klander. Ändras domen efter återupptagande, bör han ha möjlighet att till stöd för klandertalan åberopa sådana omständigheter som han i och för sig skulle kunna ha anfört om han väckt talan inom den ursprungliga fristen. Har skiljedomen sålunda ändrats efter återupptagandet och ersatts med en ny skiljedom bör en part, som ändringen gått emot, få framställa klanderyrkande, även om grunden hänför sig till det första förfarandet. Sannolikheten för att ett ”gammalt” fel på så sätt dras upp i efterhand torde emellertid, som utredningen framhållit, inte vara stor.

Domstolen bör sätta en frist för parterna att framställa nya klanderyrkanden och anföra nya omständigheter. Det ankommer sedan på domstolen att bedöma tillåtligheten av parternas nya talan.

Om skiljemännens åtgärder medför att talan återkallas kan domstolen avskrivna målet. I annat fall måste domstolen pröva tvisten och har då att antingen bifalla eller ogilla den förda talan. Det är därvid inte möjligt att pröva annat än den skiljedom som skiljemännen slutligen har stannat för.

Ett beslut om att skiljemännen skall ges möjlighet att återuppta förfarandet bör, om parterna är överens, kunna fattas under målets handläggning av en domare. I andra fall måste målet företas till huvudförhandling för att domstolen skall kunna avgöra om grund för ogiltighet eller hävning är styrkt. Sedan skiljemännen vidtagit de åtgärder som de ansett erforderliga, bör domstolen i allmänhet efter en fortsatt huvudförhandling kunna avgöra målet genom dom, om inte talan återkallas. Detta bör gälla även om en viss ytterligare förberedelse krävs innan målet kan slutföras. En förutsättning är givetvis att samma domare sitter i rätten. Härvid bör en längre uppskovstid medges än vad som följer av 43 kap. 11 § andra stycket rättegångsbalken.

Domstolens beslut att ge skiljemännen möjlighet att läka en brist bör inte kunna överklagas. Detta skulle nämligen kunna föranleda att tvisten prövades i flera instanser vid olika tillfällen. En konsekvens av detta ställningstagande blir att en skiljedom som ändrats av skiljemännen sedan en domstol ansett att det förelegat grund för upphävande kommer att bli gällande även om det i själva verket inte förelåg en sådan grund.

Regeringen föreslår alltså att det i lagen om skiljeförfarande införs en bestämmelse med nu angivet innehåll. Den föreslagna bestämmelsen innebär en nyhet för svenska förhållanden, vilken inledningsvis kan

medföra vissa svårigheter i rättstillämpningen. Det är nämligen svårt att ange närmare riktlinjer för när en domstol skall använda sig av möjligheten till återförvisning. Man bör dock hålla i minnet att regeln har en processekonomisk funktion. Stor vikt bör också läggas vid parternas ståndpunkter och de skäl som de anför till stöd för sin inställning. De tillämpningsproblem som bestämmelsen kan föranleda måste vägas mot skiljemannalagens enda alternativ, dvs. upphävande, med den sannolika konsekvensen att en helt ny process får genomföras.

10.6 Prövning av skiljedomar om avvisning eller avskrivning

Regeringens förslag: En part skall kunna angripa en skiljedom som innebär att tvisten avvisas eller avskrivs. Talan skall väckas inom tre månader från den dag parten fick del av domen.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. Några remissinstanser anser att förslaget måste förtydligas.

Skälen för regeringens förslag: Skiljemannalagens regler om ogiltighet och klander talar uttryckligen endast om skiljedomar. I rättspraxis har emellertid slagits fast att reglerna om klander kan tillämpas analogiskt på en skiljenämnds beslut att avsluta förfarandet utan att pröva tvisten (se rättsfallen NJA 1975 s. 536 och 1990 s. 419). Domstolen kan därvid pröva såväl bedömningen av den processuella frågan om förfarandets avslutande som handläggningen av denna. En skiljenämnds beslut att avvisa eller avskriva en tvist och som innebär att de frågor som hänskjutits till skiljemännen inte avgörs, kan alltså prövas materiellt av domstolen. Om någon materiell prövning av de till skiljemännen hänskjutna frågorna är det naturligtvis inte fråga.

Enligt utredningen finns det goda skäl för den rättstillämpning som rättsfallen ger uttryck åt. Regeringen delar den bedömningen. Detta innebär att sådana skiljedomar som utgörs av s.k. avskrivnings- och avvisningsbeslut bör kunna omprövas i sak av domstol. Det är vad regeringen föreslår. Om ingen av parterna väcker talan inom viss tid bör avgörandena däremot tillerkännas rättskraft.

Har skiljemännen i en skiljedom avvisat tvisten på grund av att de funnit sig obehöriga att pröva densamma är det ganska klart att även deras beslut om fördelningen av kostnader parterna emellan bör kunna prövas i sak av domstol, även separat, givetvis efter yrkande i den delen. Omprövningsmöjligheten bör däremot inte utsträckas till beslut om kostnadsfördelningen i en skiljedom varigenom tvisten har avskrivits. Ett sådant beslut bör liksom för närvarande kunna angripas endast i den mån klanderreglerna medger det. Här saknar ju skiljemännen inte beslutslegitimitet. Ett förbehåll måste dock göras för fall då själva avskrivningsbeslutet upphävs; som en konsekvens härav måste också fördelningsbeslutet kunna upphävas. Det kan tilläggas att beslut om ersättning

10.7 Undantagsavtal

Regeringens förslag: Om skiljeavtalet avser ett förhållande mellan näringsidkare i deras näringsverksamhet och ingendera parten har hemvist eller driftsställe i Sverige, skall de genom en uttrycklig skriftlig överenskommelse kunna utesluta eller begränsa tillämpligheten av lagens grunder för upphävande av skiljedomen (undantagsavtal). En skiljedom som omfattas av en sådan överenskommelse skall erkännas och verkställas i Sverige enligt de regler som gäller för en utländsk skiljedom.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens. Betänkandet innehåller två särskilda yttranden i denna fråga. Enligt det ena bör undantagsavtal tillåtas även i nationella förfaranden. Det andra yttrandet ger uttryck för motsatt uppfattning, nämligen att undantagsavtal över huvud taget inte bör tillåtas.

Remissinstanserna: Remissutfallet är blandat. Av de remissinstanser som uttryckligen yttrat sig i denna fråga ansluter sig en majoritet till det särskilda yttrande som förordar tillåtligheten av undantagsavtal även i svenska skiljeförfaranden. Många remissinstanser lämnar förslaget utan erinran. En remissinstans instämmer i det särskilda yttrandet om förbud mot undantagsavtal.

Även bland de utländska skiljedomsexperterna går meningarna isär i denna fråga.

Skälen för regeringens förslag: Skiljemannalagen innehåller både dispositiva och indispositiva regler. Vad avser reglerna om ogiltighet och klander är utgångspunkten att dessa är bindande, dvs. att parterna inte på förhand kan avtala bort deras tillämpning. Högsta domstolen har emellertid i rättsfallet NJA 1989 s. 143 angett att för parter som saknar anknytning till Sverige får det anses möjligt att – även innan tvist uppkommit – träffa avtal som begränsar möjligheterna att inför svensk domstol angripa skiljedomen på grund av formella brister. Frågan är nu om och i så fall i vilken utsträckning som den nya lagen om skiljeförfarande bör tillåta sådana s.k. undantagsavtal.

Skiljeförfarandet som institut vilar bl.a. på principen om parternas rätt att träffa bindande avtal. Partsautonomin utgör själva grunden för de regler som omgärdar skiljeförfarandet. Som tidigare nämnts bör detta synsätt i hög grad präglade också en ny lag om skiljeförfarande.

Det sagda kan dock inte gälla reservationslöst. Skiljeförfarandet måste omgärdas av vissa minimiregler för att tillgodse grundläggande rätts-säkerhetskrav, bl.a. därför att staten inte står helt utanför denna form av tvistlösning. Inte minst den omständigheten att exekutionsväsendet ställs till parternas (och skiljemännens) förfogande innebär att ett rättssäkert regelverk måste omgärda vissa delar av skiljeförfarandet.

En grundförutsättning för att tillåta undantagsavtal bör vara att man kan konstatera ett legitimt intresse för parterna i detta avseende. Vad avser de

ogiltighetsgrunder som föreslås i den nya lagen har tidigare konstaterats att dessa är uppställda för att primärt skydda andra intressen än parternas. Redan av den anledningen bör man alltså inte tillåta undantagsavtal som innebär att man begränsar domstols möjlighet att pröva frågor om ogiltighet.

Annorlunda förhåller det sig med klandergrunderna. Parterna har getts dispositionsrätt över dem och det skulle således kunna hävdas att parterna inte borde vara betagna rätten att avtala bort deras tillämpning. Å andra sidan är det en stor skillnad mellan att avstå från att klandra en skiljedom när man väl erhållit domen och att på förhand, utan kännedom om hur skiljeförfarandet kommer att utveckla sig, med bindande verkan göra ett sådant avstående.

Klandergrunderna är i huvudsak avsedda att garantera parterna ett opartiskt och i övrigt korrekt förfarande. Med tanke på detta syfte kan man hysa stora betänkligheter mot undantagsavtal. I det förslag som regeringen nu lägger fram har klandergrunderna getts en restriktiv utformning, utan att grova fel och brister i proceduren för den skall lämnats utanför. Egentligen kan man hävda att dessa grunder endast ger en viss minimistandard i fråga om rättsskydd. Det bör därför krävas starka skäl för att parterna i förväg skall ges möjlighet att avstå från detta rättsskydd.

Om undantagsavtal skulle tillåtas finns det en särskild risk att en starkare part förmår en underlägsen part att träffa en sådan överenskommelse. Visserligen kan det sägas att en undantagsklausul kan komma att lämnas utan avseende med tillämpning av 36 § avtalslagen på grund av ena partens underlägsna ställning. Också senare inträffade förhållanden kan utgöra grund för att bortse från en undantagsklausul. Hit bör kanske räknas omständigheter som inträffat under skiljeförfarandet. I vart fall aktualiseras emellertid ett åberopande av undantagsklausulens ogiltighet knappast förrän skiljedomen har meddelats och klandertiden börjat löpa. Vill en missnöjd part angripa skiljedomen kan han inte invänta utgången av en fristående tvist om giltigheten av undantagsklausulen. Klanderfristen kommer nämligen då att gå ut. Han måste i stället väcka klander-talan och aktualisera tillämpningen av 36 § avtalslagen i klanderprocessen. Detta kan lätt förbises. Särskilt om efterföljande omständigheter åberopas i klanderprocessen till stöd för undantagsklausulens ogiltighet har man å andra sidan därmed kommit i ett läge där syftet med undantagsklausulen i stort sett har gått förlorat. Detta gäller även om man tänker sig att invändningen om ogiltighet på grund av 36 § avtalslagen underkänns och klandertalan därmed avvisas. Syftet med en undantagsklausul är ju att skiljedomen inte skall kunna angripas genom klander.

Delvis andra synpunkter gör sig gällande i internationella tvister. Här tillkommer särskilt ett förhållande av betydelse. I de flesta länder sker nämligen vid verkställighet av utländska skiljedomar – precis som i Sverige – en prövning i huvudsaklig överensstämmelse med New Yorkkonventionens regler. Härigenom kommer en viss prövning till stånd, även om parterna har träffat ett undantagsavtal. Denna prövningsmöjlighet står visserligen inte öppen beträffande ogillande skiljedomar eller bifallande fastställelse-domar. Sådana domar kommer inte att kunna

angripas i det land där skiljeförfarandet ägt rum, och någon verkställighet blir det ju inte fråga om. Vidare kommer en bifallande skiljedom som vägras verkställighet i ett annat land att behålla sin rättskraft i förfarandelandet. Trots detta minskar onekligen den utländska verkställighetsprövningen betänkligheterna mot att parterna är bundna vid att avstå från klandertalan.

Bifalls talan i skiljedomen ges den förlorande parten å andra sidan, om undantagsavtal saknas eller fränkänns verkan, viss chans att obstruera genom att åberopa en klandergrund dels i förfarandestaten, dels också, om denna talan inte har framgång, i verkställighetslandet. Visserligen vore den bästa lösningen säkerligen att prövning endast skedde i en ordning och då lämpligen i det land där förfarandet ägt rum. Härigenom kunde såväl käranden som svaranden få sitt befogade intresse av rättsskydd tillgodosett. Man borde således avstå från en prövning på verkställighetsstadiet. En sådan lösning kan emellertid inte ensidigt uppnås inom ramen för en svensk lag om skiljeförfarande. Lösningen av internationella tvister genom skiljeförfarande i ett neutralt land kan i stället underlättas genom att undantagsavtal godtas i dessa fall.

Det nu anförda talar för att undantagsavtal i vart fall skulle kunna godtas i internationella kommersiella tvister. Denna ståndpunkt ligger också i linje med Högsta domstolens tidigare nämnda avgörande. För en sådan ordning talar också den omständigheten att endast en remissinstans har avstyrkt utredningens förslag. Remissutfallet och särskilt då de remissvar som avgivits av företrädare för näringslivet ger stöd för uppfattningen att det finns ett behov av att kunna träffa undantagsavtal. På grund härav och då det inte kan anses föreligga några avgörande hinder mot en sådan reglering, anser regeringen att det i internationella kommersiella tvister bör finnas möjlighet för parterna att avtala om en begränsning av tillämpningen av lagens klandergrunder. Regeringen återkommer strax till hur reglerna om detta närmare bör utformas.

Nästa fråga blir då om undantagsavtal bör tillåtas även i nationella skiljeförfaranden. Det bör direkt sägas att det behov av sådana avtal som remissutfallet ger uttryck för inte enligt remissinstanserna är begränsat till internationella skiljeförfaranden.

Det främsta skälet till att man kan godta undantagsavtal i internationella förfaranden – att det sker en prövning på verkställighetsstadiet – kan emellertid inte åberopas såvitt avser rent inhemska förfaranden där verkställighet skall ske i Sverige. Reglerna i utsökningsbalken (3 kap. 15 §) ger inte en part möjlighet att åberopa klanderskäl på verkställighetsstadiet om rätten till hävning vid domstol är stängd. Regeringen avser heller inte att föreslå ändringar i den riktningen. Tvärtom kommer regeringen föreslå att klanderskäl inte alls skall beaktas av kronofogdemyndigheten vid verkställighet (se avsnitt 13.2.2). Om man skulle godta undantagsavtal i inhemska förfaranden skulle alltså varje form av prövning av klandergrunderna vara utesluten. En sådan ordning är enligt regeringens mening inte godtagbar.

Ett alternativ skulle möjligen vara att, såsom vid utländska skiljedomar, låta den part som vill ha verkställighet ansöka om verkställighetsförklaring hos Svea hovrätt. I den prövningen skulle då motparten kunna

framställa invändningar som i stort motsvarar våra klandergrunder. Frågan är emellertid vad man då vunnit. Hovrättens prövning blir ju i princip densamma som vid en klanderprövning.

Mot bakgrund av det nu anförda anser regeringen att undantagsavtal inte bör tillåtas i interna tvister.

Även om undantagsavtal inte bör tillåtas i inhemska skiljeförfaranden bör alltså, enligt vad regeringen tidigare gett uttryck för, det motsatta gälla för internationella förfaranden. De närmare bestämmelserna härom bör utformas enligt följande.

Undantagsavtal bör kunna godtas i tvister mellan parter som, när avtalet ingås, saknar hemvist, fast bostad eller driftsställe i Sverige. Det förhållandet att en part har utmätningsbar egendom eller dotterbolag med driftsställe här i riket bör inte diskvalificera parten från möjligheten att träffa undantagsavtal.

Det saknas anledning att begränsa en parts möjlighet att träffa undantagsavtal till enbart vissa klandergrunder. Det bör också vara möjligt att inta en undantagsklausul i ett skiljeavtal som avser framtida tvister, lika väl som parterna i samband med tvistens uppkomst eller senare bör kunna träffa ett särskilt undantagsavtal. Däremot bör det med hänsyn till de risker för rättsförluster som parterna löper krävas ett tydligt och uttryckligt avstående från klanderrätten. Det bör också krävas skriftlig form. Det är viktigt att en part inte går miste om klanderrätten bara genom en hänvisning till ett skiljedomsreglemente som – kanske parten ovetande – innehåller en undantagsklausul. Även om en allmän hänvisning således sker till ett skiljedomsreglemente med en klart formulerad undantagsklausul bör detta inte godtas som ett verksamt undantagsavtal.

Utgångspunkten för förslaget är sålunda att skiljedomen inte skall verkställas i Sverige. Saknar parterna anknytning hit saknas i regel den grundläggande förutsättningen – egendom i landet – för verkställighet. Det kan dock tänkas gå viss tid från det avtalet ingicks tills det blir aktuellt att verkställa en skiljedom. Det förhållandet att en part under tiden fram till tidpunkten för ett skiljeförfarande har fått anknytning till Sverige bör enligt regeringens mening inte få till följd att undantagsavtalet förlorar sin verkan. Vid en verkställighet här borde kronofogdemyndigheten kunna beakta om skiljedomen var ogiltig t.ex. på grund av att den stred mot ordre public. Sådana fall torde emellertid vara utomordentligt få. Denna prövning framstår också som ett otillräckligt korrektiv. Ett avgörande motiv för att godta undantagsavtal beträffande internationella tvister är ju att skiljedomar meddelade i sådana tvister antas genomgå en exekvaturprövning i verkställighetslandet. Man bör därför i konsekvensens namn underkasta dessa domar exekvaturprövning även i Sverige om de skall verkställas här. Härigenom skapas en viss kontroll. Sannolikt kommer det att röra sig om ett mycket litet antal fall. Denna exekvaturprövning bör kunna ske enligt de regler som föreslås gälla för utländska skiljedomar (se avsnitt 15).

Man skulle kunna hävda att i de fall då endast någon eller några av klandergrunderna har undantagits borde verkställighetsprövningen inskränkas till att avse dessa grunder. En sådan uppdelning kan dock i många fall vara svår att göra. Parternas avtal kan t.ex. knyta an till delar

av en viss eller flera olika klandergrunder. Tillämpningsproblem skulle uppstå och göra prövningen onödigt komplicerad. Har parterna i något hänseende ingått ett undantagsavtal bör således en fullständig prövning kunna ske i exekvaturförfarandet.

Sammanfattningsvis föreslår regeringen att det i lagen om skiljeförfarande tas in regler som ger utländska parter möjlighet att i ett kommersiellt förhållande träffa undantagsavtal. En skiljedom som omfattas av ett sådant avtal skall erkännas och verkställas i Sverige enligt de regler som gäller för en utländsk skiljedom.

11 Skiljedomskostnader

11.1 Ersättningen till skiljemännen

11.1.1 Gällande rätt

Skiljemännens rätt till ersättning av parterna regleras i 23 § skiljemannalagen. Utgångspunkten är att parterna och skiljemännen genom avtal kan bestämma ersättningen till skiljemännen. Har något avtal inte träffats skall parterna solidariskt betala skäligen ersättning till skiljemännen för deras arbete och omkostnader.

Parterna kan t.ex. i skiljeavtalet begränsa ansvaret för ersättningen till skiljemännen. Parterna kan också hänvisa till ett skiljedomsinstituts regler. Åtar sig skiljemännen uppdraget med insikt om en sådan överenskommelse mellan parterna får de därigenom anses ha godtagit vad parterna avtalat. I sistnämnda fall blir institutets regler för hur ersättningen till skiljemännen skall bestämmas tillämpliga.

Skiljemännen får i en slutlig skiljedom – men inte i t.ex. en deldom – fastställa ersättningens belopp särskilt för varje skiljeman och förplikta parterna att betala.

Enligt 23 § tredje stycket skiljemannalagen är skiljemännen förbjudna att utöva retentionsrätt i skiljedomen.

Skiljeförfarandet kan avslutas utan att tvistefrågan avgörs av skiljemännen. Parterna kanske förlikas eller talan återkallas. Vidare kan skiljemännen finna att de inte är behöriga att pröva tvisten. Även i dessa fall kan skiljemännen ha välgrundade krav på ersättning för arbete och utlägg. Det är dock något osäkert om de har möjlighet att fastställa ersättningen i ett exigibelt avgörande. Kan parterna och skiljemännen inte enas i frågan, har skiljemännen alltid möjlighet att föra talan om ersättningen vid domstol.

I 23 § första stycket skiljemannalagen finns en inskränkning i parternas avtalsfrihet. Där anges att en skiljeman inte får motta eller betinga sig ersättning av ena parten, ”med mindre lika förmån tillkommer honom från andra parten”. Ett avtal som strider mot stadgandet är ogiltigt och skiljemannen är skyldig att betala tillbaka vad han mottagit. Dessutom är en skiljeman som mottagit eller betingat sig ersättning i strid med 23 § skiljemannalagen jävig enligt 5 § första stycket 3 p. samma lag.

Utredningen har tolkat regeln i 23 § första stycket skiljemannalagen så att ett avtal mellan en part och skiljemän angående ersättningen till skiljemännen för sin giltighet förutsätter att även den andra parten åtagit sig lika förpliktelser mot samma skiljeman. Utredningen pekar dock på att Högsta domstolen har godtagit en skiljeklausul i ett avtal mellan en näringsidkare och konsumenter som innebar att konsumenternas kostnadsansvar begränsades såväl parterna emellan som mot skiljemännen (NJA 1983 s. 510).

Slutligen bör nämnas att det inte finns några särskilda bestämmelser i skiljemannalagen som behandlar frågor om förskott på ersättningen eller säkerhet för den.

11.1.2 Överväganden

Regeringens förslag: Parter och skiljemän skall genom avtal kunna bestämma skiljemännens ersättning. Ett avtal som inte träffats med parterna gemensamt skall vara ogiltigt. Om något avtal om ersättning inte träffats skall parterna solidariskt betala skiljemännen skäligen ersättning för arbete och utlägg.

Skiljemännen skall i en slutlig skiljedom få fastställa ersättningens belopp och ålägga parterna betalningsskyldighet. Skiljemännen skall inte få utöva retentionsrätt i skiljedomen.

Skiljemännen skall kunna begära säkerhet för ersättningen. Särskilda säkerheter skall kunna fastställas för skilda yrkanden. Om parterna inte ställer begärd säkerhet skall skiljemännen kunna avsluta förfarandet eller avstå från att ta upp ifrågavarande yrkande. Om ena parten underlåter att ställa sin del av säkerheten får den andra parten ställa ytterligare säkerhet eller, i stället för att fortsätta skiljeförfarandet, väcka talan vid domstol. En part som inte fullgör sin skyldighet att ställa säkerhet kan inte åberopa skiljeavtalet som rättegångshinder.

Säkerheten skall kunna tas i anspråk för att täcka större utlägg. Skiljemännen skall inte mot parternas vilja, eller utan godkännande från den part som ställt hela säkerheten, kunna tillgodogöra sig säkerheten såsom förskott för redan utfört arbete.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker i huvudsak de föreslagna bestämmelserna eller lämnar dem utan erinran. Svea hovrätt ifrågasätter om inte mer genomgripande förändringar bör göras dels när det gäller skiljemännens rätt att fastställa sin egen ersättning, dels såvitt avser förbudet för skiljemännen att utöva retentionsrätt i skiljedomen. Hovrätten anser att dessa två regleringar bör slopas. Några remissinstanser anser att skiljemännen skall få ta säkerheten i anspråk genast sedan ersättningen fastställts i en skiljedom. En remissinstans anser att skiljemännen även skall kunna kräva säkerhet för att tillgodose ena partens intressen. Internationella Handelskammarens Svenska Nationalkommitté menar att förslaget att den part som inte ställer sin del av begärd säkerhet inte skall kunna åberopa skiljeavtalet som hinder för rättegång

kommer att påverka valet av Sverige som forum för internationella skiljeförfaranden i negativ riktning.

En utländsk expert har förordat en mindre detaljerad reglering med större frihet för skiljemännen att bestämma på detta område. En annan har ifrågasatt förbuden att kräva förskott på ersättning för utfört arbete och att utöva retentionsrätt i skiljedomen.

Skälen för regeringens förslag: Modellagen innehåller inte några bestämmelser om ersättning till skiljemännen. Särskilda bestämmelser om ersättningen till skiljemännen finns inte i lagstiftningen i t.ex. Belgien, Frankrike, Nederländerna eller Schweiz. Däremot har man i den finska lagen reglerat ersättningen till skiljemännen på följande sätt. Om inte något annat har överenskommit eller bestämts är parterna solidariskt skyldiga att betala ersättning till skiljemännen för deras arbete och kostnader. Ersättningen till skiljemännen skall vara skäligen beaktande av den tid uppdraget krävt, sakens svårighetsgrad och andra på saken inverkan omständigheter. Skiljemännen har rätt att av parterna kräva förskott på ersättningen eller säkerhet för den. Om inte något annat har bestämts på ett sätt som är bindande för skiljemännen får de i skiljedomen fastställa ersättningens belopp särskilt för var och en av dem samt ålägga parterna betalningsskyldighet.

Lagen om skiljeförfarande skall bygga på partsautonomins princip. Regeringen delar utredningens ståndpunkt att man även när det gäller ersättningen till skiljemännen bör utgå från denna princip. Parter och skiljemän bör således i första hand genom avtal få bestämma ersättningens storlek eller hur den skall fastställas.

Som ovan redovisats är parternas avtalsfrihet i dag begränsad genom bestämmelsen i 23 § första stycket skiljemannalagen. Av Högsta domstolens avgörande i rättsfallet NJA 1983 s. 510 framgår dock att denna inskränkning i avtalsfriheten inte är absolut. Enligt utredningen bör man – som också Högsta domstolen fann i det nu nämnda rättsfallet – i viss uträkning kunna godta skiljeavtal mellan näringsidkare och konsumenter som innebär att näringsidkaren helt eller delvis står för ersättningen till skiljemännen. Regeringen delar utredningens uppfattning. Lagstiftningen bör alltså inte lägga hinder i vägen för sådana avtal. Den omständigheten att regeringen i detta lagstiftningsärende föreslår ett totalförbud mot skiljeklausuler i konsumentrelationer såvitt avser framtida tvister föranleder ingen annan bedömning. En konsument är ju oförhindrad att ingå skiljeavtal sedan tvist väl har uppkommit. Följaktligen bör lagen om skiljeförfarande inte innehålla en regel som förbjuder denna kostnadsfördelning. Som utredningen framhållit får dock detta självfallet inte tas till intäkt för att det alltid är fritt fram att begränsa kostnadsansvaret. Ett avtal härom mellan ojämbördiga parter kan fortfarande anses oskäligt.

Av 23 § första stycket skiljemannalagen följer att ena parten ensam inte får träffa ett separat avtal med en eller flera skiljemän. Ett sådant avtal kan i högsta grad rubba förtroendet för opartiskheten hos den eller de skiljemän som ingått avtalet. Enligt regeringens mening bör den nuvarande bestämmelsen modifieras så att den enbart träffar denna typ av ensidiga avtal. Inget bör alltså hindra att parternas kostnadsansvar mot skiljemännen är olika, men parterna måste vara överens om det.

En skiljeman som ingår den nämnda typen av ensidiga avtal bör på begäran av motparten kunna skiljas från uppdraget på den grund att det föreligger en omständighet som kan rubba förtroendet för hans opartiskhet. Detta bör framgå av en uttrycklig jävsbestämmelse som tar sikte på det fallet att en skiljeman mottar eller betingar sig ersättning i strid med förbudet att träffa ett separat avtal angående ersättningen med en av parterna. Ett sådant avtal bör också anses vara ogiltigt. Regeringen föreslår alltså att regler härom tas in i den nya lagen.

Enligt utredningen är det ovanligt att avtalsfriheten beträffande ersättningen till skiljemännen utnyttjas av parterna. De fall som förekommer i praktiken består för det mesta i att parterna i skiljeavtalet hänvisar till ett skiljedomsinstituts regler eller begränsar den underlägsna partens ansvar för skiljemännens ersättning. Skiljemän som åtar sig uppdraget med insikt om klausulens innehåll anses som tidigare nämnts därmed ha godtagit avtalet. För det fall parterna inte träffat någon särskild överenskommelse om ersättningen till skiljemännen bör det i lagen om skiljeförfarande tas in bestämmelser härom. Som utredningen framhållit synes ifrågavarande bestämmelser i skiljemannalagen ha fungerat väl och man bör därför kunna utgå från dessa. Regeringen delar också utredningens bedömning att den praktiskt viktiga frågan om skiljemännens rätt till förskott och säkerhet bör behandlas. Det bör än en gång framhållas att de regler som strax skall behandlas – med ett undantag – inte kan avtalas bort genom en överenskommelse mellan endast en part och en eller flera skiljemän.

Enligt utredningen bör parterna, liksom i dag, vara solidariskt ansvariga för skiljemännens ersättning. Regeringen saknar anledning att göra någon annan bedömning. Undantag från denna huvudregel bör göras i de fall då skiljemännen avslutar förfarandet därför att de anser sig obehöriga att pröva tvisten. Annars skulle en svarande som hela tiden hävdar att parterna aldrig ingått ett skiljeavtal bli solidariskt ansvarig med den påkallande parten även om skiljemännen skulle dela svarandens uppfattning. Om den påkallande parten sedan inte kunde betala ersättningen till skiljemännen blev det med ett strikt solidariskt ansvar svaranden som fick betala hela beloppet och sedan kanske stå med en värdelös fordran på motparten. I de flesta av dessa fall bör således den påkallande parten ensam åläggas ansvar för ersättningen. Bedömningen kan dock bli annorlunda i vissa fall, t.ex. om skiljemännen anser sig obehöriga av den anledningen att tvisten inte är skiljedomsnärlig eller om svaranden genom vårdslös processföring orsakat kostnader. Regeringen föreslår att det i lagen om skiljeförfarande tas in en särskild bestämmelse i enlighet med det nu sagda.

Skiljemännen har enligt skiljemannalagen rätt till skälig ersättning för arbete och omkostnader. Som utredningen anför är det svårt att finna ett bättre uttryck än ”skälig” och de nuvarande reglerna synes ha fungerat tillfredsställande. Regeringen föreslår därför att begreppet skälig behålls som norm för bestämmande av ersättningen till skiljemännen.

Ersättningen bör även i fortsättningen avse arbete och utlägg. När det gäller större utlägg bör parternas inställning ha stor betydelse vid skälighetsbedömningen. Gäller det t.ex. att anlita en rättsbildad sekrete-

rare bör parternas samtycke inhämtas, medan det mera ligger i sakens natur att använda en tolk när det behövs.

När det gäller sättet att fastställa ersättningens storlek går utredningens förslag i princip ut på att nuvarande ordning behålls. Svea hovrätt har, som ovan nämnts, föreslagit att den slopas. Hovrätten har till stöd härför bl.a. anfört att då skiljemännen numera regelmässigt kräver och får säkerhet av parterna för sina kommande anspråk och då utredningen föreslår att skiljemännens rätt till säkerhet lagfästs, finns det strängt taget ingen anledning att låta dem döma i egen sak längre. Skiljemännen kan ju ta betalt genom att ta säkerheten i anspråk.

Det kan naturligtvis diskuteras hur stort behovet är av att skiljemännen själva skall kunna fastställa sina ersättningar. Skiljemännens möjligheter att begära säkerhet talar onekligen för att behovet kanske inte är så stort. Vidare kan det, som hovrätten framhåller, ifrågasättas varför just skiljemän till skillnad från andra uppdragstagare skall ha fördelen av att kunna skapa sig sin egen exekutionstitel. Det framstår dock för regeringen som tveksamt om denna skiljemännens möjlighet medför någon egentlig nackdel för parterna. Alternativet är ju att den skiljeman som inte har tillräcklig säkerhet ur vilken han kan göra sig betald får väcka talan vid domstol i vanlig ordning. En sådan ordning framstår knappast som mer ändamålsenlig än att låta skiljemännens beslut om ersättning kunna bli föremål för en materiell prövning av domstol på talan av en part. Sammanfattningsvis anser regeringen att övervägande skäl talar för att den nuvarande ordningen behålls. Denna uppfattning vinner också stöd av remissutfallet.

Regeringen föreslår således att skiljemännen bör få ange ersättningens belopp i skiljedomen och ålägga parterna betalningsskyldighet. Det skall därvid anges ett särskilt belopp för varje skiljeman. Med hänsyn till de regler om förskott och säkerhet som regeringen ämnar föreslå (se nedan) finns det inte skäl att låta skiljemännen fastställa ersättningen i princip annat än i en slutlig skiljedom. Den ändrade användningen av begreppet skiljedom (se avsnitt 9.2 och 10.6) medför att skiljemännen alltid kan bestämma ersättningens storlek i en skiljedom, även om förfarandet avslutas utan prövning av den hänskjutna tvisten.

Vad sedan gäller frågan om skiljemännen skall kunna utöva retentionsrätt i skiljedomen hänger denna samman med skiljemännens rätt att själva fastställa sin egen ersättning i skiljedomen. Eftersom skiljemännen anvisas detta sätt att fastställa sin ersättning saknas det enligt regeringens mening skäl att låta dem innehålla skiljedomen tills ersättningen betalats.

Beträffande frågan om skiljemän bör ha rätt att begära säkerhet för sin ersättning innebär utredningens förslag en kodifiering av gällande praxis. Även regeringen anser att rätten att kräva säkerhet bör lagfästas. Som utredningen funnit bör det, även om skiljemännens begäran grundar sig på ena partens bristande betalningsförmåga, inte utan stöd i avtal mellan parterna och skiljemännen komma ifråga att skiljemännen begär säkerhet av bara ena parten. Skiljemännens opartiskhet skulle då – inte utan fog – kunna ifrågasättas. Har parterna och skiljemännen inte bestämt annat bör alltså skiljemännens begäran om säkerhet rikta sig till båda parter med hälften vardera.

Skiljemännens beslut att begära säkerhet syftar till att säkerställa att ersättningen till dem betalas. En remissinstans har föreslagit att skiljemännen även skall kunna begära säkerhet i ena partens intresse. Frågan, som har diskuterats av utredningen, aktualiseras i det fallet skiljemännen, kanske därför att ena parten är solvent, avstår helt eller delvis från att begära säkerhet för att säkerställa att ersättningen till dem betalas. Den solvante parten har emellertid ett betydande intresse av att inte behöva delta i ett kostsamt skiljeförfarande där han, oavsett utgången i huvudsaken, kommer att slutligt få stå för ersättningen till skiljemännen. Ett sätt för honom att skydda sig skulle kunna vara att vända sig till skiljemännen för att de skulle begära in säkerhet för ersättningen från båda parter.

Utredningen har emellertid av flera skäl avvisat såväl en tvingande regel för skiljemännen i detta hänseende som en fakultativ sådan. Enligt utredningen skall säkerheten endast syfta till att tillgodose skiljemännens egna intressen och den part som ingår ett skiljeavtal får i det sammanhanget beakta risken av att motparten är eller kan komma att bli insolvent.

Regeringen inser naturligtvis det olyckliga i att det kan uppkomma tvister där det blir den vinnande parten som de facto får stå kostnaderna för skiljeförfarandet (och de egna rättegångskostnaderna). Denna konsekvens torde dock vara svår att undvika och regeringen saknar underlag för en bedömning av frågan i dess helhet. Regeringen avstår därför från att penetrera frågan vidare i detta lagstiftningsärende.

Parterna föreslås enligt den nya lagen om skiljeförfarande få vidsträckta möjligheter att framställa nya yrkanden. Det finns därför anledning att beakta den situationen att flera tvister mellan parterna handläggs gemensamt. I dessa förfaranden bör det vara möjligt för skiljemännen att fastställa särskilda säkerhetsbelopp för varje yrkande. Härigenom hindras t.ex. en svarande att uppehålla kärandens talan genom att framställa egna yrkanden och sedan underlåta att ställa säkerhet (se nedan). Däremot bör något särskilt belopp inte få fastställas beträffande invändningar. Detta bör gälla även för kvittningsinvändningar.

Ställer parterna inte säkerhet i enlighet med skiljemännens begäran bör skiljemännen kunna avsluta förfarandet, respektive inte ta upp yrkandet till prövning. Det kan emellertid tänkas att det bara är ena parten som inte vill eller kan fullgöra den begärda prestationen. Sedan ena partens bristande fullgörelse har konstaterats bör det vara andra parten obetaget att ställa ytterligare säkerhet för att skiljeförfarandet skall kunna genomföras. Det är nämligen inte rimligt att ena parten skall kunna frigöra sig från skiljeavtalet genom att vägra ställa säkerhet. Å andra sidan bör en lojal part inte vara skyldig att ställa säkerhet mer än för egen del. Han bör därför vara oförhindrad att, i stället för att fortsätta skiljeförfarandet, väcka talan vid domstol. En part som inte fullgör sin skyldighet att ställa säkerhet bör följaktligen förlora sin rätt att åberopa skiljeavtalet som rättegångshinder. Vad som anförts under remissomgången i denna del föranleder inte regeringen att göra någon annan bedömning.

Utredningens förslag innebär vidare att skiljemännen bör få ta säkerheten i anspråk för att betala större utlägg såsom resekostnader. Regeringen är inte av någon annan uppfattning. Däremot bör skiljemännen inte under förfarandet utan båda parternas godkännande få

tillgodogöra sig säkerheten som ersättning för redan utfört arbete. Ett undantag från denna regel är dock befogat i de fall då ena parten ställt hela säkerheten. Den part som själv tvingats ställa hela säkerheten bör nämligen, i analogi med vad som gäller för parterna gemensamt när de tillsammans ställt säkerhet, kunna medge att skiljemännen får tillgodogöra sig säkerheten som ersättning för utfört arbete. Några bärande skäl till att skiljemännen mot parternas vilja skulle få ta säkerheten i anspråk genast sedan skiljedom meddelats, vilket några remissinstanser ansett, kan regeringen emellertid inte se. Skiljemännen bör dock kunna förordna om ränta på ersättningen.

Det bör i sammanhanget framhållas att skiljemännen alltid skall fastställa hela sin ersättning i den slutliga skiljedomen, således även den del som de redan fått täckt genom säkerheten.

11.2 Fördelning av kostnader m.m.

Regeringens förslag: Om parterna inte har bestämt annorlunda får skiljemännen på yrkande av en part förplikta motparten att betala ersättning för partens kostnader och bestämma hur skiljemännens ersättning skall fördelas. Skiljemännen skall kunna förordna om ränta på kostnadsersättningen om en part yrkar det.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. En remissinstans anser dock att skiljemännen bör vara oförhindrade att döma ut processränta även utan yrkande härom.

Skälen för regeringens förslag: Parterna skall alltså solidariskt betala skiljemännen skäligen ersättning för uppdraget. För parterna tillkommer därutöver kostnader för att utföra talan, t.ex. ombudsarvode och ersättning till förhörspersoner.

Regleringen i 24 § skiljemannalagen ger parterna möjlighet att komma överens om hur kostnaderna skall bäras dem emellan. De kan t.ex. bestämma att vardera parten skall stå sin kostnad eller att kostnader upp till ett visst belopp inte skall vara ersättningsgilla. Har sådan överenskommelse inte träffats får skiljemännen på yrkande av en part pröva om och i vilken mån motparten skall förpliktas att betala ersättning för dessa kostnader. Lagen utgår sålunda från att parterna genom skiljeavtalet avsett att lämna även denna fråga till avgörande av skiljemännen, om kostnadsfördelningen inte särskilt undantagits.

När det gäller att bestämma vilka kostnader som är ersättningsgilla och hur de skall fördelas mellan parterna anför utredningen att praxis torde överensstämja med hur domstolarna tillämpar reglerna i 18 kap. rättegångsbalken. Utredningen har särskilt framhållit rättsfallet NJA 1989 s. 247, där skiljemän ansetts kunna förordna om ränta på part tillerkänd kostnadsersättning utan särskilt yrkande på samma sätt som allmän domstol (se 18 kap 8 § andra stycket rättegångsbalken). Utredningen har övervägt att reglera dessa frågor närmare i den nya lagen om skiljeförfarande men avstått från detta, bl.a. på grund av att införandet av en ny

klandergrund då ansetts nödvändig. Utredningen har dock velat framhålla vikten av att skiljemännen inte går utöver parternas yrkanden ens när det gäller ränta på kostnadsersättningen. Med hänsyn till den ståndpunkt som Högsta domstolen intagit har utredningen föreslagit att det i lagen om skiljeförfarande tas in en regel av innebörd att ränta på kostnadsersättningen får dömas ut endast när sådan har yrkats av en part. I övrigt har utredningen föreslagit att den nuvarande kortfattade regleringen, som man funnit fungera ganska väl, behålls.

Regeringen ansluter sig till vad utredningen anfört. Regeringen kan, i motsats till den remissinstans som förordar en reglering i enlighet med 18 kap 8 § andra stycket rättegångsbalken, inte se att det skulle finnas några särskilda skäl för att skiljemännen skulle tillåtas att gå utöver parternas yrkanden just när det gäller ränta på kostnadsersättningen. Regeringen föreslår således att den nuvarande ordningen behålls och att kravet på yrkande om ränta kommer till uttryck i lagen.

11.3 Domstolsprövning av kostnaderna

Regeringens förslag: En part eller en skiljeman skall hos domstol kunna begära en materiell prövning av skiljemännens beslut beträffande ersättningen till skiljemännen. Skiljedomen skall innehålla tydliga anvisningar om vad en part som vill begära rättens prövning i denna del skall göra.

En dom, varigenom ersättningen till skiljeman sätts ned, gäller även för part som inte fört talan.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser som godtagit förslaget att skiljemännen skall få fastställa sin egen ersättning i skiljedomen tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. Svea hovrätt föreslår en något försvagad form av regeln att nedsättning av skiljemännens arvode på talan av ena parten även skall gälla för motparten. Någon remissinstans har invänt mot bestämmelsens språkliga utformning.

Skälen för regeringens förslag: En part kan enligt 25 § skiljemannalagen inom viss tid väcka talan vid domstol mot beslutet om ersättning till skiljemännen. En part kan välja om han vill väcka talan mot samtliga skiljemän eller nöja sig med att väcka talan mot någon eller några av dem. Domstolen kan sedan på materiell grund överpröva ersättningsbeslutet. Det är alltså här fråga om en prövning i sak. Däremot kan skiljemännens beslut om hur kostnaderna skall fördelas parterna emellan inte omprövas av domstol.

Endera eller båda parter kan föra talan mot beslutet om ersättning. Dessutom kan en skiljeman som inte tillerkänts den ersättning han begärt väcka talan. Dessa mål kan företas till gemensam handläggning.

Om domstolen ändrar skiljemännens beslut på talan av en part gäller domen inte utan vidare till förmån för andra parten (se rättsfallet NJA 1956 s. 87). Någon särskild bestämmelse om vad som gäller i detta fall finns inte i skiljemannalagen.

Skiljemannalagen föreskriver slutligen att skiljemännen i skiljedomen skall lämna tydlig hänvisning om vad en part som vill föra talan mot beslutet om ersättning skall göra.

Enligt den finska lagen kan en part inom viss tid överklaga beslutet om ersättning till skiljemännen till domstol. I förarbetena (prop. 202/1991) sägs att en nedsättning av ersättningen på talan av en part inte nödvändigtvis inverkar på den betalningsskyldighet som i skiljedomen ålagts andra parter. Domstolen omprövar beslutet om ersättning på materiell grund. Däremot kan skiljemännens beslut om hur kostnaderna skall fördelas mellan parterna inte omprövas av domstolen.

Enligt utredningen innefattar den nuvarande regleringen en lämplig avvägning mellan parternas och skiljemännens intressen. Utredningen har mot denna bakgrund föreslagit att befintliga bestämmelser, med en mindre justering av tidsfristerna för väckande av talan, behålls. Regeringen delar utredningens bedömning. Regeringen föreslår därför att den nuvarande bestämmelsen, med den av utredningen gjorda justeringen, och med beaktande av *Lagrådets* synpunkter för det fall rättelse, komplettering eller tolkning har ägt rum, tas in i lagen om skiljeförfarande.

Däremot är det, som utredningen framhållit, otillfredsställande att det i lagen inte regleras hur en nedsättning av ersättningen till en eller flera skiljemän på talan av ena parten inverkar på andra partens betalningsskyldighet. Följande exempel kan användas för att beskriva situationen. Skiljemännen bestämmer sin ersättning till 50.000 kr och att parterna sig emellan skall svara för hälften var. Ena parten accepterar skiljedomen och betalar hela beloppet. Andra parten väcker talan mot skiljemännen och får ersättningen nedsatt till 30.000 kr. Den part som inte överklagat skiljedomen kan nu inte kräva mer än hälften av 30.000 kr regressvis av motparten. Hans betalningsskyldighet har alltså ökat med 10.000 kr om han inte tillgodoräknas någon nedsättning och detta trots att han inte deltagit i domstolsförfarandet.

Enligt regeringens mening är det inte acceptabelt att en part som accepterar skiljedomen och betalar hela ersättningen, inte regressvis skall kunna kräva motparten på halva beloppet därför att denne fått ersättningen nedsatt av domstolen. Frågan är hur man bäst löser problemet.

Utredningen har föreslagit en regel som innebär att man låter ena partens talan gälla även för andra parten. En sådan regel gynnar motparten om talan är framgångsrik och lämnar honom i annat fall oberörd. Mot en sådan bestämmelse kan invändas att den onödigt gynnar en passiv part – denne behöver inte vidkännas några kostnader eller något besvär för att få skiljemännens ersättning nedsatt men får ändå tillgodoräkna sig ett positivt utfall. Alternativet, som föreslagits av Svea hovrätt, skulle i stället vara en regel som innebär att en part inte skall komma i ett sämre läge än om talan inte förts.

Enligt regeringens mening finns det goda skäl för båda modellerna. Den ena kan knappast sägas vara mer ändamålsenliga än den andra även om man med utredningens förslag kan sägas uppnå en större enhetlighet. Förslaget innebär att endast ett ersättningsbelopp skulle gälla gentemot parterna i stället för två för parterna olika belopp. Det kan dock ifrågasättas varför en passiv part skall få åka snålskjuts på motpartens

bekostnad. Samtidigt är det inte omöjligt att ena partens passivitet kan bero på just vetskapen om att motparten har överklagat domen. Med den av utredningen föreslagna lösningen skulle parterna till och med kunna komma överens om att bara ena parten överklagar. Även om sådana överenskommelser inte torde bli särskilt frekventa anser regeringen att övervägande skäl talar för den av utredningen förordade modellen. Regeringen föreslår därför att det i den nya lagen tas in en bestämmelse som innebär att om ersättningen till skiljeman sätts ned på talan av en parten skall domen gälla även i förhållande till den part som inte fört talan.

Som tidigare nämnts kan skiljemännens beslut om fördelning av kostnaderna parterna emellan inte överprövas av domstol på materiell grund. Det synsätt som ligger bakom regleringen har alltså bärkraft. Emellertid kommer förfarandet enligt den nya lagen alltid att avslutas med en skiljedom, dvs. även i de fall då skiljemännen avslutat förfarandet för att de inte ansett sig behöriga att pröva den hänskjutna tvisten i sak. Regeringen har föreslagit att en sådan skiljedom skall kunna överprövas av allmän domstol (se vidare avsnitt 10.6). Domstolen bör även kunna pröva fördelningen i skiljedomen av kostnaderna mellan parterna. Har förfarandet avslutats utan att skiljemännen prövat den hänskjutna tvisten i sak av annan anledning än att de varit obehöriga bör någon materiell överprövning av domstol däremot inte kunna ske av beslutet om fördelning av kostnaderna parterna emellan, bortsett från det fallet att själva beslutet att avsluta förfarandet ändras.

Skiljemännen bör åläggas att lämna ”fullföljdshänvisning” i skiljedomen beträffande de frågor som domstol kan överpröva på materiell grund. Detta gäller alltid beträffande ersättningen till skiljemännen.

Det bör avslutningsvis framhållas att de regler om rätten att föra talan mot en skiljedom angående ersättning till skiljemännen som regeringen nu föreslår endast tar sikte på beslut om ersättning till skiljemän som dessa själva har fattat. Har – som fallet är i ett av Internationella Handelskammaren i Paris (ICC) administrerat skiljeförfarande – ett beslut om ersättning till skiljemännen som har fattats av någon annan instans än skiljemännen tagits in i domen, omfattas detta beslut inte av de föreslagna reglerna. Detta behöver dock enligt regeringens mening inte uttryckligen framgå av lagtexten.

12 Domstolsfrågor och talefrister

12.1 Forum- och handläggningsfrågor, instansordningen

12.1.1 Gällande rätt

Regler om forum för klander och för talan mot ett beslut om ersättning till en skiljeman finns i 26 § första stycket skiljemannalagen. Någon bestämmelse om forum för en talan rörande en skiljedoms ogiltighet finns inte i skiljemannalagen.

Klander av skiljedom tas upp av den tingsrätt som svaranden lyder under i tvistemål som rör hans person. Denna bestämmelse får förstås så att talan skall instämmas till svarandens hemvistforum enligt 10 kap. 1 och 2 §§ rättegångsbalken.

När det gäller en talan angående ersättningen till en skiljeman är domstolen i den ort där skiljedomen meddelats behörig. Om en part är missnöjd t.ex. beträffande ersättningens storlek till varje skiljeman ges han därigenom möjlighet att vid en och samma domstol väcka talan mot samtliga skiljemän.

Om det inte finns forum enligt de angivna reglerna tas målet upp av Stockholms tingsrätt. Det får betraktas som osäkert om denna regel om reservforum kan användas för det fall att skiljedomen inte innehåller uppgift om var den meddelats.

Som tidigare nämnts finns det inte någon forumbestämmelse i skiljemannalagen för talan om en skiljedomens ogiltighet. Högsta domstolen har emellertid i rättsfallet NJA 1989 s. 143 fastslagit att 26 § första stycket skiljemannalagen är analogiskt tillämplig beträffande en sådan talan.

Ansökningsärenden enligt skiljemannalagen tas upp av tingsrätten i den ort där endera av parterna har sitt hemvist. Det kan t.ex. gälla utseende av en skiljeman eller hans skiljande från uppdraget samt förlängning av tid för meddelande av skiljedom. Eftersom mer än en tingsrätt är behörig kan flera ansökningar göras beträffande samma fråga. Har så skett är den tingsrätt hos vilken ansökan först gjordes behörig. Meddelas beslut av en annan tingsrätt är det beslutet ogiltigt. Har ingendera parten hemvist i Sverige upptas ansökan av Stockholms tingsrätt. Det nu anförda framgår av bestämmelser i 26 § andra stycket skiljemannalagen.

Ansökan handläggs vid tingsrätten enligt bestämmelserna i lagen (1996:242) om domstolsärenden. Dessutom ges i följande två fall särskilda anvisningar i 26 § andra stycket skiljemannalagen. Ansökan får inte bifallas utan att sökandens motpart lämnats tillfälle att yttra sig. Avser ansökan skiljemans skiljande från uppdraget bör även skiljemannen höras. Sistnämnda bestämmelse är som synes inte under alla omständigheter tvingande.

Talan om klander och ogiltighet instäms till domstol på samma sätt som en vanlig civilrättslig tvist. Målet kan fullföljas till hovrätt och Högsta domstolen, med de inskränkningar som följer av rättegångsbalkens regler. Talan kan sålunda komma att prövas i tre instanser.

När det gäller frågor som skall prövas av domstol efter ansökan finns det i 26 § tredje stycket skiljemannalagen regler som inskränker parternas rätt att föra talan mot tingsrättens beslut. Har tingsrätten efter ansökan utsett en skiljeman eller skilt en skiljeman från uppdraget eller förklarat skiljeavtalet förfallet får talan inte föras mot beslutet. Vidare får talan inte heller föras mot ett beslut angående förlängning av tiden för meddelande av skiljedom. Har tingsrätten däremot avslagit en ansökan om utseende av skiljeman eller om hans skiljande från uppdraget får en part föra talan mot beslutet enligt rättegångsbalkens regler. Detsamma gäller om tingsrätten avvisat en ansökan om förlängning av tiden för meddelande av skiljedom.

Regeringens förslag: Talan om ogiltighet och klander av en skiljedom skall tas upp av hovrätten inom vars domkrets skiljeförfarandet har ägt rum. Detsamma skall gälla talan mot en skiljedom varigenom skiljemännen avslutat förfarandet utan att pröva de frågor som hänskjutits till dem. Om platsen för skiljeförfarandet inte finns angiven i skiljedomen skall talan kunna väckas hos Svea hovrätt.

Hovrättens avgörande skall inte kunna överklagas. Hovrätten skall dock för frågor av särskilt prejudikatintresse kunna tillåta att avgörandet överklagas, s.k. ventil.

Talan beträffande ersättningen till en skiljeman skall tas upp av tingsrätten på platsen för skiljeförfarandet. Stockholms tingsrätt skall vara reservforum för det fall platsen för skiljeförfarandet inte finns angiven i skiljedomen.

Ansökningsärenden som avser utseende av skiljeman eller hans skiljande från uppdraget skall tas upp av tingsrätten i den ort där någon av parterna har sin hemvist eller av tingsrätten på platsen för skiljeförfarandet. Ansökan skall även kunna tas upp av Stockholms tingsrätt.

Utredningens förslag: Utredningen har föreslagit att talan mot en skiljedom skall tas upp av tingsrätten på platsen för skiljeförfarandet och att den nuvarande ordningen som innebär att tingsrättens dom kan överklagas till hovrätt och Högsta domstolen enligt rättegångsbalkens tvistemålsregler behålls. I övriga delar överensstämmer utredningens förslag med regeringens.

En expert i utredningen har i ett särskilt yttrande anfört att Svea hovrätt bör vara första och enda instans i internationella mål om bl.a. ogiltighet och klander. Övriga ogiltighets- och klander mål bör enligt yttrandet handläggas av någon av rikets hovrätter.

Remissinstanserna: Remissutfallet är blandat. En knapp majoritet tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. Många remissinstanser – särskilt de som representerar näringslivet – ansluter sig till det särskilda yttrandet.

Flera utländska experter instämmer i det särskilda yttrandet.

Skälen för regeringens förslag: Syftet med en skiljedomslagstiftning i såväl ett nationellt som ett internationellt perspektiv är att tillhandahålla ett regelverk för en alternativ form av tvistlösning. En grundläggande tanke bakom sådana regler är att tillgodose bl.a. näringslivets krav på en snabb och effektiv handläggning som resulterar i en slutlig skiljedom. Det är ingen överdrift att påstå att just möjligheterna till en effektiv handläggning och snabbt avgörande av tvisten är ett av de viktigaste skälen för att parter skall välja denna tvistlösningsform. Det finns fog för påståendet att dessa faktorer är av så avgörande betydelse att för det fall handläggningstiderna för skiljeförfaranden skulle motsvara dem i allmän domstol skulle skiljeförfarandet förlora en väsentlig del av sin attraktionskraft. Vad nu anförts bör enligt regeringens mening tillmätas

stor betydelse när man överväger olika forum- och instansordningsfrågor med avseende på skiljeförfarande.

Det finns alltså, på samma sätt som för tvistemål i allmänhet, ett behov av en expedit handläggning av olika skiljedomsfrågor i domstol. Detta gör sig särskilt gällande såvitt avser prövningar om ogiltighet och klander av skiljedomar. Det har hävdats att det på senare år blivit vanligare med klandertalan i syfte endast att fördröja verkställigheten och skapa oreda i de rättsliga efterverkningarna av skiljedomen. Som regeringen tidigare nämnt är det av yttersta vikt att parterna så långt det är möjligt kan förlita sig på en skiljedoms slutlighet. Detta parternas intresse kan tillgodoses bl.a. genom att reglerna om ogiltighet och klander ges en ändamålsenlig utformning. En annan faktor av mycket stor betydelse är naturligtvis forumfrågan och möjligheterna att få talan prövad i flera instanser.

När det gäller en parts möjlighet att föra talan mot en skiljedom eller få den överprövad i de fall skiljemännen avslutat förfarandet utan att slita tvistefrågorna skulle det onekligen innebära en avsevärd tempovinst om domstolens prövning kunde inskränkas till en instans. Skiljeförfarandets attraktionskraft skulle vidare sannolikt öka om t.ex. en klandertalan kunde anhängiggöras direkt i hovrätt eller till och med en enda hovrätt. Frågan är om det möter några särskilda hinder att särbehandla vissa skiljedomsfrågor på detta sätt.

En ordning som innebär en domstolsprövning i endast en instans skulle inte innebära en fullständig innovation. Parter har redan med dagens regler möjlighet att begränsa prövningen på detta sätt. De kan nämligen enligt 49 kap. 2 § rättegångsbalken avtala att inte överklaga tingsrättens dom. Sådana avtal torde dock inte vara särskilt frekventa. Detta kan möjligen tolkas så att behovet av en eninstansprövning i tingsrätt inte är särskilt stort.

Enligt regeringens mening finns det knappast några avgörande invändningar mot att man skulle kunna ta hänsyn till skiljeförfarandets speciella karaktär och således begränsa möjligheten att få en talan prövad i flera instanser. Den omständigheten att någon sådan begränsning inte bör finnas vid en prövning av skiljeavtalets giltighet och tillämplighet i ett tidigare skede av förfarandet förändrar inte detta synsätt. De nu aktuella fallen tar sikte på en talan i domstol sedan skiljemännen meddelat en skiljedom. Det är i dessa fall som argumentet om det angelägna i att verka för en skiljedoms slutlighet gör sig gällande med särskild styrka.

Det är således en rimlig utgångspunkt att en talan mot en skiljedom inte skall kunna prövas av flera instanser. Frågan blir då var prövningen bör äga rum. Regeringen har i olika sammanhang framhållit det angelägna i att tyngdpunkten i rättskipningen skall ligga i första instans. Detta talar för att prövningen bör ske i en, flera eller alla tingsrätter. Å andra sidan kan man fråga sig om resonemanget om tyngdpunkten i första instans till alla delar är relevant då man redan från början vet att instanskedjan inte står till parternas förfogande. Det resonemanget utgår bl.a. från att hovrätterna skall ha en kontrollerande och korrigerande funktion, t.ex. såvitt avser tingsrätternas avgörande i materiellt hänseende. Det kan alltså bli fråga om en överprövning i sak. Om någon sådan prövning är det inte fråga när en skiljedom skall prövas. Skiljedomen kan i princip inte bli föremål för

prövning på materiell grund. Mot denna bakgrund bör den allmänna principen om att tyngdpunkten i civilmål skall ligga i första instans inte utesluta vidare överväganden i frågan om i vilken instans en prövning av en skiljedom bör äga rum.

Den omständigheten att principen om tingsrätten som första instans inte medför att prövningar av t.ex. ogiltighet och klander måste ske där innebär å andra sidan inte att en sådan ordning skulle vara utesluten. Det kan dock ifrågasättas om det är lämpligt att låta sådana prövningar ske vid alla tingsrätter i landet. Förutom att sådana mål torde bli mycket ovanliga på sina håll, med de nackdelar som följer härav, skulle det bli svårt att upprätthålla en enhetlig praxis. Alternativet skulle då vara att samla målen till en eller några större tingsrätter.

Det skulle onekligen innebära en rad fördelar att samla samtliga mål till ett begränsat antal större domstolar. Dessa domstolar skulle kunna specialdestinera målen till en eller flera avdelningar, vilka skulle utveckla ett expertkunnande i ämnet. En sådan specialisering skulle med all säkerhet befrämja en snabb handläggning. Förutsättningarna skulle således bli de bästa för att garantera domstolsavgöranden på en högkvalitativ nivå inom rimlig tid. Vidare skulle man på detta sätt skapa förutsättningar för en mer enhetlig rättstillämpning. Regeringen anser att en ordning i enlighet med vad som nu skisserats väl skulle svara mot skiljeförfarandelagstiftningens grundläggande syften.

Utländska skiljedomar genomgår i dag ett exekvaturförfarande innan de kan verkställas av kronofogdemyndigheten. En ansökan om verkställighet av en utländsk skiljedom görs hos Svea hovrätt. Hovrättens prövning huruvida en utländsk skiljedom skall kunna verkställas som en svensk domstols lagakraftäggande dom sker enligt bestämmelserna i lagen (1929:147) om utländska skiljeavtal och skiljedomar (LUSK). Bestämmelserna överensstämmer med New Yorkkonventionens regler.

Det nu anförda innebär att Svea hovrätt redan i dag gör en prövning av utländska skiljedomar som i stora stycken motsvarar den domstolsprövning som skall ske vid talan om ogiltighet eller klander av en skiljedom. Denna ordning har fungerat väl och utredningen har inte föreslagit någon förändring härvidlag. Enligt regeringens mening bör ansökningar om verkställighet av utländska skiljedomar även framgent tas upp av Svea hovrätt. Man skulle i och för sig även kunna överväga om inte denna hovrätt borde utgöra exklusivt forum också för frågor om ogiltighet och klander av en skiljedom, liksom vid prövningar då skiljemännen meddelat en skiljedom utan att avgöra tvistefrågorna. För en sådan koncentration av målen talar den nyss nämnda omständigheten att hovrätten redan i dag har att handlägga liknande frågor. Hovrätten har vidare möjlighet att administrera målen på ett sådant sätt att de tidigare redovisade fördelarna med prövningar i en enda domstol skulle kunna uppnås. Över huvud taget kan det framså som en fördel i ett eninstansförfarande att såväl svenska som utländska skiljedomar prövas av samma domstol, även om grunderna för prövningen skiljer sig åt något.

Mot en ordning med Svea hovrätt som exklusivt forum talar emellertid regeringens tidigare ställningstagande att sätta principen om parts-

autonomin i högsäte. Det kan onekligen ifrågasättas om det kan anses förenligt med den genomsnittliga partsviljan att samtliga klander mål skall avgöras av Svea hovrätt, t.ex. i de fall parterna valt att förlägga skiljeförfarandet till Norrland eller Skåne. Om i en internationell tvist mellan t.ex. en svensk och en dansk part dessa valt att förlägga förfarandet till Malmö framstår det som egendomligt att förlägga klanderprocessen till Stockholm.

Det finns enligt regeringens mening starka skäl för att låta parterna, på sätt som ovan angivits, disponera över forumfrågan. En prövning i hovrätt framstår därvid som mer ändamålsenlig än att förelägga målen till vissa tingsrätter. Med en ordning som innebär att talan om ogiltighet och klander skall prövas av den hovrätt inom vars domkrets förfarandet äger rum, kommer en stor del av målen ändå att avgöras av Svea hovrätt. Beträffande de internationella skiljeförfarandena kommer detta förhållande att bli än tydligare. Man uppnår därmed flera av de fördelar som ovan redovisats. Behovet av en särskild regel för internationella skiljevistelser ter sig i denna belysning inte nödvändig.

Mot bakgrund av vad som nu anförts anser regeringen att övervägande skäl talar för att en talan om ogiltighet eller klander av en skiljedom bör väckas vid den hovrätt inom vars domkrets skiljeförfarandet har ägt rum. Detsamma bör gälla en talan mot en skiljedom där skiljemännen inte prövat de tvistefrågor som hänskjutits till dem.

Med det förslag som nu skisserats kommer hovrätternas avgöranden att bilda praxis. Det kan dock uppkomma situationer där intresset av att erhålla ett prejudikat gör sig gällande med särskild styrka. Det bör därför finnas en möjlighet för hovrätten att i dessa fall tillåta att avgörandet överklagas. På så sätt kommer skiljedomsfrågor av särskilt prejudikatintresse att kunna prövas av Högsta domstolen.

Regeringen föreslår således att en talan mot en skiljedom som avser ogiltighet eller klander eller de fall där skiljemännen inte prövat de tvistefrågor som hänskjutits till dem skall tas upp av hovrätten inom vars domkrets skiljeförfarandet har ägt rum. Är platsen för förfarandet inte angiven i skiljedomen föreslås att talan skall kunna väckas vid Svea hovrätt. Hovrättens avgörande skall inte kunna överklagas. Hovrätten skall dock kunna tillåta att avgörandet överklagas när det gäller frågor av särskilt prejudikatintresse.

Det bör för tydlighetens skull framhållas att regeringens förslag inte innebär att några specialdomstolar inrättas. Hovrätterna skall tillämpa rättegångsbalkens regler om förberedelse och huvudförhandling (se 53 kap. 1 § rättegångsbalken). Några särskilda förfarande- eller sammansättningsregler föreslås alltså inte.

Vad avser talan beträffande ersättningen till en skiljeman saknas det enligt regeringens mening sådana bärande skäl som skulle motivera att dessa mål omfattades av den nu föreslagna ordningen. Fördelen med att kunna föra talan mot olika beslut i en skiljedom uppstår inte i dessa fall, då partsställningen i en ersättningstvist inte är densamma som i själva klander målet. Någon gemensam handläggning i egentlig mening torde inte bli aktuell. Regeringen föreslår därför att en talan beträffande ersättningen till en skiljeman tas upp av tingsrätten på platsen för

skiljeförfarandet. Är platsen för förfarandet inte angiven i skiljedomen föreslås Stockholms tingsrätt som reservforum.

De skäl som framförts för att motivera en särskild lösning för frågor om framför allt ogiltighet och klander gör sig heller inte gällande i samma utsträckning för andra skiljedomsfrågor av mer ärendekaraktär, t.ex. utseende av skiljeman eller dennes skiljande från uppdraget. Ärenden som avser ansökan om att en skiljeman skall skiljas från uppdraget på grund av jäv bör i stället slutligt avgöras av tingsrätten. Vidare bör tingsrättens beslut vara slutligt när en skiljeman har utsetts eller skilts från sitt uppdrag. I övrigt bör allmänna regler gälla. Det innebär att talan liksom för närvarande får föras mot ett beslut varigenom tingsrätten har avslagit en begäran om utseende av skiljeman eller – utom i jävsfallet – om en skiljemans skiljande från uppdraget. Vidare får talan föras mot tingsrättens beslut att avvisa en ansökan.

Ansökningsärendena bör alltjämt tas upp av tingsrätten i den domkrets där någon av parterna har sitt hemvist. Det finns dock starka lämplighetsskäl som talar för att domstolen på den plats där förfarandet har ägt rum bör kunna pröva målet. Parterna bör därför kunna vända sig även till den domstolen. Det kan emellertid i inledningen av förfarandet vara svårt att ange platsen för förfarandet. Om inte någon av parterna har hemvist i Sverige blir det vanskligt att ange vilken domstol som är behörig. Det bör därför finnas ett reservforum.

Ärenden om utseende av skiljeman och dennes skiljande från uppdraget bör även i fortsättningen handläggas i huvudsak enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden. Rätten har i dessa fall att självant kontrollera sin behörighet enligt 8 § nämnda lag. Skyldigheten att under alla omständigheter bereda motparten tillfälle att yttra sig kan medföra tidsutdräkt och – särskilt i fall med en motpart som håller sig undan – i vissa fall visa sig omöjlig att genomföra. Rätten bör därför inte ha en absolut skyldighet att höra motparten för att kunna bifalla en ansökan. Däremot bör ansträngningar alltid göras för att ge motparten tillfälle att yttra sig. En uppmaning att höra skiljemannen när ärendet gäller hans skiljande från uppdraget bör behållas.

Regeringens förslag: Skiljemannalagens regler om påkallande av skiljedom i de fall det framgår av lag att en talan skall väckas inom viss tid (legala tidsfrister) kompletteras att omfatta även avtalade frister om talans väckande. Har skiljedom begärts inom rätt tid men avslutas förfarandet utan att den hänskjutna frågan rättskraftigt avgörs, skall talan anses väckt i rätt tid, om en part på nytt begär skiljedom eller väcker talan vid domstol inom 30 dagar från det han fick del av skiljedomen eller, om skiljedomen blivit upphävd eller förklarad ogiltig eller en talan enligt 36 § lämnats utan bifall, från det att domen i denna del vunnit laga kraft.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser lämnar förslaget utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: I vissa fall skall en part enligt lag väcka talan inom viss tid för att hans rätt att föra talan inte skall prekluderas. Omfattas talan av ett skiljeavtal skall parten enligt 27 § första stycket skiljemannalagen i stället begära skiljedom inom den angivna tiden. Preklusionsregler av detta slag finns på flera områden. Exempelvis skall jordägare eller arrendator som vill framställa fordringsanspråk på grund av arrendeförhållande göra detta inom två år från det att arrendatorn avträdde arrendestället (8 kap. 26 § jordabalken). Vidare skall en part som vill klandra en syn väcka talan inom en månad från det att synehandlingen delgavs honom (9 kap. 28 § jordabalken). Slutligen kan nämnas den frist om tre månader som gäller för klander av bolagsstämmobeslut (9 kap. 17 § aktiebolagslagen).

Det kan hända att ett i rätt tid inlett skiljeförfarande inte leder till att det meddelas en giltig skiljedom. Enligt skiljemannalagens bestämmelser kan detta inträffa om en i skiljeavtalet utsedd skiljeman avlider eller avsäger sig uppdraget. Vidare kan skiljemännen misslyckas med att ena sig eller med att meddela skiljedom inom den därför bestämda tiden. Slutligen kan skiljedomen vara behäftad med ett fel som gör att den är ogiltig eller att den kan hävas efter klandertalan. Sker detta utan förvållande av parten är han enligt 27 § andra stycket skiljemannalagen bibehållen vid sin rätt om han väcker talan vid domstol inom sextio dagar från det han fick kännedom om hindret eller, om skiljedomen klandrats och blivit hävd, från det hävningsdomen vunnit laga kraft. Med hinder jämställs att motparten bestrider tillämpning av skiljeavtalet eller inte utser skiljeman i rätt tid, dvs. de fall som omtalas i 3 § skiljemannalagen.

Lagstiftaren har i vissa fall ansett det befogat att i lag ange att talan skall väckas inom viss tid för att rätten att föra talan skall vara bibehållen. Det är rimligt att samma frist skall tillämpas när en sådan talan omfattas av ett skiljeavtal. En part som vill föra talan bör därför i dessa fall vara tvungen att begära skiljedom enligt den nya lagens bestämmelser inom den angivna tiden. Detta innebär i stort sett samma reglering som enligt skiljemannalagen. Att det enligt förslaget ställs större krav på en giltig begäran om skiljedom har berörts i avsnitt 8.1. Särskilt med tanke på de

bestämmelser som regeringen strax skall beröra finns det anledning att jämställa avtalade frister om talans väckande med de legala.

Det kan även enligt den föreslagna lagen inträffa att ett inlett förfarande avslutas utan att tvistefrågan blir rättskraftigt avgjord. I de flesta fall kommer emellertid lagens konstruktion att medföra att förfarandet avslutas genom en skiljedom, som dock inte alltid innehåller ett avgörande av tvistefrågan. Undantagsvis kommer en begäran om skiljedom inte ens att leda så långt att skiljedom meddelas. Detta gäller t.ex. om motparten inte utser skiljeman eller bestrider ett yrkande om tillämpning av skiljeavtalet och den påkallande parten därför väljer att vända sig till domstol. Oavsett den formella skillnad mot vad som gäller i dag som ligger i att en tvist kan avslutas genom skiljedom utan sakprövning bör det även i fortsättningen vara möjligt för en part att bevara sin rätt om situationen uppkommit utan hans vållande. Detta bör ske genom att parten påkallar ett nytt skiljeförfarande om skiljeavtalet fortfarande gäller och i annat fall genom att han väcker talan vid domstol, allt inom viss tid. Har tvisten prövats i skiljedom men upphävs denna eller förklaras den ogiltig, bör tiden räknas från den dag då domstolsavgörandet vann laga kraft. Detsamma bör, som *Lagrådet* framhållit, gälla det fall att den påkallande parten fört talan mot en skiljedom, som innebär att hans talan avvisats, utan att domstolen upphävt skiljedom. Innehåller skiljedom inte ett avgörande i tvistefrågan bör utgångspunkten för fristen annars vara den dag då part fick del av skiljedom. I vissa fall kommer förfarandet att avstanna innan skiljenämnden konstituerats och skiljedom således inte meddelas. Det kan t.ex. gälla fall då motparten motsatt sig skiljeförfarande eller underlåtit att utse skiljeman. Fristen bör då räknas från den tidpunkt då part fick kännedom om omständigheten. Med hänsyn till att en part redan kan ha inlett ett rättsligt förfarande när han får kännedom om det hinder som föranleder honom att begära skiljedom eller väcka talan bör det vara tillräckligt att använda den i lagen om skiljeförfarande i andra sammanhang förekommande tidsfristen om trettio dagar.

13 Verkställighet av svensk skiljedom

13.1 Svensk eller utländsk skiljedom

Regeringens förslag: En skiljedom skall anses som svensk om den meddelas i Sverige. En skiljedom som meddelas utomlands skall anses som utländsk. Platsen för skiljeförfarandet skall vara avgörande för var en skiljedom skall anses meddelad.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har någon erinran mot förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Enligt 5 § första stycket lagen (1929:147) om utländska skiljeavtal och skiljedomar (LUSK) är en skilje-

dom utländsk om den är meddelad på utländsk ort. Skiljedomen skall därvid enligt andra stycket anses meddelad i den stat där skiljemannaförfarandet ägt rum. Motsatsvis följer att en skiljedom är svensk om skiljemannaförfarandet ägt rum i Sverige.

Verkställighetsreglerna är olika för svenska och utländska skiljedomar. En svensk skiljedom verkställs efter ansökan direkt hos kronofogdemyndighet enligt bestämmelser i 3 kap. 15–18 §§ utsökningsbalken. En utländsk skiljedom däremot är verkställbar först efter prövning av Svea hovrätt enligt närmare regler i LUSK (jfr 3 kap. 2 § utsökningsbalken). Om kronofogdemyndigheten respektive Svea hovrätt bifaller ansökan verkställs skiljedomen i båda fallen som svensk domstols lagakraftäggande dom.

Den nu redovisade uppdelningen mellan svensk och utländsk skiljedom har av utredningen bedömts som ändamålsenlig. Regeringen delar den bedömningen. Platsen för förfarandet bör således vara avgörande för om domen direkt är verkställbar eller om det krävs en särskild prövning av domstol. Regeringen föreslår därför, i enlighet med vad som kommer att utvecklas vidare i avsnitt 15, att den nuvarande uppdelningen behålls.

13.2 Förfarandet

13.2.1 Gällande rätt

Bestämmelserna i utsökningsbalken avser såväl skiljedom vilken grundats på skiljeavtal – konventionell skiljedom – som skiljedom vilken meddelats på grund av bestämmelse i lag – legal skiljedom. Bland den senare typen av skiljedomar är de flesta meddelade enligt skiljemannalagens föreskrifter i tillämpliga delar. Det finns dock ett fåtal bestämmelser som föreskriver skiljemannaförfarande utan att skiljemannalagen skall tillämpas, se t.ex. 10–12 §§ lagen (1919:426) om flottning i allmän flottled.

Det anses att kronofogdemyndigheten kan förklara en fråga om verkställighet vara så tvistig att den inte bör avgöras i ett utsökningsmål. Därigenom hänvisas part att få frågan prövad efter stämning vid allmän domstol. Följaktligen kan en part också utan föregående prövning av kronofogdemyndigheten anhängiggöra en sådan talan vid domstol.

För att en skiljedom som grundas på skiljeavtal skall få verkställas krävs enligt 3 kap. 15 § utsökningsbalken att tre villkor uppfylls. Skiljeavtalet får inte innehålla förbehåll om rätt för part att "klandra" domen. Här avses alltså en rätt till materiell överprövning av skiljedomen. Vidare får det inte föreligga någon omständighet som gör domen ogiltig, även om talan inte förs mot denna. Dessa båda villkor prövar kronofogdemyndigheten utan invändning av part. Slutligen får det inte göras sannolikt att domen kan hävas enligt 21 § skiljemannalagen (se avsnitt 10.3.1). Det åvilar svaranden i utsökningsmålet att göra sannolikt att domen kan hävas. Om klanderfristen gått till ända utan att svaranden väckt talan kan han inte längre göra sannolikt att domen kan hävas efter klandertalan. Däremot behöver klandertalan inte ha väckts för att invändning skall kunna göras i utsökningsmålet. Det bör påpekas att

förbehåll i bolagsordning eller föreningsstadgar om att tvist skall hän- skjutas till skiljemän liksom bestämmelser om skiljeförfarande som ingår i testamente eller gåvobrev även i detta sammanhang jämföras med skiljeavtal.

I fråga om ersättningen till skiljemännen får skiljedomen verkställas, enligt 3 kap. 15 § andra stycket utsökningsbalken, om tiden för parts talan mot domen i denna del har gått till ända utan att sådan talan har väckts och det inte föreligger någon omständighet som gör domen ogiltig, även om talan inte förs mot denna. Det förutsätts även i detta fall att skiljeavtalet inte innehåller förbehåll om rätt för part att överklaga skiljedomen.

Det görs sålunda skillnad mellan det fall att en part söker verkställighet mot andra parten och det fall att en skiljeman begär verkställighet beträffande den ersättning som en part förpliktats betala till honom. I det sistnämnda fallet får verkställighet inte ske förrän tiden för partens rätt att föra talan mot skiljedomen i denna del gått ut. Detta hänger samman med att domstol får materiellt överpröva och i sak ändra beslutet om ersättning till skiljemännen.

För verkställighet av en legal skiljedom som är meddelad enligt skiljemannalagens bestämmelser gäller samma principer som för en konventionell skiljedom (3 kap. 16 § utsökningsbalken). Eftersom en sådan skiljedom inte grundar sig på ett skiljeavtal bortfaller kravet på att undersöka om parterna genom avtal förbehållit sig rätt att klandra domen på materiell grund. Innehåller den bestämmelse som ligger till grund för skiljemannaförfarandet sådant förbehåll utgör det emellertid inte hinder mot verkställighet sedan klandertiden har gått till ända utan att talan har väckts.

När det gäller verkställighet av legala skiljedomar som inte har meddelats enligt skiljemannalagens föreskrifter finns det bestämmelser i 12 § lagen (1981:775) om införande av utsökningsbalken. Där sägs att annan skiljedom som enligt lag skall lända till efterrättelse än sådan som avses i 3 kap. 15 eller 16 § i balken får verkställas, om det inte föreligger någon omständighet som gör domen ogiltig, även om talan inte förs mot domen. I fråga om verkställigheten hänvisas till 3 kap. 17 och 18 §§ i balken. Legala skiljedomar av den nu behandlade typen torde vara mycket få.

Finns det inte hinder mot verkställighet av skiljedomen på grund av bestämmelserna i 3 kap. 15 eller 16 § skall kronofogdemyndigheten meddela ett särskilt beslut, s.k. verkställighetsförklaring (3 kap. 17 § utsökningsbalken). Innan sådant beslut meddelas skall svaranden beredas tillfälle att yttra sig. Beslutet kan överklagas till tingsrätt och därefter till hovrätt och Högsta domstolen. Det får emellertid tillämpas redan innan det vunnit laga kraft (2 kap. 19 § utsökningsbalken).

Bifaller kronofogdemyndigheten ansökan verkställs skiljedomen därefter som lagakraftvärd dom, om inte annat förordnas av domstol där talan mot skiljedomen är anhängig (3 kap. 18 § utsökningsbalken). Har talan väckts mot skiljedomen kan domstolen med stöd av nämnda bestämmelse förordna att domen över huvud taget inte får verkställas eller, t.ex. i fråga om betalningsskyldighet, bestämma att utmätning men

inte någon ytterligare åtgärd får äga rum. Däremot kan svaranden inte stoppa verkställigheten genom att ställa säkerhet.

Bifaller kronofogdemyndigheten inte ansökan om verkställighet skall myndigheten meddela ett avslagsbeslut. Detta beslut kan överklagas till tingsrätt och därefter till hovrätt och Högsta domstolen.

13.2.2 Överväganden

Regeringens förslag: En skiljedom skall kunna verkställas om skiljeavtalet inte innehåller förbehåll om rätt för part att angripa domen på materiell grund eller om tiden för sådan talan har löpt ut och domen uppfyller kraven på skriftlighet och undertecknande. Svaranden skall alltid beredas tillfälle att yttra sig innan verkställighet sker.

Om kronofogdemyndigheten finner anledning att anta att skiljedomen är ogiltig skall myndigheten förelägga sökanden att väcka talan i saken om det inte redan pågår rättegång härom. Kronofogdemyndigheten skall däremot inte pröva om skiljedomen kan hävas efter klander.

En skiljedom som antas vara ogiltig får verkställas endast i enlighet med vad som gäller för underrättsdomar som inte vunnit laga kraft. Har talan väckts vid domstol om skiljedomens upphävande eller ogiltighet ankommer det på domstolen att bestämma om verkställigheten.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Remissutfallet bland de remissinstanser som yttrat sig över förslaget i denna del är blandat. Riksskatteverket och Stockholms tingsrätt tillstyrker förslaget. Tingsrätten ifrågasätter dock om inte verkställighet av en skiljedom i vissa fall skall kunna fortgå utan att gäldenären hörs. Kronofogdemyndigheterna i Göteborgs och Bohus län respektive Malmöhus län anser att myndigheterna skall kunna vägra att verkställa en ogiltig skiljedom. Detsamma anförs av Malmö tingsrätt för de fall saken är uppenbar.

Skälen för regeringens förslag: Andra länders lagstiftning på skiljedomsområdet förutsätter i allmänhet ett domstolsbeslut för att en skiljedom skall kunna verkställas. Så är fallet t.ex. i Finland. Som utredningen framhållit framstår det emellertid som smidigare att kunna vända sig direkt till den verkställande myndigheten. Endast i de fall då en skiljedoms giltighet med fog kan ifrågasättas eller när en verklig tvist om skiljedomens bestånd föreligger finns det anledning att koppla in domstol. Detta bör enligt regeringens mening bilda utgångspunkt för utformningen av verkställighetsregler i den nya lagen om skiljeförfarande.

Den prövning som kronofogdemyndigheten i dag skall göra är många gånger komplicerad. Svårigheterna gäller framför allt bedömningen av om det har gjorts sannolikt att domen kan hävas efter klander. Kronofogdemyndigheten har visserligen möjlighet att, i stället för att meddela eller vägra verkställighetsförklaring, hänvisa parterna till att efter stämning få frågan prövad i domstol. Denna utväg bör dock väljas endast i rena undantagsfall.

Det material som kronofogdemyndigheten skall göra sin klanderprövning på måste även presenteras i domstol för att prövas där. En absolut förutsättning för att en skiljedom skall kunna hävas efter klander är ju att någon part verkligen väcker talan mot skiljedomen, och inte bara framställer invändningar vid kronofogdemyndigheten för att hindra eller försena verkställigheten. Detta tillsammans med den ovan berörda komplexiteten i prövningen talar för att enbart domstol borde bedöma en parts möjlighet till framgång i en klanderprocess. I enlighet härmed finns det goda skäl för att kronofogdemyndigheten vid sin verkställighetsprövning borde bortse från en parts utsikter till framgång i en klanderprocess.

En part som vill klandra skiljedomen måste väcka talan vid domstol inom viss tid. Även om verkställighetsförklaring meddelats av kronofogdemyndigheten kan domstolen, enligt 3 kap. 18 § utsökningsbalken, förordna att vidare åtgärd för verkställighet av skiljedomen inte får vidtas eller att endast vissa åtgärder får äga rum. En missnöjd part anvisas här ett sätt att hindra eller begränsa verkställigheten av en skiljedom som enligt partens mening är klanderbar. Det framstår inte som befogat att parten – t.ex. genom att överklaga ett beslut om verkställighet i särskild ordning till tingsrätt, hovrätt och Högsta domstolen – skall kunna få i princip samma fråga prövad i mer än en process.

Innan kronofogdemyndigheten beslutar om verkställighet skall, enligt dagens ordning, motparten alltid ges tillfälle att yttra sig. Lika med utredningen anser regeringen att denna regel bör behållas fastän den går längre än vad som annars gäller t.ex. vid utmätning (se bl.a. 4 kap. 12 § utsökningsbalken). Genom en sådan bestämmelse får nämligen motparten ett incitament att agera om han motsätter sig verkställighet, och det skapas samtidigt en garanti för att motparten får del av skiljedomen innan kronofogdemyndigheten vidtar åtgärd för verkställighet.

Som tidigare antytts anser regeringen att kronofogdemyndigheten inte bör pröva en parts förutsättningar att efter talan vid domstol få skiljedomen hävd efter klander. Vad gäller prövningen av huruvida en skiljedom är ogiltig är situationen dock en annan. Denna bedömning skall ske oavsett parternas inställning och kan därför inte göras beroende av att en part väcker talan vid domstol. Regeringen delar därför utredningens uppfattning att kronofogdemyndigheten måste ha ett ansvar för att skiljedomen inte verkställs om den är ogiltig.

Frågan blir då hur omfattande detta ansvar bör vara och hur reglerna härom närmare bör utformas.

Självfallet måste kronofogdemyndigheten till en början konstatera att den över huvud taget har att göra med en svensk skiljedom och inte t.ex. en utländsk skiljedom eller en s.k. självdom (se avsnitt 5.4). Är skiljedomen inte avfattad skriftligt eller saknar den helt underskrift, bör det ankomma på kronofogdemyndigheten att vägra verkställighet. Även om det kan krävas viss utredning avseende skiljedomens undertecknande bör det ankomma på kronofogdemyndigheten att pröva om domen uppfyller de krav som lagen om skiljeförfarande uppställer härvidlag. Är domen undertecknad bara av skiljenämndens ordförande bör detta godtas, om sökanden uppger att parterna träffat överenskommelse härom och mot-

parten inte gör någon erinran mot påståendet. I annat fall bör sökanden ha att styrka sitt påstående inför kronofogdemyndigheten.

Kronofogdemyndigheten bör vidare kontrollera om skiljeavtalet innehåller förbehåll om rätt för parterna att föra talan mot skiljedomen på materiell grund. Ett sådant förbehåll bör dock inte utan vidare leda till att verkställighet av skiljedomen vägras. Har tiden för talan mot domen gått till ända utan att sådan talan har förts bör skiljedomen kunna verkställas. I annat fall bör verkställighet inte medges.

Enligt vad som tidigare har föreslagits bör parterna ges möjlighet att i vissa fall träffa avtal som utesluter eller begränsar tillämpligheten av de s.k. klandergrunderna (se avsnitt 10.7). Skiljedomar som omfattas av ett sådant avtal kommer, med hänsyn till att det i allmänhet rör sig om parter med liten anknytning till Sverige, sällan att verkställas här i landet, men det är inte uteslutet att så kommer att ske. För det fall skiljedomen omfattas av ett sådant avtal har regeringen föreslagit att domen skall vara verkställbar enligt de regler som gäller för utländska skiljedomar. Även i detta fall bör kronofogdemyndigheten vägra verkställighet.

Vad nu sagts innebär att kronofogdemyndigheten skall göra en grundläggande kontroll av de skiljedomar som begärs verkställda. Ingen remissinstans har invänt mot förslaget i denna del. Kritiken mot utredningens förslag gäller den del som innebär att kronofogdemyndigheten – åtminstone delvis – skall verkställa en skiljedom även i de fall som det kan antas att domen är ogiltig på grund av brister i skiljedomsrättens eller såsom stridande mot ordre public.

Det är naturligt att hävda att ogiltiga skiljedomar aldrig skall kunna verkställas. Om det på verkställighetsstadiet skulle kunna fastställas med säkerhet när en skiljedom är ogiltig framstår en reglering i enlighet härmed som ganska självklar. Det är emellertid ofta förenat med betydande svårigheter att avgöra om de ogiltighetsanledningar som hänför sig till skiljedomsrättens och hänsynen till ordre public föreligger i ett visst fall. Prövningarna kan i vissa fall förväntas bli synnerligen omfattande. Sådana prövningar bör enligt regeringens mening inte göras av de verkställande myndigheterna utan bör ske i vanlig rättegång. Den omständigheten att det inom kronofogdemyndigheterna finns en mycket hög juridisk kompetens föranleder ingen annan bedömning.

Det kan naturligtvis diskuteras att låta en viss begränsad prövning ske på verkställighetsstadiet. Man skulle, som en remissinstans givit uttryck för, t.ex. kunna laborera med ett uppenbarhetsrekvisit. Kronofogdemyndigheten skulle alltså få vägra verkställighet om det för myndigheten framstod som uppenbart att skiljedomen var ogiltig såsom stridande mot ordre public eller på grund av brister i skiljedomsrättens. Vidare skulle man kunna tänka sig prövningar av mindre omfattning. Frågan är dock om sådana regler skulle föra saken framåt. Bestämmelserna skulle med säkerhet medföra gränsdragningsproblem och det kan ifrågasättas vilken praktisk betydelse reglerna skulle få. Behovet av bestämmelser med nu angivet innehåll framstår för regeringen som tveksamt. De skäl som ovan anförts för en exklusiv prövning av domstol gör sig för övrigt gällande till viss del även här.

Regeringen anser således att de ogiltighetsgrunder som hänför sig till skiljedomsrätt och ordre public inte bör bli föremål för sådan prövning hos kronofogdemyndigheterna som leder till att verkställighet vägras helt. Däremot måste kronofogdemyndigheterna på något sätt uppmärksamma frågorna. Annars blir ogiltighetsreglerna ineffektiva. Enligt regeringens mening skulle en rimlig avvägning mellan sökandens intresse av verkställighet och kravet på upprätthållande av ogiltighetsreglerna kunna uppnås om kronofogdemyndigheten i dessa fall medger en begränsad verkställighet men samtidigt förelägger sökanden att inom viss tid väcka talan vid domstol om domens giltighet.

Den begränsade verkställigheten skulle kunna knyta an till de regler som gäller för verkställighet av icke lagakraftägande underrättsdomar. Detta innebär, när det gäller en dom på betalningsskyldighet, att svaranden kan hindra verkställighet genom att på visst sätt ställa säkerhet (3 kap. 6 § utsökningsbalken). Gör han inte det kan utmätning ske, men egendomen får i princip inte säljas utan svarandens samtycke (8 kap. 4 § utsökningsbalken). Vidare kan en dom som avser utgivande av lös egendom verkställas om sökanden ställer säkerhet (3 kap. 8 § utsökningsbalken).

Sedan talan väckts bör det uteslutande ankomma på domstolen att bestämma om verkställigheten skall fortsätta, avbrytas eller återgå. Parterna bör då inte längre ha en absolut rätt att hindra respektive få verkställighet genom att ställa säkerhet, men det bör vara möjligt för domstolen att föreskriva säkerhet för att t.ex. medge respektive hindra vidare verkställighet. Det bör också ligga i domstolens skön att besluta om återgång av redan vidtagna åtgärder. De fall som kan tänkas dyka upp i domstol är så disparata att några särskilda begränsningar i domstolens möjlighet att bestämma vad som skall gälla i fråga om verkställigheten inte bör anges i lagen.

Väcker inte någon av parterna talan inom den förelagda tiden bör det fortsätta förfarandet hos kronofogdemyndigheten ske på samma sätt som när en exekutionstitel upphävs. Förutom att sökt verkställighet skall inställas och vidtagen åtgärd skall återgå blir sökanden skyldig att ersätta skada som svaranden har lidit genom verkställigheten. Att talan inte väcks bör emellertid inte få till följd att det därigenom fastslås att skiljedomen är ogiltig. Det fall att talan har väckts i rätt tid men målet vid domstolen avslutas utan prövning i sak – t.ex. på grund av att talan återkallas – bör behandlas på samma sätt som när talan inte alls har väckts.

Kronofogdemyndighetens prövning av en ansökan om verkställighet av en skiljedom kan föranleda avslag om domen inte uppfyller formkraven, om den omfattas av ett avtal som inskränker parternas rätt att klandra domen eller om tiden för talan mot domen inte har gått ut. Ett sådant beslut bör liksom i dag kunna överklagas. Ansökan kan emellertid i stället leda till begränsad verkställighet i förening med föreläggande för sökanden att väcka talan mot svaranden om skiljedomens giltighet. Som tidigare nämnts beträffande klander framstår det inte som befogat att en part skall kunna få i princip samma talan prövad i mer än en process. Denna ståndpunkt gäller även prövningen av om tvisten var skilje-

domsmässig och av skiljedomens förhållande till ordre public. Ett beslut i fråga om föreläggande bör därför inte få överklagas.

Om det inte finns några hinder kan kronofogdemyndigheten verkställa skiljedomen utan någon inskränkning. En part som i detta fall menar att skiljedomen behandlar en fråga som inte är skiljedomsässig eller att domen strider mot ordre public bör kunna angripa verkställigheten på denna grund endast genom att väcka talan vid domstol. I målet kan parten sedan begära att domstolen förordnar t.ex. att vidare åtgärd för verkställighet inte får vidtas.

Det regelverk som regeringen nu föreslår innebär att kronofogdemyndighetens bedömning av skiljedomens giltighet görs direkt i ett beslut angående vidtagande av en exekutiv åtgärd, t.ex. utmätning. Något separat verkställighetsbeslut behövs alltså inte. Endast i det fåtal fall då skiljedomen visserligen får verkställas enligt huvudregeln men det enligt kronofogdemyndighetens mening finns anledning att anta att den är ogiltig, kommer det enligt förslaget att fattas ett särskilt beslut, nämligen om föreläggande att väcka talan. Detta beslut kan dock, som tidigare nämnts, inte överklagas.

De ogiltighetsregler som finns i den nya lagen om skiljeförfarande syftar till att bevaka intressen som parterna inte förfogar över. När talan om en skiljedoms bestånd och giltighet prövas vid allmän domstol ligger det därför i sakens natur att rätten skall beakta ogiltighetsreglerna även utan yrkande av en part. Detta överensstämmer för övrigt med vad som i dag gäller beträffande utländska skiljedomar enligt 7 § andra stycket lagen (1929:147) om utländska skiljeavtal och skiljedomar (LUSK) och som föreslås gälla även i framtiden enligt den föreslagna lagen om skiljeförfarande (se avsnitt 15).

Vad som anförts i detta avsnitt om verkställighetsförfarandet innebär sammanfattningsvis att regeringen föreslår att en skiljedom skall kunna verkställas om skiljeavtalet inte innehåller förbehåll om rätt för parterna att föra talan mot domen eller tiden för sådan talan har löpt ut och domen uppfyller kraven på skriftlighet och undertecknande. Svaranden skall alltid ges tillfälle att yttra sig innan verkställighet sker. Regeringen föreslår vidare att om kronofogdemyndigheten finner anledning att anta att skiljedomen är ogiltig skall myndigheten förelägga sökanden att väcka talan om det inte redan pågår rättegång härom. Kronofogdemyndigheten skall dock inte pröva om skiljedomen kan hävas efter klander. Enligt förslaget får skiljedomen i ett sådant fall endast verkställas i enlighet med vad som gäller för underrättsdomar som inte vunnit laga kraft. Slutligen föreslår regeringen att det ankommer på domstolen att bestämma om verkställigheten sedan talan väckts vid domstol om skiljedomens upphävande eller ogiltighet.

Regeringens bedömning: En part kan enligt reglerna i 15 kap. rättegångsbalken ansöka om kvarstad eller annan säkerhetsåtgärd för att få sina anspråk enligt en skiljedom säkerställda. Någon särskild regel om kvarstad m.m. behöver därför inte tas in i lagen om skiljeförfarande.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har redovisat någon annan bedömning.

Skälen för regeringens bedömning: Det föreligger en i vissa fall betydelsefull skillnad mellan verkställighet av en svensk skiljedom och en svensk domstols dom. Innan åtgärd för verkställighet av en skiljedom får vidtas måste motparten ges tillfälle att yttra sig (3 kap. 17 § utsökningsbalken). Regeringen har föreslagit att denna regel behålls (avsnitt 13.2.2). När det gäller verkställighet av en domstolsdom kan däremot utmätning ske utan att motparten underrättas, om det föreligger risk att han skaffar undan eller förstör egendom eller saken annars är brådskande (4 kap. 12 § andra stycket utsökningsbalken). Med hänsyn till denna skillnad kan det för den vinnande parten i ett skiljeförfarande föreligga ett behov av att få sitt anspråk säkerställt t.ex. genom interimistisk kvarstad.

Ett sådant behov av att kunna få säkerställt ett anspråk innan verkställighet kan ske föreligger också t.ex. när det gäller verkställighet av en utländsk domstolsdom. För domar som omfattas av Bryssel- och Lugano-konventionerna finns särskilda bestämmelser. Enligt konventionernas artikel 34 skall en ansökan om verkställighet i ett inledande skede prövas utan att motparten ges tillfälle att yttra sig. Meddelas ett beslut om verkställighet får säkerhetsåtgärder vidtas utan hinder av att motparten har möjlighet att begära ändring i beslutet (artikel 39). I 8 § lagen (1998:358) om domstols internationella behörighet och om verkställighet av utländska domar enligt Brysselkonventionen (prop. 1997/98:102, bet. 1997/98:LU24, rskr. 1997/98:231) sägs uttryckligen att om hovrätten bifaller en ansökan om verkställighet skall beslutet anses innefatta ett beslut om kvarstad eller annan åtgärd som avses i 15 kap. rättegångsbalken. Motsvarande gäller för Luganokonventionen, se lagen (1992:794) med anledning av Sveriges tillträde till Luganokonventionen.

Utanför Luganokonventionens område har Högsta domstolen prövat hithörande frågor i rättsfallet NJA 1983 s. 814. Domstolen fastslog att kvarstad eller annan säkerhetsåtgärd enligt bestämmelserna i 15 kap. rättegångsbalken kan beviljas även i fråga om anspråk som skall prövas av utländsk domstol, om domstolens avgörande får verkställas i Sverige. Vidare ansågs att den vars anspråk hade prövats i domen uppenbarligen kunde ha behov av att i Sverige erhålla kvarstad eller annan säkerhetsåtgärd även sedan dom meddelats i den utländska rättegången men innan domen kunde verkställas här. Högsta domstolen förklarade att en part med stöd av den utländska domstolsdomen kunde vända sig till tingsrätt och begära kvarstad eller annan säkerhetsåtgärd enligt 15 kap. rättegångsbalken.

Högsta domstolen har i ett tidigare rättsfall – NJA 1979 s. 698 – klarlagt att svaranden i ett mål om klander av skiljedom kan få pröva en begäran om kvarstad som grundar sig på skiljedomen. Domstolens avgörande inleds med ett konstaterande av att en part som fått ett fordringsanspråk utdömt genom skiljedom kan ha behov av att få anspråket säkerställt genom kvarstad just därför att en ansökan om verkställighet av skiljedomen inte får bifallas utan att motparten fått tillfälle att yttra sig.

Som tidigare nämnts föreslår regeringen inte någon ändring av bestämmelsen att motparten alltid skall ges tillfälle att yttra sig innan verkställighet av en svensk skiljedom får ske. Med hänsyn härtill bör det enligt regeringens mening finnas möjlighet för den vinnande parten att få sitt anspråk säkerställt genom kvarstad eller annan säkerhetsåtgärd. De anförda rättsfallen torde visa att det redan med dagens bestämmelser finns möjlighet för den vinnande parten att utverka säkerhetsåtgärder enligt 15 kap. rättegångsbalken.

Lagrådet har ifrågasatt om inte, mot bakgrund av att andra fall av säkerhetsåtgärder är reglerade i den föreslagna lagen (se 4 § tredje stycket och 60 §), en uttrycklig bestämmelse bör tas in i lagen även i nu berört avseende. Lagrådets förslag tar sikte på beslut om säkerhetsåtgärder i mål om en skiljedoms ogiltighet eller om upphävande av en skiljedom.

Rättspraxis på området ger enligt regeringens mening utrymme för den vinnande parten att begära beslut om säkerhetsåtgärder inte bara när en talan om ogiltighet och klander är anhängiggjord i domstol utan också före en begäran om verkställighet. Som regeringen tidigare framhållit är det en avvägningsfråga i vilken omfattning olika regler uttryckligen skall framgå av lagen. Regeringen har i avsnitt 5.8 redovisat skälen till att lagen om skiljeförfarande bör innehålla en allmän regel om säkerhetsåtgärder före och under skiljeförfarandet. Regeringen har också i det föregående (se avsnitt 4.3.4) utvecklat skälen till varför lagen bör vara särskilt informativ när det gäller frågor med avseende på internationella skiljeförfaranden. Dessa skäl gör sig inte gällande i nu aktuellt fall. Regeringen anser att det inte finns något tillräckligt behov av en uttrycklig regel i ämnet. Regeringen föreslår därför inte att en särskild bestämmelse om kvarstad m.m. tas in i lagen om skiljeförfarande.

14 Internationella förhållanden

14.1 Inledning

Möjligheten att träffa s.k. undantagsavtal i internationella tvister har behandlats i avsnitt 10.7. Bestämmelser rörande erkännande och verkställighet av utländska skiljedomar kommer att tas upp i avsnitt 15. I detta avsnitt tar regeringen upp övriga internationella frågor. De regler som kommer att behandlas återfinns i dag i 4 § skiljemannalagen samt i 1–4 och 12–13 §§ LUSK.

För samtliga frågor gäller att de nuvarande reglerna har utformats med hänsyn till Sveriges internationella åtaganden enligt 1923 års Genèveprotokoll, 1927 års Genèvekonvention och New Yorkkonventionen. De båda Genèveöverenskommelserna gäller fortfarande i förhållande till vissa stater. Samtliga överenskommelser måste således fortfarande beaktas.

14.2 Svensk domsrätt

Regeringens bedömning: Några regler om svensk domstols behörighet att pröva en talan mot en skiljedom behöver inte tas in i lagen om skiljeförfarande.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har redovisat någon annan bedömning.

Skälen för regeringens bedömning: För att svenska domstolar skall vara behöriga att befatta sig med en tvist fordras att det skall föreligga ett svenskt rättskipningsintresse. På vissa områden finns regler som direkt handlar om svenska domstolars behörighet. Luganokonventionen och inom kort även Brysselkonventionen har medfört en viktig reglering av svensk domsrätt. Finns inte en särskild domsrättsregel brukar man söka vägledning i de svenska forumreglerna.

På skiljedomsrättens område finns inte några särskilda domsrättsregler när det gäller talan mot en skiljedom. Bryssel- och Luganokonventionerna är inte tillämpliga på skiljeförfarande. Detta undantag anses inbegripa talan om ogiltighet och klander. Högsta domstolen har emellertid i rättsfallet NJA 1989 s. 143 (Ugandamålet) funnit att det i ett mål om klander och ogiltighet av en svensk skiljedom föreligger svensk domsrätt, fastän båda parter saknade anknytning hit. I 26 § första stycket skiljemannalagen sägs att rätt domstol i mål angående ersättningen till skiljeman är tingsrätten i den ort där skiljedomen meddelats. Bestämmelsen bör förstås så att den grundar svensk domsrätt. Slutligen talar de nuvarande reglerna i 4 § skiljemannalagen och 4 § LUSK explicit om när ett skiljeförfarande får äga rum i Sverige. Härav framgår när svensk domstol är behörig att på begäran av en part t.ex. utse skiljeman. Av denna reglering får emellertid även anses följa att det i dessa fall föreligger ett svenskt rättskipningsintresse som medför att det då också är möjligt för en part att väcka talan vid svensk domstol om skiljeavtalets giltighet. Saknas annat forum bör bestämmelserna om Stockholms tingsrätt som reservforum vara tillämpliga.

Den omfattning av svensk domsrätt som sålunda får anses föreligga är välgrundad och bör behållas. Talan mot en svensk skiljedom – oavsett om den gäller t.ex. klander, ogiltighet eller ersättning till skiljemännen – bör alltid kunna föras vid svensk domstol. En viss förändring av svensk domstols behörighet följer dock av de ändringar som föreslås beträffande när ett skiljeförfarande får äga rum i Sverige (se vidare avsnitt 14.3).

Enligt utredningen bör man även i framtiden kunna avstå från särskilda lagregler när det gäller svensk domstols behörighet att pröva talan mot en skiljedom. Regeringen ansluter sig till den bedömningen.

14.3 När får skiljeförfarande äga rum i Sverige?

Regeringens förslag: Den nuvarande uppdelningen mellan svenska och utländska skiljeavtal slopas. Skiljeförfarande skall kunna inledas i Sverige om

1. skiljeavtalet innebär att förfarandet skall äga rum i Sverige eller,
2. skiljemännen eller ett skiljedomsinstitut i enlighet med avtalet har bestämt att förfarandet skall äga rum här eller,
3. motparten annars samtycker till det.

Ett skiljeförfarande skall också kunna inledas i Sverige mot en part som har hemvist här eller annars är skyldig att svara i saken vid svensk domstol, om inte skiljeavtalet innebär att förfarandet skall äga rum utomlands.

Ett skiljeförfarande får inte äga rum i Sverige i andra fall än de nu redovisade.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser lämnar förslaget utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Skiljemannalagen reglerar två fall då det föreligger hinder mot att inleda skiljeförfarande i Sverige. Det första fallet, att det pågår rättegång om samma fråga som avses med skiljeförfarandet, har behandlats i avsnitt 8.2. Här skall det andra fallet, som regleras i 4 §, tas upp. Vidare skall det hinder mot skiljeförfarande som anges i 4 § LUSK behandlas.

Bestämmelserna i 4 § skiljemannalagen och 4 § LUSK sätter gränser för när en part mot andra partens bestridande med hjälp av svensk domstol kan framtvinga ett skiljeförfarande här i riket. Dessa regler anger sålunda när ett skiljeförfarande får äga rum i Sverige.

Skiljemannalagen hänvisar beträffande tillämpningen av utländska skiljeavtal och skiljedomar till reglerna i LUSK (28 §). I 1 § första stycket LUSK anges att ett skiljeavtal som innebär att skiljeförfarandet skall äga rum utom riket är att anse som utländskt. Vidare skall enligt andra stycket ett skiljeavtal som inte utmärker om skiljeförfarandet skall äga rum inom eller utom riket anses som utländskt om båda parterna hade hemvist utom riket när avtalet ingicks. Lagen innehåller dock inte någon precisering av vilka avtal som skall anses som svenska. Av regleringen i 1 § LUSK får emellertid motsatsvis anses framgå att ett skiljeavtal är svenskt om avtalet innebär att skiljeförfarandet skall äga rum i Sverige eller om någon av parterna hade hemvist i Sverige och avtalet inte innebär att skiljeförfarandet skall äga rum utom riket.

Skiljemannalagen är i princip tillämplig på svenska skiljeavtal. 4 § skiljemannalagen begränsar dock lagens tillämplighet mot en part som har hemvist utom riket. Skiljeförfarande får inte inledas i Sverige mot en

sådan part om han inte skulle vara skyldig att svara i saken vid svensk domstol. Skiljeförfarande får dock inledas om skiljeavtalet innebär att förfarandet skall äga rum här i riket eller skiljemännen eller skiljedomsinstitution i enlighet med avtalet har bestämt att förfarandet skall äga rum i Sverige. Skiljeförfarande får också inledas om parten samtycker till det.

Skiljeförfarande kan med stöd av 4 § LUSK äga rum i Sverige trots att skiljeavtalet är utländskt. Detta gäller om skiljemännen eller skiljedomsinstitution i enlighet med avtalet bestämt att förfarandet skall äga rum här. Vidare kan skiljeförfarande inledas mot en part som efter avtalets tillkomst har bosatt sig i Sverige. I dessa fall skall skiljemannalagen tillämpas på förfarandet. I 4 § LUSK omnämns inte det fall att en part samtycker till att förfarandet äger rum i Sverige. Samtycket anses nämligen innebära att skiljeavtalet förlorar sin karaktär av utländskt.

En skiljedom som meddelas i strid mot 4 § skiljemannalagen eller 4 § LUSK kan efter klandertalan hävas av domstol (21 § första stycket 2 p. skiljemannalagen). Detta förutsätter dock att en part väcker en sådan talan inom viss tid och att hans rätt att åberopa felet inte gått förlorad enligt 21 § andra stycket skiljemannalagen.

De nu redovisade bestämmelserna grundar sig inte på någon uttrycklig förpliktelse enligt Genèveöverenskommelserna eller New Yorkkonventionen. De står dock i överensstämmelse med principerna i Genèveprotokollets punkt 1.

Skiljemannalagen och LUSK bygger på den grundläggande värderingen att svensk myndighet som regel inte bör medverka till att skiljeförfarande anordnas utan samtycke av en part som inte skulle vara skyldig att svara i saken inför svensk domstol. Har däremot parterna själva direkt eller indirekt – t.ex. genom beslut av skiljemännen eller skiljedomsinstitut – bestämt att förfarandet skall äga rum i Sverige har det inte ansetts befogat att vägra dem myndighetsassistans.

Den nuvarande uppdelningen mellan ”svenska” och ”utländska” skiljeavtal kan te sig förvirrande. Ett svenskt skiljeavtal kan leda till en utländsk skiljedom och ett utländskt skiljeavtal kan leda till en svensk skiljedom. Förhållandena kan t.o.m. vara sådana att skiljeförfarande med stöd av ett svenskt skiljeavtal inte kan framtvingas i Sverige. Detta kan gälla t.ex. om inte någon av parterna längre har forum i Sverige när skiljeförfarandet aktualiseras.

Det finns, som utredningen framhållit, inte ur pedagogisk synpunkt eller annars något egenvärde i att försöka skapa särskilda begrepp beträffande olika skiljeavtal. Frågan om när ett skiljeförfarande får äga rum i Sverige besvaras för närvarande i huvudsak på samma sätt oavsett beteckning. Enligt regeringens mening bör man därför försöka utforma reglerna utan någon särskild uppdelning mellan ”utländska” och ”svenska” skiljeavtal.

De nuvarande reglerna gör som antytts på en punkt skillnad mellan svenska och utländska skiljeavtal. Detta gäller beträffande en part som inte är bosatt här men som ändock skulle kunna sökas i saken vid svensk domstol. Gäller det ett svenskt skiljeavtal kan ett skiljeförfarande komma till stånd i Sverige utan hans medverkan. Däremot kan det inte ske om

skiljeavtalet är att beteckna som utländskt. Enligt utredningen torde den nu angivna skillnaden bero mera på att skiljemannalagen och LUSK utarbetats var för sig än på några överväganden i sak.

Som utredningen funnit bör man skapa en enhetlig reglering som kan gälla för alla skiljeavtal. Denna bör enligt regeringens mening bygga på samma grundläggande värderingar som nuvarande bestämmelser i 4 § skiljemannalagen och 4 § LUSK. Den enda ändring i sak som därvid behöver göras är att tillskapa en möjlighet som innebär att skiljeförfarande alltid kan inledas i Sverige mot en part, som är skyldig att svara i saken vid svensk domstol, utan dennes medverkan. Den begränsningen måste dock finnas att det inte av skiljeavtalet följer att skiljeförfarandet skall äga rum utom riket. Det är vad regeringen föreslår. Den föreslagna harmoniseringen innebär sålunda en försiktig utökning av vad som i dag gäller enligt 4 § LUSK.

Det bör framhållas att Bryssel- och Luganokonventionernas bestämmelser om behörig domstol i detta hänseende har betydelse för skiljeförfaranden. När det gäller att bestämma om en part som omfattas av konventionen är skyldig att svara i saken vid svensk domstol kommer nämligen dess bestämmelser att vara tillämpliga.

14.4 På skiljeavtalet tillämplig lag m.m.

Regeringens förslag: Av lagen om skiljeförfarande skall uttryckligen framgå att den är tillämplig på skiljeförfaranden som äger rum i Sverige.

Det införs en bestämmelse, varav framgår att parterna, om skiljeavtalet har en internationell anknytning, skall kunna träffa avtal om vilket lands lag som skall tillämpas på skiljeavtalet. Om parterna inte har träffat ett sådant avtal skall lagen i det land där förfarandet med stöd av parternas avtal har ägt rum eller skall äga rum tillämpas på skiljeavtalet. Bestämmelsen skall inte omfatta frågorna om part var behörig att ingå skiljeavtal eller behörigen företrädd.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna lämnar förslaget utan erinran. Flera remissinstanser efterlyser dock en lagvalsbestämmelse som klargör hur den på tvisten tillämpliga materiella rätten skall bestämmas.

Även flera utländska experter förordar att det i lagen tas in en lagvalsbestämmelse avseende den tillämpliga materiella rätten.

Skälen för regeringens förslag: Vid erkännande och verkställighet här i riket av utländska skiljedomar finns det i 7 § första stycket 1 p. LUSK bestämmelser som reglerar vilken lag som skall tillämpas på skiljeavtalet. Regleringen överensstämmer med artikel V första stycket a) i New Yorkkonventionen. Vad som gäller när man innan någon skiljedom har meddelats skall bedöma giltigheten och rättsverkningarna av ett utländskt skiljeavtal är däremot osäkert.

Innebär ett skiljeavtal att skiljeförfarandet skall äga rum i en viss främmande stat skall enligt 2 § LUSK lagen i den staten äga tillämpning på avtalet. Nämda regel aktualiseras vid domstol framför allt när en part

gör invändning om att den instämnda frågan är föremål för ett utländskt skiljeavtal. Trots att innebörden av detta stadgande kan tyckas klart har utredningen konstaterat att den närmare innebörden och räckvidden av 2 § LUSK måste anses som osäker. Utredningen har härvid berört några aspekter av frågan som tas upp i det följande.

Parters behörighet att ingå ett skiljeavtal bör i enlighet med New Yorkkonventionen artikel V första stycket a) och 7 § första stycket 1 p. LUSK bestämmas enligt den för dem tillämpliga lagen. Därmed torde enligt svensk rätt avses deras personalstatut. Bedömningen av en parts behörighet att ingå skiljeavtal och frågan om han var behörigen företräd torde inte ha varit avsedd att falla inom ramen för 2 § LUSK.

Bedömningen av om en skiljedom innefattar avgörande av en fråga som inte kan lämnas till avgörande av skiljemän, dvs. av skiljedomsmässigheten, görs enligt New Yorkkonventionen artikel V andra stycket a) med tillämpning av lagen i det land där verkställighet söks. I enlighet härmed görs bedömningen vid ansökan om verkställighet i Sverige enligt svensk lag (7 § andra stycket 1 p. LUSK).

Det nu sagda gäller även när ett skiljeavtal åberopas som rättegångshinder (3 § LUSK). Förutom att frågan då skall vara skiljedomsmässig enligt svensk lag krävs enligt sistnämnda bestämmelse att den skall vara det även enligt den främmande lag som är tillämplig på avtalet. För bestämmande av sistnämnda lag torde 2 § LUSK vara tillämplig. Bestämmelserna innebär att det skiljedomsmässiga området väl kan inskränkas men inte utvidgas jämfört med vad som gäller enligt svensk lag. Vidare anger 2 § LUSK jämförd med 3 § samma lag enligt vilken lag som avtalets formella och materiella giltighet i övrigt skall prövas när det gäller att bedöma ett skiljeavtals verkan som rättegångshinder. Det kan enligt den främmande lagen t.ex. uppställas krav på att avtalet skall ha viss form.

Denna tolkning bör dock ställas mot New Yorkkonventionen artikel V första stycket a) och 7 § första stycket 1 p. LUSK där det anges att skiljeavtalets giltighet skall prövas enligt den lag som enligt parternas överenskommelse skall tillämpas på avtalet. Först om varje anvisning därom saknas skall avtalets giltighet prövas enligt lagen i det land där skiljedomen meddelats.

Konventionen poängterar sålunda partsautonomin beträffande tillämplig lag medan 2 § LUSK inte säger något om parternas möjlighet att träffa avtal beträffande tillämplig lag. Visserligen uttalade departementschefen vid Sveriges tillträde till New Yorkkonventionen att principerna i konventionen måste bli vägledande när det gäller att innan någon skiljedom har meddelats bedöma giltigheten och rättsverkningarna av ett utländskt skiljeavtal. Lagen ändrades emellertid inte på denna punkt. Uttalandet synes inte heller ha något stöd i lydelsen av 2 § LUSK eller dess förarbeten.

Mot bakgrund av vad som nu redovisats menar regeringen, i likhet med utredningen, att den närmare innebörden och räckvidden av 2 § LUSK får anses osäker.

När det då gäller frågan vilket lands lag som skall tillämpas på ett skiljeavtal konstaterar regeringen att denna kan avse skilda komplex av

rättsregler. Flertalet torde i vid mening gälla skiljeavtalets giltighet. Hit hör bestämmelser om formkrav och om själva mekanismen för avtalets tillkomst. Vidare är att beakta grunder för ett avtals ogiltighet, såsom tvång, svek och oskälighet. Ett skiljeavtal kan vara ogiltigt redan av den anledningen att det gäller en tvist som med tanke på dess art inte får slitas skiljedomsvägen; den är alltså inte skiljedomsmässig. Också regler om avtals upphörande kan aktualiseras. En annan grupp av regler gäller parterns behörighet att ingå skiljeavtal. Slutligen kan nämnas att frågan om tillämplig lag har betydelse för tolkning av skiljeavtalet.

Som framgått kan frågor om tillämplig lag på skiljeavtalet uppkomma i olika sammanhang. De kan aktualiseras t.ex. när ett internationellt skiljeavtal åberopas som rättegångshinder här i landet, när ett skiljeavtal skall bedömas i ett svenskt skiljeförfarande eller vid klandertalan mot en svensk skiljedom samt när verkställighet begärs i Sverige av en utländsk skiljedom.

I det följande kommer regeringen först att mer allmänt behandla frågan om tillämplig lag på skiljeavtal. Därefter diskuteras de särskilda frågeställningarna som hänför sig skiljedomsmässigheten och partsbehörigheten.

Det är fortfarande svårt att utforma och överblicka konsekvenserna av en för alla fall uttalad regel om tillämplig lag på skiljeavtal. Enligt regeringens mening bör dock lagstiftningen, så långt det är möjligt, ge besked även i denna fråga. Genom att tillträda New Yorkkonventionen har Sverige accepterat en uttalad lagvalsregel, låt vara bara när det gäller verkställighet av en utländsk skiljedom. Som utredningen framhållit framstår denna begränsning som inkonsekvent. Ett skiljeavtals giltighet bör bedömas efter samma regler oberoende av om det aktualiseras utan samband med ett verkställighetsärende. För att uppnå detta syfte bör den nuvarande bestämmelsen i 2 § LUSK utgå. Enligt ordalydelsen synes den nämligen hindra att man låter konventionens lagvalsregel vara vägledande. Med denna utgångspunkt bör man försöka finna en regel som, låt vara inte uttömmande, kan reglera problemet.

En första fråga är i vilka fall parter bör få träffa avtal om vilket lands lag som skall vara tillämplig på skiljeavtalet. I ett avtalsförhållande mellan svenska parter utan internationell anknytning bör det inte vara möjligt att på förhand avstå från t.ex. avtalslagens regler om rättshandlingars ogiltighet. Ett generellt lagval bör därför godtas endast om skiljeavtalet har internationell anknytning. Den internationella anknytningen kan t.ex. bestå i att parterna, eller någon av dem, hade hemvist utom riket eller att tvisten har uppkommit på grund av verksamhet utomlands. Det bör påpekas att det nu sagda endast handlar om parterns rätt att välja avtalsstatut, inte om deras behörighet att träffa avtal om avvikelser från dispositiva regler.

Man bör sedan överväga vilka krav som bör ställas på en partsöverenskommelse om lagval. New Yorkkonventionen talar beträffande erkännande och verkställighet av utländsk skiljedom om "att (skilje)avtalet icke är giltigt enligt den lag som enligt parternas överenskommelse skall tillämpas på avtalet, eller i avsaknad av varje anvisning därom, enligt lagen i det land, där skiljedomen meddelats"

(artikel V första stycket a)). Utredningen har ställt sig frågan vad som bör gälla vid en verkställighetsprövning i Sverige av en tysk skiljedom, om parterna överenskommit t.ex. att schweizisk lag skall tillämpas på avtalet utan att skillnad gjorts mellan den materiella delen och skiljeklausulen, men i skiljeklausulen föreskrivit skiljeförfarande i Tyskland.

Den förhärskande uppfattningen torde enligt utredningen vara att lagvalet vid tillämpning av konventionen explicit måste avse skiljeavtalet. Detta innebär att det i ovannämnda exempel skall tillämpas tysk rätt när det gäller att bedöma skiljeavtalets giltighet, medan schweizisk rätt är tillämplig på avtalet i övrigt. Man skulle också kunna uppfatta exemplet så att parterna genom att hänvisa till skiljeförfarande i Tyskland har gjort ett implicit lagval.

Regeringen anser att det också för tillämpning av den ovan skisserade allmänna regeln om tillämplig lag på skiljeavtal bör krävas att parternas överenskommelse om lagval avser just skiljeavtalet.

Regeringen föreslår sålunda att i de fall skiljeavtalet har internationell anknytning skall parterna kunna träffa en överenskommelse om vilken lag som skall tillämpas på skiljeavtalet.

Finns det inte någon sådan överenskommelse om tillämplig lag på skiljeavtalet bör dess giltighet bedömas enligt lagen i det land där skiljeförfarandet enligt parternas avtal har ägt rum eller skall äga rum. Parterna kan i skiljeavtalet ha valt en plats för skiljeförfarandet. I andra fall kan ett skiljeförfarande ha inletts och ett val av plats för förfarandet i enlighet med skiljeavtalet ha gjorts av skiljemännen eller ett skiljedomsinstitut. Även i dessa fall skall alltså förfarandelandet anses ha valts med stöd av parternas avtal. Var båda parterna hemmahörande i ett visst land och har tvisten ingen internationell anknytning kan man i avsaknad av andra tolkningsdata utgå från att parterna avsett att förfarandet skall äga rum i hemlandet.

Äger förfarandet rum i Sverige kommer sålunda svensk rätt normalt att vara tillämplig på skiljeavtalet om parterna inte särskilt överenskommit att annan lag skall tillämpas.

Vad sedan gäller skiljedomsrättens giltighet har det hävdats att bristande sådan faller utanför det ogiltighetsbegrepp som används i New Yorkkonventionen artikel V första stycket a). Utredningen har framhållit det motsägelsefulla i, för det fall ett avtal är ogiltigt enligt ett visst lands lag när det rör en viss fråga, att bortse från just denna ogiltighetsanledning när man bedömer avtalets giltighet enligt det landets lag.

Den bestämmelse om tillämplig lag på skiljeavtalet som nu övervägs kommer som nämnts att bli aktuell bl.a. när en part gör invändning om rättegångshinder. Det går inte att i detta sammanhang bortse från att det åberopade skiljeavtalet enligt tillämplig lag är ogiltigt på grund av att tvistefrågan inte är skiljedomsrättslig. En part lär nämligen inte med stöd av ett sådant avtal kunna få till stånd ett skiljeförfarande mot andra partens bestridande. Detta gäller inte minst därför att den på skiljeavtalet tillämpliga lagen i allmänhet är lagen där skiljeförfarandet är avsett att äga rum.

Den ovan angivna tolkningen av konventionen bör inte hindra att man vid utformningen av en svensk lagvalsregel som inte direkt omfattas av

New Yorkkonventionens bestämmelser även beaktar om tvisten är skiljedomsässig enligt den tillämpliga lagen när det gäller att bedöma skiljeavtalets giltighet. Bristande skiljedomsässighet enligt tillämplig lag bör således beaktas när den diskuterade lagvalsregeln är tillämplig, t.ex. när ett skiljeavtal åberopas som rättegångshinder eller vid klandertalan mot en svensk skiljedom.

Följden för en svensk skiljedoms del blir att bristande skiljedomsässighet enligt tillämplig utländsk lag och därmed skiljeavtalets ogiltighet utgör en klandergrund som måste åberopas inom viss tid och som kan prekluderas. Brister det i skiljedomsässighet enligt svensk lag blir själva skiljedomens som sådan ogiltig enligt de regler som har föreslagits i det föregående (avsnitt 10.2).

Vad sedan gäller frågorna om en parts behörighet att ingå avtalet och om han var behörigen företräd anser utredningen att dessa bör falla utanför den diskuterade lagvalsregeln. Ett sådant synsätt är i överensstämmelse med utformningen av New Yorkkonventionens artikel V första stycket a) och den nuvarande regleringen i 7 § första stycket LUSK. I allmänhet bör dessa frågor bedömas enligt personalstatutet, bestämt enligt svensk internationell privaträtt. En avvikelse från denna huvudregel kan dock vara befogad, t.ex. när det gäller att avgöra om en stat eller ett statskontrollerat företag haft rätt att ingå skiljeavtal. Regeringen föreslår därför inte någon uttrycklig regel som anger enligt vilken lag som en parts behörighet att ingå avtalet och frågan om han var behörigen företräd skall bedömas. Dessa frågor bör i stället överlämnas åt rättstillämpningen.

Den nu berörda frågeställningen om tillämplig lag i olika hänseenden på skiljeavtalet måste hållas isär från spörsmålen om vilken lag som skall tillämpas på själva tvistefrågan och vilken lag som själva förfarandet skall följa. Vad avser den sistnämnda frågan menar utredningen att det av lagen uttryckligen bör framgå att beträffande förfaranden som äger rum i Sverige skall lagen om skiljeförfarande gälla, även när tvisten har internationell anknytning. Regeringen delar utredningens uppfattning. Regeringen föreslår således att en uttrycklig regel härom tas in i lagen.

Vad sedan gäller frågan om lagval avseende den tillämpliga materiella rätten sönderfaller den i två delar. Den ena tar sikte på uttryckliga bestämmelser i lag som t.ex. skulle kunna ange att skiljemännen skall tillämpa lagen i det land som tvisten har närmast anknytning till. Några sådana regler kan inte tas in i lagen om skiljeförfarande. Den andra och mer aktuella delen tar sikte på en bestämmelse som anger hur den tillämpliga materiella rätten skall fastställas, dvs en regel som omfattar själva hanteringen av lagvalsproblematiken. Flera remissinstanser har, som tidigare nämnts, framhållit det önskvärda i att i internationella skiljeförfaranden kunna fastställa den tillämpliga materiella rätten på ett enkelt och tydligt sätt. Även frågan om skiljemännens rätt att döma efter skälighet och billighet har berörts i sammanhanget.

Modellagen innehåller i artikel 28 regler som är av intresse i detta sammanhang. Av dessa framgår att skiljemännen skall tillämpa i första hand de regler som parterna väljer och i andra hand de regler som de anser är tillämpliga enligt gällande internationell privaträtt. Av artikeln framgår också att skiljemännen skall döma efter skälighet och billighet

endast om parterna uttryckligen går med på det och att skiljemännen alltid skall tillämpa avtalet och ta hänsyn till handelsbruk.

Regeringen ifrågasätter inte att det kan finnas ett behov av regler motsvaranden dem som finns i artikel 28 i modellagen, även om regeringen saknar möjlighet att bedöma hur stort behovet är. Utredningen har emellertid inte lämnat något förslag i denna fråga och den tas inte upp i betänkandet. Något underlag för de överväganden som med nödvändighet måste göras innan ett förslag kan presenteras finns alltså inte tillgängligt i detta ärende. Regeringen lägger därför inte fram något förslag i ämnet. Skulle det visa sig att frånvaron av en uttrycklig regel i lagen om skiljeförfarande av nu angivet slag medför problem i den praktiska tillämpningen kan det finnas anledning för regeringen att återkomma med ett förslag till en sådan bestämmelse.

14.5 Internationella skiljeavtal som rättegångshinder

Regeringens förslag: En ny bestämmelse om internationella skiljeavtals verkan som rättegångshinder tas in i lagen. Enligt bestämmelsen skall ett sådant skiljeavtal utgöra rättegångshinder utom i de fall skiljeavtalet enligt tillämplig lag är ogiltigt, utan verkan eller ogenomförbart. Hinder för rättegång skall inte heller föreligga när tvisten enligt svensk lag inte är skiljedomsässig.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser lämnar förslaget utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Bestämmelsen om ett utländskt skiljeavtals verkan som rättegångshinder återfinns i 3 § LUSK. Som tidigare nämnts anges i 1 § LUSK vilka skiljeavtal som skall anses vara utländska. Som utländska anses skiljeavtal som innebär att skiljeförfarandet skall äga rum utom riket. Vidare anses ett skiljeavtal vara utländskt om det inte utmärker om skiljeförfarandet skall äga rum inom eller utom riket och båda parterna hade hemvist utom riket när avtalet ingicks.

En tvistefråga som är föremål för ett utländskt skiljeavtal får inte mot en parts bestridande prövas av svensk domstol. Denna huvudregel förutsätter dock enligt 3 § att avtalet är giltigt enligt den främmande lag som äger tillämpning på det och att tvisten även enligt svensk lag kan hänskjutas till skiljemän.

Bestämmelsen står i huvudsaklig överensstämmelse med principerna i Genèveprotokollets punkt 4 och Genèvekonventionens artikel 1 andra stycket b). I New Yorkkonventionen återfinns motsvarande principer i artikel II tredje stycket och artikel V andra stycket a). I enlighet med sistnämnda bestämmelse föreskrivs i 7 § andra stycket 1 p. LUSK att en utländsk skiljedom inte gäller i Sverige om skiljedomen innefattar prövning av en fråga som enligt svensk lag inte får avgöras av skiljemän.

Utredningen har framhållit att det kan uppstå viss tveksamhet om vad det förbehåll som följer av att frågan även enligt svensk lag skall kunna

hänskjutas till skiljemän innebär. Vissa frågor kan, t.ex. enligt 3a § skiljemannalagen, inte göras till föremål för skiljeavtal innan tvist uppkommit. Enligt utredningen bör dock förbehållet förstås på det sättet att frågan vid någon tidpunkt skall kunna hänskjutas till skiljemän. Inskränkningar i svensk lag av typ att skiljeavtal inte får ingås förrän tvist uppkommit bör således inte innebära att frågan faller utanför det skiljedomsrättsliga området.

Den nya lagen är avsedd att precis som skiljemannalagen vara tillämplig på skiljeförfaranden som äger rum i Sverige. Den allmänna bestämmelse om ett skiljeavtals verkan som rättegångshinder som regeringen föreslår är utformad med hänsyn till detta tillämpningsområde.

För att ett skiljeavtal skall utgöra hinder för rättegång bör det krävas att en part med hjälp av avtalet kan få sin sak prövad. I annat fall kommer ett sådant skiljeavtal att kunna hindra en part från att väcka talan vid svensk domstol samtidigt som han inte kan få sin sak prövad av skiljemän enligt skiljeavtalet. Denna grundsyn överensstämmer med New Yorkkonventionens inställning. Detta uttrycks i konventionen artikel II tredje stycket så att ett skiljeavtal inte utgör hinder för rättegång om domstolen finner att "avtalet är ogiltigt, utan verkan eller genomförbart".

Bedömningen av om skiljeavtalet skall kunna ligga till grund för en prövning kompliceras givetvis av att skiljeförfarandet kan komma att äga rum utom riket. Är annan lag än svensk tillämplig på skiljeavtalet bör det krävas att skiljeavtalet är giltigt och verksamt enligt denna lag. Detta gäller oavsett om det rör sig om en ursprunglig brist eller om skiljeavtalet sedermera upphört att gälla. I första fallet kan det t.ex. vara så att ena parten inte var behörigen representerad vid avtalets ingående eller att den fråga som rättegången avser inte är skiljedomsrättslig enligt tillämplig lag. I andra fallet kan avtalets verkan ha upphört sedan en tidsfrist för meddelande av skiljedom löpt ut. De anförda fallen har det gemensamt att en part inte kan framtvinga en prövning i enlighet med det åberopade avtalet. Med dessa fall bör man jämföra att skiljeavtalet av någon annan anledning – kanske av mera praktisk art – inte går att genomföra. Precis som i dag bör det också krävas att tvisten enligt svensk lag kan avgöras av skiljemän. Annars kommer den blivande skiljedomen nämligen inte att erkännas och kunna verkställas här.

En bestämmelse om skiljeavtal som rättegångshinder behövs för att Sverige skall uppfylla sina konventionsåtaganden om att erkänna utländska skiljeavtal. Den nuvarande bestämmelsen ger inte klart besked om de bakomliggande syftena. New Yorkkonventionens formulering visar tydligare vad det rör sig om. En ny bestämmelse bör därför utformas i närmare anslutning till konventionens lydelse.

Regeringen föreslår sålunda att det i lagen om skiljeförfarande tas in en ny bestämmelse om internationella skiljeavtals verkan som rättegångshinder i enlighet med vad som har angetts i det föregående.

Regeringens förslag: Bevisupptagning vid svensk domstol skall kunna ske enligt samma regler som gäller för ett svenskt skiljeförfarande när skiljeförfarandet äger rum utomlands. Det innebär att bestämmelsen i 12 § LUSK behålls.

Regeringens bedömning: Någon regel motsvarande 13 § LUSK om möjlighet att förelägga en part att föra bevisning om innehållet i främmande rätt behövs inte i den nya lagen om skiljeförfarande.

Utredningens förslag och bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser lämnar såväl förslaget som bedömningen utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Bevisupptagning vid svensk domstol under skiljeförfarande som äger rum utom riket får ske enligt samma regler som gäller för ett skiljeförfarande som äger rum i Sverige. Det förutsätts dock i 12 § LUSK att förfarandet grundar sig på ett skiljeavtal och att tvisten också enligt svensk lag kan hänskjutas till avgörande av skiljemän.

Stadgandet grundar sig på Genèveprotokollets punkt 2 som anger att fördragsslutande stat skall underlätta de processuella åtgärder som skall äga rum i staten på grund av ett skiljeförfarande som pågår i en annan fördragsslutande stat. Bestämmelsen har dock utsträckts till att gälla oavsett i vilken stat som förfarandet pågår. Den enda inskränkning som gäller är att tvisten även enligt svensk lag skall kunna hänskjutas till avgörande av skiljemän.

Bestämmelsen speglar väl Sveriges allmänt sett positiva attityd till rättsligt samarbete, också i de fall andra stater inte gjort motsvarande åtaganden. Det finns enligt regeringens mening all anledning att från svensk sida bistå skiljenämnder i andra länder genom att ge samma möjlighet till bevisupptagning som vid ett förfarande i Sverige. Regeringen föreslår därför att bestämmelsen behålls.

Enligt 13 § LUSK kan domstol eller annan myndighet som skall tillämpa främmande lag i mål eller ärende rörande främmande skiljeavtal eller skiljedom förelägga en part att föra bevisning därom. Bestämmelsen motsvarar stadgandet i 35 kap. 2 § andra stycket andra meningen rättegångsbalken. Eftersom inte någon annan myndighet än domstol numera kan komma att tillämpa främmande lag i mål eller ärende rörande främmande skiljeavtal eller skiljedom behövs inte längre någon annan bestämmelse än den som återfinns i rättegångsbalken. Bestämmelsen i LUSK kan därför slopas.

15.1 Utländsk skiljedom

Regeringens förslag: Bestämmelsen i 5 § LUSK, av vilken framgår att en skiljedom skall anses som utländsk om den meddelas utomlands, behålls.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Enligt 5 § första stycket lagen (1929:147) om utländska skiljeavtal och skiljedomar (LUSK) är en skiljedom utländsk om den är meddelad på utländsk ort. Skiljedomen skall därvid enligt andra stycket anses meddelad i den stat där skiljemannaförfarandet ägt rum. Motsatsvis följer att en skiljedom är svensk om skiljemannaförfarandet ägt rum i Sverige.

När det gäller att närmare ange gränsdragningen mellan ”utländska” och ”inländska” skiljedomar kan man tänka sig olika metoder. Sålunda skulle såsom inländsk alltid kunna anses en skiljedom mellan svenska parter, även om skiljedomen meddelats utomlands. Det vore också möjligt att anse alla skiljedomar som tillkommit enligt skiljemannalagens regler som svenska. Sverige har emellertid definierat skillnaden på territoriell bas – liksom New Yorkkonventionen – och drar gränsen beroende på var domen har meddelats. Modellagen bygger på samma princip.

Tillägget i 5 § andra stycket LUSK, att en skiljedom skall anses meddelad i den stat där skiljemannaförfarandet ägt rum, tillkom efter hemställan av riksdagens justitieutskott i samband med de lagändringar som vidtogs när Sverige tillträdde New Yorkkonventionen. I lagstiftningsärendet rådde enighet om att det avgörande för skiljedomens nationalitet borde vara i vilken stat förfarandet ägt rum. En skiljedom som skrevs under i Sverige efter ett förfarande utomlands borde således inte kunna betecknas som inländsk.

Enligt regeringens mening saknas det anledning att nu överväga en annorlunda gränsdragning än den som finns i 5 § LUSK. Den nuvarande uppdelningen mellan en svensk och en utländsk skiljedom bör därför behållas, oaktat modellagens något annorlunda tekniska konstruktion. Avgörande för frågan om en skiljedom skall betraktas som svensk bör således, liksom för närvarande, vara om förfarandet har ägt rum i Sverige. Bestämmelserna om platsen för förfarandet, som har behandlats i avsnitt 8.5, har getts en utformning som medger att en del av ett svenskt förfarande kan äga rum utom riket. Har förfarandet enligt denna bestämmelse ägt rum i Sverige bör domen alltid anses vara svensk. På motsvarande sätt bör en skiljedom anses vara utländsk om det har bestämts att förfarandet skall äga rum på en ort utom riket även om en del av förfarandet ägt rum i Sverige.

Har skiljemännen i skiljedomen angett var förfarandet har ägt rum bör denna uppgift i allmänhet kunna godtas utan någon närmare kontroll. Menar en part att uppgiften är felaktig måste han bevisa det.

Regeringens förslag: Den nuvarande bestämmelsen i 8 § LUSK behålls. En ansökan om verkställighet av en utländsk skiljedom skall alltså göras hos Svea hovrätt.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Remissinstanserna lämnar förslaget utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: En utländsk skiljedom får i dag inte verkställas i Sverige utan föregående prövning av svensk domstol. En ansökan om verkställighet av en utländsk skiljedom skall enligt 8 § LUSK göras hos Svea hovrätt.

Regeringen har i avsnitt 12.1.2 föreslagit att talan mot en skiljedom skall tas upp av hovrätten på platsen för förfarandet. Förslaget innebär att Svea hovrätt kommer att få en framträdande roll i sammanhanget, inte minst i klandersmål som hänför sig till internationella skiljetvister. Svea hovrätt har också föreslagits som reservforum i de fall platsen för skiljeförfarandet inte angivits i skiljedomen. Mot denna bakgrund och då det saknas skäl att överväga en annan ordning föreslår regeringen att den nuvarande regeln i 8 § LUSK tas in i lagen om skiljeförfarande.

15.3 Prövning av ansökan om verkställighet

Utgångspunkten är att en utländsk skiljedom gäller här i riket (6 § LUSK). Domstolen skall dock förvissa sig om att skiljedomen endast omfattar enligt svensk lag skiljedomsmässiga frågor och att tillämpning av skiljedomen inte är uppenbart oförenlig med grunderna för rättsordningen här i riket (7 § andra stycket LUSK). Vidare kan en part förhindra bifall till ansökan om verkställighet genom att visa att någon av de i 7 § första stycket LUSK uppräknade omständigheterna föreligger.

De inskränkningar som anges i 7 § LUSK motsvarar bestämmelser i New Yorkkonventionen. De olika punkterna har utformats i nära anslutning till konventionens lydelse. Det saknas därför skäl att överväga några större förändringar. På vissa ställen avviker dock bestämmelserna i LUSK från New Yorkkonventionen. Det är endast i dessa fall som det finns anledning att närmare granska på vilka grunder som en ansökan om verkställighet kan avslås. I det följande tar regeringen upp de nu angivna fallen.

15.3.1 Skiljedomen skall vara bindande för parterna

Regeringens förslag: Bestämmelsen i 7 § första stycket 5 p. LUSK om en parts möjlighet att hindra bifall till en ansökan om verkställighet formuleras så att den helt stämmer överens med ordalydelsen i New Yorkkonventionen.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Remissinstanserna lämnar förslaget utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: En part kan enligt 7 § första stycket 5 p. LUSK hindra bifall till en ansökan om verkställighet genom att visa att skiljedomen ännu inte blivit verkställbar eller eljest bindande för parterna i den stat där den meddelats eller enligt vars lag den meddelats eller att den undanröjts eller dess verkställighet uppskjutits av behörig myndighet i sådan stat. I New Yorkkonventionen talas endast om att skiljedomen ”. . . ännu icke blivit bindande . . .”. Orden ”verkställbar eller eljest” tillades i lagtexten på initiativ av Lagrådet. Av lagens förarbeten framgår att någon saklig ändring i förhållande till konventionstexten inte åsyftades (prop. 1971:131 s. 13, 69 f. och 71).

Avsikten med att välja ordet bindande i konventionen har varit att ta avstånd från kravet på dubbel exekvatur. Sökanden skall således inte behöva förete bevis om att domen är verkställbar även i den stat där den tillkommit. Bedömningen av när domen blivit bindande skall göras enligt den för domen tillämpliga lagen. Normalt får en skiljedom anses bindande om part inte kan få den överprövad i sak, t.ex. genom ett överskiljeförfarande. Högsta domstolen har i rättsfallet NJA 1979 s. 527 gett bestämmelsen en tolkning i linje med det sagda.

Utredningen har framhållit att man inte utan starka skäl bör göra tillägg eller ändringar i lagtext som syftar till införlivande av en konventionstext. Regeringen instämmer i det. Avsikten i det här fallet har varit att förtydliga begreppet ”bindande för parterna”. Det tillägg som gjorts ger dock snarast intryck av att sökanden skulle behöva dubbelt exekvatur. Detta är just vad bestämmelsen syftar till att undvika.

Utredningen har vidare framhållit följande. Man bör särskilt beakta att lagens bestämmelser ger viktig information till utländska parter som söker verkställighet i Sverige. När de upptäcker att lagens ordalydelse inte överensstämmer med konventionens ligger det nära till hands för dem att anta att en avvikelse i sak avses. Detta gäller inte minst då andra bestämmelser i 7 § LUSK utformats i nära anslutning till konventionens ordalydelse. Övervägande skäl talar för att lagtexten på denna punkt utformas helt i enlighet med konventionen.

Regeringen ansluter sig till vad utredningen anfört. Regeringen föreslår sålunda att den nu aktuella bestämmelsen ges samma ordalydelse som återfinns i konventionen.

15.3.2 Utan verkan-rekvisitet

Regeringens förslag: Förbehållet i 7 § första stycket 3 och 4 p. LUSK att skiljedomen skall vara utan verkan i den stat där den meddelats eller enligt vars lag den meddelats slopas.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser lämnar förslaget utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Vid Sveriges tillträde till New Yorkkonventionen ändrades 7 § LUSK i syfte att uppfylla konventions-

åtagandena. Såvitt avser reglerna i 7 § första stycket 3 och 4 p., om att skiljemännen överskridit sitt uppdrag och att felaktigheter förekommit vid tillsättandet av skiljemännen eller vid skiljemannaförfarandet, följer ändringarna New Yorkkonventionens reglering i sak. Förbehållet att skiljedomen skall vara utan verkan i den stat där den meddelats eller enligt vars lag den meddelats följer dock inte av New Yorkkonventionen.

Det tillägg som gjordes i 3 och 4 p. i förhållande till New Yorkkonventionen motiverades av en önskan att inte tynga verkställighetsprövningen i Sverige med sådana invändningar som borde prövas i det land där skiljedomen meddelas. Detta synsätt gör sig fortfarande gällande. Frågan är då om det aktuella tillägget bör tas in i lagen om skiljeförfarande.

Regeringen har tidigare givit uttryck för principen att man inte utan starka skäl skall göra tillägg eller ändringar i en lagtext som svarar mot en konventionstext. Inte heller i detta fall (jfr 15.3.1) anser regeringen att det föreligger tillräckliga skäl för att avvika från konventionens bestämmelse. Regeringen föreslår därför att det nu aktuella förbehållet utmönstras ur lagtexten.

15.3.3 Uppdragsöverskridande

Regeringens förslag: Regeln i 7 § första stycket 3 p. LUSK om uppdragsöverskridande utformas i närmare anslutning till New Yorkkonventionens lydelse.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Remissinstanserna lämnar förslaget utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Om det visas att skiljemännen överskridit sitt uppdrag gäller skiljedomen enligt 7 § första stycket 3 p. LUSK inte här i riket. Bestämmelsen motsvarar artikel V första stycket c) i New Yorkkonventionen. Den svenska regeln har dock en annan ordalydelse än konventionstexten. Bland annat nämns inte det fallet att endast en del av skiljedomen drabbas av bristen och att resten av skiljedomen kan särskiljas från den icke verkställbara delen. Någon avvikelse i sak avsågs dock inte (se prop. 1971:131 s. 39).

Enligt regeringens mening bör den nya bestämmelsen i lagen om skiljeförfarande utformas i närmare anslutning till konventionens lydelse. Härvid bör bl.a. den ovan nämnda diskrepansen åtgärdas. Regeringen föreslår sålunda en bestämmelse vars ordalydelse mycket nära ansluter till motsvarande bestämmelse i New Yorkkonventionen.

15.3.4 Uppskov

Regeringens förslag: Bestämmelsen om uppskov med ett avgörande om verkställighet i 9 § andra stycket LUSK tas in i lagen om skiljeförfarande i oförändrat skick.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Remissinstanserna lämnar förslaget utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Enligt 7 § första stycket 5 p. LUSK gäller en skiljedom inte här i riket om den mot vilken skiljedomen åberopas visar att den undanröjts eller dess verkställighet skjutits upp av behörig myndighet i den stat där den meddelats eller enligt vars lag den meddelats. Det fordras enligt bestämmelsen att den utländska myndigheten efter särskild prövning beslutat att skjuta upp skiljedomens verkställighet. Att skiljedomens verkställighet automatiskt skjuts upp när talan mot skiljedomen anhängiggörs i en sådan stat faller inte in under den nämnda regeln i LUSK och New Yorkkonventionen.

Det finns emellertid enligt 9 § andra stycket LUSK viss möjlighet att skjuta upp avgörandet om verkställighet i Sverige. Enligt lagrummet kan avgörandet skjutas upp om en part invänder att han hos myndighet som avses i 7 § första stycket 5 p. gjort en framställning om undanröjande av domen eller uppskov med dess verkställighet. Om sökanden begär det kan motparten åläggas att ställa skäligen säkerhet. Denna reglering bygger på artikel VI i New Yorkkonventionen.

Bestämmelsen ger domstolen en diskretionär möjlighet att skjuta upp sitt avgörande. Syftet anges i förarbetena vara bl.a. att skydda den som åberopar skiljedomen mot obefogade invändningar vars syfte är att fördröja ett beslut om verkställighet (se prop. 1971:131 s. 42).

Högsta domstolen har i två rättsfall (NJA 1979 s. 527 och 1992 s. 733) haft anledning att pröva en begäran om uppskov. Båda rättsfallen ger uttryck för en restriktiv syn när det gäller att bevilja uppskov med verkställighet av utländska skiljedomar. Det allmänna intresset av att underlätta sådan verkställighet har av Högsta domstolen tillmätts avgörande betydelse.

Enligt regeringens mening bör, vilket också framgår av det ovan nämnda rättsfallen, uppskovsmöjligheten användas med iakttagande av en vinnande parts intresse av att verkställigheten inte förhålls genom en talan som bara syftar till att skjuta upp verkställigheten. Man måste emellertid även ta tillvara en förlorande parts rättmätiga intresse av att få sin talan mot skiljedomen prövad. I de svenska förarbetena omnämns endast verkställighetssökandens intresse. Detta hindrar givetvis inte att svarandens intresse beaktas.

Regeringen anser att uppskov bör kunna beviljas om domstolen finner att talan mot skiljedomen inte syftar till att förhålla verkställigheten, utan att en part har fog för sin talan. En part som åberopar bestämmelsen bör således vara tvungen att visa det befogade i sin talan mot skiljedomen.

Som ovan nämnts betonar de angivna rättsfallen sökandens intresse av verkställighet. Varken rättsfallen eller lydelsen av 9 § andra stycket LUSK hindrar dock att även svarandens intresse beaktas. På grund härav och då bestämmelsen är utformad i enlighet med konventionen föreslår regeringen att den tas in i lagen om skiljeförfarande i oförändrat skick.

Regeringens förslag: Invänder motparten att något skiljeavtal inte har träffats skall sökanden ge in skiljeavtalet i original eller styrkt kopia samt en styrkt översättning till svenska, eller på annat sätt visa att ett skiljeavtal har ingåtts.

Hovrätten skall kunna bestämma att en skiljedom inte behöver översättas.

Reglerna i 9 § första och tredje styckena i LUSK, att motparten skall ges tillfälle att yttra sig samt om verkställighet av en skiljedom som en svensk domstols lagakraftäggande dom, behålls.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser lämnar förslaget utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Till en ansökan om verkställighet skall skiljedomen fogas i huvudskrift eller styrkt avskrift samt styrkt översättning till svenska språket (8 § andra stycket LUSK). Förutom de krav som anges i 8 § andra stycket skall en part enligt artikel IV i New Yorkkonventionen förete skiljeavtalet i huvudskrift eller styrkt avskrift samt styrkt översättning till verkställighetslandets språk.

Enligt vissa rättsordningar godtas i princip muntliga skiljeavtal. Är en sådan rättsordning tillämplig på skiljeavtalet kan det inträffa att kravet på företeende av skiljeavtalet inte kan uppfyllas. En sådan bestämmelse inflöt därför inte i LUSK. Det ankommer likväl på den som åberopar ett skiljeavtal att vid bestridande visa att ett skiljeavtal verkligen träffats (se prop. 1971:131 s. 41). Denna princip bygger på New Yorkkonventionens reglering och framstår som riktig. Enligt regeringens mening bör dock denna skyldighet framgå direkt av lag. Regeringen föreslår därför att en uttrycklig regel härom tas in i lagen om skiljeförfarande.

Lagtexten antyder inte annat än att kravet på översättning är absolut. Av förarbetena framgår emellertid att handlingar avfattade på danska och norska inte behöver översättas. Det kan dessutom ifrågasättas om t.ex. en skiljedom som avfattats på engelska alltid behöver översättas. Behovet av översättning kan naturligtvis vara beroende bl.a. av om någon närmare prövning skall göras. Det bör finnas en generell och diskretionär möjlighet för hovrätten att lagligen avstå från översättning. Regeringen föreslår att en bestämmelse med angivet innehåll tas in i den nya lagen.

Ansökan om verkställighet får enligt 9 § första stycket LUSK inte bifallas utan att motparten haft tillfälle att yttra sig. Bifalls ansökan verkställs skiljedomen som svensk domstols lagakraftäggande dom, om inte Högsta domstolen, efter talan mot hovrättens beslut förordnar annat (9 § tredje stycket LUSK). Regeringen föreslår att dessa bestämmelser behålls.

Regeringens förslag: Av lagen om skiljeförfarande skall framgå att svensk domstol kan meddela säkerhetsåtgärd enligt 15 kap. rättegångsbalken, även i en fråga om ett anspråk som skall prövas av skiljemän där förfarandet äger rum utomlands, under förutsättning att skiljedomen får verkställas i Sverige. Härvid skall, vid tillämpningen av 15 kap. 7 § rättegångsbalken, med talans väckande jämföras påkallande av skiljeförfarande utomlands som kan leda till en skiljedom som erkänns och kan verkställas här.

En begäran om säkerhetsåtgärd eller om upphävande av ett sådant beslut prövas av Svea hovrätt, om ansökan om verkställighet har gjorts.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser, med ett undantag, lämnar förslaget utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Kvarstad eller annan säkerhetsåtgärd enligt bestämmelserna i 15 kap. rättegångsbalken har i rättsfallet NJA 1983 s. 814 ansetts kunna meddelas även i fråga om ett anspråk som skall prövas av utländsk domstol, om domstolens avgörande får verkställas här i riket. En sådan åtgärd ansågs i rättsfallet däremot inte kunna meddelas av Svea hovrätt i ett ärende, vari ansökan gjorts om verkställighet här i riket enligt 1936 års lag om erkännande och verkställighet av dom som meddelats i Schweiz.

För skiljedomsrättens område bör man kunna dra två slutsatser av Högsta domstolens avgörande. Det bör för det första vara möjligt att meddela beslut om säkerhetsåtgärder enligt 15 kap. rättegångsbalken även i fråga om ett anspråk som skall prövas av skiljemän i ett förfarande som äger rum utom riket, om skiljedomen får verkställas i Sverige. För det andra bör Svea hovrätt inte utan stöd i t.ex. LUSK kunna meddela beslut om säkerhetsåtgärd i ett verkställighetsärende. LUSK saknar en sådan bestämmelse.

Den nämnda möjligheten att utverka beslut om säkerhetsåtgärder bör bestå. Det finns i lagen (1983:368) om erkännande och verkställighet av österrikiska domar på privaträttens område en särskild bestämmelse som gäller säkerhetsåtgärder (18 §). Där sägs bl.a. att om en säkerhetsåtgärd enligt 15 kap. rättegångsbalken har beviljats, skall vid tillämpning av 7 § i samma kapitel med talans väckande vid svensk domstol jämföras talans väckande vid österrikisk domstol, om den österrikiska rättegången kan leda till en dom som enligt lagen kan verkställas här. Det bör intas en motsvarande bestämmelse i den nya lagen om skiljeförfarande angående påkallande av skiljeförfarande utom riket.

För att en i Österrike meddelad dom skall bli verkställbar i Sverige enligt den tidigare nämnda lagen krävs ett ansökningsförfarande motsvarande vad som gäller för en utländsk skiljedom. I ett sådant förfarande, som sker hos Svea hovrätt, har hovrätten enligt en uttrycklig bestämmelse möjlighet att fatta beslut om säkerhetsåtgärder och att upphäva redan fattade beslut om sådana åtgärder. Det framstår som välbefogat att införa en motsvarande reglering vid ansökan om verkställighet av en utländsk

skiljedom. Sedan en ansökan om verkställighet gjorts bör det uteslutande ankomma på hovrätten att fatta sådana beslut.

Regeringen föreslår således att det i lagen om skiljeförfarande tas in en bestämmelse av vilken framgår att svensk domstol kan meddela säkerhetsåtgärd enligt 15 kap. rättegångsbalken, även i en fråga om ett anspråk som skall prövas av skiljemän där förfarandet äger rum utomlands, under förutsättning att skiljedomen får verkställas i Sverige. Härvid skall enligt förslaget, vid tillämpningen av 15 kap. 7 § rättegångsbalken, med talans väckande jämföras påkallande av skiljeförfarande utomlands som kan leda till en skiljedom som erkänns och kan verkställas här. Vidare föreslås att en begäran om säkerhetsåtgärd eller om upphävande av ett sådant beslut skall prövas av Svea hovrätt, om ansökan om verkställighet har gjorts.

15.6 Deldomar

Regeringens bedömning: Någon särskild bestämmelse om deldomar vid ansökan om verkställighet av en utländsk skiljedom behövs inte i den nya lagen om skiljeförfarande.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Remissinstanserna lämnar bedömningen utan erinran.

Skälen för regeringens bedömning: I 10 § LUSK regleras det fall att skiljemännen har meddelat deldom. Har flera yrkanden framställts i den sak skiljedomen avser och innefattar skiljedomen inte prövning av dem alla, kan hovrätten, när det är skäl till det, förelägga sökanden att ställa säkerhet för återbetalning av belopp, som kan komma att frångå sökanden på grund av senare beslut av skiljemännen. Ställer sökanden inte säkerhet, som godkänns av hovrätten, skall ansökan avslås.

Bestämmelsen tillkom ursprungligen på initiativ av lagrådet (se NJA II 1929 s. 96). Det finns en liknande bestämmelse i Genèvekonventionen artikel 2 andra stycket. I New Yorkkonventionen däremot finns ingen sådan regel. Vid Sveriges tillträde till New Yorkkonventionen ansågs dock innehållet i 10 § LUSK inte komma i konflikt med konventionen (se prop 1971:131 s. 42 f.).

Genèvekonventionens artikel ger fördragsslutande stat en rätt att i vissa fall vägra verkställighet. Någon skyldighet att upprätthålla en sådan regel föreligger dock inte. New Yorkkonventionen är å andra sidan avsedd att uttömmande ange de fall då erkännande och verkställighet får vägras. Så kan t.ex. verkställighet av en ofullständig dom vägras om domens verkställighet har skjutits upp av behörig myndighet i det land där den meddelats eller enligt vars lag den meddelats (artikel V första stycket e) och 7 § första stycket 5 p. LUSK). Någon särskild regel för att vägra verkställighet av deldomar finns som nämnts inte.

Eftersom den svenska regleringen av deldomar inte har någon direkt motsvarighet i New Yorkkonventionen bör det krävas starka skäl för att behålla denna särreglering. Som antytts finns det möjlighet att med stöd

av andra bestämmelser hindra verkställighet av en skiljedom som inte följer den tillämpliga lagens regler om deldomar. Det föreligger enligt regeringens mening inte tillräckliga skäl att därutöver ha någon särskild bestämmelse om deldomar. Bestämmelsen bör därför inte tas med i den nya lagen.

16 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

16.1 Lagen om skiljeförfarande

Regeringens förslag: Lagen om skiljeförfarande träder i kraft den 1 april 1999, varvid lagen om skiljemän och lagen om utländska skiljeavtal och skiljedomar upphör att gälla.

När ett skiljeförfarande har inletts eller en ansökan om verkställighet av en utländsk skiljedom har gjorts före ikraftträdandet, skall den äldre lagen tillämpas, om inte parterna bestämmer att endast den nya lagen skall gälla.

Äldre bestämmelser om legal tidsfrist för meddelande av skiljedom skall tillämpas beträffande skiljeavtal som slutits före ikraftträdandet i förfaranden som inletts inom två år från ikraftträdandet och parterna inte bestämt annorlunda.

Utredningens förslag till övergångsbestämmelser överensstämmer i sak med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser, med undantag för Svea hovrätt, lämnar förslaget utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: När ny lagstiftning träder i kraft får, med vissa modifikationer, lagar av processrättslig karaktär omedelbar verkan. Anledningen till detta torde bottna i en föreställning att processuella bestämmelser är neutrala till sin natur och inte gynnar en viss part framför den andre. Annorlunda förhåller det sig med lagar som påverkar det materiella innehållet i bestående avtal. Dessa brukar inte ges retroaktiv verkan.

Som utredningen framhållit kan den beskrivna uppdelningen inte utan vidare användas vid utformningen av övergångsregler till den nya lagen om skiljeförfarande. Det beror på att skiljeavtalet är så beroende av vad parterna avtalar eller, annorlunda uttryckt, att skiljeavtalet är ett blandat avtal med både processrättsliga och civilrättsliga inslag.

Utredningen har anfört att tillämpningen av två parallella regelkomplex är ägnat att skapa förvirring och bädda för allvarliga misstag, kanske under lång tid. Mot detta har Svea hovrätt invänt att det inte finns belägg för att så skulle bli fallet, då de flesta skiljeavtal inte är särskilt gamla. Hovrätten har dock fört fram tanken på en yttersta gräns om fem år för tillämpningen av äldre lag.

Det kan naturligtvis diskuteras vilka olägenheter som kan bli följden av att skiljemannalagen skulle tillämpas under många år jämsides med den nya lagen. Det är inte alldeles lätt att förutse vilka komplikationer som skulle kunna uppstå. Det måste dock anses eftersträvansvärt att så fort

som möjligt uppnå en enhetlig reglering och tillämpning av de svenska bestämmelserna på skiljedomsrättens område. Inte minst för utländska parter skulle det bereda extra svårigheter om två parallella lagstiftningar samtidigt var tillämpbara. Regeringen anser därför att övergångsbestämmelserna i möjligaste mån bör utformas på ett sådant sätt att lagen om skiljeförfarande kan göras tillämplig även på skiljeavtal som träffats före ikraftträdandet.

Förfaranderegler som parterna normalt inte fäster avseende vid när skiljeavtalet ingås bör enligt regeringens uppfattning ges giltighet även avseende redan ingångna skiljeavtal. Har skiljeförfarande inletts innan lagen träder i kraft bör dock de gamla bestämmelserna gälla. I annat fall kunde parterna mitt i ett pågående förfarande t.ex. ges rätt att framställa nya yrkanden med stöd av de föreslagna bestämmelserna. Denna begränsning bör gälla även angående bestämmelserna om verkställighet av utländska skiljedomar. Har en ansökan om verkställighet gjorts innan den nya lagen träder i kraft bör reglerna i LUSK gälla. I båda fallen bör parterna ges möjlighet att bestämma att endast den nya lagen skall tillämpas.

Utredningen har vid sin genomgång av den nya lagens konsekvenser för redan ingångna skiljeavtal, med ett undantag som saknar intresse här, funnit en enda punkt där allvarliga invändningar kan resas mot att lagen görs tillämplig på sådana skiljeavtal. Det gäller slopandet av den legala tidsfristen för meddelande av skiljedom. Enligt utredningen kan parternas tystnad i skiljeavtalet på denna punkt mycket väl innebära att man medvetet valt den legala regleringen. I dessa fall skulle borttagande av fristregeln kunna få till följd att skiljeavtalet ändrades på ett väsentligt sätt. Mot denna bakgrund har utredningen stannat för att låta den legala tidsfristen gälla under två år beträffande skiljeavtal som ingåtts före ikraftträdandet om inte parterna bestämmer annat.

Regeringen ansluter sig till utredningens bedömning beträffande behovet av att låta äldre bestämmelser gälla efter ikraftträdandet. Tvåårsregeln utgör enligt regeringens mening en lämplig avvägning under vilken tid parterna antingen kan träffa avtal om en särskild frist eller bestämma att den nya lagen skall gälla.

Regeringen föreslår sålunda att övergångsbestämmelserna till lagen om skiljeförfarande utformas i enlighet med det ovan anförda.

Svea hovrätt har hävdats att förslaget kommer att medföra en stor osäkerhet beträffande äldre skiljeavtal där parterna hänvisar t.ex. till ”svensk lag om skiljemän” eller ”lagen (1929:145) om skiljemän”. Osäkerheten skulle gälla vilken lag som hänvisningen avser. Regeringen anser att farhågorna härför inte bör överdrivas. Hänvisningar av nu aktuellt slag torde i allmänhet avse den lag som gäller vid avtalsslutet. Om det finns anledning att anta att hänvisningen skall ges en annan innebörd får denna fråga lösas i praxis.

Regeringens förslag: De nya bestämmelserna i utsökningsbalken skall tillämpas beträffande en ansökan om verkställighet som görs efter ikraftträdandet.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser lämnar förslaget utan erinran. Riksskatteverket och Kronofogdemyndigheten i Göteborgs och Bohus län ifrågasätter om de föreslagna reglerna i utsökningsbalken skall gälla samtliga ansökningar om verkställighet som görs efter ikraftträdandet.

Skälen för regeringens förslag: Ändringarna i utsökningsbalken och lagen om skiljeförfarande bör träda i kraft samtidigt. Utgångspunkten bör vara att ändringarna i utsökningsbalken skall behandlas på samma sätt som bestämmelserna om verkställighet av utländska skiljedomar. Har ansökan om verkställighet gjorts före ikraftträdandet bör i enlighet härmed äldre bestämmelser tillämpas. I övriga fall bör de nya reglerna gälla. Konsekvensen härav blir att de verkställande myndigheterna kan komma att tillämpa de nya mer generösa verkställighetsreglerna även på skiljedomar som tillkommit enligt lagen om skiljemän. Två remissinstanser har ifrågasatt om detta är lämpligt.

Det ovan skisserade lösningen kan förvisso leda till verkställighet av "äldre" skiljedomar som enligt nuvarande bestämmelser över huvud taget inte kan verkställas. Det är emellertid svårt att se hur man skall kunna undvika detta. Om en ansökan om verkställighet av en skiljedom som meddelats enligt lagen om skiljemän alltid skulle följa äldre bestämmelser i utsökningsbalken, även sedan lagen om skiljeförfarande trätt i kraft, skulle detta kräva att även lagen om skiljemän tillämpas. Detta låter sig knappast göras och det har heller inte föreslagits av någon. För övrigt kan man fråga sig om olägenheterna med den ordning som regeringen förordar är särskilt stora. Regeringen tror inte det. Fördelarna torde under alla omständigheter överväga nackdelarna. Regeringen föreslår därför att äldre bestämmelser i utsökningsbalken endast skall tillämpas på ansökningar om verkställighet som gjorts före ikraftträdandet.

Lagrådet har påpekat att 12 § lagen (1981:775) om införande av utsökningsbalken inte stämmer överens med de nya reglerna i utsökningsbalken. Bestämmelsen avser verkställighet av legala skiljedomar som inte har meddelats enligt skiljemannalagens föreskrifter. I paragrafen anges att annan skiljedom som enligt lag skall lända till efterrättelse än sådan som avses i 3 kap. 15 eller 16 § i balken får verkställas, om det inte föreligger någon omständighet som gör domen ogiltig, även om talan inte förs mot domen. I fråga om verkställigheten hänvisas till 3 kap. 17 och 18 §§ i balken.

Innebörden av ogiltighetsbegreppet i den föreslagna lagen om skiljeförfarande skiljer sig från den i skiljemannalagen. Dessutom skall enligt de nya reglerna i utsökningsbalken ogiltigheten beaktas på ett annorlunda sätt. Det är svårt att överblicka vilka konsekvenser detta får för den nu aktuella paragrafen. Dessutom är bedömningen av hur

paragrafen lämpligen bör utformas beroende bl.a. av andra regler som behandlar ett sådant legalt skiljeförfarande som paragrafen avser. Regeringen saknar i detta lagstiftningsärende det underlag som behövs för en bedömning av frågan. Mot denna bakgrund och då legala skiljedomar av den nu behandlade typen torde vara mycket få föreslår regeringen att äldre bestämmelser skall gälla vid tillämpningen av 12 § lagen (1981:775) om införande av utsökningsbalken.

17 Följdändringar m.m.

17.1 Allmänt

Regeringens förslag: En hänvisning i lag eller annan författning till lagen (1929:145) om skiljemän skall avse lagen om skiljeförfarande.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har framfört någon erinran mot förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Det finns ett flertal författningar som innehåller hänvisningar till lagen (1929:145) om skiljemän. Genom ett generellt stadgande i övergångsbestämmelserna (5 p.) föreslås den nya lagen bli tillämplig i stället. Hänvisningarna kan efter hand ändras till att avse den nya lagen om skiljeförfarande. Förslaget till ny lag om skiljeförfarande innehåller inte någon bestämmelse om legal tidsfrist för meddelande av skiljedom. Därigenom kommer sådana bestämmelser om undantag från fristregeln som bl.a. finns i 14 kap. 31 § andra stycket aktiebolagslagen (1975:1385) att bli överflödiga.

Som tidigare framgått finns det en rad författningar som innehåller föreskrifter om legalt skiljeförfarande. Regeringen tar i detta lagstiftningsärende inte upp frågan om för- respektive nackdelarna med en sådan föreskrift i varje enskilt fall.

Det finns i detta lagstiftningsärende inte underlag för en grundligare genomgång av samtliga författningar som påverkas av regeringens förslag. Nedan kommer regeringen därför endast att beröra några fall där särskilda överväganden bör göras eller där andra ändringar påkallas av förslagen.

17.2 Jordabalken

Regeringens förslag: Parterna skall i ett skiljeavtal som omfattas av bestämmelserna i 8 kap. 28 § och 12 kap. 66 § jordabalken kunna bestämma viss tid för meddelande av skiljedom.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ingen erinran framförs mot förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Bestämmelserna i 8 kap. 28 § och 12 kap. 66 § jordabalken innehåller begränsningar bl.a. i rätten att träffa avtal om avvikelser från skiljemannalagens procedurregler. Det framhålls dock att parterna får avtala kortare tid för skiljedoms meddelande än den tid om sex månader som föreskrivs i skiljemannalagen.

Regeringen har tidigare föreslagit att den nya lagen om skiljeförfarande inte skall innehålla någon bestämmelse som föreskriver viss tid för meddelande av skiljedom (se avsnitt 9.3). Om de nämnda bestämmelserna i jordabalken skall behålla sitt nuvarande innehåll måste det i denna lag införas särskilda bestämmelser om tid för meddelande av skiljedom och om hur en sådan frist skall kunna förlängas.

De skäl som anförs i avsnitt 9.3 för slopande av tidsfristen synes ha bärkraft även beträffande de tvister som regleringen i jordabalken omfattar. Det bör därför vara möjligt att underlåta en särreglering för just dessa tvister. Det bör dock vara parterna obetaget att bestämma viss tid för meddelande av skiljedom. Regeringen föreslår att ifrågavarande bestämmelser i jordabalken ändras i enlighet med det nu sagda.

17.3 Konkurslagen

Regeringens förslag: Bestämmelsen i 2 kap. 6 § konkurslagen om behörighet att begära en gäldenär i konkurs på grund av en fordran som fastställts genom skiljedom anpassas till de nya verkställighetsreglerna i utsökningsbalken.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ingen erinran framförs mot förslaget.

Skälen för regeringens förslag: En fordran som har fastställts genom skiljedom skall enligt 2 kap. 6 § andra stycket konkurslagen godtas som stöd för behörighet att begära gäldenären i konkurs. Detta gäller under förutsättning att skiljedomen får verkställas enligt 3 kap. 15 eller 16 § utsökningsbalken och att en domstol inte har meddelat beslut om inhibition enligt 18 § i samma kapitel.

Regeringen har föreslagit att en skiljedom som kan antas vara ogiltig i vissa fall ändå skall kunna medföra viss verkställighet (se avsnitt 13.2.2). Den slutliga prövningen av om en sådan skiljedom är ogiltig tillkommer allmän domstol. När det gäller behörighet att söka någon i konkurs bör domstolens prövning avse om skiljedomen är ogiltig eller ej, inte om det finns anledning att anta att så är fallet. En fordran som fastställts genom skiljedom bör sålunda godtas som stöd för behörighet att begära gäldenären i konkurs om skiljedomen är giltig och får verkställas enligt de föreslagna reglerna i utsökningsbalken. Det är vad regeringen föreslår.

Själva idén med ett skiljeförfarande är att parterna tar i anspråk en tvistlösningsmekanism som i princip ligger utanför det allmännas verksamhet. Domstolarna och de verkställande myndigheterna kan dock bistå parterna under själva förfarandet respektive möjliggöra att skiljedomens verkan som exekutionstitel får betydelse. Den revidering av gällande rätt som i detta lagstiftningsärende mynnar ut i en ny lag om skiljeförfarande vilar i allt väsentligt på samma grundprinciper som nuvarande bestämmelser. Även i systematiskt hänseende ansluter den nya lagen ganska nära till gällande rätt. Det innebär att de ekonomiska konsekvenserna av rättsväsendets medverkan i skiljeförfaranden inte ändras i nämnvärd utsträckning. De flesta förslagen innebär således varken ökade kostnader eller några besparingar för staten. En väsentlig förändring är emellertid den nya instansordningen i mål om klander och ogiltighet av en skiljedom. Den medför att domstolsprövningarna blir färre och bör således innebära besparingar för det allmänna. Å andra sidan medför regeringens förslag om ett eninstansförfarande i hovrätt att prövningarna blir dyrare än vad som är fallet i dag om tingsrättens avgörande inte överklagas. Det låter sig knappast göras att uppskatta om förslagen i denna del sammantaget innebär någon besparing för staten, särskilt som det torde röra sig om relativt få mål och någon tillförlitlig statistik inte finns tillgänglig. Under alla förhållanden är det rimligt att utgå från att det rör sig om marginella belopp.

Av de övriga förslagen bör slopandet av den legala tidsfristen, innebärande att tingsrätterna inte kommer att handlägga ärenden om förlängning av en sådan frist, medföra en i någon mån minskad belastning på tingsrätterna. Så bör även bli fallet till följd av att tingsrätterna enligt förslaget i ärenden om utseende av skiljeman inte behöver göra en lika ingående prövning av skiljeavtalets giltighet som enligt gällande rätt. Det bör dock framhållas att de nu nämnda ärendetyperna är av helt marginell betydelse för tingsrätternas arbetsbelastning i stort. Dessutom innebär införandet av en möjlighet till jävsprövning under skiljeförfarandet en mindre men dock ökad belastning på tingsrätterna. I sistnämnda fall blir dock prövningen inskränkt till en instans.

Sammanfattningsvis är regeringen av den uppfattningen att de besparingar som förslagen i detta lagstiftningsärende kan komma att leda till vägs upp av motsvarande kostnadsökningar. Förslagen innebär således inte några ökade kostnader för staten och inte heller några besparingar.

19 Författningskommentar

19.1 Förslaget till lag om skiljeförfarande

Skiljeavtalet

1 §

Bestämmelsen, som i stort motsvarar 1 § första stycket skiljemannalagen, anger det skiljedomsrättsliga området. Det har behandlats i avsnitt 5. Tredje stycket saknar motsvarighet i skiljemannalagen (se avsnitt 5.2.3).

I *första stycket* anges att parterna kan låta skiljemän pröva s.k. dispositiva tvister mellan parterna genom skiljeförfarande. Ordet tvist innebär inte att ett medgivet krav faller utanför skiljemännens behörighet. Gränsdragningen mellan dispositiva och indispositiva frågor har behandlats i avsnitt 5.2.1. De närmare gränserna mellan dispositiva och indispositiva frågor följer av den materiella rätten och regleras följaktligen inte inom ramen för de processuella bestämmelserna.

Lagen talar genomgående om skiljemän. Av paragrafen framgår emellertid att parterna är oförhindrade att lämna tvisten till avgörande av en ensam skiljeman.

Paragrafen innehåller inte något krav på att skiljeavtalet skall ha viss form. Ett skiljeavtal kan således träffas muntligen. Bestämmelser i t.ex. testamenten och bolagsordningar får anses vara att jämställa med skiljeavtal (se avsnitt 5.4).

Den vanligaste typen av skiljeavtal är sådana som avser framtida tvister med anknytning till ett visst rättsförhållande. Det går däremot liksom hittills inte att träffa skiljeavtal beträffande alla framtida tvister parterna emellan. Skiljeavtalet måste konkretiseras till ett visst rättsförhållande.

I *tredje meningen* slås fast att den tvistefråga som prövas av skiljemännen kan avse förekomsten av en viss omständighet. Ämnet har behandlats i avsnitt 5.3. Det behöver inte nödvändigtvis vara fråga om en omständighet som har omedelbar betydelse för utgången, ett s.k. rättsfaktum. Någon stoppgräns mot bevisfaktum åsyftas alltså inte. Även rättsligt kvalificerade fakta kan göras till föremål för en skiljetvist, t.ex. huruvida fel i sålt gods föreligger eller om reklamation har skett i rätt tid. Den omtvistade omständigheten måste givetvis falla under det rättsförhållande som omfattas av skiljeavtalet. Däremot behövs inget särskilt stöd i skiljeavtalet för att just ett yrkande som avser existensen av ett faktum skall få prövas i skiljeförfarande.

Det förhåller sig annorlunda med regeln i *andra stycket*, som också den har behandlats i avsnitt 5.3. Regeln anger att parterna kan ge skiljemännen behörighet att komplettera avtal utöver vad som följer av allmän avtalstolkning. Ordet komplettera har använts efter förslag av *Lagrådet* för att markera att skiljemännen ges en längre gående möjlighet att pröva tvistefrågor än vad som tillkommer allmän domstol inom ramen för utfyllnad av avtal i vanlig mening. Skiljemännens behörighet in detta avseende kan följa direkt av skiljeavtalet. Skiljemännen bör emellertid ha behörighet att fylla ut luckor i avtal inte bara när skiljeklausulen uttryckligen föreskriver detta utan också då de materiella avtalsklausulerna i ett

avtal med skiljeklausul är skrivna så att en efterföljande komplettering förutsätts. Parterna kan naturligtvis också ge skiljemännen denna behörighet sedan tvisten uppstått. Det krävs alltså ett direkt eller indirekt stöd för att skiljemännen getts en sådan behörighet.

Av *tredje stycket* framgår att skiljemän får pröva konkurrensrättens civilrättsliga verkningar mellan parterna och detta oavsett om en tvist härom vid domstol skall anses till någon del indispositiv. Bestämmelsens ordalydelse innebär inte att skiljemännen är fria att välja mellan att pröva t.ex. en invändning som hänför sig till konkurrensrätten i nu aktuellt avseende och att låta bli att göra det. Om en part framställer en sådan invändning måste skiljemännen pröva den. Omvänt gäller att skiljemännen inte ex officio skall pröva konkurrensrättens civilrättsliga verkningar mellan parterna. Bestämmelsen innebär inte heller motsatsvis en begränsning av skiljemännens möjligheter att pröva andra offentlig-rättsliga frågor. Att en skiljedom som kränker konkurrensrätten undantagsvis kan vara ogiltig har nämnts i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.2.3).

Lagen om skiljeförfarande tar sikte på tvister mellan två parter som inte förbehållit sig rätt att få skiljedomen överprövad på materiell grund. Lagen är emellertid avsedd att användas i tillämpliga delar även på förfaranden där dessa förutsättningar inte är för handen. Har parterna förbehållit sig rätt till överprövning i sak av skiljedomen inom viss tid hos en "överskiljenämnd" bör sålunda skiljeavtalet ändå utgöra hinder för en primär rättegång och reglerna om utseende av skiljeman vara tillämpliga. Däremot kan t.ex. reglerna om rätt för parterna att framställa nya yrkanden inte utan vidare användas i ett överskiljeförfarande. Om parternas förbehåll om materiell överprövning i stället innebär att en domstol skall pröva tvisten bör likaledes skiljeavtalet utgöra rättegångshinder. När en skiljedom har meddelats står det sedan parterna fritt att inom den tid som parterna bestämt väcka talan i vanlig ordning vid tingsrätten. Tingsrättens prövning av tvisten sker då utan beaktande av skiljedomen och reglerna i lagen om skiljeförfarande är inte tillämpliga.

Skiljeavtal med förbehåll om materiell överprövning har behandlats i avsnitt 5.7. Skiljeförfarande med fler än två parter har behandlats i avsnitt 7.6.

2 §

Paragrafen saknar motsvarighet i skiljemannalagen.

Av *första stycket första meningen* framgår att skiljemännen får pröva sin egen behörighet. Skiljemännen kan sålunda själva pröva t.ex. en invändning om att skiljeavtalet är ogiltigt eller att det inte är tillämpligt på tvisten eller om att tvistefrågan inte är skiljedomsmässig. Skiljemännen kan också pröva en invändning av en part att han endast övertagit vissa rättigheter eller skyldigheter utan att inträda som part i skiljeavtalet (se avsnitt 5.5). Skiljemännens kompetens är inte inskränkt till vissa invändningar beträffande skiljeavtalets giltighet utan gäller oavsett om påståendet avser en ursprunglig eller en efterföljande ogiltighet, dvs. att avtalet aldrig varit giltigt respektive att det sedermera upphört att gälla. Av bestämmelsen följer inte någon skyldighet för skiljemännen att utan ett

yrkande av en part pröva sin egen behörighet. Skiljemännen bör dock oberoende av yrkande pröva om tvisten är skiljedomsässig eller om skiljedomen kommer att bli ogiltig såsom stridande mot ordre public. Skiljemännens prövning av sin egen behörighet förändras inte av om den omfattas av ett s.k. undantagsavtal (se 51 §). Principen om behörighetskompetens har behandlats närmare i avsnitt 5.9.

Av *andra meningen* framgår att en part är oförhindrad att vända sig till domstol för att få skiljemännens behörighet prövad. Uppkommer en fråga om ett skiljeavtals giltighet – allmänt eller med avseende på en viss tvist – utan att det pågår ett skiljeförfarande kan talan om skiljeavtalets giltighet väckas vid allmän domstol. Pågår ett skiljeförfarande som omfattas av det ifrågasatta skiljeavtalet, kan en part framställa en invändning beträffande behörigheten direkt till skiljemännen. Det är först om skiljemännen inte delar partens uppfattning som det normalt sett finns anledning att föra frågan till domstol. En part är emellertid oförhindrad att direkt vända sig till allmän domstol även under skiljeförfarandets gång. Väcks talan vid allmän domstol får skiljemännen enligt *tredje meningen* fortsätta med skiljeförfarandet. En part kan således inte automatiskt fördröja skiljeförfarandet genom att väcka talan vid domstol om skiljeavtalets giltighet eller tillämplighet. Å andra sidan har skiljemännen möjlighet att förklara förfarandet vilande i avvaktan på domstolens avgörande. Ett sådant beslut medför dock inte någon automatisk förlängning av en av parterna bestämd tid för meddelande av skiljedom. Skiljemännen är, utan att det uttryckligen sägs, i princip bundna av parternas överenskommelse angående handläggningsordningen (se 21 §).

Skiljemännen kan redan under förfarandets gång antingen finna sig behöriga eller obehöriga att pröva tvisten. I det första fallet utmynnar deras prövning i ett beslut och inte i en skiljedom. Vid motsatt bedömning avslutar de förfarandet genom en skiljedom (se 27 §). Av *andra stycket första meningen* framgår att skiljemännens beslut att de är behöriga inte vinner rättskraft. En part som är missnöjd med beslutet behöver således inte väcka talan mot beslutet för att vara bibehållen sin rätt att klandra skiljedomen under åberopande av att det inte funnits något giltigt och tillämpligt skiljeavtal. Däremot kommer en part att drabbas av den allmänna preklusionsregeln i 34 § andra stycket, om han, efter att ha fått del av skiljemännens beslut, genom sitt agerande eller brist på sådant får anses ha avstått från sin klanderrätt. Skiljemännens beslut i kombination med viss passivitet kan sålunda medföra att en part i realiteten går förlustig möjligheten att få skiljeavtalets giltighet och tillämplighet prövad av allmän domstol. Domstolen kommer i ett sådant fall att ogilla klandertalan utan att gå in på skiljemännens bedömning av behörighetsfrågan. Det sagda gäller inte en invändning om bristande skiljedomsässighet, eftersom en sådan brist är en ogiltighetsanledning och inte underkastad passivitetsverkan (se 33 §). Prövningen av ett skiljeavtals giltighet har behandlats i avsnitt 5.9.

Paragrafen tar inte sikte på den speciella situationen att ett särskilt skiljeavtal har träffats mellan parterna i just behörighetsfrågan. Ett sådant skiljeavtal kan dock inte få avse frågan om huvudtvistens skiljedomsässighet.

Eftersom skiljemännens beslut om att de är behöriga inte vinner rättskraft är de inte heller själva bundna av det. Om det under skiljeförfarandets gång kommer fram nya omständigheter som medför att skiljemännen gör en annan bedömning av sin behörighet är de alltså oförhindrade att förklara sig obehöriga.

Har skiljemännen funnit sig obehöriga att pröva tvisten får deras avgörande som nämnts formen av en skiljedom. Skiljemännen kan i en slutlig skiljedom också finna sig behöriga att pröva tvisten. I *andra meningen* erinras om att skiljedomen kan behöva angripas för att inte frågan skall bli slutligt avgjord. Har skiljemännen i skiljedomen funnit sig obehöriga, t.ex. därför att skiljeavtalet bedömts vara ogiltigt, kommer skiljeavtalets giltighet att slutligt avgöras av skiljemännen om skiljedomen inte angrips inom rätt tid. Även en skiljedom som säger att tvisten inte är skiljedomsmässig vinner rättskraft om den inte angrips inom viss tid (se 36 §).

När domstol i samband med en klandertalan prövar skiljeavtalets giltighet och tillämplighet sker detta bl.a. med beaktande av preklusionsregeln i 34 § andra stycket. Denna preklusionsregel är avsedd att vara en materiell regel och är därmed tillämplig även när en part väcker en separat talan utan samband med talan mot en skiljedom.

3 §

Paragrafen saknar motsvarighet i skiljemannalagen. Den har behandlats i avsnitt 5.9.

Paragrafen lagfäster doktrinen om särskiljbarhet (separability). Härigenom ges skiljemännen möjlighet att förklara ett materiellt avtal ogiltigt utan att samtidigt förlora sin egen behörighet att pröva tvisten.

4 §

Paragrafen, som saknar motsvarighet i skiljemannalagen, behandlar skiljeavtalets verkan som rättegångshinder m.m. Den har behandlats i bl.a. avsnitt 5.7.

Av *första stycket* framgår att ett skiljeavtal hindrar att ett anspråk som omfattas av avtalet mot en parts bestridande prövas av domstol. Det krävs sålunda invändning för att domstolen skall pröva om dess behörighet har inskränkts genom ett skiljeavtal. En outtalad förutsättning för att domstolen skall vara obehörig att pröva tvisten är givetvis att skiljeavtalet är giltigt, att det avser en skiljedomsmässig fråga, att ingen särskild begränsningsregel av den typ som finns i 6 § är tillämplig och att en part inte har förlorat sin rätt att åberopa skiljeavtalet enligt 5 §. Avtalets giltighet kan alltså behöva prövas t.ex. med tillämpning av 36 § avtalslagen. Domstolen skall självant pröva att det rör sig om en skiljedomsmässig fråga medan andra omständigheter måste åberopas av en part för att domstolen skall pröva dem.

Andra stycket reglerar när en invändning skall framställas för att beaktas av domstol. Huvudregeln är att en part skall framställa en invändning om skiljeavtal första gången han skall föra talan i saken vid domstolen. Detta innebär att en invändning som framställs t.ex. i ett svaromål som kommer in för sent inte beaktas. Undantag görs i de fall en

part haft laga förfall och han framställt invändningen så snart förfallet upphörde. Av bestämmelsen följer också att en part måste framställa en invändning om skiljeavtal första gången han skall svara på en kvittningsinvändning för att domstolen skall pröva om kvittningsinvändningen omfattas av ett skiljeavtal och därför inte kan tas upp till prövning i sak.

Av *tredje mening* framgår att en invändning om skiljeavtal inte prekluderas i rättegång därför att en part har anlitat summarisk process eller underlåtit att åberopa skiljeavtalet i den summariska processen. Denna fråga liksom hur skiljeavtalets verkan som rättegångshinder påverkas av en parts eget agerande i vissa situationer har närmare diskuterats i avsnitt 5.7.

Av *tredje stycket* framgår att ett skiljeavtal inte hindrar en part att begära domstols beslut om säkerhetsåtgärder (se avsnitt 5.8). Härav följer också att en sådan begäran inte medför att en part förlorar rätten att åberopa skiljeavtalet som rättegångshinder. Som säkerhetsåtgärder räknas beslut som regleras i 15 kap. rättegångsbalken men även t.ex. förbud att verkställa bolagsstämmas beslut (9 kap. 17 § fjärde stycket aktiebolagslagen [1975:1385]).

Det finns i 60 § första stycket vissa bestämmelser om säkerhetsåtgärder enligt 15 kap. rättegångsbalken när det gäller ett anspråk som är föremål för eller skall prövas i ett skiljeförfarande utomlands. Möjligheten att få till stånd säkerhetsåtgärder sedan skiljedom har meddelats har diskuterats i avsnitt 13.3. Att skiljemännen själva kan besluta att en part skall vidta en viss säkerhetsåtgärd följer av 25 § fjärde stycket.

En erinran om regleringen i bl.a. denna paragraf har tagits in i 10 kap. 17 a § rättegångsbalken. Vidare finns nya särskilda bestämmelser om skiljeavtalets verkan i den summariska processen i 33 och 38 §§ lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning. Det finns i 1 kap. 3 § lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister särskilda bestämmelser om skiljeavtal när det gäller arbetstvister.

5 §

Punkterna 1 och 2 motsvarar 3 § i skiljemannalagen. De har behandlats i avsnitt 5.7. Om, i fall som avses i punkt 2, motparten har ansökt om att tingsrätten skall utse skiljeman (se 14 §), får han anses ha avstått från sin rätt att välja rättegångsvägen.

Punkt 3 saknar motsvarighet i skiljemannalagen. Skiljemännens rätt att kräva säkerhet regleras i 38 §. Säkerhet skall normalt sett begäras med hälften från vardera parten. Om ena parten inte ställer sin del av begärd säkerhet får motparten ställa hela säkerheten själv. Ställs inte begärd säkerhet får skiljemännen avsluta förfarandet. Vill eller kan ena parten inte ställa sin andel av begärd säkerhet ges genom punkt 3 motparten möjlighet att, i stället för att fortsätta skiljeförfarandet, vända sig till allmän domstol (se avsnitt 11.1.2).

6 §

Paragrafen innebär en utvidgning av förbudet i 3 a § skiljemannalagen mot skiljeavtal avseende framtida tvister mellan näringsidkare och konsument. Den har behandlats i avsnitt 5.2.2.

Av *första stycket* framgår att förbudet mot skiljeavtal avseende framtida tvister i princip är absolut när det är fråga om en konsumenttvist. Den äldre bestämmelsen i skiljemannalagen som innebar att ett skiljeavtal inte fick göras gällande om tvisten kunde handläggas vid domstol enligt reglerna för s.k. småmål har alltså tagits bort. Borttagandet av hänvisningen till reglerna för småmål får till följd att även tvister som skall handläggas av en tingsrätt i särskild sammansättning, t.ex. i egenskap av fastighetsdomstol, omfattas av förbudet. Ett undantag från förbudet har gjorts för tvister som hyres- och arrendenämnd kan pröva och där hyres- eller arrendenämnden i skiljeavtalet utsetts till skiljenämnd.

Av *andra stycket* följer att förbudet inte omfattar vissa kollektiva försäkringar och inte heller de fall där annat följer av Sveriges internationella förpliktelser. Bestämmelsen motsvarar i denna del 3 a § andra stycket skiljemannalagen.

Skiljemännen

7 §

I paragrafen anges de allmänna behörighetskrav som lagen ställer på en skiljeman (se avsnitt 6.2.1). För att vara skiljeman måste man vara fullt rättskapabel. En skiljeman skall sålunda vara myndig och inte ha förvaltare enligt föräldrabalkens regler. Vidare får skiljemannen inte heller vara i konkurs. Däremot uppställs inte krav på t.ex. svenskt medborgarskap. Stadgandet innehåller endast minimivillkor och hindrar inte parterna från att kräva ytterligare kvalifikationer av skiljemännen. De i paragrafen givna behörighetsvillkoren skall iaktas självmant av skiljemännen. Skulle en obehörig skiljeman stanna kvar i skiljenämnden, leder det emellertid inte till att skiljedomen bli ogiltig. För att domen skall bli upphävd fordras att en part inom föreskriven tid väcker klandertalan och att partens rätt att åberopa förhållandet inte har prekluderats enligt 34 § andra stycket.

8 §

Paragrafen behandlar skiljemannens relation både till tvisteföremålet och parterna. Den allmänna motiveringen återfinns i avsnitt 6.2.2.

Begreppet jäv används inte i lagen. I stället anges i *första och andra styckena* att en skiljeman skall vara opartisk och att han är diskvalificerad om det finns någon omständighet som kan rubba förtroendet för hans opartiskhet. Detta är den grundläggande jävsregeln. Kravet på opartiskhet gäller samtliga skiljemän, således även sådana som utsetts av parterna. Det krävs yrkande av en part för att en skiljeman skall kunna skiljas från sitt uppdrag med stöd av bestämmelsen. Däremot är en skiljeman enligt 9 § skyldig att utan särskild begäran lämna upplysningar om omständigheter som kan utgöra hinder för honom att vara skiljeman.

Det bör framhållas att det kan uppkomma situationer där paragrafen i sig inte diskvalificerar en skiljeman från ett uppdrag men där denna av andra skäl måste avböja. Det kan t.ex. väl tänkas att en advokat inte skall anses jävig enligt 8 § men att omständigheterna likväl är sådana att det skulle strida mot god advokatsed att åta sig eller behålla uppdraget som skiljeman i en viss tvist. Bland annat torde en advokat enligt reglerna om

god advokatsed inte kunna åberopa sig på att en part har avstått från att göra gällande en jävsgrund.

I *andra stycket* anges några omständigheter som alltid skall anses kunna rubba förtroendet för skiljemannens opartiskhet. Denna uppräkninng gör inte anspråk på att vara uttömmande utan är bara exemplifierande. De särskilda punkterna skall inte heller tolkas motsatsvis.

Punkt 1 upptar det givna fallet att skiljemanden själv är part i skiljeförfarandet. Vidare anges det förhållandet att skiljemanden kan vänta beaktansvärd nytta eller skada av tvistens utgång. Det krävs alltså inte att det skall vara fråga om synnerlig nytta eller skada. Redan en lägre grad av nytta eller skada är tillräcklig.

Det är inte ovanligt att det råder ekonomisk intressegemenskap mellan en tilltänkt skiljemand och ena parten utan att man kan säga att skiljemanden skulle ha nämnvärd nytta eller skada av hur det går i tvisten. Betydelsen av intressegemenskapen får bedömas enligt den grundläggande jävsregeln och torde mycket ofta mynna ut i att jäv föreligger. Med part jämställs i punkten "närstående" till parten. Med begreppet närstående förstås såväl vissa släktingar som t.ex. sambor, men utanför begreppet faller en relation till en juridisk person. Stor vikt skall läggas vid den faktiska relationen i det enskilda fallet. Därigenom tonas betydelsen av släktskapet ned.

I *punkten 2* behandlas fall av ställföreträdarskap. Ledamot av styrelse för juridisk person som är part är jävig, även om han inte är ställföreträdare för den juridiska personen.

Punkt 3 tar upp en motsvarighet till sakkunnigjäv men sträcker sig längre. Den som utåt har röjt en mening i tvisten kan knappast sägas vara opartisk. Bestämmelsen riktar sig inte mot någon som endast har gett uttryck för en uppfattning i en rättsfråga som kan bli aktuell i målet, genom uttalanden i litteraturen eller genom ställningstagande som domare i något annat mål. Självfallet drabbas inte en skiljemand av jäv därför att han har beslutat mellandom eller deldom (se 29 §) eller annars deltagit i något avgörande under pågående skiljeförfarande. Punkten tar vidare upp ett närliggande fall där det typiskt sett föreligger en stor risk att skiljemanden kan ha solidariserat sig med parten, nämligen om han hjälpt honom att förbereda eller utföra sin talan i tvisten.

Slutligen tas i *punkt 4* upp det mycket viktiga fallet att det föreligger en hemlig ekonomisk relation mellan en skiljemand och endast ena parten avseende ersättningen för uppdraget.

9 §

Paragrafen saknar motsvarighet i skiljemannalagen (se avsnitt 6.2.3).

Bestämmelsen innefattar en vidsträckt skyldighet för den som ombeds att åta sig uppdrag som skiljemand och för den nyutsedde skiljemanden att upplysa om omständigheter som kan tänkas utgöra hinder för honom att vara skiljemand. Bestämmelsen syftar såväl på de allmänna behörighetsvillkoren i 7 § som på jävsomständigheter. Vidare skall en skiljemand under skiljeförfarandet upplysa parterna och övriga skiljemän så snart han får kännedom om någon sådan omständighet som han inte tidigare tillkännagett.

Bestämmelsen har inte direkt sanktionerats med någon påföljd för den som underlåter att lämna erforderliga upplysningar. Om det är tveksamt huruvida en viss omständighet utgör jäv, kan det förhållandet att skiljemannen har förtigit omständigheten bli den tillkommande faktor som gör att frågan besvaras jakande. Att skiljemannen har brustit i sin upplysningsplikt kan vidare komma att påverka hans rätt till ersättning för uppdraget och t.o.m. leda till skadeståndsskyldighet för honom.

10 §

Paragrafen saknar motsvarighet i skiljemannalagen. Den reglerar när en begäran om en skiljemans skiljande från uppdraget senast skall framställas och hur den skall prövas. Paragrafen har behandlats i avsnitt 6.2.3.

Paragrafen är inte aktuell när en skiljedom har meddelats. En jävsinvändning får då göras gällande genom klander, enligt vad som föreskrivs i 34 §.

En part kan låta bli att begära att en skiljeman skall skiljas från uppdraget även om det föreligger en omständighet som kan rubba förtroendet för skiljemannens opartiskhet. En part kan också med bindande verkan avstå från att göra en känd omständighet gällande. En part kan i konsekvens med detta inte begära att en av honom utsedd skiljeman skall skiljas från uppdraget på grund av en omständighet som parten kände till när han utsåg skiljemannen.

När domstol i samband med en klandertalan prövar om en skiljedom skall hävas sker detta bl.a. med beaktande av preklusionsregeln i 34 § andra stycket. Denna preklusionsregel kompletteras i *första stycket första meningen* med en bestämmelse som ger en part femton dagar på sig att framställa ett yrkande om en skiljemans skiljande från uppdraget. Gör en part inte detta har han också förlorat sin rätt att göra gällande omständigheten i en klanderprocess. En erinran om detta förhållande har tagits in i 34 § andra stycket.

Enligt *andra meningen* skall ett yrkande om en skiljemans skiljande från uppdraget prövas av skiljemännen. Härmed avses samtliga skiljemän, sålunda även den eller de skiljemän som begärs entledigade från uppdraget. Består skiljenämnden endast av en skiljeman får han följaktligen själv pröva yrkandet. Parterna ges dock möjlighet att överlämna åt någon annan att pröva frågan. Det är möjligt att de t.ex. har hänvisat till ett skiljedomsinstituts regler och att det enligt dessa regler åvilar institutet att pröva sådana frågor. Lagen innehåller inte någon begränsning i fråga om åt vem prövningen kan överlämnas. En sådan överenskommelse kan träffas när som helst och behöver således inte ha ingåtts innan frågan aktualiseras.

Av *andra stycket* framgår att om ett yrkandet bifalls har frågan därigenom slutligt avgjorts. Den ersättning som skiljemannen kan vara berättigad till fastställs senare i den slutliga skiljedomen.

Av *tredje stycket* följer att en part som är missnöjd med ett ogillande beslut får ansöka hos tingsrätten om att skiljemannen skall skiljas från uppdraget. Detsamma gäller om en parts yrkande har avvisats såsom för sent framställt. Ansökan skall göras inom viss tid och kan hänföra sig till både ett beslut av skiljemännen och ett beslut av någon som enligt

parternas överenskommelse skall göra prövningen. I det senare fallet kan dock enligt 11 § talerätten vara avskuren, om det är ett skiljedomsinstitut som har fattat beslutet. I en rent internationell tvist kan även därutöver talerätten vara utesluten. Har parterna enligt 51 § bestämt att en skiljemans opartiskhet över huvud taget inte skall kunna prövas av domstol genom klandertalan mot skiljedomen får de nämligen därmed också anses ha med giltig verkan avtalat bort möjligheten till en prövning enligt 10 § tredje stycket.

En ansökan enligt tredje stycket skall göras inom trettio dagar från den dag då parten fick del av skiljemännens beslut. Bestämmelsens utformning innebär inte något krav på delgivning enligt delgivningslagen (1970:428).

Om ingen ansökan görs inom angiven tid, har frågan slutligt avgjorts och kan inte bli föremål för prövning i en klanderprocess. Annars avgör tingsrätten slutligt frågan (se 44 § tredje stycket). Tingsrättens avgörande kan inte bli föremål för ny prövning i en klanderprocess. Det överlämnas åt skiljemännen att besluta om skiljeförfarandet skall fortsätta eller vila medan domstolen prövar om en skiljeman skall skiljas från uppdraget.

11 §

Paragrafen saknar motsvarighet i skiljemannalagen. Den har behandlats i avsnitt 6.2.3.

Bestämmelsen ger parterna möjlighet att bestämma att frågor om en skiljemans opartiskhet som kommer upp under förfarandets gång slutligt skall prövas av ett skiljedomsinstitut i stället för av allmän domstol. Detta innebär att institutets prövning inte kan komma att överprövas vare sig genom en särskild talan eller i samband med en klandertalan.

En part kan binda sig för att avstå från att dra en jävsfråga inför domstol (se kommentaren till 10 §). Detta förutsätter dock att jävsgrunden är känd. Denna paragraf ger emellertid stöd för att redan på ett tidigare stadium, t.ex. när skiljeavtalet ingås, avtala bort domstolsprövningen till förmån för en prövning av ett skiljedomsinstitut. Att i internationella tvister en än längre gående möjlighet finns för parterna att i förväg avtala bort domstolskontrollen följer av 51 §.

Det måste av parternas eget avtal eller av det skiljedomsreglemente till vilket avtalet hänvisar tydligt framgå att det är en slutlig prövning som skall göras av skiljedomsinstitutet. I tveksamma fall bör man utgå från att prövningen inte är slutlig. Begreppet skiljedomsinstitut är vagt men ställer krav på att det skall röra sig om ett institut som verkar enligt antagna stadgar.

Om en part i strid mot parternas avtal vänder sig till domstol i en jävsfråga som skall prövas slutligt av ett skiljedomsinstitut får av allmänna processrättsliga principer för dispositiva ärenden anses följa att det krävs en invändning av motparten för att domstolen skall pröva om dess behörighet har inskränkts genom parternas avtal.

12 §

Av paragrafen framgår att de följande bestämmelserna är dispositiva och således bara gäller om och i den mån parterna inte har bestämt något

annat. Härav följer dock inte att avtalsfriheten är obegränsad. Paragrafen har behandlats i avsnitt 7.

I *tredje stycket* ges det författningsstöd som krävs för att domstolen skall ha en generell skyldighet att utse skiljemän. Härvid skall lagen (1996:242) om domstolsärenden tillämpas. Bestämmelsen är emellertid tillämplig endast om parterna har avtalat att en skiljeman eller skiljemän i ett visst fall skall utses av tingsrätten. Bestämmelsen kan vara särskilt användbar i ett skiljeförfarande mellan fler än två parter. Parterna kan t.ex. ha bestämt att tingsrätten skall utse samtliga skiljemän om andra avtalslösningar visar sig inte fungera. Hur många skiljemännen skall vara får antas följa av avtalet; i annat fall torde man kunna falla tillbaka på föreskriften i 13 § att antalet är tre. Har parterna inte träffat något särskilt avtal om hur skiljemännen skall utses kan lagens dispositiva bestämmelser i och för sig vara tillämpliga, men dessa är utformade med tanke på ett tvåpartsförfarande och torde endast i begränsad utsträckning kunna användas om fler än två parter uppträder i tvisten.

13 §

Paragrafen överensstämmer med 6 § skiljemannalagen (se avsnitt 7.2 och 7.3).

14 §

Paragrafen motsvarar i stort 7 § och 8 § första stycket skiljemannalagen. Den har behandlats i bl.a. avsnitt 7.3.

Tidsfristen i *första stycket* har förlängts från fjorton till trettio dagar. Något krav på delgivning ställs inte upp.

Av 19 § följer att en begäran om skiljedom och därmed den inledande underrättelsen om valet av skiljeman skall vara skriftlig. Om ett initiativ från en part till skiljeförfarande saknar uppgift om skiljeman, är det inte att anse som en begäran om skiljedom i lagens mening. Svarar andra parten med att skriftligen meddela sitt val av skiljeman, kan den parten inte utan vidare ha anspråk på att tingsrätten skall utse skiljeman för den första parten, om denne förhåller sig passiv på meddelandet (se vidare avsnitt 8.1.).

Av *andra stycket* framgår att endast skriftlig underrättelse medför att parten inte längre får återkalla sitt val av skiljeman. En muntlig underrättelse får således inte denna verkan. Ett faxmeddelande får anses uppfylla skriftlighetskravet.

Om motparten inte utser skiljeman inom den angivna tiden kan den påkallande parten antingen begära att tingsrätten utser skiljeman enligt *tredje stycket* eller, utan hinder av skiljeavtalet, väcka talan vid domstol (5 § 2 p.).

15 §

Paragrafen reglerar olika fall då den eller de som skall utse skiljeman inte gör det. Paragrafen har behandlats i avsnitt 7.3.

Första stycket tar upp det fall att skiljemän skall utse ytterligare en skiljeman. Fristen börjar löpa när den siste av de skiljemän som skall förrätta valet har blivit utsedd. Det spelar inte någon roll för påföljden om

skiljemännen inte kan enas om valet eller om deras underlåtenhet har andra orsaker.

Andra stycket första meningen reglerar det fall att en skiljeman skall utses av någon annan än en part eller skiljemän men något val inte kommer till stånd. I enlighet med vad *Lagrådet* föreslagit börjar fristen löpa när den som vill att en skiljeman skall utses har uppmanat den som skall utse skiljemannen att göra det. Det räcker att ett allvarligt försök har gjorts att nå den som skall utse skiljemannen. Underlåtenhet att utse skiljeman medför inte att skiljeavtalet helt eller delvis förfaller. Endera parten kan i stället begära att tingsrätten skall utse skiljeman. Om det i skiljeavtalet avsedda organet angetts på ett felaktigt sätt får man försöka sluta sig till vilket organ som avsetts och rikta uppmaningen dit. I de fall detta inte är möjligt eller om det avsedda organet inte existerar kan parten vända sig direkt till tingsrätten.

Skall en skiljeman utses av parterna gemensamt men kan de inte enas om valet skall enligt *andra meningen* tingsrätten på ansökan av en part utse skiljeman.

I samtliga fall som behandlas i denna paragraf kan en part vända sig till tingsrätten och begära att domstolen utser skiljeman. Till skillnad från vad som gäller när en part själv skall utse skiljeman (5 §) ges i de nu behandlade fallen en part inte möjlighet att i stället väcka talan vid domstol.

16 §

Paragrafen, som är dispositiv, motsvarar i stora drag 10 § första och andra stycket i skiljemannalagen. Den har behandlats i avsnitt 7.4. Den huvudsakliga förändringen i förhållande till äldre rätt består i att skiljeavtalet i de av paragrafen berörda fallen inte förfaller, även om skiljemannen har utsetts i skiljeavtalet.

En skiljeman kan skiljas från uppdraget t.ex. för att det föreligger någon omständighet som kan rubba förtroendet för hans opartiskhet. Parterna gemensamt kan också skilja en skiljeman från uppdraget. Detta gäller även om någon annan har utsett honom. En skiljeman kan själv begära att få lämna sitt uppdrag av flera skäl. I jävsfallet kan han vilja avgå redan på begäran av ena parten eller utan att någon av parterna har begärt det. Skiljemannen kan också begära att få avgå t.ex. på grund av försämrad hälsa eller för att han av annan anledning anser sig förhindrad att befatta sig med arbetet i tillräcklig omfattning.

Av paragrafen framgår att formerna för att utse en ny skiljeman beror på vid vilken tidpunkt hindret att fullgöra uppdraget uppstod. Om skiljemannen inte kan fullfölja sitt uppdrag på grund av en omständighet som förelåg redan då han utsågs, skall tingsrätten på begäran av en part utse en ny skiljeman. Däremot skall den som ursprungligen haft att utse skiljemannen kunna utse en ny, i de fall hindret uppstod efter valet av skiljemannen. Vid valet av en ny skiljeman skall 14 och 15 §§ tillämpas.

Om det ankommit på någon annan än parterna att utse skiljemannen, bör parterna underrätta den eller dem som skall utse en ny skiljeman. Tidsfristen löper från den tidpunkt då den som har utsett den avgångne skiljemannen fått kännedom om att han skall utse ny skiljeman.

Bestämmelsen har, såvitt avser tidsfristen, utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag.

Skall skiljemannen utses av ena parten kan underlåtenhet att göra detta inom rätt tid medföra att motparten väcker talan vid domstol (5 § 2 p.).

Parterna kan under förfarandet framställa nya yrkanden och åberopa nya omständigheter som på ett påtagligt sätt förändrar föremålet för skiljemännens prövning. Parterna kan också träffa ett nytt skiljeavtal inför skiljemännen. Även i dessa fall får skiljemännen dock anses utsedda genom det första valet.

17 §

Paragrafen har behandlats i avsnitt 7.4.

Första meningen motsvarar stadgandena i 9 § andra stycket och 10 § tredje stycket skiljemannalagen. Påföljden är dock oberoende av hur skiljemannen har utsetts.

En skiljeman kan inte med hjälp av tvångsmedel förmås att fullgöra sitt uppdrag. Däremot kan han med stöd av denna bestämmelse skiljas från uppdraget. Det räcker att skiljemannen har "försenat" förfarandet. Det krävs alltså inte att det visas att han obstruerar eller är försumlig. Vad som är försening får ses i ljuset av vad parterna har avtalat eller förutsatt angående tidsplanen för förfarandet.

Bestämmelsen omfattar inte den situationen att en skiljeman avgår frivilligt sedan en part ansökt om att han skall skiljas från uppdraget. I sådant fall tillämpas i stället huvudregeln i 16 §. Bestämmelsen omfattar inte heller den i 15 § första stycket angivna situationen.

Bestämmelsen är inte dispositiv enligt 12 §. Detta hindrar emellertid inte tillämpningen av avtalsbaserade bestämmelser om att en skiljeman skall skiljas från sitt uppdrag. Parterna kan t.ex. hänvisa till ett skiljedomsreglemente som innehåller föreskrifter om att ett skiljedomsinstitut kan skilja en skiljeman från uppdraget under vissa förutsättningar. Ett sådan föreskrift är fullt verksam. Parterna kan visserligen inte föreskriva att 17 § inte skall vara tillämplig. De kan däremot med stöd av *andra meningen* bestämma att prövningen enligt 17 § slutligt skall göras av ett skiljedomsinstitut i stället för av en domstol. Om institutet entledigar en skiljeman skall institutet också utse en annan skiljeman.

Om en part i strid mot parternas avtal, att prövningen slutligt skall göras av ett skiljedomsinstitut, vänder sig till domstol får av allmänna processrättsliga principer för dispositiva ärenden anses följa att det krävs en invändning för att domstolen skall pröva om dess behörighet har inskränkts genom parternas avtal.

18 §

Paragrafen saknar motsvarighet i skiljemannalagen. Den har behandlats i avsnitt 7.5.

Lagliga förutsättningar för skiljeförfarande saknas om det inte finns ett giltigt och tillämpligt skiljeavtal eller om tvistefrågan inte är skiljedomsässig. Att det förhåller sig på detta sätt skall vara uppenbart. Det är således inte tillräckligt att det är antagligt eller troligt att så är fallet. Tingsrättens prövning begränsas sålunda beträffande dessa frågor. Uppen-

barhetsrekvisitet gäller både den bevismässiga och den rättsliga sidan av saken. Prop. 1998/99:35

Bestämmelsen är inte tillämplig på andra typer av invändningar än sådana som hänför sig till de lagliga förutsättningarna för skiljeförfarande.

Förfarandet

19 §

Paragrafen motsvarar närmast 11 § i skiljemannalagen. Den har behandlats i avsnitt 8.1.

Första stycket klargör att skiljeförfarandet inleds när motparten får del av en begäran om skiljedom som uppfyller kraven i andra stycket. Skall talan väckas inom viss tid är denna tidpunkt relevant för bedömningen av om så har skett. Regleringen är dock dispositiv. Parterna kan avtala att talan väcks t.ex. genom att en begäran om skiljedom ges in till ett skiljedomsinstitut. Av bestämmelsens dispositiva natur följer också att en part kan konkludent acceptera en begäran om skiljedom som i och för sig inte uppfyller lagens formkrav. Någon särskild begäran om skiljedom krävs inte heller om parterna inför skiljemännen kommer överens om ett nytt eller utvidgat skiljeavtal.

I *andra stycket* regleras hur en begäran om skiljedom skall utformas och vad den skall innehålla. En begäran om skiljedom skall vara skriftlig. Den skall enligt punkt 1 innehålla en uttrycklig och villkorlös begäran om skiljedom. Det är viktigt att en part som begär skiljedom på ett klart och tydligt sätt ger sin begäran till kända för motparten. En begäran om skiljedom skall vidare enligt punkt 2, vilken utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag, innehålla uppgift om den eller de frågor som skiljemännen skall pröva. Frågan skall omfattas av skiljeavtalet. Slutligen framgår det av punkt 3 att den part som begär skiljedom skall ange vem han utsett till skiljeman (se också kommentaren till 14 §). Denna punkt är givetvis endast tillämplig när den part som begär skiljedom ensam skall utse en eller flera skiljemän. Det förutsätts att den nämnde skiljemannen har accepterat uppdraget. En följd av punkt 3 blir att den part som begär skiljedom i normalfallet måste utse en skiljeman för att en giltig begäran skall anses ha skett, även om han sedermera vill verka för att tvisten avgörs av en ensam skiljeman.

En parts rätt att framställa yrkanden och åberopa omständigheter till stöd för sin talan regleras i 23 §.

20 §

Paragrafen motsvarar 12 § första stycket i skiljemannalagen och har behandlats i avsnitt 8.4.2.

Om den tredje skiljemannen enligt skiljeavtalet skall utses av någon annan än parterna eller andra skiljemän, får av avtalet anses följa att den tredje skiljemannen skall vara ordförande.

21 §

Paragrafen motsvarar 13 § i skiljemannalagen. Den har behandlats i avsnitt 8.4.2.

Paragrafen saknar motsvarighet i skiljemannalagen. Platsen för skiljeförfarandet avgör enligt 52 § skiljedomens nationalitet och har enligt 43 och 44 §§ betydelse för vissa forumfrågor. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 8.5.

Av *första stycket första meningen* framgår att det i första hand är parterna som bestämmer platsen för förfarandet. Har parterna inte gjort detta, antingen i skiljeavtalet eller senare, är det enligt *andra meningen* upp till skiljemännen att bestämma platsen för förfarandet. Platsen för förfarandet skall anges i skiljedomen enligt 31 § andra stycket och uppgiften härom får presumeras vara korrekt. Saknar skiljedomen sådan uppgift men anges den vara meddelad på viss ort bör man kunna utgå från att denna ort utgör platsen för skiljeförfarandet.

Skiljeförfarandets anknytning till platsen för förfarandet kan vara av mer eller mindre påtaglig karaktär. Det kan vara så att såväl parter som skiljemän finns på denna plats. Men det kan även vara så att tvisten handläggs enbart genom skriftväxling och att endast skiljenämndens ordförande har någon anknytning till platsen. Platsen för förfarandet har således närmast en juridisk-teknisk karaktär. Det måste dock finnas någon anknytning till platsen för förfarandet.

Andra stycket klargör att skiljemännen har vidsträckta möjligheter att anpassa handläggningen till vad som är mest praktiskt utan att detta påverkar platsen för förfarandet. De kan ha förhandling, hålla förhör, förrätta syn och överlägga på annan ort än ”platsen för förfarandet”. Det bör dock uppmärksammas att denna frihet kan ha inskränkts av parterna. Det blir en tolkningsfråga vilken frihet för skiljemännen som parterna har åsyftat när de har pekat ut viss ort som plats för skiljeförfarandet. Även om det då ligger närmast till hands att parterna har förutsatt att förhandlingar skall äga rum just på den orten, kan de givetvis – även passivt – godta att ett sammanträde likväl hålls på annan ort. Att parterna skulle ha velat hindra skiljemännen att överlägga någon annanstans än på ”platsen för förfarandet” kan knappast antas.

23 §

Paragrafen saknar motsvarighet i skiljemannalagen. Den har behandlats i avsnitt 8.3.

En begäran om skiljedom behöver, när det gäller själva inställningen i tvisten, enligt 19 § andra stycket 2 p. endast innehålla uppgift om den fråga som skiljemännen skall pröva. I *första stycket* anges hur parterna närmare kan åläggas att precisera sin talan. Den part som begär skiljedom har enligt *första meningen* skyldighet – men också en rätt – att inom utsatt tid framställa yrkanden och åberopa omständigheter till stöd för sin talan inom ramen för den fråga som angetts i begäran. Försummar han detta, får han nöja sig med den befogenhet som andra stycket kan ge. Motparten skall på motsvarande sätt enligt *andra meningen* inom en viss frist helt eller delvis medge eller bestrida den första partens yrkanden och åberopa de omständigheter till stöd för sin inställning som han önskar.

I första stycket förutsätts alltså parterna hålla sig inom ramen för den eller de frågor som väckts genom påkallelsen. *Andra stycket* reglerar

parternas möjligheter att utöver vad som följer av första stycket framställa yrkanden och åberopa omständigheter i såväl inledningen av förfarandet som senare. Först nämns möjligheten att framställa yrkanden. Den part som begär skiljedom kan framställa ”nya” yrkanden, men också motparten kan å sin sida få framställa yrkanden, vid en eller flera tidpunkter. Av särskilt intresse är kvittningsyrkanden, men också genkärsmål kan tillåtas. Andra stycket omfattar emellertid vidare alla fall av taleändringar, oavsett från vilken part de kommer. Det kan sammantaget röra sig om allt från en mindre justering av ett redan framställt yrkande till en utvidgning av tvisten till en annan fråga än den som togs upp i begäran om skiljedom. Samtliga frågor skall visserligen omfattas av skiljeavtalet. Det är emellertid möjligt att ena parten framställer ett yrkande som inte omfattas av skiljeavtalet. Gör motparten inte någon invändning kan hans underlåtenhet komma att medföra att han inte kan åberopa felet i en klanderprocess. Skiljemännens prövning kommer då att utsträckas utöver det ursprungliga skiljeavtalet. Parterna kan naturligtvis också komma överens om att vidga skiljeavtalet. Att skiljemännen inte utan vidare är skyldiga att acceptera en sådan utvidgning av sitt uppdrag är en annan sak.

Presumtionen kan sägas vara att skiljemännen skall vara generösa när det gäller att tillåta nya yrkanden och åberopanden, som håller sig inom ramen för skiljeavtalet. Skiljemännen kan dock neka en part prövning av yrkandet eller omständigheten, om skiljemännen anser det olämpligt att de prövas.

Tidsaspekten nämns uttryckligen i lagtexten. Det är särskilt angeläget att sätta stopp för obstruktionsmässiga åtgärder. Bland annat för det ändamålet kan det vara lämpligt att bestämma en frist, efter vars utgång nya yrkanden eller åberopanden i princip inte beaktas. I och med att en slutförhandling har hållits bör också förfarandet i allmänhet kunna anses som avslutat. Har parterna bestämt att skiljedom skall meddelas inom viss tid kan skiljemännen behöva vägra en part att utöka tvisten med hänvisning till att tvisten i så fall inte hinner behandlas inom den föreskrivna tiden. I åtskilliga andra fall bör emellertid skiljemännen kunna visa tillmötesgående och genom fördelning av kostnader beakta den olägenhet som kan uppstå på grund av att en part dröjt med att agera.

Också andra faktorer än tidsaspekten kan ge skiljemännen anledning att avböja en ändring eller utvidgning av talan. Skiljemännen kan vara utsedda med tanke på sin expertis inom ett visst sakområde. Om ena parten då vill framställa ett yrkande som innebär att skiljemännen skall göra bedömningar inom ett helt annat område kan det framstå som lämpligt att de inte tar upp yrkandet.

Skiljemännen måste också ta hänsyn till en parts intresse av att få sitt yrkande eller åberopande prövat. Det bör krävas mycket starka skäl för att vägra en motpart att göra en kvittningsinvändning eller att motsätta sig att en part till stöd för en talan åberopar en omständighet som skulle prekluderas som res judicata genom den blivande skiljedomen.

Tredje stycket ger parterna möjlighet att avtala om andra regler för förfarandets inledande och för taleändring än som framgår av första och andra stycket. Parterna kan t.ex. hänvisa till ett skiljedomsreglemente som

har en annan reglering. De kan också nöja sig med att exempelvis reglera hur långa frister som respektive part skall ha på sig att precisera sin talan enligt första stycket.

24 §

Paragrafen motsvarar till del 14 § i skiljemannalagen. Den har behandlats i avsnitt 8.4.2.

Första stycket första meningen fastslår att parterna skall få möjlighet att lägga fram sin sak. I detta ligger också att de skall ges tillfälle att bemöta vad motparten har anfört. Parternas rätt begränsas av att de endast i "behövlig" utsträckning skall beredas tillfälle att utföra sin talan. En part skall således inte tillåtas att förhala förfarandet genom uppskov för ovidkommande utredningar eller genom att införa uppenbart onödigt processmaterial. Skiljemännen är oförhindrade att förelägga parterna en frist inom vilken deras talan, beträffande hela tvisten eller delfråga, skall vara avslutad. I detta inbegrips den rättsliga argumenteringen. En part kan enligt första meningen ha rätt till flera muntliga förhandlingar; det kan t.ex. finnas behov av att hålla muntlig förhandling såväl i behörighetsfrågan som i den hänskjutna tvisten. Enligt *andra meningen* är en part emellertid tillförsäkrad en muntlig förhandling inför varje avgörande av en hänskjuten fråga även om detta strängt taget inte skulle vara behövligt enligt första meningen. Skiljemännen bör kunna begära att parterna påkallar muntlig förhandling inom viss tid, vid risk att dessa annars får anses ha avstått från en sådan. Av *andra meningen* framgår vidare att om parterna har avtalat att tvisten skall avgöras utan muntlig förhandling är skiljemännen bundna av parternas överenskommelse. En part kan emellertid inte på förhand avstå från rätten att i behövlig omfattning utföra sin talan. Bestämmelsen har i denna del utformats i enlighet med vad *Lagrådet* föreslagit.

Andra stycket ger uttryck för kommunikationsprincipen. Stadgandet är en minimibestämmelse, och det kan vara lämpligt att tillställa motparten material utan att det direkt krävs av bestämmelsen. Det förutsätts att alla handlingar från en part skall komma motparten till del, om de kan sägas röra själva tvisten. Som regel bör handlingen sändas till motparten. Något krav på delgivning finns inte. Bestämmelsen utesluter inte att skrymmande material hålls tillgängligt t.ex. hos skiljenämndens ordförande och att parten i fråga underrättas om detta. Att inlagor skall sändas till motparten är inte liktydigt med att denne alltid skall beredas en särskild frist att yttra sig. Detta är obehövligt, t.ex. om inlagan innehåller uppgifter som inte skall beaktas därför att en preklusionsfrist har överskridits. Vad som har sagts om parternas inlagor gäller också processmaterial som tillförs handläggningen utifrån, t.ex. yttranden av sakkunniga och skriftliga vittnesutsagor. Skiljenämnden är däremot inte skyldig att låta parterna få del av handlingar som har kommit till endast som ett led i nämndens egna överväganden.

Av *tredje stycket* framgår att skiljemännen inte kan meddela tredskodom utan måste avgöra tvisten i sak även om ena parten inte uppträder i tvisten.

Lagen innehåller inte några bestämmelser som handlar om materiell processledning. Dessa frågor har dock diskuterats i avsnitt 8.7.

25 §

Paragrafens första och andra stycke saknar motsvarighet i skiljemannalagen (se avsnitt 8.6). Fjärde stycket har behandlats i avsnitt 5.8.

Första stycket första meningen fastslår att det är parterna och inte skiljemännen som skall svara för bevisningen. Skiljemännen bör visserligen vara oförhindrade att påpeka för en part att han har bevisbördan för ett visst påstående men parten måste själv avgöra vilken bevisning som skall åberopas. Ett undantag från denna princip behandlas i *andra meningen* som ger skiljemännen rätt att utse sakkunniga, om inte båda parter motsätter sig detta. Parterna kan av framför allt två skäl vilja motsätta sig att en sakkunnig utses, nämligen att det medför ökade kostnader och att en utomstående dras in i ett förfarande som inte är offentligt. Dessa aspekter bör skiljemännen väga in vid sin bedömning av om en sakkunnig bör utses mot en parts bestridande.

Andra stycket begränsar i viss mån parternas bestämmanderätt över bevisningen. Lika litet som en part utan vidare bör få åberopa nya omständigheter på ett sent stadium av förfarandet bör han få föra in ny bevisning. Skiljemännen bör kunna ge en part ett ”stupstocks-föreläggande” också i fråga om bevisningen, med verkan att efter fristen begärd bevisning inte tillåts, bortsett från speciella situationer. Ny bevisning som åberopas efter preklusionsfristens utgång bör sålunda godtas t.ex. om en part haft laga förfall eller om begäran föranleds av att motparten åberopat en ny grund eller ny bevisning.

Tredje stycket motsvarar 15 § första stycket andra meningen i skiljemannalagen.

Av *fjärde stycket* framgår att skiljemännen får meddela beslut om säkerhetsåtgärder, om inte parterna har kommit överens om något annat. Dessa beslut blir dock inte exigibla. Bestämmelsen syftar till att peka på möjligheten för skiljemän att begära att en part vidtar vissa åtgärder under förfarandet. Den är däremot inte avsedd att innebära en avgränsning av vilka åtgärder som skiljemännen kan besluta om. Skiljemännen får således anses ha vidsträckt möjligheter att meddela såväl beslut som direkt tar sikte på att säkerställa verkställigheten av en blivande skiljedom som t.ex. beslut om att en part skall bevara visst bevismaterial.

26 §

Paragrafen motsvarar i stort 15 § andra stycket i skiljemannalagen. Den har behandlats i avsnitt 8.6.

Av *första stycket första och andra meningen* framgår att en part först skall vända sig till skiljemännen för att få deras tillstånd till åtgärden. *Tredje meningen* reglerar förutsättningarna för att skiljemännen skall lämna tillstånd till de tidigare nämnda åtgärderna. I första hand bör skiljemännen kräva att åtgärden har betydelse som bevis. Om det gäller ett förhör bör parten vidare kunna ange något godtagbart skäl till varför förhöret skall äga rum vid domstol under ed eller sanningsförsäkran. Tingsrättens prövning skall enligt *fjärde meningen* inskränka sig till om

det finns lagliga hinder mot åtgärden. Tingsrätten skall alltså inte pröva om åtgärden kan anses befogad eller liknande.

Av 44 § andra stycket framgår att det överlämnas åt skiljemännen att bestämma hos vilken tingsrätt som ansökan skall göras. Detta innebär att samtliga förhörspersoner kan höras vid en domstol i ett sammanhang. Regeln hindrar dock inte skiljemännen från att bestämma olika tingsrätter för olika förhörspersoner. Däremot kan tingsrätten inte med stöd av 35 kap. 8 § rättegångsbalken bestämma att bevisupptagningen skall ske vid någon annan tingsrätt.

Andra stycket första och andra meningarna har i sak utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag. Hänvisningen i första meningen till rättegångsbalkens regler innebär att balkens regler om bevisupptagning utom huvudförhandling skall tillämpas beträffande förhör. I fråga om editionsföreläggande eller föreläggande om tillhandahållande av föremål skall bl.a. 38 kap. 2 och 5 §§ samt 39 kap. 5 § rättegångsbalken tillämpas men däremot inte bestämmelserna om bevisupptagning utom huvudförhandling i 38 kap. 6 § och 39 kap. 2 §. Av andra meningen framgår att skiljemännen skall kallas till domstolens förhör och få tillfälle att ställa frågor. Tingsrättens roll bör inskränka sig till att se till att rättegångsbalkens regler iakttas. Den närmare utfrågningen av förhörspersonerna ankommer på parterna och skiljemännen. *Tredje meningen* klargör att en eller flera skiljemäns utevaro inte hindrar att förhöret genomförs.

Skiljedomen

27 §

Bestämmelserna i paragrafen saknar direkt motsvarighet i skiljemannalagen. De har behandlats i avsnitt 9.2 och 7.7.

I *första stycket* definieras begreppet skiljedom. Ett avgörande av en fråga om saken, dvs. en tvistefråga som har överlämnats till skiljemännen (jfr 1 §), sker alltid i en skiljedom. Att en sådan kan ha karaktär av deldom eller mellandom, enligt rättegångsbalkens terminologi, framgår av 29 §. Skiljedomsbegreppet används emellertid också för ett avgörande varigenom skiljemännen – utan att döma i sak – avslutar skiljeförfarandet i dess helhet. En sådan skiljedom kan innebära att skiljemännen avvisar eller avskriver tvisten. Avvisningen kan t.ex. bero på att något giltigt och tillämpligt skiljeavtal inte visats föreligga eller på att saken är *res judicata* eller föremål för *lis pendens*. Den vanligaste orsaken till att en tvist avskrivs från vidare handläggning är att talan har återkallats. Skiljemännen kan också utan sakprövning skilja sig från tvisten t.ex. därför att en av parterna bestämd tidsfrist för avgörande av sakfrågan har gått ut eller därför att parterna inte har ställt begärd säkerhet (38 § första stycket). En skiljedom varigenom talan avvisas eller skrivs av och förfarandet sålunda avslutas kan inte innehålla beslut i andra frågor, utom när dessa avser ersättningen till skiljemännen och fördelningen mellan parterna av uppkomna kostnader för förfarandet. Angående möjligheterna att föra talan mot en sådan skiljedom hänvisas till 36 §.

Skiljemännen får enligt *andra stycket* stadfästa en förlikning i en skiljedom. Bestämmelsen ger ett visst utrymme för skiljemännen att vägra

fastställelse. En förlikning som träffats för att bedra någon eller som annars strider mot goda seder bör skiljemännen vägra att stadfästa. Vidare bör skiljemännen vägra att stadfästa förlikningar som tar upp frågor som inte är skiljedomsmissiga. En stadfästelse förutsätter en begäran från parterna gemensamt. Parterna måste således vara ense såväl om förlikningens materiella innehåll som om att denna skall stadfästas.

Andra avgöranden än de som nämns i första och andra styckena skall enligt *tredje stycket* betecknas som beslut. Som exempel på sådana beslut kan nämnas avgöranden i jävsfrågor, avgöranden varigenom skiljemännen ogillar en invändning om bristande behörighet att handlägga tvisten och förelägganden av olika slag för parterna i fråga om handläggningen. Dit hör också partiell avvisning eller avskrivning av den talan som förs inför skiljemännen. Ett sådant avskrivnings- eller avvisningsbeslut kan angripas endast genom talan mot den slutliga skiljedomen.

I skiljedomreglementen kan förekomma en terminologi som avviker från den i denna paragraf fastslagna, även om det givetvis är önskvärt att en anpassning kommer till stånd i svenska regler. Även i övrigt får man räkna med att lagens termer inte alltid kommer till korrekt användning. Detta kan självfallet inte bilda grund för angrepp mot ett visst avgörande. En annan sak är att parterna inte redan genom att använda andra begrepp kan åstadkomma andra rättsverkningar än om lagens termer hade tillämpats. Vid tillämpning av lagens regler måste parternas termer ”översättas” till lagens beteckningar.

Fjärde stycket anger ett viktigt huvudfall när skiljemannauppdraget anses slutfört. Av bestämmelsen följer att skiljemännens behörighet upphör när den slutliga skiljedomen har meddelats. Härifrån görs dock undantag för fall av rättelse, tolkning och komplettering av skiljedomen (se 32 §). Vidare är skiljemännen behöriga att vidta vissa åtgärder för att undanröja en grund för ogiltighet eller upphävande av skiljedomen (se 35 §). Om den meddelade skiljedomen är ogiltig eller upphävs av domstol är skiljemännen sålunda inte automatiskt behöriga att på nytt pröva tvisten. Detta gäller oavsett om domen inneburit ett avgörande av tvistefrågan eller inte. Om skiljeavtalet fortfarande gäller måste en part som på nytt vill få till stånd en prövning av skiljemän i vanlig ordning begära skiljedom. – Det bör framhållas att lagen inte uttömmande anger när skiljemännens uppdrag upphör.

28 §

Paragrafen saknar motsvarighet i skiljemannalagen. Den har behandlats i avsnitt 9.5.

Av paragrafen följer att en part har en oavvislig rätt att begära prövning i sak av ett yrkande som motparten vill återkalla. Begär motparten inte prövning och innebär återkallelsen att det inte återstår någon del av den hänskjutna tvisten avslutas skiljeförfarandet genom skiljedom. En sådan skiljedom kan överprövas av domstol enligt 36 §. I annat fall avskrivs yrkandet i ett beslut. Mot beslutet kan en part inte föra särskild talan. En part kan under förfarandet på nytt begära att skiljemännen prövar yrkandet. En sådan begäran prövas av skiljemännen enligt 23 § andra stycket.

29 §

Paragrafen saknar delvis motsvarighet i skiljemannalagen. Den har behandlats i avsnitt 9.6.

Skiljemännen ges enligt *första stycket första meningen* vidsträckta möjligheter att meddela särskild skiljedom. Av 1 § följer att en särskild skiljedom kan gälla förekomsten av en viss omständighet. Det finns endast två begränsningar som gäller för skiljemännens rätt att meddela särskild skiljedom. Parterna kan gemensamt motsätta sig att en särskild skiljedom meddelas. Vidare måste en huvudfordran och en fordran som åberopas till kvittning enligt *andra meningen* avgöras i samma skiljedom, under förutsättning att parterna inte har bestämt något annat. Begränsningen i fråga om kvittning syftar dock endast på det fall att båda yrkandena har fått framställas (jfr 23 §). Begär båda parter särskild skiljedom bör sådan meddelas (jfr 21 §).

Andra stycket motsvarar närmast 19 § andra meningen i skiljemannalagen.

30 §

Paragrafen saknar motsvarighet i skiljemannalagen (jfr dock 16 §). Den har behandlats i avsnitt 9.4.

Av *första stycket* framgår att det inte är nödvändigt att alla skiljemän deltar i avgörandet. Samtliga skiljemän måste dock självfallet ha beretts tillfälle att göra det. Har en skiljeman inte deltagit i överläggningen och har han varit hindrad att göra det t.ex. på grund av sjukdom, är övriga skiljemän inte beslutskompetenta, även om den frånvarande har varit kallad. Regeln är tillämplig inte bara vid överläggning till dom utan också vid prövning inför ett beslut under förfarandet, t.ex. en jävsprövning. Å andra sidan får den inte konsekvenser annat än för det aktuella beslutstillfället. Regeln syftar till att omintetgöra möjligheten för en part att med hjälp av en tredskande skiljeman förhindra att skiljedom eller beslut meddelas. Motparten kan visserligen med stöd av 17 § begära att en sådan skiljeman skall skiljas från sitt uppdrag. Denna utväg ter sig dock inte särskilt attraktiv, t.ex. om endast skiljemännens överläggning till dom återstår av skiljeförfarandet. Bestämmelserna i 31 § första stycket utgör en garanti mot missbruk av regeln.

Lagen innehåller inte några regler om hur olika omröstningsteman skall ställas upp. Detta får skiljemännen bestämma. Omröstningsregeln i *andra stycket* har konstruerats så att tvisten alltid kommer att avgöras. Av *första meningen* framgår att regeln är dispositiv. Parterna kan således bestämma t.ex. att rättegångsbalkens sammanjämningsregel vid oenighet om en viss myckenhet skall tillämpas. Deltar inte samtliga skiljemän i avgörandet skall den uteblivnes röst inte räknas. Av *andra meningen* framgår att om majoritet för någon mening inte uppnås har ordföranden utslagsröst.

31 §

Paragrafen, som har sin motsvarighet i 17 § i skiljemannalagen, innehåller de formella minimikraven på en skiljedom. Den har behandlats i avsnitt 9.8.

Enligt *första stycket första meningen* skall en skiljedom vara skriftlig och undertecknas av skiljemännen. *Andra meningen* inskränker kravet på samtliga skiljemäns namnteckningar till att avse flertalet av dem. Denna bestämmelse bör ses tillsammans med 30 § första stycket som gör det möjligt att besluta dom utan samtliga skiljemäns deltagande. Bestämmelsen är emellertid tillämplig även när en skiljeman som har deltagit i avgörandet har avlidit eller t.ex. på grund av sjukdom är förhindrad att underteckna skiljedomen. Enligt *tredje meningen* kan parterna avtala att det är tillräckligt med ordförandens underskrift. Befinner sig skiljemännen på olika orter eller kanske rent av i olika länder kan detta vara en praktisk lösning för att snabbare kunna meddela skiljedom. Uppfyller skiljedomen inte angivna krav på skriftlighet och undertecknande är den enligt 33 § första stycket 3 p. ogiltig. Brister i detta hänseende bör dock i allmänhet kunna läkas av skiljemännen (jfr 35 §). Det kan nämnas att det från bevissynpunkt är lämpligt att även återge skiljeavtalet i skiljedomen.

Skiljedomen skall enligt *andra stycket* innehålla uppgift om dagen för skiljedomens meddelande och platsen för skiljeförfarandet. Hur platsen för skiljeförfarandet bestäms framgår av 22 §. Var skiljedomen undertecknas saknar således i detta sammanhang betydelse. De i andra stycket angivna kraven är inte sanktionerade. En skiljedom som saknar någon eller båda uppgifterna fränkänns således inte verkan. Innehåller skiljedomen uppgift om var den har meddelats, utan att platsen för förfarandet har angetts, får meddelandeorten antas vara platsen för förfarandet.

En skiljedom skall enligt *tredje stycket* genast tillställas parterna. Har skiljemännen fastställt sin ersättning i skiljedomen ligger det i deras intresse att se till att parterna får del av skiljedomen för att tidsfristen för att angripa ersättningsbeslutet skall börja löpa (se 41 §). Även den vinnande parten kan ha intresse av att motparten får del av skiljedomen för att tiden för att angripa skiljedomen enligt 34 och 36 §§ (se också 32 §) skall inledas. Lagen uppställer dock inte krav på att skiljemännen skall delge parterna skiljedomen; det räcker alltså att domen sänds i vanligt brev. Det kan förekomma regler i ett skiljedomreglemente som innebär att ett skiljedomsinstitut får hålla inne skiljedomen. Om parterna har hänvisat till reglementet får de anses bundna härav.

Det står parterna fritt att ställa ytterligare krav på en skiljedom. De kan t.ex. ha bestämt att såväl skiljedomen som eventuella skiljaktiga meningar skall vara motiverade.

32 §

Bestämmelsen saknar motsvarighet i skiljemannalagen och reglerar skiljemännens möjligheter att rätta eller komplettera en av dem meddelad skiljedom eller tolka domslutet i en sådan skiljedom. Den har behandlats i avsnitt 9.9.

Första stycket första meningen ger skiljemännen rätt att utan yrkande av en part rätta eller komplettera en skiljedom. *Andra meningen* behandlar skiljemäns möjligheter att på begäran av en part rätta eller komplettera en skiljedom eller tolka domslutet i en skiljedom. Båda stadgandena är fakultativa och ålägger inte skiljemännen någon skyldighet i detta avseende.

Om parterna har avtalat en viss tid för skiljedomens meddelande bör skiljemännen likväl vara oförhindrade att rätta en skiljedom eller tolka ett domslut även efter utgången av denna tid. De bör i allmänhet också kunna komplettera skiljedomen sedan en sådan frist gått ut.

Den tekniska konstruktionen innebär att rättelse, komplettering eller tolkning hänför sig till den ursprungliga domen. Någon ny dom skall alltså inte meddelas i detta fall (jfr däremot 35 §). Redan i detta ligger en begränsning av de åtgärder som kan komma i fråga. Enligt 34 § gäller en tidsfrist om tre månader för klander av en skiljedom som, i enlighet med vad *Lagrådet* föreslagit, i detta fall räknas från den dag då parten fick del av skiljedomen i dess slutliga lydelse. Detsamma gäller fristerna i 36 och 41 §§.

I *andra stycket* anges de tidsfrister inom vilka skiljemännen skall vidta de aktuella åtgärderna.

För en åtgärd av nu aktuellt slag är 31 § tillämplig. Rättelsen, kompletteringen eller tolkningen kan lämpligen tecknas på skiljedomen.

Av *tredje stycket* framgår att skiljemännen bör höra parterna innan de vidtar någon åtgärd. Har skiljemännen själva väckt frågan bör de precisera vad rättelsen eller kompletteringen gäller och låta parterna yttra sig över den föreslagna åtgärden. Rör det sig om ett partsinitiativ bör motparten få yttra sig över vad parten har anfört. Skiljemännen bör kunna underlåta kommunikation t.ex. om felet endast består i ett felaktigt angivet person- eller organisationsnummer på en part. Hur stora ansträngningar som bör göras i det enskilda fallet för att bereda parterna tillfälle att yttra sig är beroende av åtgärdens art och betydelse samt hur svårt det är att få tag i parterna.

Skiljedoms ogiltighet och upphävande av skiljedom

33 §

Paragrafen motsvarar 20 § skiljemannalagen. Den har behandlats i avsnitt 10.2.

Första stycket reglerar uttömmande när en skiljedom är ogiltig. Det förutsätts dock att man alls kan tala om en skiljedom. En s.k. självdom kan inte räknas dit. Ogiltighetsreglerna är uppställda för att tillvarata andra intressen än parternas. De skall därför beaktas av domstol även utan yrkande av en part.

Av *punkt 1* framgår att frågor som enligt svensk lag inte är skiljedomsmässiga inte kan avgöras av skiljemän. Vilka frågor som kan överlämnas till avgörande av skiljemän har diskuterats i avsnitt 5.2 och 5.3 och framgår i första hand av 1 §. Det kan av särskilda lagregler följa att en tvist i en viss fråga inte får lämnas till skiljeförfarande. En skiljedom i strid med en sådan bestämmelse är ogiltig. Om en lagbestämmelse däremot i och för sig medger skiljeförfarande i en angiven fråga men förbjuder skiljeavtal avseende framtida tvister, kan punkt 1 inte anses tillämplig. En skiljedom som baseras på ett sådant otillåtet skiljeavtal kan emellertid klandras med stöd av 34 § första stycket 1 p. På samma sätt behandlas bristande skiljedomsmässighet enligt tillämplig

utländsk lag. Frågor om bristande skiljedomsrättighet när utländsk lag är tillämplig har behandlats närmare i avsnitt 14.4.

Punkt 2 är en ordre public-regel och riktar sig mot skiljedomar där elementära rättsprinciper av materiell eller procedurmässig art har blivit åsidosatta. Har en skiljeman genom hot eller muta förmåtts att meddela en viss skiljedom är stadgandet tillämpligt. Förpliktas någon att utföra en prestation som enligt svensk rättsåskådning inte lagligen bör kunna framtvingas bör skiljedomen falla in under bestämmelsen. I vårt land ges av hävd ordre public-regler en snäv tillämpning. Denna punkt torde därför ytterst sällan bli aktuell. Att en skiljedom som kränker konkurrensrätten i Sverige eller inom EG kan tänkas strida mot ordre public framgår av avsnitt 5.2.3.

Punkt 3 hänför sig till kravet på att en skiljedom enligt 31 § första stycket skall vara skriftlig. Muntligen avkunnade skiljedomar gäller således inte. En skiljedom skall vidare enligt samma bestämmelse vara undertecknad på ett visst sätt. Är skiljedomen bara undertecknad av en person, bör man, såvitt inte annat framgår eller en part gör invändning, kunna utgå från att det är ordförandens underskrift och att parterna har avtalat att denna påskrift är tillräcklig.

Andra stycket klargör att ogiltighet inte nödvändigtvis smittar av sig på de delar av skiljedomen som inte är behäftade med någon ogiltighetsanledning. Har skiljemännen t.ex. avgjort en fråga som inte är skiljedomsrättighet och samtidigt avgjort andra tvistefrågor drabbar ogiltigheten endast den del av skiljedomen som behandlar den icke skiljedomsrättiga frågan. Detta förutsätter dock att den icke skiljedomsrättiga frågan kan särskiljas från övriga frågor som behandlas i skiljedomen.

34 §

Paragrafen motsvarar 21 § i skiljemannalagen. Den har behandlats i avsnitt 10.3.

I paragrafen anges ett antal fall då en skiljedom skall hävas på talan av en part (klander). En skiljedom kan också upphävas med stöd av 36 §. I detta fall används dock inte termen klander. Att en klandertalan anhängiggörs innebär inte i sig att skiljedomens bindande verkan upphör.

Inledningen av *första stycket* pekar på tre viktiga faktorer vid tillämpningen av detta stycke. Det krävs för det första ett yrkande av en part. Vidare *skall* skiljedomen hävas om det föreligger förutsättningar för det. Domstolen har således inte något utrymme att vägra hävande om villkoren i och för sig är uppfyllda. Att domstolen under vissa förutsättningar dock först kan ge skiljemännen möjlighet att läka bristen följer av 35 §. Slutligen erinras om att inte hela skiljedomen nödvändigtvis måste upphävas. Har ett fel i handläggningen påverkat endast en mindre del av skiljedomen kan det vara tillräckligt att denna del av skiljedomen hävs.

Punkt 1 är tillämplig om parterna inte alls har träffat något skiljeavtal. Den är också tillämplig om skiljemännen har prövat en fråga som faller utanför ett i och för sig giltigt skiljeavtal. Gränsdragningen mot fall av uppdragsöverskridande (punkt 2) kan vara osäker men torde sakna praktisk betydelse. Slutligen aktualiseras en tillämpning av bestämmelsen när

en part påstår att ett i och för sig ingånget skiljeavtal inte gäller. Det kan vara fråga om såväl en ursprunglig ogiltighet som ett påstående om att avtalet sedermera har blivit ogiltigt. En part kan t.ex. göra gällande att avtalet är oskäligt enligt 36 § avtalslagen. Ogiltigheten kan följa av en särskild lagregel som i fråga om visst slag av tvister endast godtar skiljeavtal som har ingåtts sedan tvisten uppkom eller av att tvistefrågan enligt tillämplig utländsk lag inte är skiljedomsässig (se kommentaren till 33 §).

Punkt 2 motsvarar 21 § första stycket 1 p. skiljemannalagen med den förändring som följer av att den legala fristen för meddelande av skiljedom har tagits bort. Skiljemännen kan inte anses ha överskridit sitt uppdrag genom att efter utgången av en tidsfrist meddela en skiljedom varigenom tvisten avskrivs. En sådan dom är för övrigt redan genom förbehållet i inledningen till 34 § för fall enligt 36 § i princip avskuren från klandertalan.

Punkt 3 motsvarar 21 § första stycket 2 p. skiljemannalagen och har endast fått en språklig justering.

Punkt 4 hänför sig bl.a. till det fall parterna har bestämt att en skiljeman skall ha en viss kvalifikation. En avvikelse härifrån faller under denna bestämmelse. Även det fall att en skiljeman har utsetts efter den tid som parterna har bestämt innefattas i bestämmelsen. Däremot utgör formella fel som tingsrätten kan ha begått vid utseende av skiljeman inte någon klandergrund.

En tillämpning av *punkt 5* förutsätter att det finns något förhållande som omtalas i 7 eller 8 §. Vidare får en parts rätt att åberopa detta förhållande inte ha gått förlorad, en fråga som när det gäller jäv är särskilt reglerad (se vidare kommentaren till 10 §). En part får inte heller ha träffat ett avtal enligt 11 eller ett undantagsavtal enligt 51 §.

Punkt 6 motsvarar 21 § första stycket 4 p. i skiljemannalagen. Den innebär i förhållande till äldre rätt en viss skärpning av kravet på samband mellan ”felet” och utgången. Bestämmelsen omfattar även det fallet att skiljemännen meddelat en skiljedom i själva saken när de rätteligen borde ha avvisat tvisten, t.ex. på grund av att lis pendens förelåg.

Andra stycket första meningen motsvarar 21 § andra stycket i skiljemannalagen och upptar den allmänna preklusionsregeln. En parts underlåtenhet att under förfarandet inlägga protest mot ett visst beslut eller en viss procedur medför inte utan vidare att han har förlorat sin klanderrätt. För detta behövs ett konstaterande att passiviteten är att uppfatta som ett avstående, ett konstaterande som dock ofta ligger nära till hands. I linje med detta ligger bestämmelsen i *andra meningen* när det gäller en parts utseende av skiljeman. Härav får man inte dra slutsatsen att det förhållandet att en part utser skiljeman skulle fränkännas betydelse vid tolkningen av parts agerande. Tillsammans med andra omständigheter kan en parts utseende av skiljeman innebära att han anses ha avstått från att göra invändning t.ex. beträffande skiljeavtalets giltighet. Generellt sett får det antas att en part som deltar i förfarandet utan att genast göra invändning mot skiljemännens behörighet har godtagit deras behörighet att avgöra tvisten. I *tredje meningen* erinras om den särskilda preklusions-

regeln i 10 § angående jäv och om att en part enligt 11 § redan på förhand kan ha avstått från domstolsprövning i jävsfrågor.

En talan om upphävande av en skiljedom med stöd av denna paragraf måste enligt *tredje stycket första meningen* väckas inom viss tid. Paragrafen har i denna del utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag. Klanderfristen räknas separat för en ”särskild skiljedom”. Utgångspunkten för beräkning av fristen är när en part får del av skiljedomen. För att en domstol skall göra någon prövning av om talan har väckts inom rätt tid krävs en invändning av motparten (se vidare kommentaren till 10 kap. 17 a § rättegångsbalken). I *andra meningen* begränsas en parts möjligheter att åberopa en ny klandergrund (se avsnitt 10.3.2 in fine). Frågan, om en klandergrund är prekluderad, skall behandlas på samma sätt som frågan, om klandertalan över huvud taget har väckts i rätt tid (jfr utgången i rättsfallen NJA 1988 s. 580 och 1990 s. 633).

35 §

Paragrafen saknar motsvarighet i skiljemannalagen. Den har behandlats i avsnitt 10.5.

Domstolen får enligt *första stycket* skjuta upp sin prövning av en ogiltighetstalan respektive en talan om skiljedomens upphävande. Syftet med uppskovet är att skiljemännen skall ges tillfälle att återuppta förfarandet eller vidta någon annan åtgärd som undanröjer grunden för ogiltigheten eller upphävandet. Härav följer att skiljemännens uppdrag hänför sig till de vid domstolen åberopade grunderna. Skiljemännen får således inte göra en allmän omprövning av sitt ställningstagande. Skiljemännen är dock inte skyldiga att vidta någon åtgärd. Domstolen bör självständigt bedöma om uppskov för ändamålet skall medges, utan att i någon form höra skiljemännen i förväg.

För uppskov fordras att en part begärt det. Har bara ena parten begärt uppskov måste domstolen konstatera att den parten har sådan grund för sin talan att en prövning i sak skulle leda till att skiljedomen – helt eller delvis – förklarades ogiltig eller upphävdes. Om så inte kan ske torde det vara nödvändigt att påbörja en huvudförhandling i målet och ta upp bevisning innan domstolen kan ta ställning till om talan kan komma att bifallas. Vidare förutsätts att domstolen inte begagnar sig av möjligheten att skjuta upp handläggningen annat än när det finns förutsättningar för skiljemännen att läka bristen. Består bristen t.ex. i att tvisten inte är skiljedomsmässig eller att det saknas ett giltigt skiljeavtal bör domstolen avgöra målet utan onödig omgång.

Särskilda problem uppkommer när parterna har avtalat en viss tid för skiljedomens meddelande. Domstolen bör i och för sig vara oförhindrad att ge skiljemännen möjlighet att läka en brist även efter fristens utgång, om den ursprungliga skiljedomen har meddelats inom rätt tid. Det måste emellertid göras en avvägning mellan bevekelsegrunderna för och längden av den bestämda tidsfristen och den tid som kan beräknas åtgå för att läka en brist.

Är båda parter överens om uppskov kan ett sådant beslut fattas utan konstaterande av att talan skall bifallas. Inte heller i denna situation är emellertid rätten tvingad att medge uppskov.

Skiljemännens handläggning bör i de flesta fall resultera i en ny skiljedom. Även om skiljemännen inte vidtar någon ändring av domslutet i själva saken uppkommer nämligen i allmänhet ytterligare kostnader. En ny skiljedom påverkar dock inte ett beslut i den första skiljedomen om ersättning till skiljemännen. Ett sådant beslut skall nämligen överklagas i särskild ordning enligt 41 §.

Inte sällan torde skiljemännens ingripande leda till att talan i målet återkallas. Sker inte det och har en ny skiljedom meddelats, blir det denna som domstolen skall bedöma. Den nya domen kan emellertid ställa saken i ett nytt läge. Det kan sålunda under det återupptagna förfarandet ha förekommit fel som en part vill åberopa. Den första skiljedomen kan också ha ändrats på sådant sätt att en part som inte angripit den skiljedomen bör få åberopa fel som är hänförliga till det första förfarandet. Enligt *andra stycket* skall domstolen där målet handläggs sätta ut en särskild frist för klander. Denna ersätter alltså fristen enligt 34 § tredje stycket. Den ursprunglige käranden kan i och för sig åberopa en annan klandergrund än den som talan från början grundades på, förutsatt att det är motiverat av det nya förfarandet eller av ändring av skiljedomen. Under samma förutsättningar kan den ursprunglige svaranden utan stämningsansökan klandra skiljedomen. – Det är lämpligt att domstolen inhämtar parternas synpunkter innan fristen fastställs.

Domstolens prövning av den nya skiljedomen kan med stöd av *tredje stycket* ske vid en fortsatt huvudförhandling även om uppskovstiden uppgår till mer än de femton dagar som anges i 43 kap. 11 § andra stycket rättegångsbalken.

36 §

Paragrafen saknar motsvarighet i skiljemannalagen. Den har behandlats i avsnitt 10.6.

Avgöranden som innebär avskrivning respektive avvisning kommer enligt 27 § att betecknas skiljedomar. Dessa domar kommer inte att innehålla något avgörande beträffande den hänskjutna frågan. En part kan enligt *första stycket första meningen* begära att domstolen omprövar skiljemännens avgörande. Domstolen kan pröva såväl bedömningen av själva den processuella huvudfrågan som handläggningen av denna. Domstolen kan också, efter yrkande, pröva beslutet om fördelning av kostnader parterna emellan. Prövningen av beslut om ersättning till skiljemännen omfattas däremot inte av denna paragraf. En omprövning kan i avvisningsfallet få avse enbart kostnadsfördelningen (se *andra stycket*). Till skillnad mot vad som i allmänhet gäller beträffande en domstols prövning av en skiljedom kan domstolen enligt denna bestämmelse ändra skiljedomen. Såvitt gäller huvudfrågan om avvisning eller avskrivning kan domstolens ändring endast bestå i ett upphävande av skiljemännens avgörande. Har skiljemännen emellertid förklarat sig obehöriga t.ex. på grund av att det inte förelegat ett giltigt och tillämpligt skiljeavtal kommer ett upphävande från domstolens sida att innebära att det rättskraftigt slås fast att det föreligger ett på tvisten tillämpligt skiljeavtal. Den i *andra meningen* angivna talefristen är lika lång som för klandertalan. Vid rättelse, komplettering eller tolkning skall, på sätt som *Lagrådet* föreslagit, talefristen räknas från den dag då parten fick del av skiljedomen i

dess slutliga lydelse. Till skillnad från vad som gäller beträffande klander-talan skall skiljemännen enligt *tredje meningen* erinra parterna om deras möjlighet att få skiljedomen prövad i sak av domstol.

Har parterna slutit ett skiljeavtal med avseende på frågan om ett annat skiljeavtals giltighet och tillämplighet, kommer skiljemännens avgörande av det sistnämnda avtalets giltighet och tillämplighet inte att kunna prövas av domstol med stöd av denna bestämmelse. En sådan skiljedom kommer nämligen att innehålla ett avgörande beträffande en hänskjuten fråga.

Om skiljemännen under förfarandet har avvisat en del av tvisten är 36 § inte tillämplig. Beslutet kan angripas endast genom klander av den slutliga skiljedomen.

Av *andra stycket*, som har utformats på sätt som *Lagrådet* föreslagit, framgår att någon separat omprövning av ett beslut om parternas inbördes kostnadsansvar som ingår i en skiljedom varigenom tvisten avskrivs inte kan komma till stånd; endast klandertalan står till buds. Upphävs själva avskrivningsbeslutet bör däremot givetvis också kostnadsbeslutet hävas.

Skiljedomskostnaderna

37 §

Paragrafen har sin motsvarighet i 23 § andra stycket i skiljemannalagen. Den har behandlats i avsnitt 11.1.2.

Skiljemännen har enligt *första stycket första meningen* rätt till skälig ersättning för arbete och utlägg. Parterna är solidariskt betalningsskyldiga för denna ersättning. Även om det inte har förelegat något giltigt och tillämpligt skiljeavtal eller tvisten inte har varit skiljedomsnärlig kommer förfarandet att avslutas genom skiljedom. För den ersättning som fastställs i en sådan skiljedom är parterna enligt *andra meningen* som huvudregel inte solidariskt betalningsansvariga. Utgångspunkten är i stället att den part som begär skiljedom ensam skall stå för ersättningen. Även motparten kan emellertid åläggas betalningsansvar, t.ex. i fråga om kostnader som han har orsakat genom vårdslös processföring. Är det en brist i skiljedomsnärligheten som har föranlett avvisningen kan det också ibland finnas skäl att låta betalningsansvaret vara solidariskt. Motparten kan givetvis gentemot skiljemännen ha åtagit sig fullt betalningsansvar (se 39 § första stycket).

Andra stycket första meningen ger skiljemännen rätt att fastställa ersättningen direkt i skiljedomen. Om en slutlig skiljedom följs av ett beslut enligt 32 § om tolkning eller komplettering bör ersättning kunna fastställas också i samband härmed. Skiljemännen kan genom att i skiljedomen fastställa ersättning åstadkomma en exekutionstitel. Väljer de att inte fastställa ersättning går de emellertid inte därmed förlustiga sin rätt till ersättning; denna får då vid behov utkrävas i vanlig processuell ordning.

Första meningen i andra stycket innehåller också en specialregel om ränta på ersättningsbeloppet. Bestämmelsen skall ses i belysning av reglerna i 41 § om talan mot beslut om ersättning, i 38 § om rätt att ta ställd säkerhet i anspråk och i 3 kap. 15 § utsökningsbalken om verkställbarhet av ersättningsbeslutet. Dessa regler medför att det i vissa fall kan

dröja ganska länge innan skiljemännen får betalt. Frågan om räntefoten lämnas öppen. För rent svenska förhållanden ligger det närmast till hands att tillämpa 6 § första meningen räntelagen (1975: 635). I internationella förhållanden kan emellertid räntan komma att bestämmas på annat sätt. Ytterst får frågan avgöras av domstol.

Ersättningen skall enligt *andra meningen* fastställas särskilt för varje skiljeman.

38 §

Paragrafen saknar motsvarighet i skiljemannalagen. Den har behandlats i avsnitt 11.1.2.

Skiljemännen får enligt *första stycket första meningen* begära säkerhet för ersättningen. En begäran om säkerhet skall vara beslutad av skiljenämnden. En enskild skiljeman i en skiljenämnd har däremot inte rätt att begära säkerhet. Rättigheten att begära ersättning innebär inte att skiljemännen har någon skyldighet att göra det. Bestämmelsen är uppställd enbart för att tillvarata skiljemännens intressen. Säkerhet kan begäras före eller under förfarandet, och ytterligare säkerhet kan begäras. En begäran om säkerhet skall i allmänhet rikta sig till båda parter med lika andelar. Undantag härifrån skall göras när parterna har avtalat om annan kostnadsfördelning sig emellan. Skiljemännen kan välja hur noga de vill precisera sin begäran. De kan nöja sig med att ange att de kräver säkerhet som svarar mot ett visst belopp. De kan också precisera sin begäran till att avse t.ex. ett visst kontantbelopp. När en part ställt säkerhet får skiljemännen själva bedöma om denna är godtagbar eller inte.

Andra meningen ger skiljemännen möjlighet att bestämma skilda säkerheter för skilda yrkanden. Bestämmelsen är avsedd att hindra en part från att uppehålla eller hindra prövningen av ett yrkande som framställts av motparten genom att framställa ett eget yrkande och sedan inte betala det säkerhetsbelopp som hänför sig till detta yrkande. Särskilda säkerheter får dock inte fastställas beträffande invändningar. Detta gäller även kvittningsinvändningar.

Av *tredje meningen* framgår att skiljemännen kan bestämma en viss tid inom vilken parterna skall ställa den begärda säkerheten. Vidare får en part ställa hela säkerheten om motparten inte kan eller inte vill ställa sin andel av säkerheten. Han kan i denna situation annars välja att med stöd av 5 § 3 p. utan hinder av skiljeavtalet väcka talan vid domstol.

Av *fjärde meningen* framgår att skiljemännen får avsluta skiljeförfarandet om parterna inte ställer begärd säkerhet. Om särskild säkerhet har begärts med tanke på det arbete som gäller ett visst yrkande, medför underlåtenhet att ställa denna säkerhet rätt att avvisa prövningen av just det yrkandet. Har skiljemännen accepterat att en av parterna helt eller delvis skall slippa betala ersättning till skiljemännen (se 39 § första stycket), kan i motsvarande mån underlåtenhet från den partens sida att ställa säkerhet inte berättiga skiljemännen att avsluta förfarandet.

I *andra stycket* regleras skiljemännens möjligheter att ta säkerheten i anspråk. Lagen utgår från att skiljemännen skall hålla säkerheten avskild och intakt. Penningmedel skall givetvis göras räntebärande. I enlighet med *Lagrådets* förslag anges att säkerheten omfattar också avkastningen.

Bestämmelsen har i denna del fått en lagteknisk utformning som något avviker från Lagrådets förslag.

Ett beslut att ta säkerheten i anspråk för att täcka utlägg skall fattas av hela skiljenämnden.

39 §

Paragrafen saknar en direkt motsvarighet i skiljemannalagen. Den har behandlats i avsnitt 11.1.2.

Av *första stycket* framgår att parter och skiljemän kan träffa avtal som helt eller delvis ersätter reglerna om ersättning och säkerhet i 37 och 38 §§. Avvikelsen kan innebära att ersättning eller säkerhet skall bestämmas av ett skiljedomsinstitut, att särskild säkerhet får fastställas för ett rent kvittningsanspråk eller att ställd säkerhet får tas i anspråk under förfarandets gång för upplupna arvoden. Vidare kan avtalet t.ex. gå ut på att den ekonomiskt starkare parten ensam eller till större delen skall svara för ersättningen till skiljemännen. Åtar sig skiljemännen uppdraget med insikt om att parterna har träffat ett särskilt avtal angående ersättningen blir skiljemännen bundna av avtalet (se rättsfallet NJA 1983 s. 510). Parterna kan dock inte binda skiljemännen vid ett avtal som skiljemännen inte kände till när de åtog sig uppdraget. I allmänhet får skiljemännen antas känna till innehållet i skiljeavtalet när de åtar sig uppdraget. Innebär avtalet att ersättningen skall fastställas på något annat sätt än som sägs i 37 § andra stycket kommer beslutet inte att bli exigibelt.

Andra stycket första meningen fastslår att en skiljeman inte kan träffa ett separat avtal med endast ena parten. Ett sådant avtal är ogiltigt och kan föranleda att skiljemannen entledigas från sitt uppdrag (8 § andra stycket 4 p.) eller att skiljedomen hävs (34 § första stycket 5 p.). Däremot föreligger inte hinder mot att parterna gemensamt träffar ett separat avtal med enbart en skiljeman. Parterna kan som nämnts medge skiljemännen att ta säkerheten i anspråk för att täcka upplupna arvoden. Enligt *andra meningen* kan ena parten ensam lämna ett sådant medgivande när han själv har ställt hela säkerheten.

40 §

Paragrafen motsvarar 23 § tredje stycket i skiljemannalagen. Den har behandlats i avsnitt 11.1.2.

Har parterna hänvisat till ett skiljedomsreglemente som säger att skiljedomsinstitutet får hålla inne skiljedomen får de anses bundna härav.

41 §

Paragrafens första stycke motsvarar i stort 25 § i skiljemannalagen. Paragrafen har behandlats i avsnitt 11.3.

Har ersättningen bestämts i samband med ett beslut om tolkning av domslutet i en skiljedom eller rättelse eller komplettering av en skiljedom, skall tiden för överklagande, i enlighet med vad *Lagrådet* föreslagit, räknas från delfåendet respektive meddelandet av skiljedomen i dess slutliga lydelse (jfr kommentaren till 32 §).

Om endast ena parten för talan om nedsättning av ersättningen till en skiljeman gäller en dom som helt eller delvis bifaller en sådan talan enligt

andra stycket även till förmån för den part som inte fört talan. Om i stället en skiljeman för talan mot endast en av parterna kommer en dom inte att gälla mot den andra parten.

Det är viktigt att en missnöjd part gör klart för sig vilket kostnadsbeslut som han vill angripa. När det gäller fördelningen av kostnaderna parterna emellan skall talan riktas mot andra parten i skiljeförfarandet (se 34 och 36 §§), medan en talan beträffande ersättningen till skiljemännen skall riktas mot en eller flera skiljemän. En dom som efter talan mot andra parten upphäver skiljedomen medför inte att beslutet om ersättning till skiljemännen undanröjs.

Har – som fallet är i ett av Internationella Handelskammaren i Paris (ICC) administrerat skiljeförfarande – beslut om ersättning till skiljemännen som har fattats av annan instans än skiljemännen tagits in i domen, omfattas detta beslut inte av reglerna i 41 §.

42 §

Paragrafen motsvarar till del 24 § i skiljemannalagen. Den har behandlats i avsnitt 11.2.

Till en parts kostnader räknas, förutom naturligtvis arvode till ombud eller biträde, bl.a. gottgörelse för eget arbete och tidsförlust samt kostnader för bevisning och för uppdrag till särskilt organ för utseende av skiljeman. Skiljemännens beslut angående kostnadsfördelningen, inbegripet kostnadens storlek, kan inte överprövas materiellt (se dock kommentaren till 36 §).

Forumfrågor och talefrister

43 §

Paragrafen innehåller forumregler för talan om ogiltighet och klander av en skiljedom (jfr 26 § första stycket skiljemannalagen). Den reglerar också forumfrågan för en talan enligt 36 §. Bestämmelsen omfattar även en forumregel beträffande en talan mot en skiljedom om ersättningen till en skiljeman. Paragrafen har behandlats i avsnitt 12.1.2.

Av *första stycket första meningen* framgår att talan mot en skiljedom skall tas upp av den hovrätt inom vars domkrets skiljeförfarandet äger rum eller har ägt rum. Platsen för skiljeförfarandet har behandlats i avsnitt 8.5. I 31 § andra stycket stadgas att platsen för förfarandet skall vara angiven i skiljedomen. I *andra meningen* anges ett reservforum för det fall så inte har skett. En part är dock oförhindrad att i stället väcka talan vid hovrätten på den plats som borde varit angiven i skiljedomen. Innehåller skiljedomen uppgift om att den meddelats på viss ort kan man utgå från att denna utgör platsen för förfarandet.

Av *andra stycket* framgår att hovrättens avgörande inte får överklagas men att hovrätten, i frågor av särskilt prejudikatintresse, kan tillåta ett sådant överklagande.

Talan beträffande ersättningen till en skiljeman skall enligt *tredje stycket* tas upp av tingsrätten på platsen för skiljeförfarandet. Stockholms tingsrätt utpekas här som reservforum. Om skiljedomen saknar uppgift

om platsen för förfarandet kan en part i stället väcka talan vid tingsrätten på den plats som borde varit angiven i domen.

Om ett skiljeavtal innebär att skiljeförfarandet skall äga rum i Sverige och det saknas annat forum här i riket bör regeln om reservforum i tredje stycket analogt kunna tillämpas på en talan om avtalets giltighet (se avsnitt 14.2).

Bestämmelserna gäller givetvis även när en part väcker talan till följd av ett föreläggande enligt 3 kap. 16 § utsökningsbalken. En erinran härom har tagits in i 2 kap. 24 § fjärde stycket utsökningsbalken.

De behandlade reglerna är exklusiva men samtidigt dispositiva. Det krävs således enligt 10 kap. 18 § rättegångsbalken en invändning av en part för att en domstol skall avvisa en talan som väckts i strid med dessa forumregler. Vidare kan parterna med stöd av reglerna i rättegångsbalken genom ett skriftligt avtal utpeka en annan domstol som behörig.

44 §

Paragrafens första stycket motsvarar 26 § andra stycket i skiljemannalagen och har behandlats i avsnitt 12.1.2. Andra stycket, som brutits ut från 15 § skiljemannalagen, har behandlats i avsnitt 8.6. Tredje stycket motsvarar 26 § tredje stycket skiljemannalagen. Det har behandlats i avsnitt 12.1.2.

En part kan i ansökningsärenden vända sig till endera partens hemvistforum eller till tingsrätten på platsen för skiljeförfarandet enligt *första stycket första meningen*. En part kan enligt *andra meningen* även vända sig till Stockholms tingsrätt. Denna bestämmelse förutsätter inte att det annars saknas forum men den pekar också ut ett reservforum. I det fallet båda parter har hemvist utom riket och platsen för förfarandet inte kan fastställas kan således en part vända sig till Stockholms tingsrätt. Någon särskild regel har inte tagits upp för det fall att ansökan ges in till skilda domstolar. Denna situation torde bli mycket sällsynt och kan hanteras med stöd av allmänna principer om lis pendens.

En ansökan handläggs enligt närmare bestämmelser i lagen (1996:242) om domstolsärenden. I två hänseenden kompletteras dessa bestämmelser. Enligt *tredje meningen* skall motparten om möjligt beredas tillfälle att yttra sig innan en ansökan bifalls. Det normala bör alltså vara att ansökan delges motparten och att han ges tillfälle att yttra sig. Något absolut krav på kommunikering ställs dock inte upp för att en ansökan skall få avslås eller avvisas. Slutligen bör enligt *fjärde meningen* även skiljemannen höras. Visar det sig svårt att nå skiljemannen inom rimlig tid kan han entledigas utan att ha blivit bevisligen delgiven ansökan. Lagen ställer sålunda större krav på motpartens hörande än på skiljemannens hörande.

Andra stycket innehåller särskilda forumregler för en begäran om bevisupptagning enligt 26 §. Skiljemännen bestämmer var ansökan skall tas upp. Det kan, när det gäller förhör, i många fall vara lämpligt att höra samtliga personer vid en domstol. Det kan också förekomma fall där en eller flera personer hörs vid någon annan domstol än de andra. Vad som är lämpligast får bedömas av skiljemännen. Har skiljemännen inte fattat något beslut i frågan tas ansökan upp av Stockholms tingsrätt.

Av *tredje stycket* framgår bl.a. att tingsrättens beslut, varigenom skiljemännens avgörande av en jävsfråga överprövas, aldrig kan överklagas, alltså inte heller när tingsrätten har ogillat jävsyrkandet. Förbudet att överklaga omfattar givetvis även beslutet om ersättning för rättegångskostnader.

45 §

Paragrafen har till stor del sin motsvarighet i 27 § i skiljemannalagen. Den har behandlats i avsnitt 12.2 (se även avsnitt 8.1).

Av *första stycket* framgår att såväl legala som avtalade frister omfattas av bestämmelsen.

I *andra stycket* anges att om skiljeavtalet fortfarande gäller skall en part på nytt begära skiljedom. Det är först om skiljeavtalet förfallit eller ansetts ogiltigt som parten skall vända sig till domstol. En part som med stöd av 5 § väljer att föra sin talan vid domstol i stället för att fortsätta skiljeförfarandet skall inte i paragrafens mening anses ha vållat att tvistefrågan inte avgörs i skiljeförfarandet.

Internationella förhållanden

46 §

Bestämmelsen saknar motsvarighet i skiljemannalagen. Den har behandlats i avsnitt 14.4.

Av paragrafen följer att lagen alltid är tillämplig på skiljeförfaranden som äger rum i Sverige. Det innebär att parterna inte generellt kan avtala att skiljeförfarande som äger rum här skall följa utländsk rätt såvitt avser själva förfarandet. Däremot är parterna oförhindrade att på de punkter lagen inte är tvingande komma överens om andra regler, vilka naturligtvis kan hämtas från utländsk rätt.

47 §

Paragrafen motsvarar 4 § skiljemannalagen och 4 § LUSK. Den har behandlats i avsnitt 14.3.

Första stycket motsvarar helt 4 § skiljemannalagen och 4 § LUSK.

Av *andra stycket* framgår att skiljeförfarande alltid får inledas i Sverige mot part som skulle kunna sökas i tvisten vid svensk domstol, om inte skiljeavtalet innebär att förfarandet skall äga rum utom riket. Gäller tvisten t.ex. faktiska förhållanden eller utfyllnad av ett avtal skall frågan, om tvisten kunnat tas upp vid svensk domstol, bedömas med bortseende från huruvida allmän domstol anses kunna pröva en sådan tvist (jfr avsnitt 5.3).

Tredje stycket anger att skiljeförfarande inte får äga rum i Sverige i andra fall än dem som anges i första och andra styckena. Innebörden är att en svensk myndighet i dessa fall inte hjälper till att framtvunga ett förfarande i Sverige, dvs. domstol medverkar inte till att utse skiljeman. Vidare kan en skiljedom som meddelats efter ett skiljeförfarande i strid med denna bestämmelse upphävas efter klandertalan (se 34 § första stycket 3 p.). När en part begär att domstol skall utse skiljeman skall domstolen pröva om den är behörig enligt bestämmelserna i denna

paragraf. Detta gäller oberoende av om motparten gör invändning eller är passiv.

Bestämmelsen får också anses ange gränserna för när det föreligger svensk domsrätt i mera vidsträckt betydelse. Har parterna träffat ett skiljeavtal som innebär att skiljeförfarandet skall äga rum i Sverige bör det således alltid vara möjligt för envar av parterna att föra talan vid svensk domstol om skiljeavtalets giltighet (se avsnitt 14.2 och kommentaren till 43 §).

48 §

Paragrafen saknar motsvarighet i skiljemannalagen. Den har behandlats i avsnitt 14.4.

Enligt *första stycket första meningen* krävs att skiljeavtalet har internationell anknytning för att parterna skall få träffa ett särskilt avtal om tillämplig lag. Denna anknytning kan bestå i att parterna eller någon av dem hade hemvist utom riket när avtalet ingicks. Även om båda parter har hemvist i Sverige kan tvisten ha uppkommit vid verksamhet utom riket. Därmed finns en tillräcklig internationell anknytning för att bestämmelsen skall bli tillämplig. Enligt den tillämpliga lagen prövas om ett skiljeavtal över huvud taget har kommit till stånd och om det är giltigt till formen. Vidare bedöms enligt denna lag om skiljeavtalet i övrigt är giltigt, med beaktande även av om tvisten enligt denna lag är skiljedomsässig, och om skiljeavtalet har upphört att gälla. I frågan om ett skiljeavtal är giltigt inkluderas t.ex. om det tillkommit genom tvång eller om det är behäftat med någon annan ogiltighetsanledning. Avtalet tolkas även enligt denna lag. Slutligen bör frågan om lagvalsavtalets civilrättsliga giltighet prövas enligt den valda lagen. Detta överensstämmer med vad som gäller enligt 3 § andra stycket i lagen (1964:528) om tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker. Däremot prövas frågan om parterna med rättslig verkan får välja tillämplig lag enligt svensk internationell privaträtt. Trots att förutsättningarna för att parterna enligt 48 § första stycket skall få välja tillämplig lag är uppfyllda kan lagvalsavtalet i undantagsfall komma att underkännas enligt allmänna rättsgrundsatser inom svensk internationell privaträtt. Detta gäller t.ex. avtal där parterna har valt lag för att kringgå en tvingande lagstiftning.

Bestämmelsen i *andra meningen i första stycket* kan sägas utgöra den egentliga huvudregeln. Har parterna inte gjort ett lagval som direkt tar sikte på själva skiljeavtalet skall forumlandets lag tillämpas. Har förfarandet inte inletts skall lagen i det land där förfarandet avses äga rum tillämpas. Kan någon sådan avsikt inte fastställas ger bestämmelsen inte någon ledning, utan tillämplig lag får fastställas med hjälp av svensk internationell privaträtt.

Enligt *andra stycket* faller frågorna om en part var behörig att ingå skiljeavtalet eller var behörigen företrädd utanför bestämmelserna i första stycket. Dessa frågor bör i allmänhet bedömas enligt personalstatutet fastställt enligt svensk internationell privaträtt. Man kan dock tänka sig avsteg från denna huvudregel. Så bör t.ex. en stat eller ett statskontrollerat företag inte utan vidare få åberopa sin egen lagstiftning när det gäller att bedöma dess behörighet att träffa skiljeavtal. – Det kan tilläggas att redan

avgränsningen i första stycket lämnar vissa andra fall utanför bestämmelserna; även i dessa fall får tillämplig lag bestämmas genom avgöranden i praxis.

49 §

Paragrafen motsvarar 3 § LUSK. Den har behandlats i avsnitt 14.5.

Huvudregeln om ett skiljeavtals verkan som rättegångshinder finns i 4 §. Denna bestämmelse är emellertid utformad med tanke på interna förfaranden där endast svensk rätt aktualiseras.

Första stycket kompletterar huvudregeln med tanke på de fall då utländsk rätt är tillämplig på skiljeavtalet. För att skiljeavtalet skall ha verkan som rättegångshinder krävs då att frågan skall vara skiljedomsässig enligt såväl den tillämpliga lagen som enligt svensk lag. Vidare får skiljeavtalet enligt tillämplig lag inte heller av någon annan anledning än bristande skiljedomsässighet vara ogiltigt, utan verkan eller ogenomförbart. Kan skiljeavtalet sålunda inte antas kunna komma att leda till ett rättskraftigt avgörande av tvisten utgör det inte hinder för rättegång. Däremot bortfaller inte skiljeavtalets verkan som rättegångshinder på grund av bristande skiljedomsässighet i en stat vars materiella regler tillämpas på tvisten eller där verkställighet kan antas ske.

Av *andra stycket* framgår att skiljeavtalet enligt en uttrycklig bestämmelse i 4 § inte utgör hinder för en domstol att besluta om säkerhetsåtgärder.

50 §

Bestämmelsen motsvarar 12 § LUSK. Den har behandlats i avsnitt 14.6.

51 §

Paragrafen, som reglerar parternas möjligheter att träffa s.k. undantagsavtal, saknar motsvarighet i skiljemannalagen. Den har behandlats i avsnitt 10.7.

Parterna kan under vissa förutsättningar med bindande verkan på förhand avtala bort lagens regler om upphävande av en skiljedom. I *första stycket* anges de närmare förutsättningarna för att parterna skall kunna träffa ett sådant avtal.

Med hemvist avses det begrepp som används i 10 kap. rättegångsbalken. Äger ett utländskt bolag dotterbolag i Sverige utgör detta inte hinder för moderbolaget att träffa undantagsavtal. Med kommersiellt förhållande avses ett förhållande mellan näringsidkare i deras näringsverksamhet.

Överenskommelsen måste ha skriftlig form och vara uttrycklig. Det går således inte att träffa undantagsavtal genom en allmänt hållen hänvisning till ett skiljedomsreglemente som innehåller en sådan bestämmelse.

Avtalet kan antingen helt utesluta tillämpningen av bestämmelserna i 34 § eller bara avse vissa delar, t.ex. jävsregeln. Har parterna undantagit jävsregeln bortfaller även rätten till jävsprövning enligt 10 § tredje stycket under förfarandet (se även kommentaren till detta lagrum).

Väcker en part talan mot skiljedomen i strid mot ett undantagsavtal skall domstolen på invändning av motparten avvisa talan. För att dom-

stolen skall beakta en sådan invändning måste den framställas första gången parten skall föra talan i målet enligt 34 kap. 2 § rättegångsbalken. Gör käranden gällande att undantagsavtalet inte är giltigt har domstolen att ta ställning till påståendet. Finner domstolen att undantagsavtalet inte är verksamt kan domstolen pröva talan mot skiljedomen i sak, annars skall talan avvisas.

Gör en part inför skiljemännen en invändning om att skiljeavtalet inte är giltigt och tillämpligt är det utan betydelse för skiljemännens prövning om parterna har träffat ett undantagsavtal som gäller denna fråga. Skiljemännen skall pröva sin egen behörighet på samma sätt oavsett om denna omfattas av ett undantagsavtal eller inte.

Det bör uppmärksammas att bestämmelsen inte påverkar en parts möjlighet att föra en fastställsetalan vid allmän domstol om skiljeavtalets giltighet (se vidare kommentaren till 2 §).

Enligt *andra stycket* verkställs en skiljedom som omfattas av ett undantagsavtal enligt de regler som gäller för utländska skiljedomar. En part som vill få till stånd verkställighet i enlighet med skiljedomen måste således göra ansökan därom till Svea hovrätt. Även om undantagsavtalet endast avser t.ex. jävsbestämmelsen kommer det att ske en prövning helt enligt de regler som gäller för utländska skiljedomar. Det kommer således att stå motparten fritt att åberopa såväl jävsomständigheter som andra omständigheter till stöd för att hovrätten skall avslå ansökan. Har en part däremot klandrat skiljedomen (i en del som inte omfattas av undantagsavtalet) och en domstol efter sakprövning ogillat talan har domen rättskraft även såvitt avser exekvaturförfarandet. Hovrätten kan i verkställighetsärendet förordna om t.ex. kvarstad enligt 60 § andra stycket.

Erkännande och verkställighet av utländsk skiljedom m.m.

52 §

Bestämmelsen motsvarar 5 § LUSK. Den har behandlats i avsnitt 15.1 (jfr även 22 §).

53 §

Bestämmelsen motsvarar 6 § LUSK.

54 §

Bestämmelsen motsvarar 7 § första stycket LUSK. Den har behandlats i avsnitt 15.3.

Punkt 1 innehåller endast språkliga ändringar (se om tillämplig lag även avsnitt 14.4 och kommentaren till 48 §).

Punkt 2 har fått en smärre språklig justering.

Punkterna 3 och 4 har fått en annan lydelse (se avsnitt 15.3.2 och 15.3.3). Rekvisitet att skiljedomen skall vara utan verkan i den stat där den meddelats eller enligt vars lag den meddelats har tagits bort. I övrigt har någon ändring i sak inte gjorts. Punkt 3 har utformats med såväl den engelska som den franska versionen av New Yorkkonventionen som förebilder. Dessa är nämligen inte likalydande.

Punkt 5 har fått en språklig justering som inte innebär någon ändring i sak (se avsnitt 15.3.1). Prop. 1998/99:35

55 §

Bestämmelsen motsvarar 7 § andra stycket LUSK. Den har behandlats i avsnitt 15.3 och innehåller endast språkliga ändringar.

56 §

Första stycket motsvarar helt 8 § första stycket LUSK och har behandlats i avsnitt 15.2.

Andra stycket motsvarar 8 § andra stycket LUSK och har behandlats i avsnitt 15.4. *Första meningen* innebär inte någon förändring gentemot äldre rätt. *Andra meningen* är ny och ger hovrätten möjlighet att avstå från översättning av skiljedomen. Hovrätten får efter eget skön bestämma om och i vilken utsträckning som översättning kan underlåtas.

57 §

Bestämmelsen motsvarar helt 9 § första stycket LUSK. Den har behandlats i avsnitt 15.4.

58 §

Första stycket är nytt och har behandlats i avsnitt 15.4. Det innebär endast en kodifiering av vad som tidigare ansågs gälla. Sista ledet är en följd av att även muntliga skiljeavtal accepteras enligt svensk rätt.

Andra stycket motsvarar 9 § andra stycket LUSK med vissa språkliga justeringar.

59 §

Bestämmelsen motsvarar helt 9 § tredje stycket LUSK.

60 §

Bestämmelserna är nya. De har behandlats i avsnitt 15.5.

Första stycket klargör att med talans väckande enligt 15 kap. 7 § rättegångsbalken jämföras inte bara att en part begär skiljedom i Sverige utan även att en part påkallar skiljeförfarande utomlands. För att ett skiljeförfarande utom riket skall jämföras med att en part väcker talan förutsätts att förfarandet kan leda till en skiljedom som erkänns och kan verkställas i Sverige.

Andra stycket ger Svea hovrätt möjlighet att besluta om säkerhetsåtgärder i ett ärende om verkställighet av en utländsk skiljedom. Hovrätten kan t.ex. fatta beslut om interimistisk kvarstad enligt de regler som finns i 15 kap. rättegångsbalken. Har en tingsrätt tidigare fattat beslut om t.ex. kvarstad övergår beslutanderätten till Svea hovrätt i och med att exekvaturärendet blir anhängigt där. Hovrättens beslut enligt detta stycke får överklagas särskilt.

Övergångsbestämmelserna har behandlats i avsnitt 16.1 och 17.1. Punkterna 2 och 3 har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag.

19.2 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

10 kap.

17 a §

Paragrafen är ny. Den anger att det i lagen om skiljeförfarande finns regler om hinder mot rättegång. Paragrafen har behandlats i avsnitt 5.7.

Lagen om skiljeförfarande innehåller bestämmelser om ett skiljeavtals verkan som rättegångshinder (4, 5 och 49 §§). Parterna kan vidare genom ett s.k. undantagsavtal enligt 51 § ha uteslutit eller begränsat tillämpligheten av vissa grunder för upphävande av en skiljedom. Slutligen finns det flera frister i lagen som t.ex. anger inom vilken tid som en talan mot en skiljedom skall väckas. Det finns också ett förbud i 34 § mot att efter fristens utgång återropa en ny klandergrund. Samtliga frister skall beaktas först efter invändning av en part. I lagen om skiljeförfarande anges när en invändning om rättegångshinder på grund av ett skiljeavtal skall framställas (4 § andra stycket). Denna bestämmelse överensstämmer i sak med vad som annars gäller enligt 34 kap. 2 § rättegångsbalken.

18 §

I paragrafen har den nya 17 a § lagts till eftersom någon prövning av forumfrågan inte skall ske i fall som omfattas av lagen om skiljeförfarande (se ovan).

19.3 Förslaget till lag om ändring i utsökningsbalken

2 kap.

24 §

I paragrafen har införts ett nytt *fjärde stycke*. Innebörden är att forumreglerna i lagen om skiljeförfarande skall gälla även när talan väcks till följd av ett föreläggande enligt 3 kap. 16 § utsökningsbalken.

3 kap.

15 §

Paragrafen har behandlats i avsnitt 13.2.2.

Av *första stycket punkt 1* framgår att även om skiljeavtalet innehåller förbehåll om rätt för en part att på materiell grund föra talan mot skiljedomen får skiljedomen verkställas när tiden för sådan talan har gått ut utan att talan har förts. Också i det fall talan förs inom rätt tid men sedermera återkallas får skiljedomen verkställas. Innehåller skiljeavtalet rätt för en part att påkalla ett ”överskiljeförfarande” som inte kan angripas materiellt blir en skiljedom som meddelas efter ett sådant skiljeförfarande genast verkställbar.

Kronofogdemyndigheten skall enligt *punkt 2* kontrollera att skiljedomen uppfyller de krav på skriftlighet och undertecknande som finns i 31 § första stycket lagen om skiljeförfarande. Är domen undertecknad endast av skiljenämndens ordförande bör kronofogdemyndigheten kunna nöja sig med sökandens påstående att parterna har träffat en särskild överenskommelse om att det är tillräckligt att ordföranden undertecknar skiljedomen. Bestrider svaranden att sådan överenskommelse har träffats har sökanden att styrka sitt påstående inför kronofogdemyndigheten.

Kronofogdemyndigheten skall inte göra någon prövning av om en part efter klander kan få skiljedomen upphävd. Av 3 kap. 16 § framgår hur det skall förfaras när myndigheten finner anledning att anta att en skiljedom är ogiltig i något annat hänseende än som nyss har berörts.

I *andra stycket* regleras verkställighet av beslutet om ersättning till skiljemännen.

Tredje stycket finns i dag i 3 kap. 17 § andra meningen utsökningsbalken. Den omständigheten att ansökan alltid skall delges motparten kan medföra viss tidsutdräkt. En part som anser att han har behov av omedelbar säkerhetsåtgärd har dock möjlighet att t.ex. ansöka om interimistisk kvarstad (se avsnitt 13.3 samt rättsfallen NJA 1979 s. 698 och 1983 s. 814).

Reglerna om verkställighet av skiljedomar i utsökningsbalken är inte tillämpliga på utländska skiljedomar (se 3 kap. 2 § utsökningsbalken). Lagen om skiljeförfarande innehåller i 51 § en bestämmelse som möjliggör för parterna att i vissa fall träffa avtal som inskränker parternas rätt att klandra skiljedomen. Skiljedomar som omfattas av ett sådant avtal skall enligt 51 § andra stycket genomgå samma ansökningsförfarande som gäller för utländska domar för att bli verkställbara i Sverige. I *fjärde stycket* erinras om att en sådan skiljedom inte skall verkställas enligt de regler som annars gäller för svenska skiljedomar. Det räcker att parterna i något avseende har inskränkt rätten att klandra skiljedomen för att verkställigheten skall följa samma procedur som utländska skiljedomar.

Finner kronofogdemyndigheten att det föreligger hinder mot verkställighet enligt första, andra eller fjärde stycket skall en begäran om verkställighet avslås. Mot ett sådant beslut får en part föra talan enligt de allmänna reglerna i utsökningsbalken. Något särskilt beslut om verkställbarhet skall däremot aldrig meddelas.

3 kap.

16 §

Paragrafen är ny. Den har behandlats i avsnitt 13.2.2.

En skiljedom kan vara ogiltig därför att den behandlar en fråga som inte är skiljedomsässig eller därför att skiljedomen är uppenbart oförenlig med grunderna för rättsordningen här i riket, dvs. stridande mot *ordre public*. Kronofogdemyndigheten skall i dessa fall inte vägra verkställighet utan förelägga sökanden att väcka talan i saken mot svaranden. Vid en sådan talan skall 43 § tillämpas. För att meddela ett föreläggande enligt denna paragraf är det tillräckligt att kronofogdemyndigheten anser att det finns anledning att anta att skiljedomen av angivna skäl är ogiltig. Kronofogdemyndigheten behöver således inte konstatera att så är fallet. Att en

part inte kan föra talan mot ett beslut om föreläggande enligt denna Prop. 1998/99:35 bestämmelse anges i 18 kap. 5 § utsökningsbalken.

3 kap.

17 §

Paragrafen motsvarar tidigare 16 §.

Av paragrafen framgår att en skiljedom som meddelats efter ett legalt skiljeförfarande med tillämpning av lagen om skiljeförfarande skall verkställas på samma sätt som en skiljedom som grundar sig på ett skiljeavtal. Eftersom ett legalt skiljeförfarande inte grundar sig på något skiljeavtal finns det heller inte något skiljeavtal som kan innehålla förbehåll om rätt för part att föra talan mot domen. Den bestämmelse som ligger till grund för skiljeförfarandet kan emellertid ge part rätt att på materiell grund överklaga skiljedomen. Detta hindrar inte verkställighet sedan tiden att fullfölja talan gått ut, på motsvarande sätt som sagts beträffande skiljeavtal med förbehåll om rätt till materiell överprövning.

3 kap.

18 §

Paragrafen är delvis ny. Den har behandlats i avsnitt 13.2.2.

Första stycket motsvarar i stort den tidigare paragrafen. Kronofogdemyndigheten skall dock inte fatta något särskilt beslut om verkställbarhet.

Andra stycket reglerar vad som skall gälla när kronofogdemyndigheten har utfärdat ett föreläggande enligt 16 §. I sådant fall får endast en begränsad verkställighet ske innan talan har väckts. Regleringen är densamma som gäller för icke lagakraftägande underrättsdomar. Gäller skiljedomen betalningsskyldighet kan svaranden hindra verkställighet genom att på visst sätt ställa säkerhet (3 kap. 6 § utsökningsbalken). Gör han inte det kan utmätning ske, men egendomen får i princip inte säljas utan svarandens samtycke (8 kap. 4 § utsökningsbalken). Gäller skiljedomen utgivande av lös egendom kan den verkställas om sökanden ställer säkerhet (3 kap. 8 § utsökningsbalken). Sedan talan väckts ankommer det på domstolen att bestämma om verkställigheten. Domstolen ges här en vidsträckt möjlighet att bestämma om verkställigheten skall avbrytas, återgå eller fortsätta. Domstolen kan också ställa krav på säkerhet som villkor för ett visst beslut om verkställighet.

Följer sökanden inte föreläggandet att väcka talan eller återkallas talan utan att domstolen prövar målet i sak tillämpas de regler i 22 § som anger vad som gäller när en exekutionstitel har upphävts. Att en part som har laga förfall kan få ny tid utsatt följer av 2 kap. 9 § andra stycket utsökningsbalken.

18 kap.

5 §

Punkten 5 är ny. Av bestämmelsen framgår att ett beslut om föreläggande enligt 3 kap. 16 § inte kan överklagas.

De nya bestämmelserna i utsökningsbalken träder i kraft samma dag som lagen om skiljeförfarande. Äldre bestämmelser tillämpas på ansökningar om verkställighet som görs dessförinnan. Detsamma gäller tillämpningen av 12 § lagen (1981:775) om införande av utsökningsbalken. Den paragrafen skall naturligtvis inte tillämpas på skiljedomar som meddelats enligt lagen om skiljeförfarande (se avsnitt 16.2).

19.4 Förslaget till lag om ändring i jordabalken

8 kap.

28 §

Paragrafen har behandlats i avsnitt 17.2.

Bestämmelsen ger parterna rätt att avvika från regleringen i lagen om skiljeförfarande genom att avtala viss tid för meddelande av skiljedom. Den har fått sin utformning mot bakgrund av att lagen om skiljeförfarande inte innehåller någon regel om legal tidsfrist i detta hänseende.

12 kap.

66 §

Paragrafen har behandlats i avsnitt 17.2 (se kommentaren till 8 kap. 28 §).

19.5 Förslaget till lag om ändring i aktiebolagslagen (1975:1385)

9 kap.

43 §

I *tredje stycket* har hänvisningen till 23 § skiljemannalagen (1929:145) tagits bort. Bestämmelsen gäller således framför de dispositiva reglerna om ersättning till skiljemännen i lagen om skiljeförfarande.

19.6 Förslaget till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)

8 kap.

17 §

Tredje stycket är nytt. Det har behandlats i avsnitt 8.6.

Tredje stycket omfattar samma typ av uppgifter som anges i första stycket men ger ett starkare skydd än vad som följer av den regleringen. Bestämmelsen innebär även en utvidgning av tillämpningsområdet för 5 kap. 1 § andra stycket rättegångsbalken om förhandling inom stängda dörrar. På *Lagrådets* inrådan har för tydlighetens skull en hänvisning gjorts även till 50 § som handlar om bevisupptagning under skiljeförfarande utomlands.

Den sekretess som avses i bestämmelsen omfattar sådana uppgifter som kommer fram vid förhöret. Härmed avses främst förhörspersonens utsaga men även uppgifter om affärs- eller driftförhållanden som ingår i frågorna till denna. Det finns inte något krav på att uppgifterna skall vara korrekta. Bedömningen av uppgifternas bevisvärde görs av skiljemännen.

Sekretessen enligt bestämmelsen omfattar inte andra uppgifter som kommer fram i domstolen vid handläggningen av ansökan om förhöret. Detsamma gäller uppgifter i anledning av tingsrättens beslut om tvångsmedel och andra beslut med anledning av förhöret. För sådana uppgifter blir paragrafens första stycke tillämplig.

En förutsättning för sekretess är att en part begär det. En förhörsperson kan inte begära sekretess (jfr dock 36 kap. 6 § rättegångsbalken). Partens begäran måste framställas innan förhöret hålls. Förhöret kommer annars att hållas vid en offentlig förhandling, varefter uppgifterna enligt 12 kap. 3 § inte längre är föremål för sekretess. Om en part begär sekretess, vilket även kan ske genom att parten begär att förhöret skall hållas inom stängda dörrar (jfr 5 kap. 1 § rättegångsbalken), gäller sekretess om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den som uppgiften rör lider skada. Bestämmelsen innefattar således ett omvänt skaderekvisit.

19.7 Förslaget till lag om ändring i konkurslagen (1987:672)

2 kap.

6 §

Paragrafen har behandlats i avsnitt 17.3.

Enligt *andra stycket* skall rätten själv pröva om skiljedomen får åberopas, dvs om den är ogiltig eller inte samt om den annars är verkställbar. Därvid är domstolen inte bunden av ett beslut av kronofogdemyndigheten t.ex. att förelägga sökanden att väcka talan om skiljedomens giltighet enligt 3 kap. 16 § utsökningsbalken. Domstolen skall däremot inte bedöma om skiljedomen kan hävas t.ex. efter klander. En part som gör gällande detta måste väcka talan mot skiljedomen och begära att den domstol som handlägger talan mot skiljedomen beslutar om förbud mot vidare verkställighet av skiljedomen.

19.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning

33 §

I paragrafen har införts ett nytt *tredje stycke*. Det har behandlats i avsnitt 5.7.

Tredje stycket i paragrafen tydliggör att en invändning om skiljeavtal inte skall prövas och kunna föranleda avvisning. Påstår gäldenären att borgenärens anspråk omfattas av ett skiljeavtal mellan parterna skall invändningen behandlas som ett bestridande.

Enligt 4 § andra stycket lagen om skiljeförfarande förlorar en part inte sin rätt att göra gällande ett skiljeavtal redan genom att inge en ansökan om betalningsföreläggande som omfattas av skiljeavtalet. Begär borgenären däremot att ett bestritt mål överlämnas till tingsrätt får han anses ha avstått från skiljeavtalet.

38 §

Tredje stycket är nytt. Det har behandlats i avsnitt 5.7.

Tredje stycket anger att en invändning om skiljeavtal inte hindrar kronofogdemyndigheten att pröva en ansökan om särskild handräckning. Detta innebär att särskild handräckning – liksom säkerhetsåtgärder t.ex. enligt 15 kap. rättegångsbalken (se 4 § tredje stycket lagen om skiljeförfarande och avsnitt 5.8) – kan utverkas utan hinder av ett skiljeavtal. Sökanden förlorar inte sin rätt att återöppna skiljeavtalet genom att ansöka om särskild handräckning. Detta överensstämmer med vad som gäller beträffande säkerhetsåtgärder.

1 Förslag till lag (1995:000) om skiljeförfarande

1 §

Tvist i en fråga som parterna kan träffa förlikning om får genom avtal lämnas till avgörande av en eller flera skiljemän. Ett sådant avtal kan avse framtida tvister angående ett rättsförhållande som är angivet i avtalet. Tvisten får avse existensen av en viss omständighet.

Till avgörande av skiljemän får också lämnas att utfylla avtal utöver vad som följer av tolkning av avtal.

Skiljemän får pröva konkurrensrättens verkningar mellan parterna.

2 §

Skiljemännen får pröva sin egen behörighet att avgöra tvisten. Detta hindrar inte domstol från att på begäran av part pröva en sådan fråga. Skiljemännen får fortsätta skiljeförfarandet i avvaktan på domstolens avgörande.

Har skiljemännen i ett beslut under förfarandet funnit att de själva är behöriga att avgöra tvisten är beslutet inte bindande. Om talan mot en skiljedom som innefattar ett avgörande beträffande behörigheten gäller vad som föreskrivs i 34 och 37 §§.

3 §

När giltigheten av ett skiljeavtal som utgör en del av ett annat avtal skall bedömas vid prövningen av skiljemännens behörighet, skall skiljeavtalet anses som ett särskilt avtal.

Överlåter en part i ett skiljeavtal rättigheter eller skyldigheter som är föremål för skiljeavtalet, gäller skiljeavtalet mellan den kvarstående och den nya parten endast om dessa kan anses ha kommit överens om det. En motsvarande överenskommelse krävs när någon har ingått borgen eller på liknande sätt åtagit sig att svara för annans skyldighet som är föremål för ett skiljeavtal.

4 §

En domstol får inte mot parts bestridande pröva en fråga som enligt ett skiljeavtal skall prövas av skiljemän.

En invändning om skiljeavtal skall framställas första gången part skall föra talan i huvudsaken vid rätten. Invändning som framställs senare är utan verkan om inte parten har haft laga förfall och framställt invändningen så snart förfallet upphörde. En invändning om skiljeavtal skall beaktas även om frågan tidigare har behandlats vid en annan myndighet i summarisk ordning.

En domstol kan medan tvisten behandlas av skiljemän eller dessförinnan oberoende av skiljeavtalet meddela sådana beslut om säkerhetsåtgärder som domstolen enligt lag är behörig att meddela.

5 §

En part förlorar sin rätt att åberopa skiljeavtalet som hinder för rättegång

1. om han har bestritt ett yrkande om tillämpning av skiljeavtalet,
2. om han underlåter att i rätt tid utse skiljeman eller
3. om han inte i rätt tid ställer sin andel av begärd säkerhet för ersättningen till skiljemännen.

6 §

Kan en tvist mellan näringsidkare och konsument prövas av tingsrätt och rör tvisten vara, tjänst eller annan nyttighet som tillhandahållits för huvudsakligen enskilt bruk, får ett före tvistens uppkomst träffat avtal att tvist skall hänskjutas till skiljemän utan förbehåll om rätt för parterna att klandra skiljedomen göras gällande endast om 1 kap. 3 d § första stycket rättegångsbalken inte skulle vara tillämpligt vid prövning av tvisten i tingsrätt.

Första stycket gäller ej om tvisten rör avtal mellan försäkringsgivare och försäkringstagare om försäkring som grundas på kollektivavtal eller som grundas på gruppavtal och handhas av företrädare för gruppen och ej heller om annat följer av Sveriges internationella förpliktelser.

Skiljemännen

7 §

Var och en som råder över sig själv och sin egendom kan vara skiljeman.

8 §

En skiljeman skall vara opartisk. Han skall på yrkande av part skiljas från sitt uppdrag, om det finns någon omständighet som är ägnad att rubba förtroendet till hans opartiskhet.

Sådan omständighet skall alltid anses föreligga

1. om skiljemannen själv eller någon honom närstående är part eller annars kan vänta beaktansvärd nytta eller skada av tvistens utgång,
2. om han eller någon honom närstående är ledamot av styrelsen för bolag eller annan sammanslutning som är part eller annars är ställföreträdare för part eller för annan som kan vänta beaktansvärd nytta eller skada av tvistens utgång,
3. om han som sakkunnig eller annars har tagit ställning i tvisten eller hjälpt part att förbereda eller utföra sin talan i tvisten, eller
4. om han har mottagit eller förbehållit sig ersättning i strid med 40 § andra stycket.

9 §

Den som ombeds att åta sig uppdrag som skiljeman skall genast uppge alla omständigheter som enligt 7 § eller 8 § kan tänkas utgöra hinder för honom att vara skiljeman. En skiljeman skall upplysa parterna och övriga skiljemän om sådana omständigheter så snart alla skiljemän har utsetts och därefter under skiljeförfarandet så snart han har fått kännedom om någon ny omständighet.

10 §

Ett yrkande om att en skiljeman skall skiljas från sitt uppdrag på grund av en omständighet som anges i 8 § skall framställas inom trettio dagar från det att parten fick kännedom såväl om att skiljemannen har utsetts som om att omständigheten föreligger. Yrkandet prövas av skiljemännen, om parterna inte har bestämt att prövningen skall ankomma på någon annan.

Bifalls yrkandet får talan inte föras mot beslutet.

Ogillas yrkandet eller avvisas det som för sent framställt får part föra talan mot beslutet. Talan skall föras särskilt genom ansökan hos tingsrätten inom trettio dagar från den dag då parten fick del av beslutet. Skiljemännen får fortsätta skiljeförfarandet i avvaktan på tingsrättens avgörande.

11 §

Parterna får bestämma att ett yrkande som anges i 10 § första stycket skall prövas slutligt av ett skiljedomsinstitut.

12 §

Parterna får bestämma hur många skiljemännen skall vara och hur de skall utses.

Om parterna inte har bestämt något annat gäller 1316 §§.

Tingsrätten skall utse skiljeman även i andra fall än som anges i 14, 15 och 17 §§, om parterna har bestämt det.

13 §

Skiljemännen skall vara tre. Vardera parten väljer en skiljeman och de sålunda valda utser den tredje.

14 §

Skall parterna var för sig välja skiljeman och har ena parten i en påkallelse enligt 19 § underrättat motparten om sitt val av skiljeman, är motparten skyldig att inom trettio dagar från mottagandet lämna den första parten skriftlig underrättelse om sitt val av skiljeman.

Part som på detta sätt har underrättat motparten om sitt val av skiljeman får inte utan motpartens samtycke återkalla valet.

Underlåter motparten att utse skiljeman inom den angivna tiden, skall tingsrätten på ansökan av den första parten utse skiljeman.

15 §

Skall en skiljeman utses av andra skiljemän men underlåter de att göra det inom trettio dagar från det att den siste av dem blev vald, skall tingsrätten på ansökan av part utse skiljemannen.

Skall en skiljeman utses av någon annan än part eller skiljemän men kommer något val inte till stånd inom trettio dagar från det att anmodan har gjorts, skall tingsrätten på ansökan av part utse skiljemannen. Detsamma gäller, om en skiljeman skall utses av parterna gemensamt men de inte har enats inom trettio dagar från det att ena parten mottog underrättelse från motparten varigenom frågan väcktes.

16 §

Om en skiljeman avlider, avgår eller skiljs från uppdraget skall den som ursprungligen haft att göra valet utse en ny skiljeman. Vid detta val tillämpas 14 och 15 §§. Tiden för att utse ny skiljeman skall dock räknas från det att den som skall utse skiljemannen har fått kännedom härom.

17 §

Har en skiljeman försenat förfarandet skall tingsrätten på ansökan av en part skilja honom från uppdraget och utse en annan skiljeman. Parterna får bestämma att en sådan begäran i stället skall prövas slutligt av ett skiljedomsinstitut.

18 §

När en part har ansökt om att tingsrätten skall utse en skiljeman enligt 12 § tredje stycket, 14, 15 eller 17 § får domstolen avslå ansökan på grund av att lagliga förutsättningar för skiljeförfarande saknas endast om detta är uppenbart.

Förfarandet

19 §

Har parterna inte bestämt något annat inleds skiljeförfarandet när part tar emot en påkallelse enligt andra stycket.

Påkallelsen skall vara skriftlig och innehålla

1. en uttrycklig och villkorlös begäran om skiljedom,
2. uppgift om fråga som skiljemännen skall pröva och som omfattas av skiljeavtalet samt
3. uppgift om partens val när han har att utse skiljeman.

20 §

Är skiljemännen flera skall en av dem utses till ordförande. Har parterna eller skiljemännen inte bestämt annat skall den skiljeman vara ordförande som de andra skiljemännen eller, i deras ställe, tingsrätten har utsett.

21 §

Skiljemännen skall handlägga tvisten opartiskt, ändamålsenligt och snabbt. De skall därvid iaktta vad parterna har bestämt i den mån hinder inte möter.

22 §

Skiljemännen bestämmer platsen för förfarandet. Skiljemännen får hålla sammanträde på annan plats inom eller utom riket.

Första stycket gäller inte om parterna har bestämt annat.

23 §

Påkallande part skall inom den tid som skiljemännen bestämmer ange sina yrkanden i fråga som har uppgetts i påkallelsen och de omständigheter som han åberopar till stöd för dessa. Motparten skall därefter inom den tid som skiljemännen bestämmer ange sin inställning till den

påkallande partens yrkanden och de omständigheter som han åberopar till stöd för denna.

Påkallande part får framställa nya yrkanden och motparten egna yrkanden, om yrkandena omfattas av skiljeavtalet och det inte med hänsyn till den tidpunkt då de framställs eller andra omständigheter kan anses olämpligt att de prövas. Under samma förutsättningar får var och en av parterna under skiljeförfarandet ändra eller komplettera tidigare framställda yrkanden och åberopa nya omständigheter till stöd för sin talan.

Första och andra styckena gäller inte om parterna har bestämt något annat.

24 §

Skiljemännen skall bereda parterna tillfälle att i all behövlig omfattning utföra sin talan skriftligt eller muntligt. Inför avgörande av en hänskjuten fråga skall muntlig förhandling hållas, om part begär det.

En part skall ges möjlighet att ta del av alla handlingar och allt annat material som rör tvisten och som tillförs skiljemännen från motparten eller någon annan.

Om en part utan giltigt skäl uteblir från en förhandling eller underlåter att i något annat hänseende iaktta föreläggande av skiljemännen är detta inte hinder mot att handläggningen fortsätter och tvisten avgörs på föreläggande material. Material som har lagts fram vid förhandlingen behöver inte tillställas den uteblivna parten.

25 §

Det ankommer på parterna att svara för bevisningen. Skiljemännen får dock utse sakkunnig, om inte båda parter motsätter sig detta.

Skiljemännen får avvisa erbjuden bevisning, om den uppenbart saknar betydelse i tvisten eller om det är motiverat med hänsyn till den tidpunkt då bevisningen åberopas.

Skiljemännen får inte uppta ed eller sanningsförsäkran. De får inte heller förelägga vite eller annars använda tvångsmedel för att skaffa in begärd bevisning.

26 §

Om en part vill att vittne eller sakkunnig skall höras under ed eller part höras under sanningsförsäkran får han efter tillstånd av skiljemännen göra ansökan om det hos tingsrätten. Detsamma gäller om en part vill att föreläggande skall meddelas part eller annan att som bevis tillhandahålla skriftlig handling eller föremål. Anser skiljemännen att åtgärden är befogad med hänsyn till utredningen, skall de lämna tillstånd till ansökan. Finns det lagliga förutsättningar för åtgärden skall tingsrätten bifalla ansökan.

Reglerna i rättegångsbalken om bevisupptagning utom huvudförhandling gäller i tillämpliga delar åtgärd som nu har angetts. Skiljemännen skall kallas till förhöret och beredas tillfälle att ställa frågor. Skiljemans utevaro utgör dock inte hinder för att genomföra förhöret.

27 §

Skiljemännen avgör genom skiljedom de frågor som har lämnats till dem. Avslutar de skiljeförfarandet utan att avgöra dessa frågor sker det också genom skiljedom.

Om parterna förlikas får skiljemännen på deras begäran stadfästa förlikningen i en skiljedom.

Andra avgöranden, som inte intas i en skiljedom, betecknas beslut.

Skiljemännens uppdrag anses slutfört när de har meddelat slutlig skiljedom, om inte annat följer av 32 § eller 36 §.

28 §

Underlåter en skiljeman utan giltigt skäl att delta i skiljenämndens prövning av en fråga, är hans underlåtenhet inte något hinder mot att övriga skiljemän avgör frågan.

Har parterna inte bestämt något annat skall som skiljenämndens mening gälla den mening som flertalet av de skiljemän som deltar i avgörandet enas om. Uppnås inte majoritet för någon mening skall den mening gälla som ordföranden företräder.

29 §

Återkallar ena parten ett yrkande skall skiljemännen avskryva tvisten i denna del om inte motparten begär att skiljemännen skall pröva yrkan det.

30 §

Del av tvisten eller viss fråga av betydelse för tvistens bedömning får avgöras genom särskild skiljedom, om inte båda parterna motsätter sig det. Huvudfordran och fordran som åberopas till kvittning skall dock avgöras i samma skiljedom.

Har en part helt eller delvis medgett ett yrkande får särskild skiljedom meddelas över det som har medgetts.

Om inte parterna har överenskommit något annat får skiljemännen på begäran av part bestämma att motparten under förfarandets gång skall vidta en viss åtgärd för att säkerställa det anspråk som skall prövas av skiljemännen. Skiljemännen får föreskriva att part som begär åtgärden skall ställa skälig säkerhet för den skada som kan tillfogas motparten.

31 §

En skiljedom skall avfattas skriftligt och undertecknas av skiljemännen. Det är tillräckligt att domen är undertecknad av flertalet skiljemän om orsaken till att inte samtliga skiljemän undertecknat skiljedomen är angiven på denna. Parterna får bestämma att skiljenämndens ordförande ensam undertecknar skiljedomen.

I skiljedomen skall anges dagen för dess meddelande och platsen för skiljeförfarandet.

Skiljedomen skall genast tillställas parterna.

32 §

Om skiljemännen finner att en skiljedom innehåller någon uppenbar oriktighet till följd av skiljemännens eller någon annans skrivfel, räknefel eller liknande förbiseende eller om skiljemännen av förbiseende har underlåtit att avgöra en fråga som skulle ha behandlats i skiljedomen, får de inom trettio dagar från dagen för skiljedomens meddelande besluta om rättelse eller komplettera domen. De får också rätta, komplettera eller tolka en skiljedom om någon av parterna begär det inom trettio dagar från det att han har fått del av domen.

Innan skiljemännen fattar beslut enligt denna paragraf bör parterna beredas tillfälle att yttra sig över åtgärden.

Skiljedoms ogiltighet och upphävande av skiljedom

33 §

En skiljedom är ogiltig

1. om den innefattar prövning av en fråga som enligt svensk lag inte får avgöras av skiljemän,
2. om den är uppenbart oförenlig med grunderna för rättsordningen i Sverige eller
3. om den inte uppfyller föreskrifterna om skriftlighet och undertecknande i 31 § första stycket.

Ogiltigheten kan gälla endast en viss del av skiljedomen.

34 §

En skiljedom som inte kan angripas enligt 37 § skall efter klander helt eller delvis upphävas på talan av part

1. om den inte omfattas av ett giltigt skiljeavtal mellan parterna,
2. om skiljemännen har meddelat dom efter utgången av den tid som parterna bestämt eller om de annars har överskridit sitt uppdrag,
3. om skiljeförfarande enligt 48 § inte borde ha ägt rum här i riket,
4. om en skiljeman har utsetts i strid med parternas överenskommelse eller denna lag,
5. om en skiljeman på grund av någon omständighet som anges i 7 eller 8 § har varit obehörig eller
6. om det annars, utan partens vållande, i handläggningen har förekommit något fel som sannolikt har inverkat på utgången.

En part har inte rätt att åberopa en omständighet som han genom att delta i förfarandet utan invändning eller på annat sätt får anses ha avstått från att göra gällande. Enbart genom att parten har utsett skiljeman skall han inte anses ha godtagit skiljemännens behörighet att avgöra den hänskjutna frågan. Att en part kan ha förlorat rätten enligt 5 att åberopa en omständighet som anges i 8 § följer av 10 och 11 §§.

Talan skall väckas inom tre månader från den dag då parten fick del av skiljedomen. Part får efter fristens utgång inte åberopa en ny klandergrund till stöd för sin talan.

35 §

En skiljedom skall också upphävas på talan av part, om en handling som har åberopats till bevis har varit förfalskad eller getts ett medvetet oriktigt innehåll eller om någon annan än part eller ställföreträdare för part har avgett en medvetet osann utsaga samt handlingen eller utsagan kan antas ha inverkat på utgången.

Talan skall väckas inom tre månader från den dag då parten fick kännedom om förhållandet. Talan får dock inte väckas senare än tre år från den dag då parten fick del av skiljedomen.

36 §

En domstol får under viss tid uppskjuta ett mål om skiljedoms ogiltighet eller om upphävande av skiljedom för att bereda skiljemännen tillfälle att återuppta skiljeförfarandet eller vidta någon annan åtgärd som enligt skiljemännens mening undanröjer grunden för ogiltigheten eller upphävandet, om

1. domstolen har funnit att talan i målet är styrkt och ena parten har begärt uppskov eller

2. båda parter har begärt uppskov.

Meddelar skiljemännen en ny skiljedom, får part inom tid som domstolen bestämmer utan stämningsansökan klandra skiljedomen i den mån det föranleds av det återupptagna förfarandet eller av ändring av den första skiljedomen.

Fortsatt huvudförhandling får oberoende av 43 kap. 11 § andra stycket rättegångsbalken hållas även om uppskovstiden uppgår till mer än femton dagar.

37 §

Har skiljemännen avslutat förfarandet genom skiljedom utan att avgöra de frågor som hänskjutits till dem får part överklaga domen hos tingsrätten. Talan skall väckas inom tre månader från den dag då parten fick del av domen. Skiljedomen skall innehålla tydlig hänvisning om vad part som vill överklaga domen skall göra.

Första stycket medför rätt att föra särskild talan mot beslut i fråga som anges i 43 § endast om den skiljedom i vilken beslutet har tagits in innebär att skiljemännen har ansett sig obehöriga att pröva tvisten.

Skiljedomskostnaderna

38 §

Parterna skall solidariskt betala skälig ersättning till skiljemännen för arbete och utlägg. Har skiljemännen i skiljedomen förklarat att de är obehöriga att pröva tvisten är dock den part som inte påkallade skiljeförfarandet betalningsansvarig endast i den mån det föranleds av särskilda omständigheter.

Skiljemännen får i slutlig skiljedom förplikta parterna att betala ersättningen till dem jämte ränta från den dag som infaller en månad efter den dag då skiljedomen meddelades. Ersättningen skall anges särskilt för varje skiljeman.

39 §

Skiljemännen får begära säkerhet för ersättningen. De får fastställa särskilda säkerheter för skilda yrkanden. Har en part inte inom den tid som skiljemännen bestämt ställt sin andel av begärd säkerhet får motparten ställa hela säkerheten. Ställs inte begärd säkerhet får skiljemännen helt eller delvis avsluta förfarandet.

Skiljemännen får under förfarandet besluta att ta säkerheten i anspråk för att täcka utlägg. Sedan skiljemännens ersättning har bestämts i en slutlig skiljedom och domen i den delen har blivit verkställbar, får skiljemännen tillgodogöra sig betalning ur säkerheten jämte avkastningen av denna, om parterna inte fullgör sin betalningsskyldighet enligt domen.

40 §

Bestämmelserna i 38 och 39 §§ gäller inte om något annat har bestämts av parterna gemensamt på ett sätt som är bindande för skiljemännen.

Avtal angående ersättningen till skiljemännen som inte träffas med parterna gemensamt är ogiltigt. Har ena parten ställt hela säkerheten får han dock ensam medge att skiljemännen tar säkerheten i anspråk för att täcka upplupen ersättning för arbete.

41 §

Skiljemännen får inte innehålla skiljedomen i avvaktan på att ersättningen till dem betalas.

42 §

En part och en skiljeman får hos tingsrätten överklaga skiljedomen beträffande ersättning till skiljemännen. Talan skall av part väckas inom tre månader från den dag då han fick del av domen och av skiljeman inom samma tid från skiljedomens meddelande. Skiljedomen skall innehålla tydlig hänvisning om vad part som vill överklaga domen i denna del skall göra.

Dom, varigenom ersättningen till skiljeman sätts ned, gäller även för part som ej fört talan.

43 §

Om inte parterna har överenskommit något annat får skiljemännen på begäran av part förplikta motparten att betala ersättning för hans kostnader och bestämma hur ersättningen till skiljemännen slutligt skall fördelas mellan parterna. Skiljemännens förordnande får även omfatta ränta om part har yrkat det.

Forumfrågor och talefrister

44 §

Talan mot en skiljedom tas upp av tingsrätten på platsen för skiljeförfarandet. Detta gäller även talan beträffande ersättningen till en skiljeman. Är platsen för skiljeförfarandet inte angiven i skiljedomen får talan väckas vid Stockholms tingsrätt.

45 §

Ansökningsärenden angående utseende av skiljeman eller hans skiljande från uppdraget tas upp av tingsrätten i den ort där någon av parterna har sitt hemvist eller av tingsrätten på platsen för skiljeförfarandet. Ansökan får även tas upp av Stockholms tingsrätt. Motparten skall om möjligt beredas tillfälle att yttra sig innan ansökan bifalls. Avser ansökan skiljemans skiljande från uppdraget bör även skiljemannen höras.

Ansökan om bevisupptagning enligt 26 § tas upp av den tingsrätt som skiljemännen har bestämt. Saknas sådant beslut tas ansökan upp av Stockholms tingsrätt.

Har tingsrätten bifallit en ansökan om utseende av skiljeman eller hans skiljande från uppdraget får talan inte föras mot beslutet. Inte heller annars får talan föras mot tingsrättens beslut enligt 10 § tredje stycket.

46 §

Skall enligt lag eller avtal en parts talan väckas inom viss tid men omfattas talan av ett skiljeavtal, skall part inom den angivna tiden påkalla skiljedom enligt 19 §.

Har skiljedom påkallats i rätt tid men avslutas skiljeförfarandet utan att den hänskjutna frågan rättskraftigt avgörs och beror detta inte på partens vållande, skall talan anses väckt i rätt tid, om parten påkallar skiljedom eller väcker talan vid domstol inom trettio dagar från den dag då han fick del av skiljedomen eller, om skiljedomen blivit upphävd eller förklarad ogiltig från det att domen härom vunnit laga kraft.

Internationella förhållanden

47 §

Denna lag tillämpas på skiljeförfarande som äger rum i Sverige även om tvisten har internationell anknytning.

48 §

Skiljeförfarande enligt denna lag får inledas i Sverige om skiljeavtalet innebär att förfarandet skall äga rum i Sverige eller skiljemännen eller skiljedomsinstitut i enlighet med avtalet har bestämt att förfarandet skall äga rum i Sverige eller om motparten annars samtycker till det.

Skiljeförfarande enligt denna lag får också inledas i Sverige mot part som har hemvist här eller annars skulle kunna sökas i tvisten vid svensk domstol, om inte skiljeavtalet innebär att förfarandet skall äga rum utom riket.

I andra fall får skiljeförfarande enligt denna lag inte äga rum i Sverige.

49 §

Har skiljeavtalet internationell anknytning skall på detta avtal tillämpas den lag som parterna kommit överens om. Har parterna inte träffat någon sådan överenskommelse tillämpas lagen i det land där förfarandet med stöd av parternas avtal har ägt rum eller skall äga rum.

Första stycket tillämpas inte på fråga, huruvida part var behörig att ingå skiljeavtalet eller var behörigen företrädd.

50 §

Skall utländsk rätt tillämpas på skiljeavtalet gäller 4 § beträffande ett anspråk som omfattas av avtalet utom när

1. avtalet enligt tillämplig lag är ogiltigt, utan verkan eller ogenomförbart, eller

2. anspråket enligt svensk lag inte får avgöras av skiljemän.

Att en domstol utan hinder av skiljeavtalet kan meddela sådana beslut om säkerhetsåtgärder som domstolen enligt lag är behörig att meddela framgår av 4 § tredje stycket.

51 §

Vad som sägs i 26 och 45 §§ om bevisupptagning under skiljeförfarande i Sverige gäller även beträffande skiljeförfarande som äger rum utom riket, om förfarandet grundar sig på skiljeavtal och den hänskjutna frågan enligt svensk lag får avgöras av skiljemän.

52 §

Har inte någon av parterna hemvist eller driftställe i Sverige får de i ett kommersiellt förhållande genom en uttrycklig skriftlig överenskommelse utesluta eller begränsa tillämpligheten av de grunder för upphävande av en skiljedom som anges i 34 och 35 §§.

En skiljedom som omfattas av sådan överenskommelse erkänns och verkställs här i riket enligt de regler som gäller för en utländsk skiljedom.

Erkännande och verkställighet av utländsk skiljedom m.m.

53 §

En skiljedom som meddelas utom riket anses som utländsk.

Vid tillämpning av denna lag anses en skiljedom vara meddelad i den stat där platsen för förfarandet är belägen.

54 §

En utländsk skiljedom som grundar sig på skiljeavtal erkänns och verkställs i Sverige, om inte annat följer av 55–61 §§.

55 §

En utländsk skiljedom erkänns och verkställs inte i Sverige, om den mot vilken skiljedomen åberopas visar

1. att part enligt tillämplig lag saknade behörighet att ingå skiljeavtalet eller inte var behörigen företrädd eller att skiljeavtalet är ogiltigt enligt den lag som enligt parternas överenskommelse skall tillämpas eller, i avsaknad av varje anvisning i sådant hänseende, lagen i den stat där skiljedomen har meddelats,

2. att han ej i vederbörlig ordning har underrättats om tillsättandet av skiljeman eller om skiljeförfarandet eller att han av annan orsak inte varit i stånd att utföra sin talan,

3. att skiljedomen behandlar en tvist som inte avsetts med eller omfattas av parternas begäran om skiljedom eller att skiljedomen innehåller beslut i en fråga som faller utanför skiljeavtalet; dock skall, om beslut i en fråga

som omfattas av uppdraget kan skiljas från beslut som faller utanför uppdraget, den del av skiljedomen som omfattas av uppdraget erkänns och verkställas,

4. att skiljenämndens tillsättande eller dess sammansättning eller skiljeförfarandet strider mot vad parterna avtalat eller, om avtal härom saknas, mot lagen i den stat där förfarandet har ägt rum, eller

5. att skiljedomen ännu inte blivit bindande för parterna eller att den undanröjts eller dess verkställighet uppskjutits av behörig myndighet i den stat där den meddelats eller enligt vars lag den meddelats.

56 §

En utländsk skiljedom erkänns och verkställs inte heller, om domstolen finner

1. att skiljedomen innefattar prövning av en fråga, som enligt svensk lag inte får avgöras av skiljemän, eller

2. att det skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen i Sverige att erkänna eller verkställa skiljedomen.

57 §

Ansökan om verkställighet av en utländsk skiljedom görs hos Svea hovrätt.

Till ansökan skall skiljedomen bifogas i original eller styrkt kopia. Om hovrätten inte bestämmer annat skall även en styrkt översättning av hela domen till svenska språket inges.

58 §

Ansökan får inte bifallas utan att motparten har beretts tillfälle att yttra sig.

59 §

Invänder motparten att skiljeavtal inte träffats skall sökanden inge skiljeavtalet i original eller styrkt kopia samt styrkt översättning till svenska språket eller på annat sätt visa att skiljeavtal ingåtts.

Invänder motparten att han gjort framställning om undanröjande av skiljedomen eller uppskov med dess verkställighet hos myndighet som avses i 55 § 5, får hovrätten uppskjuta avgörandet samt, om sökanden begär det, ålägga motparten att ställa skälig säkerhet vid påföljd att beslut om verkställighet annars kan komma att meddelas.

60 §

Bifaller hovrätten ansökningsen, verkställs skiljedomen som svensk domstols lagakraftägande dom, om inte Högsta domstolen efter talan mot hovrättens beslut bestämmer något annat.

61 §

Har säkerhetsåtgärd enligt 15 kap. rättegångsbalken beviljats, skall vid tillämpning av 7 § samma kapitel med talans väckande jämnas påkallande av ett skiljeförfarande utom riket som kan leda till en skiljedom som erkänns och kan verkställas här.

Sedan ansökan om verkställighet av utländsk skiljedom gjorts Prop. 1998/99:35
ankommer det på hovrätten att pröva en begäran om säkerhetsåtgärd eller Bilaga 1
om upphävande av sådant beslut.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1996 då lagen (1929:145) om skiljemän och lagen (1929:147) om utländska skiljeavtal och skiljedomar upphör att gälla.

2. Äldre bestämmelser tillämpas i fråga om skiljeförfaranden där skiljeavtalets tillämpning har påkallats före ikraftträdandet och beträffande ansökningar om verkställighet av utländska skiljedomar som gjorts före ikraftträdandet.

3. Bestämmelsen i 3 § andra stycket gäller inte rättshandling som företagits före ikraftträdandet.

4. Har skiljeavtal slutits före ikraftträdandet gäller 18 § andra stycket, 21 § första stycket 1 och 26 § andra och tredje styckena lagen (1929: 145) om skiljemän fortfarande, såvitt avser tid för meddelande av skiljedom, i förfaranden där skiljeavtalets tillämpning har påkallats inom två år från den nya lagens ikraftträdande.

5. Parterna kan i fall som anges i 2 och 4 bestämma att endast den nya lagen skall gälla.

6. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till lagen (1929:145) om skiljemän tillämpas i stället den nya lagen.

2 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Prop. 1998/99:35

Bilaga 1

Härigenom föreskrivs att 34 kap. 1 § rättegångsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

34 kap. Om rättegångshinder

1 §

Fråga om hinder för målets upptagande skall av rätten företagas, så snart anledning förekommer därtill.

Rättegångshinder skall av rätten självmant beaktas, om ej annat är stadgat.

I lagen (1995:000) om skiljeförfarande finns särskilda bestämmelser om hinder mot rättegång. Dessa skall beaktas endast efter invändning av part

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1996.

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 24 §, 3 kap. 15–18 §§ och 18 kap. 5 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap. Förfarandet hos kronofogdemyndigheten

24 §

Har enligt 4 kap. 20, 21 eller 22 § eller 13 kap. 7 § andra stycket föreläggande meddelats att väcka talan vid domstol, skall tvisten prövas av en tingsrätt i den region där kronofogdemyndigheten finns, om ej annat följer av andra stycket.

Om föreläggande har meddelats enligt 4 kap. 20, 21, 22 eller 26 § i fall då tvisten rör egendom som avses i 10 kap. 10 eller 12 § rättegångsbalken, gäller om domstols behörighet vad som sägs där.

Har föreläggande meddelats enligt 4 kap. 23 § första stycket eller 9 kap. 11 § tredje stycket, gäller om domstols behörighet vad som i allmänhet är föreskrivet därom. I fall som avses i 4 kap. 23 § andra stycket skall tvisten prövas, när fråga är om pantbrev i fastighet, av den tingsrätt som anges i 10 kap. 10 § rättegångsbalken och annars av en tingsrätt i det län där kronofogdemyndigheten finns.

Har föreläggande meddelats enligt 3 kap. 16 § gäller om domstols behörighet vad som sägs i 44 § lagen (1995:000) om skiljeförfarande.

I föreläggande skall anges vid vilken domstol talan i första hand bör väckas.

3 kap. Exekutionstitlar

Skiljedom

15 §

Skiljedom som grundas på skiljeavtal får verkställas, om

1. skiljeavtalet ej innehåller förbehåll om rätt för part att *klandra domen,*

2. *omständighet ej föreligger som gör domen ogiltig, även om talan ej förs mot domen, och*

1. skiljeavtalet ej innehåller förbehåll om rätt för part att *föra talan mot domen eller, när sådant förbehåll finns, tiden för parts talan har gått ut utan att talan har förts och*

3. *det ej heller görs sannolikt att domen kan hävas enligt 21 § lagen (1929:145) om skiljemän.*

I fråga om ersättning till skiljeman får skiljedomen verkställas, om tiden för parts talan mot domen i denna del har gått till ända utan att sådan talan har väckts och det ej föreligger omständighet som avses i första stycket 2.

2. *domen uppfyller föreskrifterna om skriftlighet och undertecknande i 31 § första stycket lagen (1995:000) om skiljeförfarande.*

I fråga om ersättning till skiljeman får skiljedomen verkställas, om

1. *tiden för parts talan mot domen i denna del har gått ut utan att talan har väckts och*

2. *domen uppfyller föreskrifterna om skriftlighet och undertecknande i 31 § första stycket lagen (1995:000) om skiljeförfarande.*

Svaranden skall alltid beredas tillfälle att yttra sig innan verkställighet sker.

Om verkställighet av skiljedom som omfattas av en sådan överenskommelse om inskränkning i parts rätt att föra talan mot skiljedomen som anges i 52 § lagen (1995:000) om skiljeförfarande gäller vad som föreskrivs där.

16 §

Finns anledning att anta att en skiljedom som enligt 15 § får verkställas är ogiltig och pågår inte redan rättegång om detta, skall kronofogdemyndigheten förelägga sökanden att inom en månad från det att föreläggandet delgavs honom väcka talan i saken mot svaranden.

16 §

Bestämmelserna i 15 § första stycket 2 och 3 samt andra stycket tillämpas också på skiljedom som, utan att skiljeavtal föreligger, medstöd av bestämmelse i lag har

17 §

Bestämmelserna i 15 och 16 §§ gäller i tillämpliga delar skiljedom som, utan att skiljeavtal föreligger, medstöd av bestämmelse i lag har meddelats med tillämpning

meddelats enligt lagen (1929:145) om skiljemän.

av lagen (1995:000) om skiljeförfarande..

Prop. 1998/99:35
Bilaga 1

17 §

Möter ej på grund av bestämmelserna i 15 eller 16 § hinder mot verkställighet av skiljedom, skall kronofogdemyndigheten meddela särskilt beslut härom. Innan sådant beslut meddelas, skall svaranden beredas tillfälle att yttra sig.

18 §

Sedan beslut som avses i 17 § har meddelats, verkställs skiljedomens såsom lagakraftäggande dom, om ej annat förordnas av domstol där talan mot skiljedomens är anhängig.

Möter inte på grund av bestämmelserna i 15 eller 17 § hinder mot verkställighet av skiljedomens, verkställs den som lagakraftäggande dom, om inte annat förordnas av domstol där talan mot skiljedomens förs.

Har sökanden förelagts att väcka talan enligt 16 § får skiljedomens dock verkställas endast i fall och under villkor som gäller för icke lagakraftäggande underrettsdomar. Sedan talan om skiljedomens giltighet väckts av sökanden eller svaranden får domstolen bestämma om verkställigheten. Väcks inte talan inom den angivna tiden eller avslutas målet utan prövning i sak skall vid tillämpning av 22 § anses som om skiljedomens hade upphävts.

18 kap. Besvär

5 §

Följande beslut får inte överklagas:

1. ett beslut genom vilket begäran om rättelse av utmätning enligt 4 kap. 33 eller 34 § eller av kvarstad för fordran enligt 16 kap. 13 § har lämnats utan bifall,
2. ett beslut genom vilket en rättighet inte har förbehållits enligt 12 kap. 33 § andra stycket,
3. ett beslut genom vilket en förrättningsman har förklarats jävig,
4. ett beslut i en fråga som avses i 17 kap. 4 § första stycket.

4. ett beslut i en fråga som avses i 17 kap. 4 § första stycket,

5. ett beslut i sådan fråga om verkställighet av skiljedom som avses i 3 kap. 16 §. Prop. 1998/99:35
Bilaga 1

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1996.
 2. Äldre bestämmelser tillämpas beträffande en ansökan om verkställighet som gjorts före ikraftträdandet.

Härigenom föreskrivs att 8 kap. 28 § och 12 kap. 66 § jordabalken skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***8 kap. Arrende i allmänhet**

28 §

Vid jordbruksarrende och bostadsarrende får avtal mellan jordägare och arrendator, att framtida tvist med anledning av arrendeförhållandet skall hänskjutas till avgörande av skiljemän utan förbehåll om rätt för parterna att klandra skiljedomen, ej göras gällande i fråga om arrendatorns rätt eller skyldighet att tillträda eller kvarsitta på arrendestället, fastställande av arrendevillkor i fall som avses i 9 kap. 12 eller 13 § eller 10 kap. 6 a § eller bestämmande av ersättning enligt 9 kap. 14 §. I övrigt gäller skiljeavtalet ej såvitt därigenom skiljemän utsetts eller bestämmelse meddelats om skiljemännens antal, sättet för deras utseende eller förfarandet vid skiljenämnden. I berörda hänseenden skall lagen (1929:145) om *skiljemän* tillämpas. Vad som sagts nu utgör dock ej hinder för att i skiljeavtalet utse arrendenämnden till skiljenämnd eller bestämma *kortare tid för skiljemannaåtgärdens avslutande än den tid om sex månader som anges i nämnda lag.*

Vid jordbruksarrende och bostadsarrende får avtal mellan jordägare och arrendator, att framtida tvist med anledning av arrendeförhållandet skall hänskjutas till avgörande av skiljemän utan förbehåll om rätt för parterna att klandra skiljedomen, ej göras gällande i fråga om arrendatorns rätt eller skyldighet att tillträda eller kvarsitta på arrendestället, fastställande av arrendevillkor i fall som avses i 9 kap. 12 eller 13 § eller 10 kap. 6 a § eller bestämmande av ersättning enligt 9 kap. 14 §. I övrigt gäller skiljeavtalet ej såvitt därigenom skiljemän utsetts eller bestämmelse meddelats om skiljemännens antal, sättet för deras utseende eller förfarandet vid skiljenämnden. I berörda hänseenden skall lagen (1995:000) om *skiljeförfarande* tillämpas. Vad som sagts nu utgör dock ej hinder för att i skiljeavtalet utse arrendenämnden till skiljenämnd eller bestämma *viss tid för meddelande av skiljedom.*

12 kap. Hyra

66 §

Avtal mellan hyresvärd och hyresgäst, att framtida tvist med anledning av hyresförhållandet skall hänskjutas till avgörande av

Avtal mellan hyresvärd och hyresgäst, att framtida tvist med anledning av hyresförhållandet skall hänskjutas till avgörande av

skiljemän utan förbehåll om rätt för parterna att klandra skiljedomen, får ej göras gällande i fråga om hyresgästens rätt eller skyldighet att tillträda eller behålla lägenheten, fastställande av hyresvillkor i fall som avses i 51, 52 eller 55 §, återbetalning av hyra och fastställande av hyra enligt 55 d § eller bestämmande av ersättning enligt 58 b §. I övrigt gäller skiljeavtalet ej såvitt därigenom skiljemän utsetts eller bestämmelse meddelats om skiljemännens antal, sättet för deras utseende eller förfarandet vid skiljenämnden. I berörda hänseenden skall lagen (1929:145) om *skiljemän* tillämpas. Vad som sagts nu utgör dock ej hinder för att i skiljeavtalet utse hyresnämnden till skiljenämnd eller bestämma *kortare tid för skiljemannaåtgärdens avslutande än den tid om sex månader som anges i nämnda lag.*

skiljemän utan förbehåll om rätt för parterna att klandra skiljedomen, får ej göras gällande i fråga om hyresgästens rätt eller skyldighet att tillträda eller behålla lägenheten, fastställande av hyresvillkor i fall som avses i 51, 52 eller 55 §, återbetalning av hyra och fastställande av hyra enligt 55 d § eller bestämmande av ersättning enligt 58 b §. I övrigt gäller skiljeavtalet ej såvitt därigenom skiljemän utsetts eller bestämmelse meddelats om skiljemännens antal, sättet för deras utseende eller förfarandet vid skiljenämnden. I berörda hänseenden skall lagen (1995:000) om *skiljeförfarande* tillämpas. Vad som sagts nu utgör dock ej hinder för att i skiljeavtalet utse hyresnämnden till skiljenämnd eller bestämma *viss tid för meddelande av skiljedomen.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1996.

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 6 § konkurslagen (1987:672) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap. Konkursansökan och konkursbeslut

6 §

Har en borgenärs fordran fastställts av domstol eller av kronofogdemyndighet med stöd av lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning, skall detta godtas som stöd för behörighet att begära gäldenären i konkurs, även om avgörandet inte har vunnit laga kraft. Detta gäller dock inte, om en domstol har förordnat att avgörandet inte får verkställas.

En fordran som har fastställts genom skiljedom skall också godtas, om skiljedomen får verkställas enligt 3 kap. 15 eller 16 § utsökningsbalken och en domstol inte har meddelat ett sådant förordnande som avses i 18 § i samma kapitel.

I andra fall än de som avses i första och andra styckena skall borgenären styrka sin behörighet att begära gäldenären i konkurs.

En fordran som har fastställts genom *en giltig* skiljedom skall också godtas, om skiljedomen får verkställas enligt 3 kap. 15 eller 17 § utsökningsbalken och en domstol inte *efter talan mot skiljedomen har bestämt annorlunda*.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1996.

6 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning

Prop. 1998/99:35
Bilaga 1

Härigenom föreskrivs att 33 och 38 §§ lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

33 §

Om svaranden i ett mål om betalningsföreläggande eller vanlig handräckning bestrider ansökningen i rätt tid, skall sökanden genast underrättas om det. Om sökanden vill vidhålla sitt yrkande, kan han begära att målet eller, om bestridandet avser endast en del av yrkandet, målet i den bestridda delen skall överlämnas till tingsrätt.

Underrättelse enligt första stycket skall innehålla upplysning om vad som sägs där samt i 34, 35 och 37 §§.

En invändning om skiljeavtal skall behandlas som ett bestridande.

38 §

Om det behövs, skall sökanden få tillfälle att yttra sig över vad svaranden har anfört i bestridandet. Begär sökanden ersättning för kostnader som uppkommit efter ansökningen, skall han ange detta i ett sådant yttrande.

Kronofogdemyndigheten får inte förordna om ytterligare skriftväxling i målet.

En invändning om skiljeavtal hindrar inte att ansökningen prövas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1996.

Förteckning över remissinstanser som har yttrat sig över Skiljedomsutredningens delbetänkande Ny lag om skiljeförfarande (SOU 1994:81)

Yttranden över Skiljedomsutredningens delbetänkande (SOU 1994:81) Ny lag om skiljeförfarande har till Justitiedepartementet avgetts av Svea hovrätt, Hovrätten för Nedre Norrland, Stockholms tingsrätt, Malmö tingsrätt, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Riksrevisionsverket, Statskontoret, Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, Riksskatteverket, Kronofogdemyndigheten i Stockholms län, Stockholms Handelskammare, Sveriges advokatsamfund, Sveriges Domareförbund, Internationella Handelskammarens Svenska Nationalkommitté, Grossistförbundet Svensk Handel, Sveriges Industriförbund, Sveriges Verkstadsindustrier, Sveriges Redareförening, Företagarnas Riksorganisation, Entreprenörföreningen, Sveriges Köpmannaförbund, Svenska Franchiseföreningen, Franchisetagarna, Sveriges Redovisningskonsulters Förbund och Kooperativa Förbundet.

Riksskatteverket har bifogat yttranden från kronofogdemyndigheterna i Göteborgs och Bohus samt Malmöhus län.

Yttrande har också kommit in från Konkurrensverket.

Följande instanser har beretts tillfälle att yttra sig men avstått: Kommerskollegium, Aktiebolagskommittén, Sydsvenska Handelskammaren, Västsvenska Handelskammaren, Föreningen Auktoriserade Revisorer (FAR) och Sveriges Försäkringsförbund.

Förteckning över utländska experter som har yttrat sig över Skiljedomsutredningens förslag till ny lag om skiljeförfarande (The Draft New Swedish Arbitration Act)

Följande utländska experter har avgett yttrande: Mr Stefano Azzali (Italien), Mr Piero Bernardini (Italien), Dr Robert Briner (Schweiz), Mr Georges R Delaume (USA), Me Yves Derains, (Frankrike), Mr Hiroshi Hattori (Japan), Mr Martin Hunter (England) gemensamt med Mr Jan Paulsson (Frankrike), Dr Pierre A Karrer (Schweiz), Mr Guy Keutgen (Belgien), Dr Klaus Lionnet (Tyskland), Justitierådet Gustaf Möller (Finland), Professor Allan Philip (Danmark), Professor W M Reisman (USA), Mr Eric A Schwartz (Frankrike), Mr José Luis Siqueiros (Mexico), Professor Hans Smit (USA), Professor Dr Zhivko Stalev (Bulgarien), Dr habil Tadeusz Szurski (Polen), V V Veeder QC (England).

1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 1 § rättegångsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap. Om offentlighet och ordning vid domstol

1 §

Förhandling vid domstol skall vara offentlig.

Kan det antagas att vid förhandling kommer att förebringas uppgift, för vilken hos domstolen gäller sekretess som avses i sekretesslagen (1980:100), må rätten, om det bedömes vara av synnerlig vikt att uppgiften ej röjes, förordna att förhandlingen i vad den angår uppgiften skall hållas inom stängda dörrar. Även i annat fall må förhandling hållas inom stängda dörrar, om sekretessen gäller enligt 7 kap. 22 §, 8 kap. 17 § eller 9 kap. 15 eller 16 § sekretesslagen eller, i vad avser domstolsförhandling under förundersökning i brottmål eller därmed likställt mål eller ärende, enligt 5 kap. 1 § eller 9 kap. 17 § samma lag. Förhandling skall alltid hållas inom stängda dörrar, om sekretessen gäller enligt 9 kap. 3 § andra stycket samma lag och det skulle strida mot avtal som avses där att uppgiften röjes vid förhandlingen.

Förhör med den som är under femton år eller lider av en psykisk störning får hållas inom stängda dörrar.

Är eljest för särskilt fall föreskrivet, att förhandling må hållas inom stängda dörrar, vare det gällande.

Kan det antagas att vid förhandling kommer att förebringas uppgift, för vilken hos domstolen gäller sekretess som avses i sekretesslagen (1980:100), må rätten, om det bedömes vara av synnerlig vikt att uppgiften ej röjes, förordna att förhandlingen i vad den angår uppgiften skall hållas inom stängda dörrar. Även i annat fall må förhandling hållas inom stängda dörrar, om sekretessen gäller enligt 7 kap. 22 §, 8 kap. 17 eller 24 § eller 9 kap. 15 eller 16 § sekretesslagen eller, i vad avser domstolsförhandling under förundersökning i brottmål eller därmed likställt mål eller ärende, enligt 5 kap. 1 § eller 9 kap. 17 § samma lag. Förhandling skall alltid hållas inom stängda dörrar, om sekretessen gäller enligt 9 kap. 3 § andra stycket samma lag och det skulle strida mot avtal som avses där att uppgiften röjes vid förhandlingen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1996.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1955:000) om skiljeförfarande

Prop. 1998/99:35
Bilaga 4

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1955:000) om skiljeförfarande att 6, 37, 38, 40 och 43 §§ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §

Kan en tvist mellan näringsidkare och konsument prövas av tingsrätt och rör tvisten vara, tjänst eller annan nytthet som tillhandahållits för huvudsakligen enskilt bruk, får ett före tvistens uppkomst träffat avtal att tvist skall hänskjutas till skiljemän utan förbehåll om rätt för parterna att klandra skiljedomen göras gällande endast om 1 kap. 3 d § första stycket rättegångsbalken inte skulle vara tillämpligt vid prövning av tvisten i tingsrätt.

Rör en tvist mellan näringsidkare och konsument vara, tjänst eller annan nytthet som tillhandahållits för huvudsakligen enskilt bruk, får ett före tvistens uppkomst träffat skiljeavtal inte göras gällande. Dock gäller sådana avtal i hyres- eller arrendeförhållanden om däri- genom hyres- eller arrendenämnd utsetts till skiljenämnd och annat inte följer av bestämmelserna i 8 kap. 28 § eller 12 kap. 66 § jordabalken.

Första stycket gäller ej om tvisten rör avtal mellan försäkringsgivare och försäkringstagare om försäkring som grundas på kollektivavtal eller som grundas på gruppavtal och handhas av företrädare för gruppen och ej heller om annat följer av Sveriges internationella förpliktelser.

37 §

Har skiljemännen avslutat förfarandet genom skiljedom utan att avgöra de frågor som hänskjutits till dem får part överklaga domen hos tingsrätten. Talan skall väckas inom tre månader från den dag då parten fick del av domen. Skiljedomen skall innehålla tydlig hänvisning om vad part som vill överklaga domen skall göra.

Första stycket medför rätt att föra särskild talan mot beslut i fråga som anges i 43 § endast om den skiljedom i vilken beslutet har tagits in innebär att skiljemännen har ansett sig obehöriga att pröva tvisten.

Första stycket medför rätt att föra särskild talan mot beslut i fråga som anges i 43 § utan att gälla tillämpning av andra stycket i nämnda § endast om den skiljedom i vilken beslutet har tagits in innebär att skiljemännen har ansett sig obehöriga att pröva tvisten

38 §

Parterna skall solidariskt betala skälig ersättning till skiljemännen för arbete och utlägg. Har skiljemännen i skiljedomen förklarat att de är obehöriga att pröva tvisten är dock den part som inte påkallade skilje-

förfarandet betalningsansvarig endast i den mån det föranleds av särskilda omständigheter.

Skiljemännen får i slutlig skiljedom förplikta parterna att betala ersättning till dem jämte ränta från den dag som infaller en månad efter den dag då skiljedomen meddelades. Ersättningen skall anges särskilt för varje skiljeman.

Prop. 1998/99:35
Bilaga 4

Om en part i egenskap av konsument eller annars intar en underlägsen ställning i förhållande till motparten är han dock inte skyldig att betala högre belopp än som motsvarar ett basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring vid tidpunkten för skiljeförfarandets inledande. Detta gäller inte om tvisten rör parts näringsverksamhet och parten skäligen kan bära kostnaden. Vid denna bedömning skall särskilt beaktas antalet anställda i rörelsen samt dess omsättning och balansomslutning.

Tredje stycket tillämpas endast om part begär det.

40 §

Bestämmelserna i 38 och 39 §§ gäller inte om något annat har bestämts av parterna gemensamt på ett sätt som är bindande för skiljemän.

Avtal angående ersättningen till skiljemännen som inte träffas med parterna gemensamt är ogiltigt. Har ena parten ställt hela säkerheten får han dock ensam medge att skiljemännen tar säkerheten i anspråk för att täcka upplupen ersättning för arbete.

43 §

Om inte parterna har överenskommit något annat får skiljemännen på begäran av part förplikta motparten att betala ersättning för hans kostnader och bestämma hur ersättningen till skiljemännen slutligt skall fördelas mellan parterna. Skiljemännens förordnande får även omfatta ränta om part har yrkat det.

Om en part i egenskap av konsument eller annars intar en underlägsen ställning i förhållande till motparten skall han inte bära högre belopp av ersättningen till skiljemännen än som motsvarar ett basbelopp enligt lagen (1962:381)

om allmän försäkring vid tidpunkten för skiljeförfarandets inledande. Detta gäller dock inte om tvisten rör parts näringsverksamhet och parten skäligen kan bära kostnaden. Vid denna bedömning skall särskilt beaktas antalet anställda i rörelsen samt dess omsättning och balansomslutning.

Andra stycket tillämpas endast om part begär det.

Skiljedomen får av part överklagas hos tingsrätten såvitt gäller tillämpningen av andra stycket. Därvid gäller 42 § första stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1996.

De nya bestämmelserna tillämpas även om skiljeavtalet ingåtts före ikraftträdandet. Äldre bestämmelserna gäller dock om skiljeavtalets tillämpning har påkallats före ikraftträdandet.

3 Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)

Prop. 1998/99:35

Bilaga 4

Härigenom föreskrivs att i sekretesslagen (1980:100) skall införas en ny paragraf, 8 kap. 24 §, av följande lydelse.

8 kap. Sekretess med hänsyn främst till skyddet för enskilda ekonomiska förhållanden

24 §

Sekretess gäller hos domstol för uppgift om enskilda affärs- eller driftförhållanden som framkommer vid förhör enligt 26 § lagen (1995:000) om skiljeförfarande, om part begär det och det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den som uppgiften rör lider skada.

För uppgift i allmän handling gäller sekretessen i högst tjugo år.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1996.

Förteckning över remissinstanser som har yttrat sig över Skiljedomsutredningens slutbetänkande Näringslivets tvistlösning (SOU 1995:65)

Yttranden över Skiljedomsutredningens slutbetänkande (SOU 1995:65) Näringslivets tvistlösning har till Justitiedepartementet avgetts av Högsta domstolens ledamöter, Svea hovrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Stockholms tingsrätt, Norrköpings tingsrätt, Kristianstads tingsrätt, Malmö tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Sundsvalls tingsrätt, Umeå tingsrätt, Hyres- och arrendenämnden i Stockholm, Domstolsverket, Riksrevisionsverket, Statskontoret, Finansinspektionen, Konsumentverket, Allmänna reklamationsnämnden, Juridiska fakultetsnämnden i Uppsala, Juridiska fakultetsnämnden i Lund, Sveriges advokatsamfund, Sveriges Domareförbund, Sveriges Akademikers Centralorganisation, Tjänstemännens Centralorganisation, Landsorganisation i Sverige, Kommerskollegiet, Svenska Bankföreningen, Internationella Handelskammarens Svenska Nationalkommitté, Sveriges Industriförbund, Sveriges Verkstadsindustrier, Sveriges Redareförening, Finansbolagens förening, Byggtreprenörerna, Sveriges Redovisningskonsulters Förbund, Sveriges Köpmannaförbund, Kooperativa Förbundet, Företagarnas Riksorganisation, Sveriges Försäkringsförbund, Föreningen auktoriserade revisorer, Svenska Arbetsgivareföreningen.

1 Förslag till lag om skiljeförfarande

Härigenom föreskrivs följande.

Skiljeavtalet

1 § Tvister i frågor som parterna kan träffa förlikning om får genom avtal lämnas till avgörande av en eller flera skiljemän. Ett sådant avtal kan avse framtida tvister om ett rättsförhållande som är angivet i avtalet. Tvisten får avse förekomsten av en viss omständighet.

Parterna får låta skiljemännen fylla ut avtal utöver vad som följer av tolkning av avtal.

Skiljemän får pröva konkurrensrättens civilrättsliga verkningar mellan parterna.

2 § Skiljemännen får pröva sin egen behörighet att avgöra tvisten. Detta hindrar inte en domstol från att på begäran av en part pröva frågan. Skiljemännen får fortsätta skiljeförfarandet i avvaktan på domstolens avgörande.

Även om skiljemännen i ett beslut under förfarandet funnit att de är behöriga att avgöra tvisten är deras beslut inte bindande. I fråga om talan mot en skiljedom som innefattar ett avgörande om behörigheten gäller bestämmelserna i 34 och 36 §§.

3 § När giltigheten av ett skiljeavtal som utgör en del av ett annat avtal skall bedömas vid prövningen av skiljemännens behörighet, skall skiljeavtalet anses som ett särskilt avtal.

4 § En domstol får inte mot en parts bestridande pröva en fråga som enligt ett skiljeavtal skall prövas av skiljemän.

En invändning om skiljeavtal skall framställas första gången en part skall föra talan i saken vid rätten. Invändningar som framställs senare är utan verkan om inte parten har haft laga förfall och framställt invändningen så snart förfallet upphörde. En invändning om skiljeavtal skall beaktas även om den part som gör invändningen låtit en fråga som omfattas av skiljeavtalet prövas av kronofogdemyndighet i ett mål om betalningsföreläggande eller handräckning.

Under tiden tvisten behandlas av skiljemän eller innan dess får en domstol oberoende av skiljeavtalet meddela sådana beslut om säkerhetsåtgärder som domstolen enligt lag är behörig att meddela.

5 § En part förlorar sin rätt att åberopa skiljeavtalet som hinder för rättegång, om parten

1. har bestritt en begäran om skiljedom,
2. låter bli att i rätt tid utse skiljeman, eller

3. inte i rätt tid ställer sin andel av begärd säkerhet för ersättningen till skiljemännen.

6 § Rör en tvist mellan en näringsidkare och en konsument en vara, en tjänst eller någon annan nyttighet som tillhandahållits för huvudsakligen enskilt bruk, får ett skiljeavtal inte göras gällande, om det träffats innan tvisten uppstod. Dock gäller sådana avtal i hyres- eller arrende-förhållanden, om genom dem en hyres- eller arrendenämnd utsetts till skiljenämnd och något annat inte följer av bestämmelserna i 8 kap. 28 § eller 12 kap. 66 § jordabalken.

Första stycket gäller inte om tvisten rör avtal mellan försäkringsgivare och försäkringstagare om försäkring som grundas på kollektivavtal eller som grundas på gruppavtal och handhas av företrädare för gruppen. Första stycket gäller inte heller om annat följer av Sveriges internationella förpliktelser.

Skiljemännen

7 § Var och en som råder över sig själv och sin egendom kan vara skiljeman.

8 § En skiljeman skall vara opartisk.

En skiljeman skall på yrkande av en part skiljas från sitt uppdrag, om det finns någon omständighet som kan rubba förtroendet för skiljemannens opartiskhet. En sådan omständighet skall alltid anses föreligga

1. om skiljemannen själv eller någon närstående till skiljemannen är part eller annars kan vänta beaktansvärd nytta eller skada av tvistens utgång,

2. om skiljemannen eller någon närstående till skiljemannen är ledamot av styrelsen för ett bolag eller någon annan sammanslutning som är part eller annars är ställföreträdare för en part eller för någon annan som kan vänta beaktansvärd nytta eller skada av tvistens utgång,

3. om skiljemannen som sakkunnig eller annars har tagit ställning i tvisten eller hjälpt en part att förbereda eller utföra sin talan i tvisten, eller

4. om skiljemannen har mottagit eller förbehållit sig ersättning i strid med 39 § andra stycket.

9 § Den som ombeds att åta sig ett uppdrag som skiljeman skall genast uppge alla omständigheter som enligt 7 eller 8 § kan tänkas hindra den vidtalade från att vara skiljeman. En skiljeman skall upplysa parterna och övriga skiljemän om sådana omständigheter så snart alla skiljemän har utsetts och därefter under skiljeförfarandet så snart skiljemannen har fått kännedom om någon ny omständighet.

10 § Ett yrkande om att en skiljeman skall skiljas från sitt uppdrag på grund av en omständighet som anges i 8 § skall framställas inom femton dagar från det att parten fick kännedom såväl om att skiljemannen har utsetts som om omständigheten. Yrkandet prövas av skiljemännen, om parterna inte har bestämt att det skall prövas av någon annan.

Bifalls yrkandet får beslutet inte angripas.

En part som är missnöjd med ett beslut genom vilket ett yrkande ogillats eller avvisats som för sent framställt, får hos tingsrätten ansöka om att skiljemannen skall skiljas från uppdraget. Ansökan skall göras inom trettio dagar från den dag då parten fick del av beslutet. Skiljemännen får fortsätta skiljeförfarandet i avvaktan på tingsrättens avgörande.

11 § Parterna får bestämma att ett yrkande som anges i 10 § första stycket skall prövas slutligt av ett skiljedomsinstitut.

12 § Parterna får bestämma hur många skiljemännen skall vara och hur de skall utses.

Om parterna inte har bestämt något annat gäller 13–16 §§.

Tingsrätten skall utse skiljemän även i andra fall än som anges i 14–17 §§, om parterna har bestämt det och någon av parterna ansöker om det.

13 § Skiljemännen skall vara tre. Vardera parten väljer en skiljeman och de valda utser den tredje.

14 § Skall parterna var för sig välja skiljeman och har den ena parten i en begäran om skiljedom enligt 19 § underrättat motparten om sitt val av skiljeman, är motparten skyldig att inom trettio dagar från mottagandet av underrättelsen skriftligen underrätta den första parten om sitt val av skiljeman.

En part som på detta sätt har underrättat motparten om sitt val av skiljeman får inte utan motpartens samtycke återkalla valet.

Låter motparten bli att utse skiljeman inom den angivna tiden, skall tingsrätten på ansökan av den första parten utse skiljeman.

15 § Skall en skiljeman utses av andra skiljemän men låter de bli att göra det inom trettio dagar från det att den sista av dem blev vald, skall tingsrätten på ansökan av en part utse skiljemannen.

Skall en skiljeman utses av någon annan än en part eller skiljemän, men görs inte det inom trettio dagar från en uppmaning att utse skiljeman, skall tingsrätten på ansökan av en part utse skiljemannen. Detsamma gäller, om en skiljeman skall utses av parterna gemensamt men de inte har enats inom trettio dagar från det att frågan väckts genom att den ena parten mottagit en underrättelse från motparten.

16 § Om en skiljeman avgår eller skiljs från uppdraget, skall tingsrätten på ansökan av en part utse en ny skiljeman. Om skiljemannen inte kan fullgöra uppdraget på grund av omständigheter som uppkommit efter valet, skall i stället den som ursprungligen haft att göra valet utse en ny skiljeman. Vid detta val tillämpas 14 och 15 §§. Tiden för att utse en ny skiljeman skall dock räknas från det att den som skall utse skiljemannen har fått kännedom om det.

17 § Har en skiljeman försenat förfarandet skall tingsrätten på ansökan av en part skilja skiljemannen från uppdraget och utse en annan skiljeman. Parterna får bestämma att en sådan begäran i stället skall prövas slutligt av ett skiljedomsinstitut.

18 § När en part har ansökt om att tingsrätten skall utse en skiljeman enligt 12 § tredje stycket eller 14–17 §§ får domstolen endast om det är uppenbart avslå ansökan på den grunden att lagliga förutsättningar för skiljeförfarande saknas.

Förfarandet

19 § Har parterna inte bestämt något annat inleds skiljeförfarandet när en part tar emot en begäran om skiljedom enligt andra stycket.

En begäran om skiljedom skall vara skriftlig och innehålla

1. en uttrycklig och villkorlös begäran om skiljedom,
2. uppgift om den fråga som skiljemännen skall pröva och som omfattas av skiljeavtalet, och
3. uppgift om partens val när parten skall utse skiljeman.

20 § Är skiljemännen flera skall en av dem utses till ordförande. Har parterna eller skiljemännen inte bestämt annat, skall den skiljeman vara ordförande som de andra skiljemännen eller, i deras ställe, tingsrätten har utsett.

21 § Skiljemännen skall handlägga tvisten opartiskt, ändamålsenligt och snabbt. De skall därvid följa vad parterna har bestämt, om det inte finns något hinder mot det.

22 § Parterna bestämmer platsen för förfarandet. Annars bestämmer skiljemännen platsen för förfarandet.

Skiljemännen får hålla sammanträde på annan plats i Sverige eller utomlands om inte parterna har bestämt något annat.

23 § Den part som begär skiljedom skall inom den tid som skiljemännen bestämmer ange sina yrkanden i den fråga som har uppgetts i begäran om skiljedom och de omständigheter som parten åberopar till stöd för dem. Motparten skall därefter inom den tid som skiljemännen bestämmer ange sin inställning till yrkandena och de omständigheter som motparten åberopar till stöd för den.

Den part som begär skiljedom får framställa nya yrkanden och motparten egna yrkanden, om yrkandena omfattas av skiljeavtalet och skiljemännen inte med hänsyn till den tidpunkt då de framställs eller andra omständigheter anser det olämpligt att de prövas. Under samma förutsättningar får var och en av parterna under skiljeförfarandet ändra eller komplettera tidigare framställda yrkanden och åberopa nya omständigheter till stöd för sin talan.

Första och andra styckena gäller inte om parterna har bestämt något annat.

24 § Skiljemännen skall ge parterna tillfälle att i all behövlig omfattning utföra sin talan skriftligt eller muntligt. Inför avgörandet av en till skiljemännen överlämnad fråga skall muntlig förhandling hållas, om en part begär det.

En part skall ges möjlighet att ta del av alla handlingar och allt annat material som rör tvisten och som tillförs skiljemännen från motparten eller någon annan.

Om en part utan giltigt skäl uteblir från en förhandling eller låter bli att i något annat hänseende iaktta ett föreläggande av skiljemännen, är detta inte hinder mot att handläggningen fortsätter och att tvisten avgörs på det material som finns.

25 § Parterna skall svara för bevisningen. Skiljemännen får dock utse sakkunniga, om inte båda parterna motsätter sig detta.

Skiljemännen får avvisa erbjuden bevisning, om den uppenbart saknar betydelse i tvisten eller om det är motiverat med hänsyn till den tidpunkt då bevisningen åberopas.

Skiljemännen får inte ta upp ed eller sanningsförsäkran. De får inte heller förelägga vite eller annars använda tvångsmedel för att skaffa in begärd bevisning.

26 § Om en part vill att ett vittne eller en sakkunnig skall höras under ed eller en part höras under sanningsförsäkran, får parten efter tillstånd av skiljemännen göra ansökan om det hos tingsrätten. Detsamma gäller om en part vill att det skall föreläggas en part eller någon annan att som bevis tillhandahålla en skriftlig handling eller ett föremål. Anser skiljemännen att åtgärden är befogad med hänsyn till utredningen, skall de lämna tillstånd till ansökan. Finns det lagliga förutsättningar för åtgärden, skall tingsrätten bifalla ansökan.

Reglerna i rättegångsbalken om bevisupptagning utom huvudförhandling gäller för en sådan åtgärd. Skiljemännen skall kallas till förhöret och ges tillfälle att ställa frågor. Om en skiljeman uteblir från förhöret utgör detta inte hinder för att förhöret genomförs.

Skiljedomen

27 § De frågor som har lämnats till skiljemännen avgörs genom skiljedom. Avslutar skiljemännen skiljeförfarandet utan att avgöra dessa frågor sker det också genom skiljedom.

Om parterna förlikas får skiljemännen på deras begäran stadfästa förlikningen i en skiljedom.

Andra avgöranden, som inte tas in i en skiljedom, betecknas beslut.

Skiljemännens uppdrag anses slutfört när de har meddelat slutlig skiljedom, om inte annat följer av 32 eller 35 §.

28 § Återkallar ena parten ett yrkande skall skiljemännen avskriva tvisten i denna del om inte motparten begär att skiljemännen skall pröva yrkandet.

29 § En del av tvisten eller en viss fråga av betydelse för tvistens bedömning får avgöras genom särskild skiljedom, om inte båda parterna motsätter sig det. En fordran som åberopas till kvittning skall dock prövas i samma skiljedom som huvudfordringen.

Har en part helt eller delvis medgett ett yrkande får särskild skiljedom meddelas över det som har medgetts.

Om inte parterna har överenskommit något annat får skiljemännen på begäran av en part bestämma att motparten under förfarandets gång skall vidta en viss åtgärd för att säkerställa det anspråk som skall prövas av skiljemännen. Skiljemännen får föreskriva att den part som begär åtgärden skall ställa skälig säkerhet för den skada som kan tillfogas motparten genom åtgärden.

30 § Om en skiljeman utan giltigt skäl låter bli att delta i skiljenämndens prövning av en fråga, är detta inte något hinder mot att övriga skiljemän avgör frågan.

Har parterna inte bestämt något annat, skall som skiljenämndens mening gälla den mening som flertalet av de skiljemän som deltar i avgörandet enas om. Uppnås inte majoritet för någon mening, skall den mening gälla som ordföranden företräder.

31 § En skiljedom skall vara skriftlig och undertecknas av skiljemännen. Det är tillräckligt att domen är undertecknad av flertalet skiljemän om orsaken till att inte samtliga skiljemän undertecknat skiljedomen är angiven i denna. Parterna får bestämma att skiljenämndens ordförande ensam undertecknar skiljedomen.

I skiljedomen skall dagen för dess meddelande och platsen för skiljeförfarandet anges.

Skiljedomen skall genast tillställas parterna.

32 § Om skiljemännen finner att en skiljedom innehåller någon uppenbar oriktighet till följd av skiljemännens eller någon annans skrivfel, räknepel eller liknande förbiseende eller om skiljemännen av förbiseende inte har avgjort en fråga som skulle ha behandlats i skiljedomen, får de inom trettio dagar från dagen för skiljedomens meddelande besluta om rättelse eller komplettera domen. De får också rätta eller komplettera en skiljedom eller tolka domslutet i en skiljedom om någon av parterna begär det inom trettio dagar från det att parten har fått del av domen.

Om skiljemännen på någon av parternas begäran beslutar om rättelse eller om tolkning av domslutet i en skiljedom, skall det ske inom trettio dagar från det att skiljemännen tog emot en parts begäran om det. Om skiljemännen beslutar att komplettera domen, skall det ske inom sextio dagar.

Innan skiljemännen fattar ett beslut enligt denna paragraf, bör parterna ges tillfälle att yttra sig över åtgärden.

Skiljedoms ogiltighet och upphävande av skiljedom

33 § En skiljedom är ogiltig

1. om den innefattar prövning av en fråga som enligt svensk lag inte får avgöras av skiljemän,
2. om den eller det sätt på vilket den tillkommit är uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen i Sverige, eller
3. om den inte uppfyller föreskrifterna om skriftlighet och undertecknande i 31 § första stycket.

Ogiltigheten kan gälla en viss del av skiljedomen.

34 § En skiljedom som inte kan angripas enligt 36 § skall efter klander helt eller delvis upphävas på talan av en part

1. om den inte omfattas av ett giltigt skiljeavtal mellan parterna,
2. om skiljemännen har meddelat dom efter utgången av den tid som parterna bestämt eller om de annars har överskridit sitt uppdrag,
3. om skiljeförfarande enligt 47 § inte borde ha ägt rum i Sverige,
4. om en skiljeman har utsetts i strid med parternas överenskommelse eller denna lag,
5. om en skiljeman på grund av någon omständighet som anges i 7 eller 8 § har varit obehörig, eller
6. om det annars, utan partens vållande, i handläggningen har förekommit något fel som sannolikt har inverkat på utgången.

En part har inte rätt att åberopa en omständighet som han genom att delta i förfarandet utan invändning eller på annat sätt får anses ha avstått från att göra gällande. Enbart genom att parten har utsett skiljeman skall han inte anses ha godtagit skiljemännens behörighet att avgöra den hänskjutna frågan. Att en part kan ha förlorat rätten enligt första stycket 5 att åberopa en omständighet som anges i 8 § följer av 10 och 11 §§.

Talan skall väckas inom tre månader från den dag då parten fick del av skiljedomen. En part får efter fristens utgång inte åberopa en ny klandergrund till stöd för sin talan.

35 § En domstol får under viss tid skjuta upp ett mål om en skiljedoms ogiltighet eller om upphävande av en skiljedom för att ge skiljemännen tillfälle att återuppta skiljeförfarandet eller vidta någon annan åtgärd som enligt skiljemännens mening undanröjer grunden för ogiltigheten eller upphävandet, om

1. domstolen har funnit att talan i målet skall bifallas och ena parten har begärt uppskov, eller
2. båda parter har begärt uppskov.

Meddelar skiljemännen en ny skiljedom, får en part inom den tid som domstolen bestämmer utan stämningsansökan klandra skiljedomen i den mån det föranleds av det återupptagna förfarandet eller av en ändring av den första skiljedomen.

Fortsatt huvudförhandling får oberoende av 43 kap. 11 § andra stycket rättegångsbalken hållas även om uppskovstiden uppgår till mer än femton dagar.

36 § En skiljedom som innebär att skiljemännen avslutat förfarandet utan att pröva de frågor som lämnats till avgörande av dem får helt eller delvis ändras på talan av en part. Talan skall väckas inom tre månader från den dag då parten fick del av domen. Skiljedomen skall innehålla en tydlig hänvisning om vad en part som vill angripa domen skall göra.

En talan enligt första stycket mot ett beslut i en fråga som avses i 42 § är tillåten endast om skiljedomen innebär att skiljemännen har ansett sig vara obehöriga att pröva tvisten. Om skiljedomen innebär något annat, får en part som vill angripa beslutet klandra skiljedomen enligt bestämmelserna i 34 §.

Skiljedomskostnaderna

37 § Parterna skall solidariskt betala skälig ersättning till skiljemännen för arbete och utlägg. Har skiljemännen i skiljedomen förklarat att de är obehöriga att pröva tvisten, är dock den part som inte begärde skiljedom betalningsansvarig endast i den mån det föranleds av särskilda omständigheter.

Skiljemännen får i en slutlig skiljedom förplikta parterna att betala ersättningen till dem samt ränta från den dag som infaller en månad efter den dag då skiljedomen meddelades. Ersättningen skall anges särskilt för varje skiljeman.

38 § Skiljemännen får begära säkerhet för ersättningen. De får fastställa särskilda säkerheter för skilda yrkanden. Har en part inte inom den tid som skiljemännen bestämt ställt sin andel av begärd säkerhet, får motparten ställa hela säkerheten. Ställs inte begärd säkerhet, får skiljemännen helt eller delvis avsluta förfarandet.

Skiljemännen får under förfarandet besluta att ta säkerheten i anspråk för att täcka utlägg. Sedan skiljemännens ersättning har bestämts i en slutlig skiljedom och domen i den delen har blivit verkställbar, får skiljemännen tillgodogöra sig betalning ur säkerheten samt avkastningen av denna, om parterna inte fullgör sin betalningsskyldighet enligt domen.

39 § Bestämmelserna i 37 och 38 §§ gäller inte om något annat har bestämts av parterna gemensamt på ett sätt som är bindande för skiljemännen.

Avtal om ersättningen till skiljemännen som inte träffas med parterna gemensamt är ogiltiga. Har ena parten ställt hela säkerheten, får parten dock ensam medge att skiljemännen tar säkerheten i anspråk för att täcka ersättning för utfört arbete.

40 § Skiljemännen får inte hålla inne skiljedomen i avvaktan på att ersättningen till dem betalas.

41 § En part eller en skiljeman får hos tingsrätten föra talan mot skiljedomen om ersättning till skiljemännen. Talan skall väckas av en part inom tre månader från den dag då parten fick del av domen och av en skiljeman inom samma tid från skiljedomens meddelande. Skiljedomen

skall innehålla en tydlig hänvisning om vad en part som vill föra talan mot domen i denna del skall göra.

Prop. 1998/99:35
Bilaga 6

Dom, varigenom ersättningen till en skiljeman sätts ned, gäller även för den part som inte fört talan.

42 § Om inte parterna har överenskommit något annat, får skiljemännen på begäran av en part förplikta motparten att betala ersättning för partens kostnader och bestämma hur ersättningen till skiljemännen slutligt skall fördelas mellan parterna. Skiljemännens förordnande får även omfatta ränta, om parten har yrkat det.

Forumfrågor och talefrister

43 § Talan mot en skiljedom enligt 33, 34 och 36 §§ tas upp av hovrätten inom vars domkrets skiljeförfarandet har ägt rum. Är platsen för skiljeförfarandet inte angiven i skiljedomen får talan väckas hos Svea hovrätt.

Hovrättens avgörande får inte överklagas. Hovrätten får dock tillåta att avgörandet överklagas, om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen.

Talan beträffande ersättningen till en skiljeman tas upp av tingsrätten på platsen för skiljeförfarandet. Är platsen för skiljeförfarandet inte angiven i skiljedomen får talan väckas hos Stockholms tingsrätt.

44 § Ansökningsärenden om att utse en skiljeman eller att skilja en skiljeman från uppdraget tas upp av tingsrätten i den ort där någon av parterna har sitt hemvist eller av tingsrätten på platsen för skiljeförfarandet. Ansökan får även tas upp av Stockholms tingsrätt. Motparten skall om möjligt ges tillfälle att yttra sig innan ansökan bifalls. Avser ansökan en skiljemans skiljande från uppdraget bör även skiljemannen höras.

Ansökan om bevisupptagning enligt 26 § tas upp av den tingsrätt som skiljemännen har bestämt. Saknas ett sådant beslut tas ansökan upp av Stockholms tingsrätt.

Har tingsrätten bifallit en ansökan om att utse en skiljeman eller att skilja en skiljeman från uppdraget, får beslutet inte överklagas. Inte heller annars får tingsrättens avgörande enligt 10 § tredje stycket överklagas.

45 § Skall enligt lag eller avtal en parts talan väckas inom viss tid men omfattas talan av ett skiljeavtal, skall parten inom den angivna tiden begära skiljedom enligt 19 §.

Har skiljedom begärts i rätt tid men avslutas skiljeförfarandet utan att den fråga som lämnats till skiljemännen rättskraftigt avgörs och beror detta inte på partens vållande, skall talan anses väckt i rätt tid, om parten begär skiljedom eller väcker talan vid domstol inom trettio dagar från den dag då parten fick del av skiljedomen eller, om skiljedomen blivit upphävd eller förklarad ogiltig, från det att domen härom vunnit laga kraft.

46 § Denna lag tillämpas på skiljeförfaranden som äger rum i Sverige även om tvisten har internationell anknytning.

47 § Ett skiljeförfarande enligt denna lag får inledas i Sverige, om skiljeavtalet innebär att förfarandet skall äga rum i Sverige eller skiljemännen eller ett skiljedomsinstitut i enlighet med avtalet har bestämt att förfarandet skall äga rum i Sverige eller motparten annars samtycker till det.

Ett skiljeförfarande enligt denna lag får också inledas i Sverige mot en part som har hemvist här eller annars skulle kunna sökas i tvisten vid svensk domstol, om inte skiljeavtalet innebär att förfarandet skall äga rum utomlands.

I andra fall får skiljeförfaranden enligt denna lag inte äga rum i Sverige.

48 § Har ett skiljeavtal internationell anknytning, skall den lag som parterna kommit överens om tillämpas på avtalet. Har parterna inte träffat någon sådan överenskommelse tillämpas lagen i det land där förfarandet med stöd av parternas avtal har ägt rum eller skall äga rum.

Första stycket tillämpas inte på frågan, huruvida en part var behörig att ingå skiljeavtalet eller var behörigen företrädd.

49 § Skall utländsk rätt tillämpas på skiljeavtalet gäller 4 § beträffande ett anspråk som omfattas av avtalet, utom när

1. avtalet enligt tillämplig lag är ogiltigt, utan verkan eller ogenomförbart, eller
2. tvisten enligt svensk lag inte får avgöras av skiljemän.

Att en domstol utan hinder av skiljeavtalet kan meddela sådana beslut om säkerhetsåtgärder som domstolen enligt lag är behörig att meddela framgår av 4 § tredje stycket.

50 § Vad som sägs i 26 och 44 §§ om bevisupptagning under skiljeförfarande i Sverige gäller även beträffande skiljeförfaranden som äger rum utomlands, om förfarandet grundar sig på ett skiljeavtal och den fråga som lämnats till skiljemännen enligt svensk lag får avgöras av skiljemän.

51 § Har inte någon av parterna hemvist eller driftställe i Sverige, får de i ett kommersiellt förhållande genom en uttrycklig skriftlig överenskommelse utesluta eller begränsa tillämpligheten av de grunder för upphävande av en skiljedom som anges i 34 §.

En skiljedom som omfattas av en sådan överenskommelse erkänns och verkställs i Sverige enligt de regler som gäller för en utländsk skiljedom.

Erkännande och verkställighet av utländsk skiljedom m.m.

52 § En skiljedom som meddelas utomlands anses som utländsk.

Vid tillämpning av denna lag anses en skiljedom vara meddelad i det land där platsen för förfarandet är belägen.

53 § En utländsk skiljedom som grundar sig på ett skiljeavtal erkänns och verkställs i Sverige, om inte annat följer av 54–60 §§.

Prop. 1998/99:35
Bilaga 6

54 § En utländsk skiljedom erkänns och verkställs inte i Sverige, om den part mot vilken skiljedomen åberopas visar

1. att parterna enligt tillämplig lag saknade behörighet att ingå skiljeavtalet eller inte var behörigen företrädare eller att skiljeavtalet är ogiltigt enligt den lag som enligt parternas överenskommelse skall tillämpas eller, i avsaknad av varje anvisning i sådant hänseende, enligt lagen i det land där skiljedomen har meddelats,

2. att den part, mot vilken skiljedomen åberopas, inte i vederbörlig ordning har underrättats om tillsättandet av skiljeman eller om skiljeförfarandet eller av annan orsak inte varit i stånd att utföra sin talan,

3. att skiljedomen behandlar en tvist som inte avsetts med eller omfattas av parternas begäran om skiljedom, eller att skiljedomen innehåller beslut i en fråga som faller utanför skiljeavtalet, dock skall, om beslut i en fråga som omfattas av uppdraget kan skiljas från beslut som faller utanför uppdraget, den del av skiljedomen som omfattas av uppdraget erkännas och verkställas,

4. att skiljenämndens tillsättande eller dess sammansättning eller skiljeförfarandet strider mot vad parterna avtalat eller, om avtal om detta saknas, mot lagen i det land där förfarandet har ägt rum, eller

5. att skiljedomen ännu inte blivit bindande för parterna eller att den undanröjts eller dess verkställighet skjutits upp av behörig myndighet i det land där den meddelats eller enligt vars lag den meddelats.

55 § En utländsk skiljedom erkänns och verkställs inte heller, om domstolen finner

1. att skiljedomen innefattar prövning av en fråga, som enligt svensk lag inte får avgöras av skiljemän, eller

2. att det skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen i Sverige att erkänna eller verkställa skiljedomen.

56 § Ansökan om verkställighet av en utländsk skiljedom görs hos Svea hovrätt.

Till ansökan skall skiljedomen fogas i original eller styrkt kopia. Om hovrätten inte bestämmer annat skall även en styrkt översättning av hela domen till svenska språket ges in.

57 § Ansökan om verkställighet får inte bifallas utan att motparten har getts tillfälle att yttra sig.

58 § Invänder motparten att skiljeavtal inte träffats, skall sökanden ge in skiljeavtalet i original eller styrkt kopia samt styrkt översättning till svenska språket, eller på annat sätt visa att skiljeavtal ingåtts.

Invänder motparten att framställning gjorts om undanröjande av skiljedomen eller om uppskov med dess verkställighet hos myndighet som avses i 54 § 5, får hovrätten skjuta upp avgörandet samt, om sökanden

begär det, ålägga motparten att ställa skälig säkerhet vid påföljd att beslut om verkställighet annars kan komma att meddelas.

Prop. 1998/99:35
Bilaga 6

59 § Bifaller hovrätten ansökan, verkställs skiljedomen som en svensk domstols lagakraftgäande dom, om inte Högsta domstolen efter överklagande av hovrättens beslut bestämmer något annat.

60 § Har en säkerhetsåtgärd enligt 15 kap. rättegångsbalken beviljats, skall vid tillämpning av 7 § samma kapitel med talans väckande jämföras en begäran om skiljedom utomlands som kan leda till en skiljedom som erkänns och kan verkställas här.

Sedan ansökan om verkställighet av en utländsk skiljedom gjorts ankommer det på hovrätten att pröva en begäran om säkerhetsåtgärd eller om upphävande av ett sådant beslut.

1. Denna lag träder i kraft den 1 april 1999, då lagen (1929:145) om skiljemän och lagen (1929:147) om utländska skiljeavtal och skiljedomar upphör att gälla.

2. Äldre bestämmelser tillämpas i fråga om skiljeförfaranden där begäran om skiljedom har skett före ikraftträdandet och beträffande ansökningar om verkställighet av utländska skiljedomar som gjorts före ikraftträdandet.

3. Har ett skiljeavtal slutits före ikraftträdandet, gäller 18 § andra stycket, 21 § första stycket 1 och 26 § andra och tredje styckena lagen (1929:145) om skiljemän fortfarande, såvitt avser tid för meddelande av skiljedom, i förfaranden där skiljedom har begärts inom två år från den nya lagens ikraftträdande.

4. Parterna kan i fall som anges i 2 och 3 bestämma att endast den nya lagen skall gälla.

5. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till lagen (1929:145) om skiljemän, tillämpas i stället den nya lagen.

2 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Prop. 1998/99:35
Bilaga 6

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken

dels att 10 kap. 18 § skall ha följande lydelse,

dels att det i balken skall införas en ny paragraf, 10 kap. 17 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 kap.

17 a §

I lagen (1999:000) om skiljeförfarande finns särskilda bestämmelser om hinder mot rättegång. Dessa skall beaktas endast efter invändning av en part.

18 §

Är rätten av annan grund än i 17 § sägs obehörig att upptaga tvist, som där väckes, skall tvisten dock anses väckt vid rätt domstol, om ej svaranden i rätt tid gjort invändning om domstolens behörighet eller uteblivit från första inställelsen eller, då förberedelsen är skriftlig, underlåtit att inkomma med svaromål. Har svaranden uteblivit eller underlåtit att inkomma med svaromål, skall kärandens uppgift om de omständigheter, som betinga domstolens behörighet, tagas för god, om svaranden erhållit del därav och anledning ej förekommer, att den är oriktig.

Är rätten av annan grund än i 17 eller 17 a § sägs obehörig att upptaga tvist, som där väckes, skall tvisten dock anses väckt vid rätt domstol, om ej svaranden i rätt tid gjort invändning om domstolens behörighet eller uteblivit från första inställelsen eller, då förberedelsen är skriftlig, underlåtit att inkomma med svaromål. Har svaranden uteblivit eller underlåtit att inkomma med svaromål, skall kärandens uppgift om de omständigheter, som betinga domstolens behörighet, tagas för god, om svaranden erhållit del därav och anledning ej förekommer, att den är oriktig.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1999.

3 Förslag till lag om ändring i utsökningsbalken

Prop. 1998/99:35
Bilaga 6

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 24 §, 3 kap. 15–18 §§ och 18 kap. 5 § utsökningsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

24 §⁸

Har enligt 4 kap. 20, 21 eller 22 § eller 13 kap. 7 § andra stycket föreläggande meddelats att väcka talan vid domstol, skall tvisten prövas av en tingsrätt i den region där kronofogdemyndigheten finns, om ej annat följer av andra stycket.

Om föreläggande har meddelats enligt 4 kap. 20, 21, 22 eller 26 § i fall då tvisten rör egendom som avses i 10 kap. 10 eller 12 § rättegångsbalken, gäller om domstols behörighet vad som sägs där.

Har föreläggande meddelats enligt 4 kap. 23 § första stycket eller 9 kap. 11 § tredje stycket, gäller om domstols behörighet vad som i allmänhet är föreskrivet därom. I fall som avses i 4 kap. 23 § andra stycket skall tvisten prövas, när fråga är om pantbrev i fastighet, av den tingsrätt som anges i 10 kap. 10 § rättegångsbalken och annars av en tingsrätt i det län där kronofogdemyndigheten finns.

Har ett föreläggande meddelats enligt 3 kap. 16 § gäller om domstols behörighet vad som sägs i 43 § lagen (1999:000) om skiljeförfarande.

I föreläggande skall anges vid vilken domstol talan i första hand bör väckas.

3 kap.

15 §

Skiljedom som grundas på skiljeavtal får verkställas, om

1. skiljeavtalet *ej* innehåller förbehåll om rätt för part att *klandra domen*,

2. *omständighet ej föreligger som gör domen ogiltig, även om talan ej förs mot domen, och*

3. *det ej heller görs sannolikt att domen kan hävas enligt 21 § lagen (1929:145) om skiljemän*

1. skiljeavtalet *inte* innehåller *något* förbehåll om rätt för part att *föra talan mot domen eller, när ett sådant förbehåll finns, tiden för parts talan har gått ut utan att talan har förts, och*

2. *domen uppfyller föreskrifterna om skriftlighet och undertecknande i 31 § första stycket lagen (1999:000) om skiljeförfarande.*

⁸ Senaste lydelse 1996:1438.

I fråga om ersättning till skiljeman får skiljedomen verkställas, om *tiden för parts talan mot domen i denna del har gått till ända utan att sådan talan har väckts och det ej föreligger omständighet som avses i första stycket 2.*

I fråga om ersättning till skiljeman får skiljedomen verkställas, om

1. tiden för parts talan mot domen i denna del har gått ut utan att talan har väckts och

2. domen uppfyller föreskrifterna om skriftlighet och undertecknande i 31 § första stycket lagen (1999:000) om skiljeförfarande.

Svaranden skall alltid ges tillfälle att yttra sig innan verkställighet sker.

Om verkställighet av en skiljedom som omfattas av en sådan överenskommelse om inskränkning i parternas rätt att föra talan mot skiljedomen som anges i 51 § lagen (1999:000) om skiljeförfarande gäller vad som föreskrivs där.

16 §

Finns det anledning att anta att en skiljedom som enligt 15 § får verkställas är ogiltig och pågår inte redan rättegång om detta, skall kronofogdemyndigheten förelägga sökanden att inom en månad från det att föreläggandet delgavs sökanden väcka talan i saken mot svaranden.

16 §

Bestämmelserna i 15 § första stycket 2 och 3 samt andra stycket tillämpas också på skiljedom som, utan att skiljeavtal föreligger, med stöd av bestämmelse i lag har meddelats enligt lagen (1929:145) om skiljemän.

17 §

Bestämmelserna i 15 och 16 §§ gäller i tillämpliga delar en skiljedom som, utan att skiljeavtal föreligger, med stöd av bestämmelse i lag har meddelats med tillämpning av lagen (1999:000) om skiljeförfarande.

17 §

Möter ej på grund av bestämmelserna i 15 eller 16 § hinder mot verkställighet av skiljedom, skall kronofogdemyndigheten meddela särskilt beslut härom. Innan sådant beslut meddelas, skall svaranden beredas tillfälle att yttra sig.

18 §

Sedan beslut som avses i 17 § har meddelats, verkställs skiljedomens såsom lagakraftägande dom, om ej annat förordnas av domstol där talan mot skiljedomens är anhängig.

Finns inte på grund av bestämmelserna i 15 eller 17 § hinder mot verkställighet av skiljedomens, verkställs den som lagakraftägande dom, om inte annat förordnas av den domstol där talan mot skiljedomens förs.

Har sökanden förelagts att väcka talan enligt 16 § får skiljedomens dock verkställas endast i fall och under villkor som gäller för icke lagakraftägande underrettsdomar. Sedan talan om skiljedomens giltighet väckts av sökanden eller svaranden får domstolen bestämma om verkställigheten. Väcks inte talan inom den angivna tiden eller avslutas målet utan prövning i sak skall vid tillämpning av 22 § anses som om skiljedomens hade upphävts.

18 kap.

5 §⁹

Följande beslut får inte överklagas:

1. ett beslut genom vilket begäran om rättelse av utmätning enligt 4 kap. 33 eller 34 § eller av kvarstad för fordran enligt 16 kap. 13 § har lämnats utan bifall,
2. ett beslut genom vilket en rättighet inte har förbehållits enligt 12 kap. 33 § andra stycket,
3. ett beslut genom vilket en förrättningsman har förklarats jävig,
4. ett beslut i en fråga som avses i 17 kap. 4 § första stycket,
5. ett beslut i en sådan fråga om verkställighet av en skiljedom som avses i 3 kap. 16 §.

⁹ Senaste lydelse 1994:1983.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 april 1999.
 2. Äldre bestämmelser tillämpas beträffande en ansökan om verkställighet som gjorts före ikraftträdandet.

Härigenom föreskrivs att 8 kap. 28 § och 12 kap. 66 § jordabalken skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***8 kap.**28 §¹⁰

Vid jordbruksarrende och bostadsarrende får avtal mellan jordägare och arrendator, att framtida tvist med anledning av arrendeförhållandet skall hänskjutas till avgörande av skiljemän utan förbehåll om rätt för parterna att klandra skiljedomen, *ej* göras gällande i fråga om arrendatorns rätt eller skyldighet att tillträda eller kvarsitta på arrendestället, fastställande av arrendevillkor i fall som avses i 9 kap. 12 eller 13 § eller 10 kap. 6 a § eller bestämmande av ersättning enligt 9 kap. 14 §. I övrigt gäller skiljeavtalet *ej* såvitt därigenom skiljemän utsetts eller bestämmelse meddelats om skiljemännens antal, sättet för deras utseende eller förfarandet vid skiljenämnden. I berörda hänseenden skall lagen (1929:145) om *skiljemän* tillämpas. Vad som sagts nu utgör dock *ej* hinder för att i skiljeavtalet utse arrendenämnden till skiljenämnd eller bestämma *kortare tid för skiljemannaåtgärdens avslutande än den tid om sex månader som anges i nämnda lag.*

Vid jordbruksarrende och bostadsarrende får avtal mellan jordägare och arrendator, att framtida tvist med anledning av arrendeförhållandet skall hänskjutas till avgörande av skiljemän utan förbehåll om rätt för parterna att klandra skiljedomen, *inte* göras gällande i fråga om arrendatorns rätt eller skyldighet att tillträda eller kvarsitta på arrendestället, fastställande av arrendevillkor i fall som avses i 9 kap. 12 eller 13 § eller 10 kap. 6 a § eller bestämmande av ersättning enligt 9 kap. 14 §. I övrigt gäller skiljeavtalet *inte* såvitt därigenom skiljemän utsetts eller bestämmelse meddelats om skiljemännens antal, sättet för deras utseende eller förfarandet vid skiljenämnden. I berörda hänseenden skall lagen (1999:000) om *skiljeförfarande* tillämpas. Vad som sagts nu utgör dock *inte* hinder för att i skiljeavtalet utse arrendenämnden till skiljenämnd eller bestämma *viss tid för meddelande av skiljedom.*

¹⁰ Senaste lydelse 1979:371.

12 kap.
66 §¹¹

Prop. 1998/99:35
Bilaga 6

Avtal mellan hyresvärd och hyresgäst, att framtida tvist med anledning av hyresförhållandet skall hänskjutas till avgörande av skiljemän utan förbehåll om rätt för parterna att klandra skiljedomen, får *ej* göras gällande i fråga om hyresgästens rätt eller skyldighet att tillträda eller behålla lägenheten, fastställande av hyresvillkor i fall som avses i 51, 52 eller 55 §, återbetalning av hyra och fastställande av hyra enligt 55 d § eller bestämmande av ersättning enligt 58 b §. I övrigt gäller skiljeavtalet *ej* såvitt därigenom skiljemän utsetts eller bestämmelse meddelats om skiljemännens antal, sättet för deras utseende eller förfarandet vid skiljenämnden. I berörda hänseenden skall lagen (1929:145) om *skiljemän* tillämpas. Vad som sagts nu utgör dock *ej* hinder för att i skiljeavtalet utse hyresnämnden till skiljenämnd eller bestämma *kortare tid för skiljemannaåtgärdens avslutande än den tid om sex månader som anges i nämnda lag.*

Avtal mellan hyresvärd och hyresgäst, att framtida tvist med anledning av hyresförhållandet skall hänskjutas till avgörande av skiljemän utan förbehåll om rätt för parterna att klandra skiljedomen, får *inte* göras gällande i fråga om hyresgästens rätt eller skyldighet att tillträda eller behålla lägenheten, fastställande av hyresvillkor i fall som avses i 51, 52 eller 55 §, återbetalning av hyra och fastställande av hyra enligt 55 d § eller bestämmande av ersättning enligt 58 b §. I övrigt gäller skiljeavtalet *inte* såvitt därigenom skiljemän utsetts eller bestämmelse meddelats om skiljemännens antal, sättet för deras utseende eller förfarandet vid skiljenämnden. I berörda hänseenden skall lagen (1999:000) om *skiljeförfarande* tillämpas. Vad som sagts nu utgör dock *inte* hinder för att i skiljeavtalet utse hyresnämnden till skiljenämnd eller bestämma *viss tid för meddelande av skiljedomen.*

Denna lag träder i kraft den 1 april 1999.

¹¹ Senaste lydelse 1994:817.

Härigenom föreskrivs att 9 kap. 43 § aktiebolagslagen (1975:1385) skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***9 kap.**43 §¹²

Ett förbehåll i bolagsordningen att tvister mellan bolaget och styrelsen, en styrelseledamot, den verkställande direktören, en likvidator eller en aktieägare skall hänskjutas till skiljemän har samma verkan som ett skiljeavtal.

Om styrelsen begär skiljeförfarande mot bolaget, tillämpas 42 §. Är det fråga om klandertalan av styrelsen mot bolagsstämmans beslut, är rätten till talan inte förlorad enligt 40 § första stycket, om styrelsen inom där angiven tid har kallat till stämma enligt 42 §.

Om bolaget är ett publikt aktiebolag, gäller inte 23 § första stycket och andra stycket första meningen lagen (1929:145) om skiljemän. I stället skall bolaget svara för ersättningen till skiljemännen. Skiljemännen får dock på yrkande av bolaget förplikta bolagets motpart att helt eller delvis ersätta bolaget för dessa kostnader, om det finns särskilda skäl för det.

Om bolaget är ett publikt aktiebolag, skall bolaget svara för ersättningen till skiljemännen. Skiljemännen får dock på yrkande av bolaget förplikta bolagets motpart att helt eller delvis ersätta bolaget för dessa kostnader, om det finns särskilda skäl för det.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1999.

¹² Senaste lydelse 1998:760.

Härigenom föreskrivs att 8 kap. 17 § sekretesslagen (1980:100) skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagna lydelse***8 kap.**
17 §¹³

Sekretess gäller hos domstol i mål eller ärende i domstolens rättsskipande eller rättsvårdande verksamhet för uppgift om myndighets eller enskilda affärs- eller driftförhållanden, om det kan antas att den som uppgiften rör lider avsevärd skada om uppgiften röjs. I mål eller ärenden enligt 13 § tredje stycket, 23 § andra stycket, 60 och 63 §§ konkurrenslagen (1993:20) gäller dock sekretess för uppgift om sådana förhållanden redan om det kan antas att den som uppgiften rör lider skada om uppgiften röjs.

Första stycket tillämpas inte, om annan sekretessbestämmelse till skydd för samma intresse är tillämplig på uppgiften och innebär att sekretess inte skall gälla.

För uppgifter som avses i första stycket och som lämnas vid ett förhör enligt 26 § lagen (1999:000) om skiljeförfarande gäller sekretess hos domstol om en part begär det och det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den som uppgiften rör lider skada.

I fråga om uppgift i allmän handling gäller sekretessen i högst tjugo år.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1999.

¹³ Senaste lydelse 1998:650.

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 6 § konkurslagen (1987:672) skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***2 kap.**6 §¹⁴

Har en borgenärs fordran fastställts av domstol eller av kronofogdemyndighet med stöd av lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning, skall detta godtas som stöd för behörighet att begära gäldenären i konkurs, även om avgörandet inte har vunnit laga kraft. Detta gäller dock inte, om en domstol har förordnat att avgörandet inte får verkställas.

En fordran som har fastställts genom skiljedom skall också godtas, om skiljedomen får verkställas enligt 3 kap. 15 eller 16 § utsökningsbalken och en domstol inte har meddelat ett sådant förordnande som avses i 18 § i samma kapitel.

I andra fall än de som avses i första och andra styckena skall borgenären styrka sin behörighet att begära gäldenären i konkurs.

En fordran som har fastställts genom *en giltig* skiljedom skall också godtas, om skiljedomen får verkställas enligt 3 kap. 15 eller 17 § utsökningsbalken och en domstol inte *efter talan mot skiljedomen har bestämt annat*.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1999.

¹⁴ Senaste lydelse 1991:857.

Härigenom föreskrivs att 33 och 38 §§ lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

33 §

Om svaranden i ett mål om *betalningsföreläggande* eller *vanlig handräckning* bestrider ansökningen i rätt tid, skall sökanden genast underrättas om det. Om sökanden vill vidhålla sitt yrkande, kan han begära att målet eller, om bestridandet avser endast en del av yrkandet, målet i den bestridda delen skall överlämnas till tingsrätt.

Underrättelse enligt första stycket skall innehålla upplysning om vad som sägs där samt i 34, 35 och 37 §§.

En invändning om skiljeavtal skall behandlas som ett bestridande.

38 §

Om det behövs, skall sökanden få tillfälle att yttra sig över vad svaranden har anfört i bestridandet. Begär sökanden ersättning för kostnader som uppkommit efter ansökningen, skall han ange detta i ett sådant yttrande.

Kronofogdemyndigheten får inte förordna om ytterligare skriftväxling i målet.

En invändning om skiljeavtal hindrar inte att ansökningen prövas.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1999.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1998-10-22

Närvarande: f.d. justitierådet Staffan Vängby, justitierådet Gertrud Lennander, regeringsrådet Kjerstin Nordborg.

Enligt en lagrådsremiss den 1 oktober 1998 (Justitiedepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om skiljeförfarande,
2. lag om ändring i rättegångsbalken,
3. lag om ändring i utsökningsbalken,
4. lag om ändring i jordabalken,
5. lag om ändring i aktiebolagslagen (1975:1385),
6. lag om ändring i sekretesslagen (1980:100),
7. lag om ändring i konkurslagen (1987:672),
8. lag om ändring i lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av kanslirådet Johan Kvart.

Förslagen föranleder följande yttrande av Lagrådet:

Det måste hälsas med tillfredsställelse att förslag nu läggs fram till en ny lag om skiljeförfarande. Skiljemannalagen har sedan länge varit mogen för en översyn. Sverige har en framskjuten plats bland stater dit parter förlägger sina skiljetvister i kommersiella förhållanden med internationell anknytning. Det är då av vikt – även om parterna ofta i den enskilda tvisten hänvisar till ett skiljedomsinstitutets reglemente – att den svenska skiljedomslagstiftningen är så utformad att den utgör en god grund för ett effektivt skiljedomsväsende som kan tillvinna sig internationella parter förtroende.

Det remitterade förslaget har också fått en sådan utformning i fråga om sakligt innehåll och begriplighet att lagen bör kunna fylla det angivna syftet. Genom att vid utarbetandet UNCITRAL:s modellag fått tjäna till ledning för innehållet i ett stort antal enskilda bestämmelser kommer också parter med internationell anknytning att lätt känna igen regleringen i den nya lagen. Förslagets förtjänster torde inte minst kunna tillskrivas den höga kvalitén på det utredningsarbete som ligger till grund för förslaget.

Grundläggande för den nya lagen är och måste vara respekten för partsautonomin. Denna medför att man på många punkter har att göra ett val mellan att helt överlämna frågor till parternas och skiljemännens bedömande eller införa uttryckliga men i så fall dispositiva bestämmelser. Frågorna är sådana att det i allmänhet inte går att ge något oomtvistligt svar på om de bör regleras eller ej. Lagrådets uppfattning är att de val som träffats i det remitterade förslaget nästan alltid framstår som rimliga.

Till lagförslagen har också knutits – såväl i den allmänna motiveringen som i författningskommentaren – utförliga synpunkter på hur de föreslagna bestämmelserna skall tolkas. I regel är dessa väl genomtänkta och kan tjäna till god ledning för skiljemän, domstolar och andra som

kommer att tillämpa lagen. Undantagsvis kan uttalandena ifrågasättas. Lagrådet går dock i allmänhet inte in på sådana frågor utan dessa får som alltid när det gäller användningen av förarbetsuttalanden lämnas till rättstillämpningen.

Prop. 1998/99:35
Bilaga 7

Förslaget till lag om skiljeförfarande

1 §

I andra stycket anges, att parterna får låta skiljemännen fylla ut avtal utöver vad som följer av tolkning av avtal. Med uttrycket ”fylla ut” avses inte utfyllning i vanlig mening, utan något som går utöver vad som följer av allmänna regler; begreppet avtalstolkning ges den vidsträckta innebörd som innefattar både tolkning i inskränkt bemärkelse och utfyllning (motiven avsnitt 5.3). Enligt Lagrådets mening blir under sådana omständigheter lokutionen ”fylla ut” förvillande. Lagrådet föreslår i stället ordet ”komplettera”, vilket används som synonym till utfyllning (se t.ex. Adlercreutz, Avtalsrätt II, 4 uppl. 1996, s. 10-12), men saknar terminologisk belastning.

En av de föreslagna bestämmelser vars existensberättigande man skulle kunna ifrågasätta återfinns i paragrafens tredje stycke, vari föreskrivs att skiljemän får pröva konkurrensrättens civilrättsliga verkningar mellan parterna. Bakgrunden till tveksamheten är att det inte är klart hur det förhåller sig med frågan vare sig i de svenska domstolarnas prövning av tvistemål eller – tills vidare – enligt EG-domstolens bedömning. För en utomstående betraktare kan det synas som om frågan har övervägande teoretiskt intresse. Det har emellertid sagts att det finns ett stort praktiskt behov av att låta skiljemän fullt ut pröva konkurrensrättens civilrättsliga verkningar. Med hänsyn härtill vill Lagrådet inte motsätta sig den föreslagna bestämmelsen.

2 §

Enligt första stycket tredje meningen i paragrafen får, när frågan om skiljemännens behörighet prövas av domstol, skiljemännen fortsätta skiljeförfarandet i avvaktan på domstolens avgörande. Skulle skiljemännen dessutom meddela skiljedom kunde det uppstå problem med en klandertalan, som kanske måste avvisas på grund av lis pendens med hänsyn till den första processen. Detta bör undvikas. Lagrådet förordar att meningen ges följande lydelse: ”Skiljemännen får i avvaktan på domstolens avgörande fortsätta skiljeförfarandet, dock utan att meddela skiljedom.”

10 §

Enligt tredje stycket tredje meningen får skiljemännen, i avvaktan på tingsrättens avgörande i en rättegång om en jävsfråga, fortsätta handläggningen. I överensstämmelse med vad som sägs under 2 § förordar Lagrådet att meningen ges följande lydelse: ”Skiljemännen får i avvaktan på tingsrättens avgörande fortsätta skiljeförfarandet, dock utan att meddela skiljedom.”

15 §

Enligt andra stycket första meningen skall tingsrätten utse skiljeman, om det inte görs av någon annan än en part eller skiljemän, ”inom trettio dagar från en uppmaning att utse skiljeman”. Motsvarande gäller enligt andra meningen, när en skiljeman skall utses av parterna gemensamt, om de inte enats inom trettio dagar från det att frågan väcktes genom att den ena parten mottagit en underrättelse från motparten. Medan det beträffande det andra fallet klart framgår av lagtexten att parten skall ha mottagit underrättelsen sägs det i författningskommentaren beträffande det första fallet att det är tillräckligt att ett allvarligt försök gjorts att nå den som skall utse skiljeman. Å andra sidan sägs det att en orsak till att ett val inte kommer till stånd kan vara att det angivna organet inte existerar. Av lagtexten bör framgå att tidsfristen räknas från den tidpunkt då uppmaningen gjorts, förslagsvis genom följande lydelse: ” ... inom trettio dagar från det att en part som önskar att skiljeman utses uppmanat den som skall utse skiljeman att göra det, ”. Det fallet att det avsedda organet inte existerar torde kunna lämnas därhän. Av bestämmelsen bör kunna slutas att parten i så fall omedelbart kan vända sig till tingsrätten.

16 §

När ny skiljeman skall utses i stället för en tidigare tillämpas enligt tredje meningen 14 och 15 §§. Denna hänvisning gör det dock inte tydligt inom vilken tidsfrist den påkallande parten, för vilken ingen tidsfrist gäller enligt 14 §, skall utse skiljemannen. Avsikten torde vara att så skall ske inom trettio dagar från det att han fått kännedom om att ny skiljeman skall utses. Sista meningen kan därför ges följande lydelse. ”Tiden för att utse ny skiljeman är även för den part som begärt skiljedomen trettio dagar och räknas för alla från det att den som skall utse skiljemannen har fått kännedom om det.”

19 §

Andra stycket 2 skulle bli mer lättläst om punkten gavs lydelsen ”uppgift om den fråga som omfattas av skiljeavtalet och som skiljemännen skall pröva”.

24 §

Enligt första stycket andra meningen i paragrafen skall inför avgörandet av en till skiljenämnden överlämnad fråga muntlig förhandling hållas, om part begär det. Enligt såväl den allmänna motiveringen som författningskommentaren till paragrafen har parterna möjlighet att avtala bort denna rätt med bindande verkan för skiljemännen. Det är dock inte självklart att denna bestämmelse är dispositiv. I författningskommentaren står att en part inte kan på förhand avstå från rätten att i behövlig omfattning utföra sin talan – vilket framstår som rimligt – och man kan fråga sig om inte detta skall gälla också rätten till muntlig förhandling.

I olika bestämmelser anges att det ena eller det andra gäller, om inte parterna har bestämt något annat. Under föredragningen har upplysts att det beträffande vissa bestämmelser har befunnits svårt att ange något om dispositiviteten, eftersom frågan kan vara att bedöma på olika sätt allt

efter omständigheterna. Detta må vara sant. De frekventa hänvisningarna till partsviljan medför dock en viss presumtion för att bestämmelserna är tvingande om inte annat sägs.

Mot bakgrund av det anförda synes det lämpligt att till förebyggande av tvekan ange att den diskuterade bestämmelsen är dispositiv. Detta kan ske genom att till meningen läggs: ”och parterna inte har bestämt något annat.”

26 §

I andra stycket torde avsikten vara att reglerna om bevisupptagning utom huvudförhandling skall tillämpas beträffande förhör medan i fråga om editionsföreläggande eller föreläggande om tillhandahållande av föremål bl.a. 38 kap. 2 och 5 §§ samt 39 kap. 5 § rättegångsbalken skall tillämpas men däremot ej bestämmelserna om bevisupptagning utom huvudförhandling i 38 kap. 6 § och 39 kap. 2 §. Första och andra meningarna bör därför ges följande lydelse: ”Reglerna i rättegångsbalken tillämpas i fråga om en åtgärd som avses i första stycket. Till förhör med vittne, sakkunnig eller part skall skiljemännen kallas och ges tillfälle att ställa frågor.”

29 §

I tredje stycket ges bestämmelser om säkerhetsåtgärder som skiljemännen kan besluta om. Här kommer olika principer som sagts ligga till grund för valet av vad som skall regleras i lagen i strid med varandra. I den allmänna motiveringen sägs att lagstiftningsarbetet bör inriktas på att söka lösningar på problem som erfarenhetsmässigt kan uppstå i samband med skiljeförfarandet. Det är tveksamt om här över huvud taget föreligger något problem, mot bakgrund av bestämmelsen i 4 § tredje stycket om beslut av domstol angående säkerhetsåtgärder. Vidare anføres att ett riktmärke bör vara att lagen inte skall uppta handlingsregler som kan sättas åt sidan utan några konsekvenser. I förevarande fall saknar skiljemännen maktmedel att driva igenom sina beslut. Risken är stor att skiljemännens auktoritet skulle undergrävas om de försökte tillämpa bestämmelsen. Motsvarande stadgande finns i modellagen (artikel 17) vilket talar för att frågan regleras. På grund av det anförda vill Lagrådet ifrågasätta om en sådan bestämmelse, trots modellagen, bör tas in i den svenska lagen. Om så ändå sker hör den hemma bland bestämmelserna om förfarandet.

32 §

I paragrafen regleras skiljemännens möjligheter att rätta eller komplettera en skiljedom eller tolka domslutet i en skiljedom. En ny skiljedom skall i sådant fall inte meddelas utan rättelse, komplettering och tolkning skall hänföra sig till den ursprungliga domen. I författningskommentaren sägs att enligt 34 § gäller en tidsfrist för klander av en skiljedom som räknas från den dag då part fick del av skiljedomen. Vidare anges att denna föreskrift bör tolkas så att fristen räknas från kännedom om skiljedomens slutliga lydelse, i den mån denna har någon betydelse för den talan som en part för. Den omständigheten att avsikten är att tidsfristen för klander av

en skiljedom skall räknas från det att den fått sin slutliga utformning har inte kommit till uttryck i 34 § (och inte heller i 36 och 41 §§, som också innehåller föreskrifter om tidsfrister). Enligt Lagrådets mening är det väsentligt för undvikande av missförstånd att tid för talans väckande anges så klart och otvetydigt som möjligt i själva lagtexten. Paragraferna 34, 36 och 41 §§ bör därför kompletteras i angivet hänseende. Någon reservation i frågan om vilken betydelse rättelsen m.m. har för parten bör då inte göras.

34 §

Av den allmänna motiveringen synes den slutsatsen kunna dras att regeringen anser att skiljemännen överskridit sin behörighet om de lagt en omständighet som inte åberopats av part till grund för sitt avgörande. Att märka är emellertid att ordet "omständighet" har olika betydelse i skilda bestämmelser i rättegångsbalken (se t.ex. 16 kap. 2 § andra stycket, jfr Ekelöf, Rättegång I, 7 uppl. 1990 s. 32). I de fall då med omständighet avses endast ett bevisfaktum måste ståndpunkten ifrågasättas. En part som vill obstruera kan lusläsa skiljedomen för att se om inte skiljemännen missat något som han åberopat. Har inte ett sådant fel sannolikt inverkat på utgången ligger det enligt Lagrådets mening närmare till hands att tillämpa sjätte punkten i paragrafen. Frågan är emellertid utpräglat av den art där förarbetsuttalanden blir föga styrande och som därför får överlämnas till rättstillämpningen.

Enligt andra stycket första meningen har en part inte rätt att åberopa en omständighet som han genom att delta i förfarandet utan invändning eller på annat sätt får anses ha avstått från att göra gällande. Det finns skäl att understryka uttalandet i författningskommentaren att en parts underlåtenhet att under förfarandet inlägga protest mot ett visst beslut eller en viss procedur inte utan vidare medför att han har förlorat sin klanderrätt. Mot bakgrund härav kan ifrågasättas uttalanden i den allmänna motiveringen och författningskommentaren till 2 § att en part för att vara bevarad vid sin klanderrätt måste reservera sig mot ett beslut av skiljemännen under förfarandet varigenom dessa funnit skiljeavtalet giltigt. Det förefaller naturligt att en part som inför ett sådant beslut med skärpa hävdar att avtalet är ogiltigt inte omedelbart efter beslutet skall behöva förklara att han reserverar sig. För att utan vidare tillämpa en sådan ordning utan risk för rättsförluster skulle det behövas en formalisering med krav på missnöjesanmälan och en erinran därom från skiljemännens sida, något som knappast torde vara önskvärt. Som sägs i författningskommentaren måste man kunna konstatera att passiviteten är att uppfatta som ett avstående. Frågan kan liksom andra överlämnas till rättstillämpningen.

Såsom Lagrådet har anfört under 32 § bör första meningen i sista stycket kompletteras förslagsvis enligt följande. "Talan skall väckas inom tre månader från den dag då parten fick del av skiljedomen eller, om rättelse, komplettering eller tolkning enligt 32 § har ägt rum, inom tre månader från den dag då parten fick del av skiljedomen i dess slutliga lydelse."

35 §

I 4 § tredje stycket regleras det fallet att säkerhetsåtgärd begärs under tiden tvisten behandlas av skiljemän eller dessförinnan. I 60 § finns bestämmelser om säkerhetsåtgärder i anslutning till en skiljetvist utomlands (första stycket) eller exekvaturprocessen i hovrätten (andra stycket). I den allmänna motiveringen omnämns ett rättsfall (NJA 1979 s. 698) varigenom klarlagts att svaranden i ett mål om klander av skiljedom kan få prövad en begäran om kvarstad som grundar sig på skiljedomen. Vidare anförs att med hänsyn till att motparten alltid skall ges tillfälle att yttra sig innan verkställighet av en svensk skiljedom får ske, det enligt regeringens mening bör finnas möjlighet för vinnande part att få sitt anspråk säkerställt genom kvarstad eller annan säkerhetsåtgärd. Under hänvisning till rättspraxis anser regeringen inte någon uttrycklig bestämmelse i ämnet behövlig. Lagrådet vill dock ifrågasätta om inte, mot bakgrund av att andra fall av säkerhetsåtgärder är reglerade i den föreslagna lagen, en uttrycklig bestämmelse för nu avsett fall borde tas in i lagen. Det torde i så fall inte finnas anledning att behandla talan om ogiltighet annorlunda än klander. En bestämmelse skulle lämpligen kunna föras in som ett fjärde stycke i förevarande paragraf och ges lydelsen: ”I ett mål om en skiljedoms ogiltighet eller om upphävande av en skiljedom får domstolen meddela sådana beslut om säkerhetsåtgärder som domstolen enligt lag är behörig att meddela.”

36 §

Andra meningen i första stycket om talans väckande kan utformas på sätt som Lagrådet förordat under 34 §.

Andra stycket första meningen avser en talan som enbart rör fördelningen av kostnaderna parterna emellan. Detta skulle komma fram tydligare med följande formulering: ”En talan enligt första stycket som enbart rör en fråga som avses i 42 § är tillåten om skiljedomen innebär att skiljemännen har ansett sig vara obehöriga att pröva tvisten.”

38 §

I andra stycket aktualiseras principerna om en säkerhetshavares rätt till avkastningen av det objekt som säkerhetsrätten avser; objektet torde i förevarande sammanhang utgöras av bankmedel eller andra rättigheter (civil avkastning). Det har brukat anses att panträtt till sådana objekt enligt allmänna regler inte utan avtal omfattar avkastningen av egendomen, i vidare mån än att panthavaren vid realisation kan ta betalt även ur avkastning som inte uppburits av pantsättaren, liksom han successivt kan använda avkastningen till att täcka ersättningsgilla omkostnader. (Se hänvisningar hos Lennander, Panthavares skyldigheter vid pantavtal om lös egendom, 1977, s. 111–116 och s. 305. Jfr Walin, Panträtt, 2 uppl. 1998, s. 252–253, som rekommenderar ett annat synsätt, där utgångspunkten är att avkastningen generellt omfattas av panträdden.) Det sagda innebär emellertid att föreskriften i andra stycket, att säkerhetshavaren får ”tillgodogöra sig betalning ur säkerheten samt avkastningen av denna”, i och för sig inte ger någon upplysning om vad som gäller beträffande rätten till avkastningen under tiden fram till dess att han får ta säkerheten i

anspråk. Frågan kan t.ex. uppkomma, om panthavaren under den tiden är skyldig att på begäran av pantsättaren lämna ut avkastning som förfallit. Om avsikten är att rätten till avkastningen skall vara lika omfattande som rätten till själva objektet bör detta anges. Detta skulle t.ex. kunna ske genom att det till sista stycket fogas meningen ”Har parterna inte överenskommit något annat omfattar säkerhetsrätten även egendomens avkastning”. Orden ”samt avkastningen av denna” i den nuvarande sista meningen i paragrafen bör då samtidigt utgå.

41 §

Som har utvecklats under 32 § bör bestämmelsen om talans väckande kompletteras med regler om tidsfrister då rättelse eller komplettering av domen eller tolkning av domslutet har ägt rum. Detta kan ske genom att en ny tredje mening förs in i första stycket. Den kan ha t.ex. följande lydelse. ”Har rättelse, komplettering eller tolkning enligt 32 § ägt rum, skall talan väckas av en part inom tre månader från den dag då parten fick del av skiljedomen i dess slutliga lydelse och av en skiljeman inom samma tid från den dag då skiljedomen fick sin slutliga lydelse.”

45 §

Enligt andra stycket inträder inte preklusion på grund av att part försuttit tid för väckande av talan, om parten efter ett skiljeförfarande begär skiljedom eller väcker talan vid domstol inom trettio dagar från den dag då parten fick del av skiljedomen eller, om skiljedomen blivit upphävd eller förklarad ogiltig, från det att domen härom vunnit laga kraft. Den föreslagna bestämmelsen omfattar inte det fallet att den påkallande parten fört talan enligt 36 § mot en skiljedom, som innebär att hans talan avvisats, utan att domstolen upphävt skiljedomen. Även i detta fall bör hans talerätt vara bevarad om han väcker talan inom trettio dagar från det att domen vunnit laga kraft; han skall naturligtvis inte samtidigt både föra talan enligt 36 § och väcka talan i själva saken vid domstol. Det kan ske genom att i satsen ”om skiljedomen blivit upphävd eller förklarad ogiltig” läggs till ”eller talan mot skiljedomen enligt 36 § lämnats utan bifall”.

Övergångsbestämmelserna

Äldre bestämmelser skall enligt punkten 2 tillämpas i fråga om skiljeförfarande som inletts före ikraftträdandet. Såvitt Lagrådet förstår skall inte några bestämmelser i den nya lagen tillämpas i det angivna fallet. Ordet ”skiljeförfaranden” är dock ägnat att framkalla tvekan om huruvida punkten 2 omfattar även det fortsatta förfarandet i domstol. Detta är dock avsikten.

Avgörande för frågan om ny eller äldre lag skall tillämpas bör vara när skiljeförfarandet inletts. Enligt 19 § anses skiljeförfarande inletts när motparten tar emot påkallelseskraften men bestämmelsen är dispositiv.

På grund av det anförda förordar Lagrådet att punkten 2 ges följande lydelse: ”Den äldre lagen tillämpas om skiljeförfarandet har inletts före ikraftträdandet eller, såvitt angår verkställighet av en utländsk skiljedom, om ansökan om verkställighet har gjorts före ikraftträdandet.”

I överensstämmelse härmed bör i punkten 3 orden ”förfaranden där skiljedom har begärts” bytas ut mot ”förfaranden som har inletts”.

Prop. 1998/99:35
Bilaga 7

Förslaget till lag om ändring i sekretesslagen

8 kap. 17 §

Det synes lämpligt att för större tydlighets skull i det nya tredje stycket föra in en hänvisning inte endast till 26 § lagen om skiljeförfarande utan också till 50 § som handlar om bevisupptagning under skiljeförfarande utomlands.

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Lagen (1981:775) om införande av utsökningsbalken

Enligt 12 § i denna lag, som ej föreslås ändrad i lagrådsremissen, får vissa där avsedda domar verkställas, om det inte finns någon omständighet som gör domen ogiltig även om talan ej förs mot domen. Bestämmelsen stämmer inte överens med de nya reglerna i utsökningsbalken om beaktande av ogiltighet. Dessutom har begreppet ogiltighet olika innebörd i lagen om skiljemän och den föreslagna lagen om skiljeförfarande. I bestämmelsen hänvisas till 3 kap. 15, 16, 17 och 18 §§ utsökningsbalken. Paragrafnumreringen av olika bestämmelser i dessa paragrafer har förskjutits, vilket måste beaktas.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 12 november 1998

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden Hjelm-Wallén, Freivalds, Åsbrink, Winberg, Ulvskog, Sundström, Lindh, Sahlin, von Sydow, Klingvall, Östros, Messing, Engqvist, Rosengren, Wärnersson, Lejon

Föredragande: statsrådet Freivalds

Regeringen beslutar proposition 1998/99:35 Ny lag om skiljeförfarande.